

T.C.

**AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Özlem ATMACA KARAMAN

**AŞKÎ HÜSEYİN EFENDİ DÎVÂNI
(EDİSYON-KRİTİK, METİN İNCELEME)
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ**

AĞRI-2019

TEZ BİLDİRİMİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Aşkî Hüseyin Efendi Dîvânı (Edisyon-Kritik, Metin İnceleme)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Δ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Δ Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

05/07/2019

Özlem ATMACA KARAMAN

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ danışmanlığında, Özlem ATMACA KARAMAN tarafından hazırlanan bu çalışma ...../...../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. .... Anabilim Dalı'nda .....tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : ..... **İmza:** .....

Jüri Üyesi : ..... **İmza:** .....

Jüri Üyesi : ..... **İmza:** .....

Jüri Üyesi : ..... **İmza:** .....

Jüri Üyesi : ..... **İmza:** .....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

.... /...../.....

Enstitü Müdürü

AŞKÎ HÜSEYİN EFENDİ DÎVÂNİ

(Edisyon-Kritik, Metin İnceleme)

Özlem ATMACA KARAMAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi Temmuz 2019

Tez Danışmanı Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ

ÖZET

Aşkî Hüseyin Efendi, Giritli ve mutasavvıf bir şair olup, 18. Yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başları arası yaşamıştır ve babasının adı İbrahim Ethem'dir. Divanın başında “Hazâ Dîvânü'l Aşkîyyü'l- Kâdirîyyü'l- Girîdî el-me'zûn min eş-Şeyh İbrahîm Hanîfû'l Kâdirî-i İstanbûlî kuddise sırrehû...” sözlerinden şairin Kâdirî tarikatına mensup olduğu ve hocasının İbrahim Hanif olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Aşkî, şiirlerinde Derviş Aşkî, Hüseyinî, mahlaslarını kullanmıştır. Divanda vezin ve kafiye dikkat etmeden, şiirler yazması şiirleri içtenlikle aklına estiği gibi yazmasından kaynaklanmaktadır. Kafiye kusurları dolayısıyla şiirler çevrilirken ve ölçü bulunurken birtakım sorunlarla karşılaşmıştır.

Şairin tekke- tasavvuf şairi olduğunu, vahdet inancını, tarikat, mürid-mürşid ilişkisini, peygamber ve ehl-i beyte olan sevgisini dile getirişinden anlayabiliriz. Şiirlerde kullanmış olduğu tasavvufî unsurlar da bunun ispatıdır.

Çalışma “Giritli Aşkî Hüseyin Efendi Divanı'nın” transkripsiyonlu bir şekilde Latin alfabesine aktarımı ve aktarılan şiirlerin incelenmesinden, giriş, sonuç, kaynakça, dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

İncelemelerin yer aldığı bölümler, şiirlerde yer verilmiş olan efsânevi şahsiyetler, âyetler, hadisler, peygamberler, sahabeler, divan şiirinde âşık motifi ve özellikleri, sevgili motifi ve özellikleri, şiirlerde özelliklerinden faydalanmak için

kullanılan bazı hayvanlar, bazı kelimelerin dil özellikleri ve deyimler olarak başlıklandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşkî Hüseyin Efendi, Dîvan, Transkripsiyon, Metin İnceleme, Tasavvuf.

AŞKÎ HÜSEYİN EFENDİ DÎVÂNİ

(Edition-Critical, Text Review)

Özlem ATMACA KARAMAN

Ağrı İbrahim Çeçen University Institute of Social Sciences

Master Thesis, July 2019

Thesis Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ

ABSTRACT

Aşkî Hüseyin Efendi is a Cretan and sufi poet who lived between the end of the 18th century and the beginning of the 19th century and his father's name was İbrahim Ethem. At the beginning of the Divan, “Hazâ Dîvânü'l Aşkîyyü'l- Qadîyyü'l- Girîdî el-me'zûn min co-Sheikh Ibrahim Hanîfü'l Qadîr-i İstanbûlî kuddise sirrehû...” the poet's words belong to the Qadari tariqa and it is known that his teacher belonged to the Qadari order. .

Aşkî used the pseudonyms Derviş Aşkî, Hüseyinî, in his poems. He wrote poems in Divan without paying attention to meter and rhyme. Due to rhyme imperfections, some problems were encountered while translating poems and finding measurements.

We can understand that the poet is a tekke-sufi poet, his belief in wahdat, the relationship between the cult, the disciple and the master, and his love for the prophet and the people of the Prophet. Sufi elements he used in poems are proof of this.

The study consists of the transcription of Latin Divan of Aşk Aşkit Hüseyin Efendi “into the Latin alphabet and examination of the transferred poems, introduction, conclusion, bibliography and index sections.

The chapters in which the investigations take place, the legendary figures, verses, hadiths, prophets, companions, the minstrel motif and its features in the divan

poetry, the beloved motif and its features, some animals used to benefit from the features of the poems, the language features and idioms of some words are mentioned.

Keywords: Aşkî Hüseyin Efendi, Dîvan, Transcription, Text Analysis, Sufism.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Ankara Milli Kütüphane’de 06 Hk 213 Arşiv numaralı Aşkî Hüseyin Efendî Dîvân’ı incelenmiştir. Öncelikle Dîvân metninin transkripsiyonu yapılmış ve çeviri-yazılı metin ortaya çıkarılmıştır. Metin düzenlendikten sonra metinlerde geçen aruz kalıpları bulunmuştur. Şairin edebi kişiliği ve hayatı ve yaşadığı dönem hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Şairin edebi kişiliği hakkında bilgi verilirken metinler ışığında yorumlar yapılmıştır. Hangi şairlerden etkilendiği ve eserine hangi şahsiyetleri konu aldığı konusunda kısa bilgiler verilmiş ve divanın inceleme kısmına geçilmiştir. İnceleme kısmı altı bölüme ayrılmıştır. Din, tasavvuf terimleri ve ilkeleri, eserde adı geçen şahıslar, insan kavramı, tabiat, eserde geçen bazı deyimler ve atasözleri ve dil özellikleri olarak başlıklandırılmıştır. Her konu başlığında şairin edebi yönü dikkate alınmış ve onun çizgisinden ayrılmadan beyitler olduğu gibi aktarılmaya çalışılmıştır.

Biz Hüseyin Efendî Dîvânı’nı incelerken, şairin kimlerden etkilendiğini, onun şiirlerini inceleyerek ve mukayese ederek, yaşamış olduğu dönem ve etkilenmiş olduğu ilim adamlarının kimler olduğuna dair bilgiler edindik.

Giritli olduğunu eserin başından anladığımız Aşkî Hüseyin Efendi, 18. Yüzyıl ve 19. Yüzyıl arasında yaşamış ve eserlerinde tasavvufu konu edinmiş ve tasavvufu neredeyse tüm ilkeleriyle ele almış mutasavvıf bir şairdir. İstanbullu Şeyh İbrahim Hanîf’ten mezun olduktan sonra Girit’te şeyh olarak Kâdirî tarikatının öğrencilerine yol göstermeye devam etmiştir. Divanı elif-bâ sırasına göre tertip edilmiştir ve klasik divanlardaki “mürettep divan” kalıbına uymamaktadır. Toplamda 204 manzume bulunmaktadır. Manzumeler hece ve aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Bazı manzumemelerin ölçüsü belirlenememiştir. Divanda kaside nazım şekli ile yazılmış manzumelere rastlanmamıştır. Gazel, murabba, muhammes, müseddes, koşma örneklerine yer verilmiştir. Tevhîd, münâcat, nasihatnâme, naat, zikirnâme, nutuk vb. nazım türleri yer almaktadır.

Aşkî’nin mutasavvıf bir şair olması ve dünya geçiciliği, ahiret inancı düşüncesi, şiirlerinin içeriğinde olduğu kadar şekline de yansımış ve dil ve üslup kaygısı taşımadan doğal bir lirizm çerçevesinde, ölçü ve uyak çoğu zaman dikkate

alınmadan, şekle çok önem vermeden şiiryazmasına neden olmuştur. Ancak bu ölçüsüz ve uyaksız şiirlerde dahi şairin manzumelerinin didaktik yönü ve tasavvufi derinliği dolayısıyla bu eksiklik göze batmamaktadır.

Şairin Kâdirî tarikatı mensubu olduğunu “Kutbu ‘âlem pîrimiz İsm-i Âzam gülümüz, cümle dilde ismimiz Kâdirîyüz Kâdirî” sözlerinin yer aldığı şiirden anlaşılmaktadır. Ancak şiirlerin genelinde işlenen konulara bakıldığında şairin Âlevî olduğu da düşünülmektedir. Şiirlerinde işlediği konulardan ve tasavvuf ilkelerini ele alış biçiminden dolayı Nesîmi, Niyâzî-i Mısırî ve Yunus Emre etkisinde olduğu görülmektedir.

Tez ile alakalı çalışmak üzere yanına gittiğim her an güler yüzü, sevecen yaklaşımlarıyla beni karşıladığı, her vazgeçtiğimde, artık yapamayacağımı düşündüğümde bana moral verdiği, yolumu aydınlatmak üzere bir takım telkinlerde bulunduğu, defalarca arayıp rahatsız ettiğim halde “arayacaksın tabi, biz bu tezi bitireceğiz, Özlem,” diyerek bana destek olmak için elinden ne gelirse, esirgemeyeceğini vurgular şekilde konuştuğu için ve tez hazırlama sürecindeki sevgisi, şefkati, özverisinden dolayı Danışmanım, sevgili hocam Müzahir Kılıç’a ve hayatımın her safhasında yanımda olan anneme, babama, kardeşlerime ve eşime teşekkür ederim.

Ağrı-2019

Özlem ATMACA KARAMAN

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ.....	VII
KISALTMALAR	XVI
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XVII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. Aşkî Hüseyin Efendi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği	5
2. Nüsha Tavsifleri	7
3. DİN	10
3.1. Allah.....	10
3.2. Melekler	11
3.3. Kitaplar.....	12
3.4. Âyetler ve Hadisler	13
3.5. Peygamberler.....	18
3.5.1. Âdem	18
3.5.2. Nûh	19
3.5.3. İbrâhim (Halîl)	19
3.5.4. İsmâil	19
3.5.5. Hz. Mûsa	19
3.5.6. Hz. İlyas	20
3.5.7. Yûnus	20
3.5.8. İsâ	20
3.5.9. Yûsuf	21
3.5.10. Süleymân.....	21
3.5.11. Muhammed	21
3.6. Dört halife	22
3.7. Âl-i Mustafa, Âl-i Abâ	23
3.8. Sahabeler	23
3.9. Kaza ve Kader	24

4.	Ahiret ve İlgili Mefhumlar	24
4.1.	Ahiret.....	24
4.2.	Mahşer.....	25
4.3.	Âhir Zaman	25
4.4.	Deccâl.....	25
4.5.	Cennet.....	25
4.6.	Diğer İtikadî Mefhumlar	26
4.6.1.	Ölüm.....	27
4.6.2.	Rûh	27
4.6.3.	Şeytan	27
4.7.	İslam Dini İlgili Mefhumlar	28
4.7.1.	Din, İman, Şeriat, Mümin, Müslüman	28
4.7.2.	Abdest, Namaz	29
4.7.3.	Cami, Mescit	30
4.7.4.	Kible, Kiblegâh	30
4.7.5.	Minber	30
4.7.6.	İmam.....	31
4.7.7.	Duâ	31
4.7.8.	Oruç.....	31
4.7.9.	Zekât.....	31
4.7.10.	Hac	32
4.7.10.2.	Kâbe ile İlgili Mefhumlar.....	32
d)	Küfr, Kâfir.....	34
İKİNCİ BÖLÜM.....		35
2.1.	Divanda Yer Alan Tasavvuf Terimleri Ve İlkeleri	35
2.1.1.	Hak Aşığı	35
2.1.2.	Kalender, Dervîş	35
2.1.3.	Harîcî.....	35
2.1.4.	Pîr, Mürşid, Şeyh.....	37
2.1.5.	Mürîd, Tâlîp	37
2.1.6.	Dergâh, Hânîkâh, Harâbat, Tekye.....	38
2.1.7.	Hırka.....	38
2.1.7.	Tecellî.....	38

2.1.8. Cezbe, Hâl	39
2.1.9. Kana'at, Sabır.....	39
2.1.10. Fakr	39
2.1.11. Kerâmet	39
2.1.12. Hayret.....	40
2.1.12. Melâmet.....	40
2.1.13. Ezel.....	41
2.1.14. Bezm-i Elest	41
2.1.15. Cevher	42
2.1.16. Belâ	42
2.1.17. Vahdet	42
2.1.18. Fenâ, Bekâ.....	43
2.1.19. Hakikat	43
2.1.20. Bâtın, Zâhir	43
2.1.21. Mâsivâ	43
2.1.22. Nefs	44
2.1.23. Riyâ	44
2.1.24. Terk	44
2.1.25. Vird, Zikr.....	44
2.1.26. Dünya(Âlem, Cihan, Yer, Zemîn).....	45
2.1.27. Rind, Zâhid, Sûfi, Kâl Ehli.....	46
2.2. ESERDE YER ALAN MUTASAVVIF ŞAİR.....	47
2.2.1. Mansûr (Hallâc)	47
2.3. Tarikat İle İlgili Mefhumlar	47
2.3.1. Abdülkâdir Geylânî ve Kâdirî Tarikatı	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
3.1. ESERDE ADI GEÇEN ŞAHISLAR.....	50
3.1.1. İbrahim Hanif Efendi	50
3.1.2. Meyli Baba	50
3.2. TARİHİ-EFSÂNEVÎ ŞAHSİYETLER.....	51
3.2.1. Nerîmân, Rüstem-i Zâl.....	51
3.2.2. İskender	51
3.2.3. Karûn.....	52

3.2.3. Nemrûd.....	52
3.2.4. Yezîd	52
3.2.5. Süleymân.....	52
3.3. MASAL KAHRAMANLARI, ONLARLA İLGİLİ UNSUR VE MEFHURLAR	53
3.3.1. Leylâ, Mecnûn.....	53
3.3.2. Âb-ı Hayat	54
3.4. KAVİMLER.....	54
3.4.1. Zengî	54
3.5. ÜLKELER VE ŞEHİRLER.....	54
3.5.1. Mısır	54
3.5.2. Horasan	54
3.5.3. Mekke, Medine	55
3.5.4. Kerbelâ	55
3.6. NEHİRLER, DAĞLAR, DENİZLER.....	55
3.6.1. Nehirler	55
3.6.2. Dağlar ve Denizler	55
3.7. İÇTİMAÎ HAYAT	56
3.7.1. Padişah ve Çevresi	56
3.7.2. Rezm	56
3.7.3. Kan	56
3.7.4. Savaş Aletleri	56
3.7.5. Bezm	57
a) Meyhâne, Şarap, Esrâr, Kâdeh(Cam), Mum	57
3.7.6. Süslenme	59
a) Kıymetli Madenler ve Taşlar.....	59
3.7.7. Mimarî.....	60
3.7.8. Tabâbet.....	60
3.7.9. Alış Veriş	61
3.7.10. Yazı ile İlgili Hususlar	61
3.7.11. Oyunlar.....	62
3.7.12. Bazı Tipler ve Meslek Erbâbı	62
a) Sâkî.....	62
b) Mest.....	62

c)	Pîr	63
d)	Mimâr	63
e)	Attar.....	63
f)	Pehlivan (Neriman)	63
g)	Ayyâr	63
h)	Gavvas	63
i)	Mihmân	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		65
4.1.	İnsan İle İlgili Bazı Kavramlar.....	65
4.2.	Güzellik (Hüsn, Cemâl)	65
4.3.	Güzellik İle İlgili Benzetmeler.....	65
4.3.1.	Ay, Güneş, Gül, Bayram	65
4.4. SEVGİLİ, SEVGİLİYE AİT UNSURLAR		66
4.4.1.	Saç	67
4.4.2.	Kaş.....	67
4.4.3.	Göz	67
4.4.4.	Gamze	68
4.4.5.	Kirpik	68
4.4.6.	Yüz	68
4.4.7.	Boy	69
4.4.8.	Kulak	69
4.4.9.	Sîne.....	69
4.4.10.	Ten.....	69
4.4.11.	Dudak (Leb)	70
4.5. SEVGİLİ İLE İLGİLİ DİĞER UNSURLAR		70
4.5.1.	Eşik, Kapı.....	70
4.5.2.	Sevgilinin Ayağı Toprağı (Hâk-ı pâye).....	70
4.5.3.	Naz	71
4.6. SEVEN (ÂŞIK), ÂŞIĞA AİT UNSURLAR.....		71
4.6.1.	Cism	72
4.6.2.	Can	72
4.6.3.	Yüz, Yanak.....	73
4.6.4.	Göz, Gözyaşı	73

4.6.5. Boy(Kad, Kamet)	74
4.6.6. Sîne.....	74
4.6.7. Ciğer.....	75
4.7. MADDÎ VE MANEVÎ HALLER	75
4.7.1. Âh, Feryâd, Figân, Nâlân, Dert, Belâ, Elem, Cevr, Cefâ,Kahr, Ayrılık, Kan, Aşk	75
BEŞİNCİ BÖLÜM	77
5.1. TABİAT İLE İLGİLİ UNSURLAR.....	77
5.1.1. Gökyüzü.....	77
5.1.2. Seyyâreler.....	78
a) Müşterî	78
b) Güneş (Mihr, Âfitâb, Şems)	78
c) Ay (Mâh, Kamer, Bedr)	79
5.6. ZAMAN İLE İLGİLİ MEFHURLAR	80
5.6.1. (Zamâne, Vakt, Rüzgâr, Devr, Eyyâm,Dehr).....	80
5.7. DÖRT UNSUR (ANÂSİR-I ERBÂ‘A).....	81
5.7.1. Su.....	81
5.7.2. Ateş	81
5.7.3. Toprak	81
5.7.4. Hava	81
5.8. RÜZGÂRLAR (SABÂ, NESÎM)	82
5.9. HAYVANLAR.....	82
5.9.1. Hufaşşa (Yarasa)	82
5.9.2. Tilki ve Arslan.....	83
5.9.3. Ankâ	83
5.9.4. Yılan.....	84
5.9.5. Pervâne (Kelebek).....	84
5.9.6. Tâvûs	84
5.9.7. Ankebût	84
5.9.8. Bülbül	84
5.10. AĞAÇ, BAĞ, ÇEMEN, ÇİÇEKLİK İLE İLGİLİ UNSURLAR.....	85
5.10.1. Ağaç, Bağ, Bahçe, Gülzâr, Gülşen.....	85
5.10.2. Çiçekler (Sünbül, Fesleğen, Reyhân, Gonca, Gül)	86
5.11. DİVANDA KULLANILAN BAZI DEYİMLER VE ATASÖZLERİ.....	87

5.12. DİL YÖNÜNDEN İNCELEME.....	88
5.12.1. Bazı Dil Özellikleri	88
5.13. MUSAMMAT ÖRNEĞİ	89
TRANSKRİPSİYONLU METİN	91
SONUÇ.....	267
KAYNAKÇA	269
DİZİN	272

KISALTMALAR

Ans.	Ansiklopedi
bs.	Baskı
bö.	Bölüm
clt.	Cilt
Ktp.	Kütüphane
s.	Sayfa
S.	Sayı
T.	Türkçe[Alan]
vb.	Ve benzeri

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء: Ó

ا: A, a, Ā, ā, E, e

ب: B, b

پ: P,

ت: T, t

ث: Š š

ج: C, c

چ: Ç, ç

ح: Ĥ, ĥ

خ: Ħ, ħ

د: D, d

ذ: Z, z

ر: R, r

ز: Z, z

ژ: J, j

س: S, s

ش: Š, š

ص: Š, š

ض: D, d, Ž, ž

ط: T, t

ظ: Z, z

ع: ‘

غ: Ğ, ğ

ف: F, f

ق: K, k

ك: K, k

گ: G, g, ñ

ل: L, l

م: M, m

ن: N, n

و: V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, Ū, ū

ه: H, h, a, e

ی: Y, y, I, ı, İ, i, Ĭ, ĭ

GİRİŞ

Akdeniz ve Karadeniz’de var olan ve idaresi altındaki dört büyük adaya Osmanlı çok önem verirdi. Bunlar Kırım, Mora, Kıbrıs ve Girit’tir. Rodos ve Malta bu dördüne nispetle ikinci derecede tutulmuşlardır. Sonra Eğriboz(Ağrıboz), Midilli, Sakız ve Cerbeadaları gelmiştir. Daha çok yarımada olan Kırım ve Mora da Osmanlı literatüründe ada sayılmıştır.

Osmanlılar tarafından fethi güç ve uzun süren yerlerden birisi de Girit adasıdır. 1645 yılında başlayan fetih girişimleri Fazıl Ahmed Paşa, komutasındaki ordu tarafından 5 Eylül 1669 tarihinde ilk harekâttan neredeyse yirmi beş yıl sonra zaferle noktalanmıştır. Ada halkına uygulanan adalet sayesinde Osmanlı idaresi adadaki hâkimiyetini 20. yüzyılın başına kadar sarsıntılar ve kesintilerle de olsa sürdürebilmiştir. Osmanlı hâkimiyetinin ilk dönemlerinde merkezi yönetimi rahatsız edecek ciddi boyutlarda ayaklanma ve isyan girişimlerine rastlanmaz. Fakat Mora’daki ve diğer adalardaki Rumlar tarafından başlatılan Yunan bağımsızlığı için yapılan ayaklanmalar ve isyanlar kısa zamanda Girit adasına da sıçrar. İkinci Mahmud 1821 yılında başlayan bu ilk ayaklanma ve isyanı bastırmak için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa’yı görevli olarak Girit’e gönderir. Mehmed Ali Paşa bu ayaklanmayı çok kolay bir biçimde bastırır. Girit’te ikinci büyük isyan 1829 yılında Yunanistan’ın bağımsızlık kazanmasından sonra ortaya çıkar. Mehmed Ali Paşa’ya bağlı kuvvetler bu isyan ateşini de 1831 yılında söndürür. Girit’in kontrolü ve idaresi artık Mehmed Ali Paşa tarafından yürütülmektedir. Yunanistan, Kavalalı Mehmed Ali Paşa’nın Osmanlı Devleti’nin başına açtığı gaileyi fırsat bilerek 10 Ağustos 1839’da Girit’i himayesinde tutan üç büyük Avrupa devletine muhtıra gönderir ve Girit’in kendisine verilmesini talep eder. Peşinden Girit’te çıkan ayaklanmanın da bastırılması güçlkle sağlanır. Yunanistan’ın bu girişimi de İngiltere’nin devletlerarası denge ve hesap politikası gözetmesi nedeniyle boşa çıkar. Bunun üzerine Mehmed Ali Paşa’ya bağlı kuvvetler Girit’i, 15 Temmuz 1840 tarihli Londra Antlaşması gereğince boşaltıp idareyi tekrar Osmanlılara terk eder.

1864 yılında Yedi Ada'nın Yunanistan'a verilmesi üzerine Yunanistan'ın tekrar Girit'i ilhak etme düşüncesi hız kazandı. Bu düşüncenin sonucu olarak 1866 Ağustos ayında Girit ilk defa büyük çaplı bir ayaklanma ve isyana şahit oldu. Rumlar bir adım daha ileri giderek geçici bir hükümet kurdular ve Girit'i Yunanistan'a kattıklarını ilan ettiler. Osmanlı Devleti, isyanı bastırmak üzere bazı tedbirlere başvurdu. Fakat Avrupa devletlerinin buna tepkisi ve getirilen öneri kabul edilemez idi. Yunanistan yanlısı tutumlarıyla bilinen Fransa ve Rusya, Girit'in Yunanistan'a terki veya Girit'e muhtariyet verilmesini Osmanlı Devleti'nden resmen talep ettiler. Bununla somut bir şeyler elde edemeyen Fransa 1867 Mayıs'ında Rusya'nın da onayını alarak, Girit halkının şikâyet ve talep ettikleri hususları tedkik maksadıyla adaya milletlerarası bir heyetin görevli olarak gönderilmesini önerdi. Fakat Osmanlı Devleti ile İngiltere ve Avusturya bu öneriye karşı çıktılar. Bunun üzerine Fransa, gönderilecek komisyona Osmanlı Devleti'nden de bir heyetin dâhil edilmesi şeklinde öneride değişiklik yaptı. Bu ve buna benzer taleplerin hepsi Osmanlı Devleti tarafından içişlerine müdahale sayılarak reddedildi. İngiltere'nin hesabı Süveyş Kanalı'nın güvencesi olan bu adanın Osmanlıların elinde kalması yönündeydi. Bu sebeple adadaki mevcut durumun devamında yarar görüyordu. Avrupa devletlerinin baskısıyla Osmanlı Devleti 12 Eylül 1867'de Girit'te genel af ilan etmek için hazırlıklara başladı. Sadrazam Âli Paşa 6 Ekim 1867'de Girit'te hazırlanan bu ıslahat girişiminin detaylarını açıkladı. Girit'e verilen bu muhtariyetten sonra oluşturulan yeni idare zamanında Girit'te vaziyet sükûnete avdet etti. Bu arada Yunanistan'a daha önce hicret etmiş olanların durumunu görüşmek ve karara bağlamak üzere Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya, Prusya, Avusturya ve Osmanlı Devleti'nin katılımıyla Paris'te bir konferans düzenlendi.

Girit'e verilen bu muhtariyetten sonra oluşturulan yeni idare zamanında Girit'te vaziyet sükûnete avdet etti. Bu arada Yunanistan'a daha önce hicret etmiş olanların durumunu görüşmek ve karara bağlamak üzere Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya, Prusya, Avusturya ve Osmanlı Devleti'nin katılımıyla Paris'te bir konferans düzenlendi. Çetin ve yorucu görüşmelerin ardından Paris Konferansı'nın resmen 20 Ocak 1869'da aldığı kararların bir bildiriyle kabul edildiği deklare edildi. Bu bildirinin en önemli maddelerinden biri hiç kuşkusuz İngiltere'nin arzu ettiği şekilde mevcut durumun muhafazasıdır. Bu anlaşmayla birlikte Osmanlı Devleti'yle Yunanistan arasındaki

gergin durum sona erdi. Osmanlı Devleti'nin 93 harbi sonrasında içine düştüğü zor durumdan faydalanmak isteyen Girit'teki Rumlar Yunanistan'ın da yardımıyla yeniden ayaklandılar. Bu ayaklanma da Girit'te 1868 Nizamnamesi'ne ek bazı yeni ıslahatlar yapılmasını sağladı. Bu anlaşmayla birlikte Osmanlı Devleti'nin burada yapacağı ıslahatlar hakkında Avrupa devletlerine bilgi vermesi şartı kabul edildi. Berlin Konferansı'nda karara bağlanan 23. madde Osmanlı Devleti'nin Girit üzerindeki hâkimiyetinin azalmasına yol açtı.

Osmanlı Devleti'nin Girit'i kaybetmemek için gösterdiği bütün çaba ve gayretlere rağmen bu huzursuzluk ortamı ve oluşan fiilî durum düzelmedi. Türk-Yunan Savaşı'nın (1897) Girit meselesi yüzünden çıkmış olmasına karşın barış antlaşmasının hemen hiçbir yerinde Girit meselesinin halline dair bir husustan bahsedilmedi. Barışın imzalanmasından iki hafta sonra da 18 Aralık 1897 tarihinde büyük devletler, Girit'in muhtariyetini ilan ettiler. Buna göre Girit adası Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde tarafsız ve muhtariyete sahip bir eyalet oluyordu. Bu tür düzenlemelere karşı çıkan Osmanlı Devleti'nin çabaları ise sonuçsuz kaldı. Girit tabir yerindeyse tedricen Osmanlı devletinden koparıldı.¹

Osmanlı için bu kadar önemli olan Girit adası daha bu bahsedilen dönemde edebiyat sahasında da önemi yadsınamaz şairlere ev sahipliği yapmıştır. Özellikle tarikatlerin ortaya çıktığı yer olarak çoğunlukla mutasavvıf şairlerin yetişmesi, kendilerine özgü eserler oluşturmaları ve mufahaza etmeleri asırları aşacak nitelikteki yapıtları hususunda önemli bir yere sahiptir. 18. yüzyılda Girit Adası'nda Yunanistan'ın kışkırtmalarının başladığı döneme kadar şairler ve halk rahat bir hayat yaşamıştır. Sözü geçen eserlerin neredeyse tamamı bu dönemlerde yazıya geçmiştir.

Araştırmacılar divan şairi olan Aşkî Hüseyin Efendi'nin de hayatı hakkında bilgi verirken onun Girit'in üç önemli sancağından biri olan Kandiye'de doğduğuna değinmiştir. Şairi yaşamış olduğu dönem ve çevre şartlarına göre değerlendirecek olursak;

---

¹Nurettin Gemici, "Girit'e Ait 1870 Tarihli Bir Belge", İstem, S.13, 2009, s.281- 287.

Şair 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başlarında yaşamış ve eserlerini de bu dönemde kaleme almıştır. Eserin özellikle dil özelliklerinden yaşamış olduğu döneme dair bilgi edinebiliyoruz. Eski Anadolu Türkçesinin, Osmanlı Devletinin ilk dönemlerinde, Osmanlı Türkçesi ile ortak kelimeler kullanılmaya başlandığı ve yavaş yavaş eski dilin özelliklerinin değiştiği dönemde yazıldığı divanda kullanılan bazı kelimeler incelenerek anlaşılabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Aşkî Hüseyin Efendi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği

Girit'te Kâdiriyye'yi temsil ettiği bilinen sûfî şâir, "Aşkî" mahlasıyla da tanınan Hüseyin Hüsnü b. Halîl-i Giridî'dir. Fuzalâdan bir zât olup, Girit'in Kandiye kasabasında dünyaya gelmiştir. Dîvân'ının sonundaki bilgiye göre babasının adı İbrahim Edhem'dir. Aşkî'nin doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte, Dîvân'ında yer alan târih manzûmelerinden, XVIII. asrın sonu ile XIX. asrın başı arasında yaşadığı tahmin edilebilir. İstanbullu Kâdirî Şeyhi İbrahim Hanîf'e intisab ederek icâzet alan Aşkî'nin, 1262/1845 istinsah tarihli Dîvân'ı 114 varak olup iki nüshası vardır². Her iki dîvânın arka kısmında -aynı tertipte- Aşkî'ye ait üç adet kısa mesnevî, Kâimî'ye ait bir devriyye (hece ölçüsüyle yazılmış), Aşkî'ye ait Âşıklar Risâlesi, Tabirname, Makâmât-ı Sufiyye, Bursevî İsmail Hakkı'ya ait Rumûzât-ı Kelâm-ı İsmail Hakkı, Eşrâtü's-Saat ve iki Arapça risale yer almaktadır.

Giritli Aşkî ile ilgili olarak tezkirelerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Osmanlı Müellifleri'nde Hüseyin Hüsnü b. Halîl-i Giridî başlığı altında verilen bilgilerin Aşkî'ye ait olması muhtemeldir. Burada Aşkî'nin mahlası zikredilmez ve babasının adı da Halil olarak gösterilir. Bursalı, Hüseyin Hüsnü Efendi'nin İzmir'de kendi el yazısıyla muharrer Menâsik-i Hac³, Risâle fî Eşrâtü's-Sa'at, Hâşiye 'alâ Risâle-i Bahsü'l Hudûs, Fevâid-i Kelâmiye, Risâle fî Ta'rîfû'l-Kürre, Ta'likât alâ's-Sirâciyye mine'l-Ferâiz adlı eserleri gördüğünü kaydetmektedir⁴. Bu eserlerin bazıları Bursalı İsmail Hakkı'nın olmasına rağmen bazıları Aşkî Dîvân'ının her iki nüshasının sonunda bulunmaktadır. Osmanlı Müellifleri'nde şâirin, İstanbul'da öğrenimini tamamladıktan sonra Girit'in Kandiye şehrinde ilim neşretmeye başladığı ve 1218/1801 tarihinde aynı yerde vefat ettiği bildirilir.

Diğer taraftan Dîvân'da 1235/1819 yılına tekâbül eden tarih manzûmelerinin bulunduğu düşünüldüğünde, Hüseyin Giridî ismiyle tanıtılan kişi eğer Aşkî ise, şairin ölüm tarihi en az 1819 ya da bu tarihten sonra olmalıdır ve Osmanlı Müellifleri'ndeki

² Bkz. Nüshası için, Millî Ktp., Yazma No:3396/1.

³ Bkz. Süleymaniye Ktp. Süleymaniye Yazmaları No:386,112-128 vr.

⁴ Bkz. Bursalı, Osmanlı Müellifleri, Cilt.1, s.283.

bilgiler de bu şekilde düzeltilmelidir. Sefine müellifinin verdiği bilgiye göre ise, Girit'te Şeyh Hüseyin Efendi (ö. ?) adında bir Kâdirî şeyhi vardır. Hüseyin Efendi, Kâdiriyye'nin Rûmiyye kolundan Şeyh Seyyid Muhammed Şerefeddin Efendi (ö. 12 Muharrem 1302/1Kasım 1884)'den müstahleftir. Şerefeddin Efendi'nin torunu Şeyh Abdüşşekûr Efendi (ö. 1339/1921), pederi Şeyh Ahmed Muhyiddin Efendi (ö. 1328/1910) vefât ettiğinde müstahlef olmamıştı. İrtihâlinde irşâd seccâdesine oturmak için, tabiatıyla hilâfet lâzım gelince, Girit'te büyük babasının halîfelerinden Şeyh Hüseyin Efendi dâvet olunmuştur.⁵

Aşkî Hüseyin Efendi, 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başlarında Girit'te yaşamış ve Girit'li mutasavvıf şairler arasında yerini almıştır. Eserlerinde tasavvufu konu edinmiş ve tasavvufu neredeyse tüm ilkeleriyle ele almış mutasavvıf bir şairdir. İstanbullu Şeyh İbrahim Hanif'ten mezun olduktan sonra Girit'te şeyh olarak Kâdirî tarikatının öğrencilerine yol göstermeye devam etmiştir.

Divanı 55 varak olup elif-bâ sırasına göre tertip edilmiştir ve klasik divanlardaki “mürettep divan” kalıbına uymamaktadır. Toplamda 204 manzume bulunmaktadır. Bu manzumeler hece ve aruz ölçüsü ile yazılmıştır.

Divanda kaside nazım şekliyle yazılmış manzumelere rastlanmamıştır. Gazel, murabba, muhammes, müseddes, koşma örneklerine yer verilmiştir. Tevhîd, münâcat, nasihatnâme, naat, zikirnâme, nutuk vb. nazım türlerine ait örnekler yer almaktadır.

Aşkî'nin mutasavvıf bir şair olması ve dünya geçiciliği, ahiret inancı düşüncesi, şiirlerinin içeriğinde olduğu kadar şekline de yansımış ve dil ve üslup kaygısı taşımadan doğal bir lirizm çerçevesinde, ölçü ve uyak çoğu zaman dikkate alınmadan, şekle çok önem vermeden şiir yazmasına neden olmuştur. Ancak bu ölçüsüz ve uyaksız şiirlerde dahi şairin manzumelerinin didaktik yönü ve tasavvufi derinliği dolayısıyla bu eksiklik göze batmamaktadır.

---

⁵Filiz Kılıç, “Giritli Divan Şairleri”, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 32, Kış 2004, s. 275-279.

Ancak şiirler incelenirken bazı manzumemelerin ölçüsü belirlenememiştir. Bu nedenle manzumelerin ölçüsü belirlenirken birkaç mısra da kullanılmış olan kalıplar manzumenin ölçüsü olarak yazılmıştır.

Şairin Kâdirî tarikatı mensubu olduğunu “Kutb u ‘âlem pîrimiz İsm-i Âzam gülümüz, cümle dilde ismimiz Kâdirîyüz Kâdirî” sözlerinin yer aldığı şiirden anlaşılmaktadır. Ancak şiirlerin genelinde işlenen konulara bakıldığında şairin Âlevî olduğu da düşünülmektedir. Şiirlerinde işlediği konulardan ve tasavvuf ilkelerini ele alış biçiminden dolayı Nesîmi, Niyâzî-i Mısırî ve Yunus Emre etkisinde olduğu görülmektedir.

2. Nüsha Tavsifleri

İncelenen kaynaklara göre Aşkî Hüseyin Efendi’nin Divânı’nın iki nüshası vardır. Ve bu nüshaların Yaznalar.gov.tr adlı siteden alınmış olan özellikleri şunlardır:

Arşiv No:	06 Mil Yz A 3396/1
Eser Adı	Divan
Yazar Adı	Aşkî Giridi
Müstensih	
Dili	Türkçe
Telif Tarihi Hicri (Miladi)	0 (0)
İstinsah Tarihi Hicri (Miladi)	0 (0)
Bulunduğu Yer	Milli Kütüphane- Ankara
DVD Numarası	181

Ölçü	241x172 - 186x118 mm.
Yaprak	1b-100a
Satır	16
Yazı Türü	Nesih
Kağıt Türü	Abadî

Siyah pandizot bez kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Eser, Osmanlı edebiyatıdır. Sözbaşları ve cetveller kırmızıdır, yapraklar rutubet lekeli. Satınalma; Kemal Eren; 1969.

İkinci nüsha, incelediğimiz nüsha olup;

Arşiv No:	06 Hk 213
Eser Adı	Divan
Yazar Adı	Aşkî Hüseyin Efendî
Müstensih	
Dili	Türkçe
Telif Tarihi Hicri (Miladi)	0 (0)
İstinsah Tarihi Hicri (Miladi)	0 (0)
Bulunduğu Yer	Milli Kütüphane-Ankara

DVD Numarası	1190

Ölçü	150x100-200x150
Yaprak	55
Satır	degisik
Yazı Türü	Nesih Kırmısı
Kağıt Türü	Cedid İstanbul

Soğuk ıstampa baskılı mıkblebli koyu kahverengi meşin cilt. Divan girişinde Aşki'nin İstanbullu Kadiri Şeyhi İbrahim Hanif Efendiden mezun dervişlerden ve Giritli olduğu kayıtlı ise de bu zatın kaynaklarda geçen onbir Aşki'den hiç biriyle ilgisi olmadığı anlaşıyor. Asıl adının Hüseyin olduğu 58a da (5. Satır) geçiyorsa da yaşadığı yıllar belli değildir. 54a-55b arasında Aşki'nin müfretleri, 56ab de Şeyh İbrahim Hanif Efendinin; 56b-58a da Aşki'nin duaları yazılı olup, 58b-60a arasında oniki imamın künyeleri vardır. 2a yaprağında: (beşçınar'da yağdı rahmet Selanik'te Tiryaki Mehmed) ibareli bir mühür basılıdır.

3. Din

3.1. Allah

Aşkî Hüseyin Divanı'nda Allah ile ilgili birçok beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerde geçen isim ve sıfatlar:

Allah, Hüdâ, Tanrı, Sânî, Zülcelâl, Sübhân, İlâh, Settâr, Bârî, Hak, Gaffâr, Gafûr, Rahman, Perverdegâr, Yezdân Celâl, Cemâl, Kerîm, Rabb, Celîl, Rabbü'l-âlemin, Kâdîm, Kudret, Mevla, Yaradan vb.'dir.

Lem-yezel de divanda geçen, “yok olmayan zevâl bulmayan, kalıcı bâkî; Allah'ın sıfatlarındandır.”⁶

Allah her şeyi yoktan var etmiştir. Yeryüzünün ve gökyüzünün tek yaratıcısı O'dur. Cihanda olan her şey onun emriyle yaratılmıştır. O her şeyi görür, duyar ve bilir. O bilinmeyen şeyleri bildirir görünmeyen âlemleri görünür kılar. Her şeyin rızkını verir. Rezzâk sıfatıyla tecellî eder. İhsan sahibidir, bağışlayıcıdır. Lütfu sonsuzdur. Gizli olan ve örtülü olan her şeyi görmeye mukadirdir. İnsanlık rûz-ı ezelde O'na söz vermiştir. Ve tevhid yolundan ayrılmayacaktır.

Divanda geçen beyitlerde doğru yolu bulmanın tevhid inancından, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaktan, yeryüzünde ve gökyüzünde bulunan her şeyin bir sanat eseri misâli olduğunu görmekten ve bunların tek bir yaratıcıya ait olduğu inancından geçmektedir.

Eserin neredeyse tümünde tevhid inancına yer verilmektedir. Tasavvufî ifadelerin çokça yer aldığı görülmektedir. Allah'ın adının geçtiği ve beyitlerden bazıları;

Cürm ü 'isyân bizdedir lütf ü ihsân sendedir

'Aşkın hayâlî cândadır yâ Rabbenâ senden meded

13a/40.4

---

⁶Prof. Dr. Gencay Zavotçu, “Lem-yezel”, Klasik Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Umuttepe Yayınları, 2.Baskı, 2018, s.419.

Eyâ Râbb tecellîden gönül ister gine dîdâr
Velî hayrat bucâğında yanar bir pervâneyim nâçâr
14a/43.1

Ayağın tozını kimyâ çeker bu dîde-i bînâ
Hicâbı ref' ider Mevlâ görür mestâneler bir bir
19a/64.5

İstikâmet emrini tut gözle vahdet sırrını
Gör ne san'at üzre icâd eylemiş fennûs-ı fer
20a/68.3

Bunlar dışında herhangi bir şey dilemek için ya da sıkıntılı hallerde kurtuluş için Allah'tan, O'na hitap edilerek (yâ Rab) bahsedilir. Birçok yerde esmâü'l hüsnâlar zikredilir ve bahsedilen esmâların mânalarının yüceliğine sığınıp işlerinin yolunda gideceğine inanılır.

Hakikatle olanı hem iderler zülfüne ber-dâr
Böyle çok kerem kılmış imânım şol gani Settâr
34b/130.8

Ahdinde mukim ol Sâdikü'l-va'de yapış
Mecmûâ-yı kübrâda olan mihmânı unutma
48a/181.3

3.2. Melekler

Kanatlı olarak tasavvur olunan meleklerin gökyüzünde bulunduğu tasvir edilmektedir. Melekler güzellik, saflık ve masumluk timsali olarak şiirlerde ele alınır. Sevgili güzelliği ve masum yaratılışı ile meleklerle benzetilir. Tasavvufta vahdet yolunu bulana Allah'ı çok zikredene melekler eşlik eder ve onlarla beraber Allah'ı zikreder. Âşık içinde bulunduğu durum, aşk için çektiği cefâ ve mânââleminde yükseldiği merteye dolayısıyla kendini meleklerden daha üstün görmeye başlar.

Tut kulağın ey melek-haslet bana
Uş direm hasmın durur nefsin sana
1b/1.2

Hâdîs-i ins ü melekdir Mehdî-i Âlî Resûl
Gün gibi ol hub cemâle mütezirem dâimâ

2b/4.10

Kim sıratı-ı müstakime ‘aşk ile basdı kadem
Hakkına tehlîl ider cümle melek fevke’l-‘alâ

3a/4.4

Şânına levlâk okuyup ol Rabb-i Kerîm
İns ü melek îcâdına ezkâr-ı Muhammed

12a/36.5

Taht-ı dilde padişahsın ey melek-sîmâ Habîb
Barekallah kaddini bürhâna benzettim hele

48a/180.3

Haydar-ı Kerrâr değil mi matlabı her dü cihân
Perî Cibrîle basub gösterdi hayır dem kadem

33a/124.2

Cebrâil şiirlerde genellikle kanatları dolayısıyla çokça kullanılır. Yukarıdaki beyitte de Haydar-ı Kerrâr yani Hazreti Ali, iki cihânın görmek, tanımak istediği kişidir ve ayağıyla Cebrâil’in kanadına basıp daha sonra attığı her adımı hayırla atmış, her zaman hayırlı, doğru işler yapılmasına vesile olmuştur.

3.3. Kitaplar

Divan’da Kur’an-ı Kerim’den ve diğer kutsal kitaplardan bahsedilmiştir.

Okur bu mahremi gönlüm cemâlin Mushafı için
Ki envâr-ı basîretdür ulul’l-epsâr olan dânâ

3a/3.2

İster isen sana yol açar asâr-ı ilm-i ledün
Mürşîd müsün nicedür emri Kur’an ile bahs

9b/26.3

Senin medhinde ‘âcîzdir bu **Aşkî** kemterin ey Şâh
Ki meddâhın olub Kur’ân okur seb‘ül-mesânîdir

19b/66.7

Haddini bil pâyân olur bil sözleri ‘âriflerin
Dört kitabın cem‘ini birdir şerhini eyler gönül

32b/120.2

Nutka inân nutka yakîn nutk içinde Hâk-ı yakîn
Kur’an’a bak ‘ayne‘l-yakîn İncîl Zebur Tevrâtı hû

43a/161.6

Yukarıda ele aldığımız beyitlerde görüldüğü üzere dört mukaddes kitaptan da bahsedilmiştir. Kur’an dışındaki kitaplar ile ilgili detaylara yer verilmese de Cenâb-ı Hakk’a yakın olmanın onunla iletişim kurmaya vesile olduğunu düşündüğümüz kitaplarla olacağını, kulların aciz ve günahkâr olduğunu O’nu ancak Kur’an okuyarak öğrenebileceklerini, ona yakın olabilmenin Ka’inâtı bilmekten, O’nun ilimlerini görmekten ve okumaktan geçtiğini beyitlerde ele almıştır. Ayrıca Kur’an-ı Kerim için beyitlerin birinde Ümmü’l-kitap deyiimi kullanılmıştır.

Âlimler, hakîkatî kalpleri ile anladıktan ve içlerine nüfûz ettirdikten sonranûr kalplerineinmektedir. Kur’an okumak ve onu anlamak, bilmek yaşamak, basiret sahiplerinin kalblerinin nûrudur.Dört kitabın toplanma amacı birdir. Gönül onu çözümleyip anlayabilecek yetiye sahiptir.

3.4. Âyetler ve Hadisler

Âyetler genellikle kısmî iktibas yoluyla zikredilmiştir:

Ol ‘Alî Musâ Rızâ’nın ‘aşkına virsem seri
Fadhuluhâ hâlidindir⁷ irdi sem‘ine cevâb

---

⁷ AHD, 6a-18.8, Kur’an-ı Kerim, Zümer Sûresi, 73. Âyet.

6a/16.8

SûretinTâhâ⁸ vü Yâsîn⁹ sîretin ekberdedir
Hizmetî şâh-ı velâyet DüldülîKanber’ dedir

14b/46.1

Vech-i pâkînden zuhûr-ı ‘alleme’l-esmâ¹⁰ yakîn
Kim okur hattı Hüvellah âyet-î minberdedir

14b/46.2

Alleme’l-esmâ, “isimleri öğretti” manasında kullanılmaktadır. Meleklerin bilmedikleri hikmetleri bilen Allah, Hz. Âdem’i yaratarak, ona bütün eşyanın adlarını öğretir. Melekerden bunların adlarını sorar. Cevaptan âciz kalan meleklerle Hz. Âdem’e secde etmelerini emreder. Şeytanların reisi İblis’ten başkası hemen secdeye kapanır. İblis dayatır, kibirlenir, küfrünü ortaya kor.

İlk insan ilk peygamber Hz. Âdem, dolayısıyla yeryüzünde Allah’ın halifesi kılınır, meleklerden üstün tutulur. “Âdem’e isimlerin tümünü öğretti, sonra onları meleklerle sunup: Haydi doğru iseniz onların isimlerini bana söyleyin, dedi. Dediler ki: sen yücesin (yâ Rab), bizim senin bize öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz sen bilensin, hakîmsin. (Bakara 2/31-32)¹¹

Nûrına gark oldu kevneyn yâ Muhammed yâ ‘Alî
Şânına nâzil okunan sûre’i Kevserdedir

14b/46.3

Fâtîha’i seb‘ül-mesanî menbâ’i îcâd gün
Vâridât-ı her dü ‘âlem hükmü ol dilberdedir

⁸ AHD,14b-46.1, Kur’an-ı Kerim, Taha Sûresi.

⁹ AHD, 14b-46.1, Kur’an-ı Kerim, Yâsîn Sûresi.

¹⁰ AHD, 14b-46.2, Kur’an-ı Kerim, ‘Alleme’l-esmâ, Bakara Sûresi, 31. Âyet.

¹¹ Mehmet YILMAZ, Alleme’l-esmâ, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler(Ansiklopedik Sözlük), İstanbul,1992, s.20-21.

Mahrem-i sırrı Hadice Fâtıma oğlanları
Hem emîr-i sırrı esmâ hem künuzi hel etâ

2b/2.4

Beyitte geçen “hel etâ” Kur’an-ı Kerim’in 76. Sûresidir. İnsan ya da Dehr Sûresi olarak da geçer.

“İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? (Yani insan üzerinden öyle uzun süreler geçti ki henüz kendisi, anılan bir şey değildi. Topraktan süzüle süzüle, çeşitli merhalelerden geçerek, uzun zamanı aşarak nihâyet nutfe(döl suyu, sperma) haline geldi)¹². (İnsan Sûresi 76/1).

İmâm-ı Begavî hazretleri “Me’âlim-üt-tenzîl” isimli kitabında buyuruyor ki:

“İnsan (Hel etâ) sûresi sekizinci âyet-i kerîmenin nüzûl (inme) sebebini, âlimler şöyle bildirirler: Bir zaman, Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin hasta olmuşlardı. Resûl-i ekrem (aleyhisselâm), Eshâb-ı Kirâm ile torunlarını ziyârete gitti. Hazreti Ali ve Hazreti Fâtıma’ya hitaben; “Bu iki ciğer köşeleriniz için bir adak adayın” buyurdular. Onlar da, Fıdda ismindeki hizmetçileri ile beraber, çocukları sıhhate kavuşursa, Allahü teâlânın rızâsı için, üç gün oruç tutacaklarını nezr ettiler (adadılar). Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin sıhhat bulunca, yiyecek birşeyleri olmadığı için, Hazreti Ali, bir Yahudiden üç sa’ (12,6 litre hacmindeki kab dolusu) arpa borç aldı. Üçü de nezrlerini yerine getirmek için oruç tutmaya başladılar. Arpanın üçte birini hizmetçileri öğütüp, beş tane ekmek pişirdi. Çünkü hepsi beş kişi idiler, iftar vakti Hazreti Fatıma (radiyallahü anha), ekmeklerin Hazret-i Ali’nin, Hasan ve Hüseyin’in, hizmetçileri Fıdda’nın ve birini de kendisinin önüne koydu. Kapıya bir miskin geldi (Miskîn, bir günlük yiyeceği bile olmayan fakire denir.) “Ben müslüman fakirlerinden biriyim. Açım. Yemek istemeye geldim” dedi. Önlerindeki beş ekmeği de miskine verdiler.

¹²AHD, 2b/4.4, Kur’an-ı Kerim, Hel Etâ(İnsan Sûresi), 1. Âyet.

Kendileri su ile iftar edip, ertesi gün için oruca niyet ettiler. Ertesi gün hizmetçi, kalan unun yarısını öğüttü. Bu undan beş tane ekmek pişirip iftara hazırladı, iftar vakti oldu. Tam ekmekleri yemeye başlayacaklardı ki, kapıya bir yetim gelip yemek istedi. Beşi de ekmeklerini o yetime vererek, yetimi sevindirdiler. Kendileri su ile iftar edip, ertesi gün oruca niyet ettiler. Üçüncü gün, hizmetçi, arpanın kalan kısmını öğütüp, beş tane ekmek yaptı. İftar vakti ekmekleri yiyecekleri sırada kapıya birisi gelip, esîrlikten yeni kurtulduğunu, üç gündür birşey yemediğini söyleyince, ellerindeki ekmekleri buna verdiler. Resûlullah (aleyhisselâm) bunların hâllerini, açlıklarını haber alınca çok üzüldüler. Sonra Cebrâîl aleyhisselâm geldi. “Yâ Resûlallah mübârek olsun. Hak teâlâ Ehl-i beytin hakkında âyet-i kerîme gönderdi”diyerek, insan (Hel etâ) sûresini okudu.¹³

Ârif ol ten gözüyle bakma cihânın o râyına
Sümme vechullaha yol bul şems-i vahdet nûrına
30b/112.3
Makâm-ı kâbe kavseynin rumûzı asl-ı hubbundur
Hakayik ‘ilminin hem rehberisin yâ Resûlullah
45a/169.3

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi bazı ayetlerin manalarına telmihte bulunulmuştur.Şair Âlî Musâ Rızâ aşkı için şehid olmak isterken bir ses işitir ve ‘fadhuluhâ halîdin’ (ebedi kalmak üzere buraya girin). Beyitte anlatılmak istenen şehadet şerbeti içince şairin cennetle müjdelenebileceğidir.

Tâhâ ve Yâsîn Sûrelerinin önemli ve diğerlerinden üstün sûreler olduğu, Kur’an’da Hz. Peygamber’in Miraçda Cebrâîl’e veya Allah’a çok yaklaştığını anlatanKâbe Kavseyn¹⁴ ile Necm Sûresinden iktibasla Hz. Peygamberin gizli makamının neresi olduğu belirtilmiş ve Miraç hadisesine telmih yapılmıştır. Onun hakikat ilminin rehberi olduğu vurgulanmıştır.

¹³ Begavî, “Hel Eta”İslam Âlimleri Ansiklopedisi, s. 1266.

¹⁴ AHD,45a-161.3, Necm Sûresi, 9. Ayet.

Dördüncü şiirin bir numaralıbeytinde Rahmeten lil âlemin¹⁵âyeti geçmektedir. Hz. Muhammed'in âlemlere rahmet olarak gönderildiğinin buyurulduğu Enbiyâ Sûresi'nin bir âyetinden (Biz, seniz ancak âlemlere Rahmet olarak gönderdik), yine aynı beyitte yer alan Levlak Lema¹⁶(Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk), "sen olmasan âlemleri yaratmazdım" hadisinden iktibas yapılmıştır.

Rûhların devrinde yazmış 'ıyd içinde şin kaf
'Âlem-i seyyâh ile hubbu'l vatânım el-gıyâs

9b/25.3

Beyitte geçen "Hubbu'l vatânım" sözü ile , "Vatan sevgisi îmândandır." hadisine iktibas yapılmıştır. Ruhların devri dediği ruz-ı ezel günü henüz yeryüzüne gönderilmeden insanlar, bu aşka vasıl olduklarını ve alınlarına bu aşkın, o gün yazıldığını, âlemi dolaşsa bile yine de kendi vatanı olarak gördüğü aşka geri döndüğünü ona sadık olduğunu, onun vatanı olduğunu belirtir.

Vatan kelimesini Hz. Âdem'in ilk meskeni cennet veya "Ümmü'l-Kurâ"(Mekke)kabul edenler, bulunduğu için hadisin sıhhatine hükmedenler var.

Divanda iktibas yoluyla beyitlerde kullanılan diğer ayetler:

Kul hüvellahü ahad¹⁷ Kâf vel-Kurân¹⁸, Nûn ve'l-kalem¹⁹, yuhibbu'l-müttakîn²⁰, Allahü's-samed²¹, fâsabru, Kalû Belâ,Kad câ'ena,²².

Ayrıca divanda 'ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, âlemleri yarattım.' kudsi hadise de yer verilmiştir. (53b/188.2)

Kande ta'ayyün rû'yetullah zâhir oldı '**Aşki'yâ**

¹⁵ AHD, 2b/4.1, Enbiyâ Sûresi,107.

¹⁶ AHD,2b/4.1,Hadis.

¹⁷ AHD,12b/40.3, İhlas Sûresi,1

¹⁸ AHD,12B/39.1, Kaf Sûresi,1

¹⁹ AHD,33a/118.3, Kalem Sûresi,1

²⁰ AHD,36a/129,1,Tevbe Sûresi,7

²¹ AHD,39a/138,12, İhlas Sûresi, 2

²² AHD,43a/154.1, Mülk Sûresi,9

Hak budır hakke'l yakîn Allahu 'âlem bi's-sevâp

5b/15.7

Bi's-sevâp, en iyi bilen Allah'tır, mânâsına gelmektedir. Karşılıklı konuşmalarda, yazılı ve sözlü bilgi sunmalarda doğrusunun en iyi bilenin Allah olduğunu belirtmek için bu söze başvurulur. Bilhassa ilmî eserlerin bitiminde, "Allahu âlem bi's-savâb" sözü yer alır. Ulu Allah'ın ilim ve sıfatının bir ifadesinden ibaret olan "Allahu âlem" sözü Kur'an'da, âyet bölümü olarak çok yerde geçer. (Âl-i İmrân,3/36; Nisâ,4/25; Mâide, 5/6, En'âm,6/58; Yûsuf,12/77...) ²³

Kesme ümmîdini 'Aşkî lâ-taknatu didi Hak

Feyz-i Rahmetle atâkıl kenz 'atâdan yâHafîz

26a/92.5

Lâ-taknatu min rahmeti'llah, "Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyiniz. Bu ibârenin alındığı ayet, günahla aşırıya giden, bu günahla Allah beni bağışlamaz kanaatlerinin yanlış olduğunu, umut kesmenin İslam Dîninde yeri olmadığını en günahkâr kimselerin bile, tevbe ettikleri takdirde af edileceğini ifade etmektedir. ²⁴

3.5. Peygamberler

3.5.1. Âdem

Divanda Âdem, esmâü'l hüsnâyı talimi ile Cenâb-ı Hakkın Âdemi yarattıktan sonra ona isimlerini öğretmesi ve daha sonra bu isimlerin Muhammed'e aktarılmasına değinilmiştir. Bunu da Kur'an-ı Kerim'den Bakara Sûresi'nin 31. Ayetinde (âlleme'l-esmâ) geçen, "Allah Hz. Âdem'e bütün esmâyı talim etti." şeklindedir.

Beyitlerde Hz. Âdem'in ledün ilminin sırrını Hz. Muhammed'in daha önce yaratılmış ve bu sırlarla var edilmiş olması dolayısıyla öğrenmiş olduğu, vahdet sırrı

---

²³ Mehmet YILMAZ, "Allahu 'âlem bi's-sevâp", Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), İstanbul,1992, s.18.

²⁴Mehmet YILMAZ, "Lâ-taknatu min rahmeti'llah",Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), İstanbul, 1992, s.104.

olduğunu, âlemin sırlarının Âdem'in mevcudatında gizlenmiş olduğu, yaratılanların, vahdeti bilmek, esmâyı öğrenebilmek için Âdem'i bilmeleri gerektiği ifade edilir.

3.5.2. Nûh

Meclis-i 'aşkda şâhım câm-ı sığâl sığmaz
Kimine tûfân olurkim kimine Nûh-ı necât

55a

Okundu levhin ayâtı bilindi alleme'l esmâ
Nidâ itdi bu tevhîdi girü Nûh-ı Naciyyullah

44b/168.2

Beyitte sadece inananların kurtulduğu Nûh Tûfânına telmih yapılmıştır.

3.5.3. İbrâhim (Halîl)

İrişdi vakt-i İbrâhim açıldı âb u gülşenler
Tanuşdı Nemrûdın cânı irişdi çün Halîlullah

44b/168.3

Yoksa bilmem sen seni atmak dilersen âteşe
Oda yanmaz kim Halîlullah mı oldın âleme

47b-179.2

Beyitlerde görüldüğü üzere Hz. İbrâhim'in Nemrût tarafından ateşe atılması ve ateşe atıldığı vakit ateşin çiçek bahçesine dönmesine telmih vardır.

3.5.4. İsmâil

Hz. İsmâil'in babası tarafından kurban edilmesini ve Hakk'a teslimiyeti ele alan beyitler vardır (44b/168.4).

3.5.5. Hz. Mûsa

Allah'ın Tûr'da tecellî edişi, Yed-i Beyzâ mucizesi münasebetiyle anılır.(35b/132.7).(44b/168.5).

Yed-i Beyzâ, Hz. Musa'ya verilen mucizelerden biridir. Hz. Mûsa, Firavun'a peygamberliğini ispatlamak için elini koynuna sokar, çıkarınca, eli parıl parıl parlar bir hal alır, sopasını yere atar, sopa büyük bir yılan olur, kuyruğundan tutup kaldırınca tekrar sopa olur.²⁵

3.5.6. Hz. İlyas

Âb-ı hayat denilen ebedîlik suyunu, Hz. İlyas (a) ile bulup içtiği için, her ikisinin kıyamet gününe kadar bir tür dirilikle yaşadığına inanılır. Tasavvufta bast haline Hızır, kabz haline ilyas denir. Zamanın kutbuna "Hızır-ı Vakt" adı verilir.

Kur'an'da peygamber olarak zikredilen Hızır, âb-ı hayat münasebetiyle tanınır. Rivayete göre Hızır, İlyas ve İskender zülûmat ülkesine ab-ı hayat-ı aramaya gitmişler. Bir müddet sonra ayrılmışlar. Daha sonra bir su başında mola veren Hızır ellerini yıkarken yanında bulunan pişmiş balığa bir damla su damlatmış. Balık dirilerek suda kaybolmuş. Âb-ı hayat bulduğunu anlayan Hızır, ondan içmiş ve İlyas'a da içirmiş ikisi de ölümsüzlüğe ermiş. İskender'e de bildirmek istemişse de Allah söylememelerini emrettiğinden o bu sudan içememiş.²⁶

Aşki Hüseyin Efendi Divanı'nda Hızır daima Âb-ı Hayat (Âb-ı Hayvan) dolayısıyla tanınır. Aynı zamanda sevgilinin dudağı için her sözleri Âb-ı hayat gibi, dudakları şeker gibi, diye benzetmeler yapılmıştır.(33b/125.8).

3.5.7. Yûnus

Beyitlerde Hz. Yûnus'un hidayeti konu edilir.52a/194.4

3.5.8. İsâ

---

²⁵Mehmet YILMAZ, Yed-i Beyzâ, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler(Ansiklopedik Sözler),İst. 1992, s.181.

²⁶ Necla Pekolcay, Ab-ı Hayat, İslâmî Türk Edebiyatı(Giriş), İst.1981, s.116-118.

Hız.İsa nefesi ile insanları iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, göğre yükselmesi, fakat üzerinde iğne olması sebebiyle dördüncü felektan sonrasına çıkamaması, Allah'ın ruhunu Cebrâil'in Meryem'e üflemesi neticesinde İsa'nın doğması dolayısıyla Rûhullah olarak adlandırılır. Şiirlerde bu yönüyle konu edilir. 44b/168.6.

3.5.9. Yûsuf

Hız. Yûsuf, Mısır Azizi iken babası Yâkub'un onun kanlı gömleğini gördükten sonra ağlamaktan gözlerine perde inmesi ve kör olması hadisesine telmih vardır. 48a/180.5

3.5.10. Süleymân

Divanda, Hız. Süleyman'ın Seb'a hükümdarı Belkıs'a bir mektup göndererek onu kendi Rabb'ine iman etmeye davet etmesiyle başlayan aşklarının ve bu birlikteliklerinin mutlu bir sona erdiğinin anlatıldığı beyit yer almaktadır. 53a/197.6

3.5.11. Muhammed

Hız. Muhammed divanda, Mahbûb-ı Rabb'ül-âlemin, Resûlullah, Habîbullah, Ahmed, Muhammed Mustafa, Hurşîd-i Âlem, Şah-ı Vahdet, Şafî'ül Müznibîn, Şah-ı Levlâk Lemâgibi isimlerle anılmaktadır.

Şah-ı levlâk lemâile 'sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım' hadis-i kudsîsine işaret edilmektedir.

Kâbe Kavseyn ve Levlâk lemâ Hız. Muhammed anlatılırken yapılan iktibaslardır.(bkz. Ayetler ve Hadisler)

Peygamber âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Alnının nuru yüzünün güzelliği dikkat çekecek derecededir. Peygamber, 'Allah önce benim nurumu yarattı' buyurmuştur. O gelmeden önce cahiliyye döneminin karanlığı içinde kaybolmuş ve kendini bulamaz hale gelmiş ümmet, o geldikten sonra ışığa aydınlığa, nûra kavuşmuştur. Âlemler onun nûru sayesinde cehaletten kurtulmuştur.

Şem'i 'aşkın tutuşup yakdı vücûd iklimini

Mizânın el-müznibiyem senindir lütf-i ‘âta

2b/1.6

Yukarıdaki beyitte görüldüğü gibi şair Habibullah’ın aşkının ateşiyle yanıp tutuşmaktadır ve kendini günahkâr diye nitelemektedir. Sonraki beyitlerde şair günahkâr ümmetine şefaet edecek kişinin Hz. Muhammed olduğunu onu Şefi‘ül Müznîbin diye nitelendirerekve bazı beyitlerde de yaratılış olarak ulu ve yüce olduğunu lütuf ve ihsan sahibi olduğunu belirtmiştir.

Okunur Velleyli²⁷ zülfün bârikü’d-dâyı lütf

Halk-ı evsaf-ı celîlsin yâ Muhammed Mustafâ

2b/1.4

3.6. Dört halife

Divanda dört halifenin mert, yiğit ve cesur yönlerine değinilmiştir.55b varakta yer alan beyitlerde Hz. Ömer’in adaleti, Hz Osman’ın hayâsı, Hz. Ali’nin ilmi ve Hz. Ebubekir’in sadâkati söz konusu edilir.

Hz. Ali bir şiirde ayrıca konu edilmiştir. “Lâ-fetâ illâ Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr”, Ali’den başka yiğit, Zülfikarda’dan başka kılıç yoktur, diyerek Hz. Ali’nin ve kılıcının önemine vurgu yapmıştır.

Başka bir beyitte Hz. Ali’nin hizmeti ile ilgilenenlerin atı Düldül ve Kanber isimli bir kişi olduğuna değinilmiştir.

Hz. Ali ile en fazla özdeşleştirilen semboller atı Düldül ile kılıcı Zülfikardır. Rivayete göre bunlardan Düldül, Mısır hükümdarı Mukavkıs tarafından Hz. Muhammed'e hediye olarak gönderilmiştir. Hızlı yürümesi ve çevikliğinden dolayı ona "kirpi" anlamına gelen Düldül adı verilmiştir. Hz. Muhammed'in savaşlarda ve diğer zamanlarda Düldül'e bindiği, sonra da onu Hz. Ali'ye bağışladığı söylenir.²⁸Havernâme'de anlatılanlara göre ise Hz. Ali onu Magrib'de bir kese altına almıştır.

²⁷ AHD, 2b-3.4, Kur’an-ı Kerim, Duha Sûresi,2.

²⁸ İsmail Toprak, “Hazreti Ali Cenkləri”, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2004, s. 28.

Başta cenkler olmak üzere kıssa ve hikâyelerde Döldül'e, efsanevi şekilde yer verilmektedir. Mesela onun kırk günlük yolu bir günde aldığı, kırk gün yem yemese, su içmese de güç ve kuvvetinden bir şey eksilmediği, sahibini bırakıp gitmediği, çağırması halinde nerede olsa geldiği ve Hz. Ali haricinde üzerine kimseyi bindirmediği söylenir. Döldül'ün, ilk sıçrayışta doksan adım sıçradığı için kimse onun ne yöne gittiğini anlayamadığı, Hayber'in fethi sırasında hendekten otuz arşın daha ileri atladığı, Hz. Ali'ye kâfirlerin tuzağından haber verdiği ve kendisini satın almak isteyen Haveran'ın altmış adamını öldürdüğü geçer.

Hz. Ali ile özdeşleştirilen bir diğer sembol ise ucu çatallı (iki uçlu) olan kılıcı Zülfikar'dır. İki tarafı keskin, ortası yivli olduğu söylenen kılıcın, Bedir Gazvesinde ele geçirilen ganimetler arasında olduğu söylenir. Onun uzunluğunun yedi karış, eninin ise bir karış olduğu ve Merzûk es-Sakîl adlı bir kılıç ustası tarafından yapıldığı rivayet edilir. Hz. Muhammed'in, kılıcı Hz. Ali'ye Uhud Gazvesinde verdiği ve bu sırada, gökten "Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr/Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur." şeklinde bir nida geldiği ileri sürülür.²⁹

3.7. Âl-i Mustafa, Âl-i Abâ

Şair bende-i Âl-i Abâyız diyerek on iki imamdan bahsetmiştir. Divanda in iki imam ile alakalı özelliklere yer verilmiştir. Hz. Hüseyin, Kerbelâ'da şehit edilişi ile Zeyne'l-Âbidin, melekler ve insanların kendisine köle olmayı, ona tâbi olmayı istemesi ile Bâkır Sâdık Kâzım'ın aşk ile şehid edilişi ve insanların derin üzüntü yaşaması ile Âli Mûsa Rızâ'nın yedinci imâm olması ile Muhammed Tâki'nin câna can katması ve Âli Nâki'nin imânın nûru olması, Muhammed Mehdi'nin faziletli olması ile, Câferî Sadık'ın Hak ehlinin önderi olması ile ilgili beyitler bulunmaktadır. Ve şair genel olarak divânda ehl-i beytin kölesi olduğunu "bende-i Âl-i Abâ ve çâker-i âl-i abâ" diye birçok yerde vurgulamıştır.

3.8. Sahabeler

---

²⁹Yrd. Doç. Dr. Hamza Karaoğlu, Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları: Kahramanmaraş Örneği, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 26/2015.

Divanda sahâbelerin bolluk ve bereket ihsan ettiğine insanlığa bir nîmet olarak gönderildiğine dair beyitler yer almaktadır.

3.9. Kaza ve Kader

Kaza bazen kelime manası ile kullanılır. Divanda yer alan bazı beyitlerde de inanmayanlara, imân ihsan edecek bir ok olarak kullanıldığı üzerine durulur.

Dâ'imâ nusret livâsı her taraf lem'ân ider
Müşrîke tîr-i kazâdır mü'mine ihsân ider

51b/193.5

Taklîd-i riyâ ile olmaz bu kâre yapışmak
Hem demi rûh ola kavs-ı kazâ-îkaderdir

41b/155.9

İkiyüzlülük ve taklit ile bir mertebeye ulaşmanın mümkün olmayacağını, imân ve ruhuna işledikten onunla iç içe olduktan sonra kazanın tecelli edeceği ifade edilir.

4. Ahiret ve İlgili Mefhumlar

4.1. Ahiret

Tasavvufta olduğu gibi divandaki bir şiirde de, dünya lezzetlerine meyilli olanların bu zevklerini terk ettikten sonra râh-ı Hakk'a kavuşacaklarını, enbiyânı ve evliyânın sırrına mazhar olacaklarını, iki cihanın sırrına vakıf olmanın ve ahiret nimetlerine ulaşmanın terk-i terk mertebesinden geçtiğine değinilir. (29b/109)

İster isen âhret ni'metlerini bî-gümân

Cennet-i hûri hâsıl olmaz itmeyince terk-i terk

29b/107.5

4.2. Mahşer

Mahşer genellikle mahşer yeri, mahşer günü, hesap günü, olarak ele alınmış ve birkaç yerde Sırat'tan söz edilmiştir.

Mehdi-îsahib-i sa'adet kandedir yâ Rab bu dem

Âfitâb-ı rûz-i mahşer ehl-i Hakkın rehberi

49b/186.8

Yukarıdaki beyit, bir mağaraya girerek orada kaybolan ve ahir zamanda geleceği rivayet olunan Mehdî Hazretlerinin mahşer gününün güneşi, hakikat ehlinin, Hak ehlinin rehberi olduğunun belirtilmesi ile konumuza örnek olmuştur.

4.3. Âhir Zaman

Âhir zaman Hz. Muhammed'den kıyamete kadar olan zamandır. Divanda bu konu ile ilgili bilgi yoktur.

4.4. Deccâl

Divanda deccâl konusu beş farklı yerde ele alınmıştır. Deccâlinkâr edenlerle birlikte olan kötü niyetli biri olarak ele alınmış ve işinin fiilinin hata, hile ve oyun olduğu, âlemi yoldan çıkardığı belirtilmiştir. Beyitlerin birinde müminlerin bir gün kılıç çekip onu öldürdüklerini görmeyi çok istediğini şöyle ifade etmiştir:

İnşâ'allah göreyim katl olasın Deccâl-ı la'în

Senin içün mü'minler kılıç çekse revâdır

16b/54.2

4.5. Cennet

Cennetü'l-Me'vâ: Rivayetlere göre Cennetin yedi tabakası olduğu bilinmektedir. Bunlar Firdevs, Adn, Cennet-i Naim, Cennet-i Daru'l-huld, Cennet-i Mevâ, Darü's-Selâm ve İliyyundur. Bunlardan Cennetü'l-Huld Firdevs, Cennet-i Naim, Cennet-i Mevâ divanda yer almaktadır. Cennetü'l Mevâ, tevekkül edenin ve tevhid yolunu bulanın ulaşacağı bir yer olarak belirtilmiştir.3a/3.7

Cennetü'l-Huld, Ka'beyi gören kimselerin Hakk'a kavuşmuş ve cennete erişmiş olacağına değinilmiştir.9a/26.2.

Firdevs, halkın toplanmış olduğu meydana goncalar açılmış ve âlemin tıpkı Firdevs gibi gül bahçesine döndüğüne değinilmiştir. 53b/200.1.

Dâr'ün-Na'im, Hz. Muhammed'in sevgi dolu bakışlarına kavuşan kimselerin gözünün cenneti bile göremeyeceğini belirtmek için kullanılmıştır. 2b/1.5.

Cennet konusu farklı beyitlerde de ele alınmıştır. Kiminde şairin gözyaşlarının sel olduğunu ama sırra erişemediğini, cennet hûrisinin kim olduğunu bilmediğini, nefsin isteklerini terk etmeyince, günahlardan arınmayınca ve tevhid yoluna düşmedikçe, ahiret nimetlerine ve cennet hûrilerine ulaşamayacağını belirtmiştir. 9a/25.7, 29b/107.5.

Bir beyitte;

Senin hubbun eğer irmez ise câna
Bana cennet cefâdır yâ Muhammed

11b/35.9

Daha sonraki beyitlerde Kevser ile ilgili ifadeler yer almaktadır.

Cennet ü Kevser ü sâki hem imâmeyn aşkına
Hamdullah kim o Kevser tâlibiyim ben bugün

39a/145.2

Gördüler hû der görünen mâverây-ı dü cihân
Cenneti hû Kevser-i hû malîk-i Rıdvân hû

42a/157.4

4.6. Diğer İtikadî Mefhumlar

4.6.1. Ölüm

Divanda ölüm, Hz. Hüseyin'in şehadet şerbeti içtiği zamanın tasviri yapılırken ele alınmıştır. Ancak direkt olarak kavram ele alınmamıştır, zehri nûş etmek, yas, mâtem gibi kavramlardan ölüm teması şiire hâkim olmuştur.

4.6.2. Rûh

Âlemin her zerresinde görünen tek rûh, tek nefes Zül-celâl'in ruhudur. Rûh beyitlerde cism, ten, nefes mânâsında kullanılmıştır.

Bu sebepten kande baksan hep o ruhdur görünen

‘Aşki’yâ uşte göründi bârgâhi Zü'l-celâl

31b/116.7

Böyle geldi benimle ol nefhe'i ruha izafet

Dövişüp hasmımla müdâm-ı merdâne olup geldim

34a/127.3

4.6.3. Şeytan

Divanda yer alan şeytan, insanları aldatan doğru yoldan çıkaran, hilebâz biridir. Kimi yerde şeytan yerine ezâzil kavramı kullanılmıştır.

Magbûnluk itme şeytâna karşı

Merdâne diren meydân yiridir

16a/51.8

Zengî divler gibi dâ'im başını sâllar o gine

Sana kim inanır ey kâfir yürî şeytânlığı ko

43b/164.5

Ne gam ta'n ezâzilden bilür ki hâlimiz Yezdân

Matba'ım emrine her ân ki her hâlî bilür Mevlâ

4b/11.4

4.7. İslam Dini İlgili Mefhumlar

4.7.1. Din, İman, Şeriat, Mümin, Müslüman

Âhu dil efgânımız şâhdan armagânımız
Din ü hem îmânımız derde dermân merhabâ

3b/5.4

Sevdây-ı Hakka düşüp yûri lâf u güzâf itme
Kıl u kâl ehlî ne bilsün nedir îmânla bahs

9b/26.5

Hândânındır benim dîn-i îmânım tâ ezel
Hû deyip pâzâra geldim yâ ‘Âlî senden meded

12b/38.7

Örnek beyitlerde görüldüğü gibi iman, küfr ile birlikte ele alınmaktadır. Beyitlerde sevgilinin hem din hem imânı olduğunu, onun kadar değerli bir şey olmadığını, onunla imâna geleceğini, ezelden ebede onun gülüşünün mübtelası olduğunu, gülüşünün onun için din, imân, hayat her şey olduğunu vurgulamıştır.

Dilerem rûz-ı cezâda ey Hüdâ senden dilek
Hâricîler oda yansın mü'min çennâr-ı cûd

14b/45.8

Hâricîler ile ilgili beyitlerde şairin ceza günündeki dileği, Hâricîlerin ateşte yanması ve müminlerin çınar ağacı misali ömrünün olmasıdır. Hâricîlerin, aşk ehlini yoldan çıkardıkları için lanetlenmiş olduğu konusuna vurgu vardır.

Müminin ikrara geldiği, güçlü olduğu, Deccal'e karşı gelebilecek güçte olduğu, tüm ilahi sırların müminin kalbinde gizli olduğu, Allah'ın onun kalbinde olduğu ve müminin kalbinin Rahman kapısı olduğu sırları aşikâr etmenin, onlara ulaşmanın ancak müminin kalbinin kapılarının açılması ile mümkün olduğu konusuna beyitlerde yer verilmiştir.

Mü'minin kalbidir Allâh'ın evi ušte kitâb
İstedigin sendedir sende ara sende bul

30b/112.6

Beyt-i Rahmândur ey Âdem mü'minin kalbi 'ayân
Konşuların hoş tutuben sakunup itme nizâ'

26b/94.7

'Akîbet irmez visâle hâsılı olur hebâ
Sor bilenden nice oldu hâsılı Ebû Leheb

7b/20.4

Ebû Leheb bir lâkap olup, Abdü'l-Uzzâ b. Abdü'l-Muttalib'in asıl adıdır. Peygamberimizin amcası olup İslam dinine karşı düşmanlığı ile ünlüdür. Kur'an-ı Kerim'de onun hakkında "Elleri kurusun Ebû Leheb'in. Zaten kurudu, mahvoldu o. Ne malı fayda verdi ona ne kazandığı. O, bir alevli ateşe girecek. (Peygamber'e eziyet ve düşmanlık eden) karısı da (cehennemde) odun hamalı olarak oraya girecek. Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde (Tebbet/1-5) buyurulmuştur. Bedr gazasından kısa süre sonra çiçek hastalığından ölmüştür. Edebiyatta adına "Bû Leheb" olarak da rastlanır.³⁰

4.7.2. Abdest, Namaz

Namâzımdır benim sînemde Sübhân
Niyâzımdır bu beyt içinde Mennân

38a/143.1

Bana tesbîh oluvirir zikrî fikrin
Kıyâm rükun secde ayn-ı vahdet

9a/25.3

Bize temsil ider birbiri tehemmân
Kim oldu garka 'ummân aldı abdest

³⁰ İskender PALA, Ebu Leheb, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, İstanbul, 2004, s.132.

Beyitlerde şair, namazın ve duanın kalbinden Allah’a doğru yol almada bir vesile olduğunu, kıyamın, rüknün, secdenin, zikrin, fikrin, teşbihin hepsinin aynı kapıları açtığını, hepsinin Allah’a ulaşmaya vesile olduğunu, suya her dalanın sonsuzlukta dahi olsa abdest aldığını belirtmiştir.

4.7.3. Cami, Mescit

Okurum hattı Hüvallah³¹ kâmilî insana men
Zâhidâ görmez misin bu mescid-i minberindir

19b/65.5

Divanda geçen yukarıdaki beyitte konu ile ilgili ifadeler yer almaktadır.

4.7.4. Kible, Kiblegâh

Sevgilinin yüzünün şairin kiblesi olduğunu, kaşlarının kiblegâhı olduğunu, sevgilinin siyah saçlarının âşıkların kiblegâhı olduğunu ifade eden beyitler vardır.

Kiblegâhındır aceb mi kaşların
Şerîf âlnın dü-cadır yâ Muhammed

11b/35.10

4.7.5. Minber

Âsitânın gülşeninde gör kurulmuş minberi
Cem‘ olup mahfiyle erler gûş idüp ol serveri

51a/193.1

Beyitte yer alan minberin bir dergâhın bahçesinde kurulmuş olduğu, erlerin toplanıp Muhammed Mustafa’yı gizlice dinlediği ifade edilmiştir.

³¹ AHD,19b-63.5, Haşr Sûresi.

4.7.6. İmam

Hubbu evlâd-ı Resûlem hem imam-ı ‘Âbidîn
Bâkır u Sadık Kâzım hükmüne fermân bizim

33a/124.4

Örnek beyitten de anlaşılacağı gibi divanda imam olarak Âli Zeynel Abidin birçok yerde anılmaktadır.

Hiz. Hüseyin’e yazılmış bir naatta, Kerbela Şehidi Hüseyin iki cihan imamı olarak geçmektedir. Ayrıca On iki imamla ilgili özelliklere vurgu yapılırken de imam kavramı kullanılmıştır. Hakk’ı bilmeyenin aşk imamına ihtiyacı olmadığını, aşk yoluna canını başını koymuş olanın Hakk’a ulaşacağını ifade etmiştir.

4.7.7. Duâ

Cümle vârlık ‘âriyet misli görünir mi cismime
Hüsn-i zatından ‘alâmet zâhir oldu çeşmime
Cârî oldu çünkü esmâ‘**Aşkî** dirler ismime
Yâ ilâhî vir izafet keşf ola her fasl u bâb
Ahsen-i takvîm irgür kıl du‘âmız müstecâb

7a/17.5

4.7.8. Oruç

O yâr şadrındaki zühdi ola gör külli yevm oruç
Eger ‘ârif isen cânâ şabûr isminde ol kâ‘im

34b/130.2

4.7.9. Zekât

Zekâtımdır hayâtım üzre kâim
Zuhûri hüccetimdir nazm-ı insân

38b/143.6

Zekât konusu divanda bir yerde geçmektedir. Şair hayatı boyunca zekât vermiştir, insanların bunun bir delili olduğuna vurgu yapmaktadır.

4.7.10. Hac

4.7.10.1. Hac, Hacı, İhram, Tavâf

Menim hacc eyleyen Beytü'l-Harâmî
Delîli rehnümâ sırrımda Hannân

38a/143.2

Beyitlerde şair kendisinin Beytü'l Haram'da hac farızasını yerine getirdiğini, kendisine rehberlik edene, yol gösterenin, merhametli olan Allah olduğunu ifade etmiştir.

'Aşki'yâ lâşey gibidir bî-gâneye 'ilm-i ledün
Münkirin kalbi fitnedir dahi seng-i hacerden

41b/155.5

Beyitte anlatılana göre ledün ilmi dünyayı umursamayan için değersizdir, inkâr edenlerin kalbi fitneyle doludur, inkâr edenler, Hacer'ül-esved'den habersizdir, diye belirtmiştir. Hacer'ül Esved'den bahsederken de seng-i Hacer diye adlandırmıştır.

Kalmışım gurbette kesmezem Hak'dan ümîd
İntizârı fark etmede eylerem 'Aşkîtavâf

28a/97.7

Şair gurbette kaldığını ancak yine de Hak'dan ümidini kesmediğini, tavâf yaparken ümidinin arttığını ifade etmiştir.

Bir başka beyitte de şair müminlerle toplu olarak, gönül birliğiyle Arafat Dağı'na çıkıp tekbir getirdiğini dile getirmiştir.

4.7.10.2. Kâbe ile İlgili Mefhumlar

a) Kâbe

Şair divanda yer alan şiirlerde Kâbe için Beyt'ül Harâmî ismini kullanmış,Kâbeyi görmenin Hakk'a ulaşmak olduğunu, Kâbe'ye ulaşp da uğruna canını vermeyenin sadık kul olmadığını ifade etmiştir.

b) Hacerü'l-Esved

Hacerü'l-Esved, Kâbe'nin duvarında bulunan kutsal bir taştır.

'Aşki'yâ lâşey gibidir bî-gâneye 'ilm-i ledün
Münkirinkalbi fitnedir dahî seng-i hacerden
Bkz. Hac

c) Kurban

Divanda yer alan şiirlerden birinde şair Hz. Muhammed'in şanından ve yüceliğinden bahsederken 'şânına men kurbân olayım yâ Hazret-i Şeyh' demiştir.

Niceler yüzünün nûruna karşı bülbül gibi sürekli inleyip ağlar vaziyette iken 'eşiğinde koyup başını cân ile kurbân olmuş' diye sonlanan bu beyit de örnek olabilir.

Beyitlerde can feda etmek yerine kurban olmak deyimi kullanılmıştır. Hz. İsmail'in kurban edilmesi hadisesine de bazı beyitlerde telmihte bulunulmuştur.

d) Günah, Tövbe

Şair günah kelimesini iki yerde kullanmıştır. Günahlarının bağışlanmasını dilediğini ve gece gündüz bundan dolayı figan ettiğini belirtmiştir.

Şair bir şiirde işlediği günahları için, nefis yolunda işlediği, dünya heveslerine aldandığı için tövbelerini dile getirmiştir.

Bir nokta imiş rûz-ı ezel 'ilm-i hakâyîk
Bu benim bildiklerime tövbeler olsun

40a/148.1

Meyl itme sakın etrafına ihkâfiyesin

Nâ-sezâ meyl ettiklerime tövbeler olsun

40a/148.5

Nûr

Nûr, birçok beyitte güneş, mum, aydınlık, mum ışığı olarak kullanılmıştır.

‘Ârif ol ten gözüyle bakma cihânın o râyına
Semm-i vechullaha yol bul şems-i vahdet nûrına

30b/112.3

Ayagın tozını kim yâ çeker bu çeşm-i giryânım
Cemâlin nûrına karşı yanar bir gizli külhânım

35a/131.1

Zuhûr-ı ‘aks-ı nûrından nice elvân olur zâhir
Bu nakşın nakşıdır ‘âlem anın nakşında hayrânım

35a/131.2

Beyitlerde kişinin gayb âlemini de bilmesi gerektiği, cihana sadece kendi gördüğü pencereden bakmaması gerektiği, Allah’a ulaşmanın, O’nun varlığına ve birliğine inanmak ve birlik nûruna ulaşmakla mümkün olacağı, Allah’ın nûrunun yansımasından nice görünmezlerin ortaya çıkacağı konularına değinilir.

Küfr, Kâfîr

Bkz. Din, İman, Mümin, Müslüman

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Divanda Yer Alan Tasavvuf Terimleri Ve İlkeleri

2.1.1. Hak Aşığı

Divanda Hak aşığı, insan-ı kâmil, tarikat ehli, aşk ehli, ehl-i dil, teşne-dil, erbâb-ı kemâl, fenâ ehl-i, evliyâ, ehl-i safâ, erenler, üftâde, ârif vs. şekillerde ifade edilmiştir.

2.1.2. Kalender, Dervîş

Dünya ile bir bağ kurmayan, Allah’a yönelip onun emirleri doğrultusunda yaşayan kişilere kalender denir.

“Kalender” tabirinin Sanskritçede “töreyi bozan” anlamındaki “kâlândarâ” kelimesinden Farsçaya geçtiğine dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Toplumun kabul görmüş gelenek ve davranışları dışına çıkan Hintli ve İranlı dervişlere de zamanla bu ismin verildiği kabul ediliyor. Garip davranışları, toplumdan çok farklı kılık ve kıyafetleri ile manevî nüfuza sahip bulunduklarına inanılan bu şahıs ve zümreler diğer İslâm toplumları gibi Türkler arasında da ilgi ve itibar gördüler.³²

2.1.3. Harîcî

Hiz. Ali’ye isyan eden bir zümrenin adı olan bu kelime beyitlerde “havârici” olarak da geçmektedir.

Ehli ‘aşka ta’n iderler Hârîcîler ammâ kim

Bundan özge var mıdır bu rub‘i meskûnde hilâf

27a/97.3

Şiirlerde Hârîcîler, kalpleri Allah sevgisi ile dolu olanların, Allah aşkı için yola çıkanlara ve ehl-i beyte zarar veren onlara her fırsatta saldıran kişiler olarak yer almışlardır.

---

³²Ahmet Atillâ ŞENTÜRK, “Manzum Metinler Işığında Bir Kalender Dervişinin Profili”, Turkish Studies, Ankara, 2015, s.140-220.

Harabat Ehli, sūfinin, maddi ve nefsî dediğimiz yönünü yıkmasından, kendisinde dünyalık bir şey kalmamasından hareketle bu tâbir kullanılır olmuştur. Meyhane kelimesi de aynı mânâda kullanılmıştır. Tasavvuf edebiyatında; içki, dudak, yanak, şarap, kâse, sâkî gibi mecazlı kullanımlar, tamamen sūfinin geçirdiği, yaşadığı bir takım hâlleri veya bazı tâbirlerin sembol olarak ifâdelendirilişini belirler. Sâkî: Mürşid; Sevgili: Allah; Kâse: Kalb; vb. gibi örnekler, bu hususu daha iyi açıklar. Sûfilerin dünyalarını harap etmeleri, âhireti imâr içindir. Zira âyetlerde, dünyanın bir oyun yeri olduğu, âhiretin dünyadan daha hayırlı bulunduğu anlatılmaktadır. Çeşitli âyetlerin, bu şekilde bir yorum kazanması sonucu, rindler, ehl-i harabat denilen ve özgürce bir hayat yaşamaya temayüllü bazı gruplar ortaya çıkmıştır. Zira Allah'ın vechinin haricinde olan her şey fanidir, yok olucudur, helak olucudur. (Rahman/26-27).³³

Derviş kelimesi divanda birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Dünya heveslerinden yüz çevirmiş fakir, dilenci kişiye derviş denir. Divanda bu kelimenin çok kullanılmasındaki en büyük sebep de budur.

Derviş Aşkî, aciz, garib kimsesiz, fakir, aşk yoluna her şeyi terk etmiş, bütün dünya heveslerinden, nefsinin oyunlarından uzak duran bir kişiliğe sahiptir.

‘Aciz ve kemter kulundur dervîş ‘Aşkî yâ Ahad

Yüz sürüp kapuna geldi yâ İlâhî kılma redd

39a/145.8

Gel kalender meclisinde gör harâbât erleri

Germ olub itmez şikâyet eylemez mihmâna ‘arz

25a/89.3

Divanda bir yerde geçmektedir. Harabat ehilinin Kalender meclisinde olduğunu, şikâyet etmeden yaşadığını belirtmiştir.

---

³³Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, “Kadiriyye”, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul, Anka,2005, s.228.

2.1.4. Pîr, Mürşid, Şeyh

Pîr, şeyh, önder demektir. Divanda din önderi olarak bahsedilen Hz. Muhammed'in niteliklerine değinilirken özellikle suret-i Rahman olarak nitelendirilmiş ve onun yolunun Hak yolu olduğu, onun uzatmış olduğu zehri içenin sefa bulduğu konularına değinilmiştir. Beyitlerden birinde tasavvuf ilkesi olarak bildiğimiz "Başın mürşide egmezsens ayagın pâyidâr olmaz." cümlesi geçmektedir.

Sormak olmaz herkesin matlûbın mahbûb var

Hep güzeller şöyle dursun ol pirî peykerindir

19b/65.7

Şair, mürşidin yoluna uymanın Kur'an rehberliğinde olması ile aynı olduğunu, mürşidini bilmeyen insanların uzaklardan meded umduğunu, mürşide itaat etmeyenin sonsuzluğa ulaşamayacağına vurgu yapılmıştır.

İzâfât-ı füyûzâtı bilen 'âriflere sor kim

Başın mürşide egmezsens ayagın pâyidâr olmaz

22a/75.4

2.1.5. Mürîd, Tâlib

Mürîd, bir tarikate girmeye namzet derviş demektir.³⁴

Dünya ve ahiret nimetlerinden vazgeçen müridin, Hakk'a tevekkül için çok yol kat ettiğini ancak bu yola layık olup olmadığını bilmediğini ifade eden beyitler yer alır.

Tâlib ise müridin ve mürşidin yolundan gitmek, tarikate girmek isteyen kişidir.

Beyitlerde tâlib, Rahman'a, Mevlâ'ya, Kevser'e ulaşmak isteyen kişi olarak yer almaktadır. Bir şiirde 'tâlib-i Mevlâ isen gel aşka iktidâ eyle' ifadeleri yer almaktadır.

---

³⁴ Mahir İz, "Mürîd", Tasavvuf, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1981.s.198.

2.1.6. Dergâh, Hânîkâh, Harâbat, Tekye

Dergâh, ocak, hanikah, harabat, şeklinde ifade edilen tekke, aşığın feyz almak ve İlâh'a ulaşmak için girmiş olduğu ve bir pîr eşliğinde beyt-i Rahman'a ulaşmak için gereken görevleri yerine getirdiği yerdir.

Divanda yer alan “sanma bizi ey sûfî sultan olmağa geldik, bir katre iken özümüz umman olmağa geldik, biz âlem-i ecsâma ihsân olmağa geldik, bu tekyede birkaç gün mihmân olmağa geldik” beyitleri de tarikate girmeye hazır hale gelmiş bir mürîdin tekyeye geldiğini ve tarikat adabı için ve âlemi öğrenmek için bir damla su iken umman olmaya, özünü bir hamur gibi yoğurup yeniden şekillendirmeye, mânâ âleminin derinliklerine ulaşmaya hazır olduğunu, bu yüzden bu tekyeye geldiğini dile getirmiştir.

2.1.7. Hırka

Tarikatta olgunluk makamlarını elde eden kişilere, şeyhleri tarafından "icazetname", "hilâfetnâme" (diploma) verilirdi, icazet verme işlemi sırasında, müride, törenle hırka ve taç giydirildiği için, buna "ilbâs-ı hırka" (hırka giydirme) denir, hırka almaya da "lûbs-ı hırka" (hırka giyme) tâbir olunurdu.³⁵

Divanda ise hırkayı Aşkî giymiştir. O bir dervîştir. Tarikat erleri ile birlikte meyi nûş etmiş ve İlâhâ ulaşmak için kat edilmesi gereken yolu kat etmiş bülbül misali inleyerek Hakk'a doğru yol almaktadır.

2.1.7. Tecellî

Allah'ın yaratmış olduğu şeylerde görünme halidir. Divanda da bu haliyle yer almıştır. Hakk'ın tecellilerinin görülme hali olarak da ifade edilir.

Dil u cân içre tecellî eyledi deryây-ı muhît

‘Aşk rengine nakş itdi kamû esmâ’i muhît

25b/90.1

---

³⁵Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, Hırka-i Tarikat, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul, Anka, 2008, s. 146.

Okyanuslar gönül içinde belirdi ve tüm okyanusların isimleri aşk rengine dönüştü. Tecelli gönülde göründü, Allah kalbe varlığını hissettirdi. Onu okyanusa çevirdi. Kalbe inen nûr gibidir tecelli, huzur verir ve kalpteki noksanlığı giderir.

2.1.8. Cezbe, Hâl

Divanda Hz. Muhammed'i anmanın Allah'ı hatırlamanın kişinin kendinden geçmesine sebep olduğunu, Cezbe-i Rahman'a bakmak gerektiği ancak onu gördükten ona ulaştıktan sonra dergâhı unutmamak gerektiğine dair ifadeler yer alır. Aşkî'nin sahn-ı dilde mutlu ve halinden memnun bir şekilde güldüğünü ifade eden ve buna benzer beyitler yer almaktadır.

2.1.9. Kana'at, Sabır

Şair beyitlerde tevekkül ettikten sonra kanaat edilmesinin ve rızkına aldanıp dünya nimetlerinin sonsuz olduğunu düşünüp Allah'ı unutmamak gerektiğinin doğru olduğunu ifade etmiştir.

Sabır ve kanaat hak aşığının vasıflarındandır. Maşuka kavuşmak, onu görmek isteğiyle yanıp tutuşan âşık her zaman sabretmek zorundadır. Divanda da âşık artık sabrının kalmadığını tahammülünün bittiğini ifade eder.

2.1.10. Fakr

Divanda yer alan fakr yoksulluk anlamından çok, Allah'a muhtaç olmak anlamında kullanılmaktadır ve çoğunlukla fahr kelimesi ile birlikte ele alınmaktadır.

Enbiyâ u evliyânın ister isen sırrını

Fakr u fahra yol bulunmaz itmeyince terk-i terk

29b/107.2

2.1.11. Kerâmet

Divanda genel olarak bahsedilen On İki İmamlardan olan Ali Nâki ve Muhammed Tâki'nin Hakk'ın nûrunun tecellisi olduğuna ve kerâmet nûrunun da Askeri olduğuna dair ifadeler yer alır.

2.1.12. Hayret

Hayret, derin düşünce ve Allah huzurunda, hakikat ehlinin ve ariflerin kalplerine gelen bir hâldir. Ariflerin bazısı, hayreti, kavuşma, onu iftikâr, onu da tekrar hayretin izlediği kanaatindedirler. Bunun manası: Tahayyürü recâ takip eder, onun peşinden arzulanan kavuşma gelir.³⁶Tasavvufta bir mertebedir. Orada daima Hak zikredilir.

Divanda meclis-i hayret, âlem-i hayret, olarak ele alınmıştır.

Hak diyüp kıldım nazar girdim vücûd iklimine
‘Âlem-i hayret bekâyım vird-i Rahmân iderek

30a/110.4

2.1.12. Melâmet

Melâmet, Hak erişmek için nefsi yermek, nefsi kınamak ve dünyevî şeylerden bu yolla uzaklaşmak mânâsına gelir. Divanda melâmet meclisi ve melamet hırkası olarak ifade edilir.

Cümle ‘âlem Halkı bildi sende pür dert var gönül
Her melâmet meclisinde tâşımey oldun ‘âleme

47b/179.4

Tâş çaldık ‘âr nâmus şişesin çâk eyleyüp
Biz melâmet ‘âşıkıyuz demhâne düşdi gönlümüz

23a/80. 2

Beyitte ar namus şişesini taş çalıp melameti kendimiz seçtik. Şekilcilikle işimiz olmaz. Gönlümüz demhânede olmak ister, demiştir. demhâne dediği yer dergâhtır.

---

³⁶Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, “Hayret”, Tasavvufi Terimler Sözlüğü, Anka Yayınları, İstanbul, 2005, s.137.

2.1.13. Ezel

Ezel kelimesi en çok bezm ve rûz kelimeleri ile birlikte kullanılmıştır. Ne zaman başladığı ve bittiği belli olmayan eski zamandır.

Ezel bezminde ‘âşıklar numûne itdiler ‘Aşkî
Bu meyden içeni gör kim ânın meyhânesiyim ben

40a/147.7

Beyitte ezel bezminde âşıkların aşkı numune ettiği tevriyeli olarak ele alınmış, şairin aşk meyinden içenin meyhanesi olduğunu ifade etmiştir.

Bir beyitte Hz. Hüseyin’in yoluna can vermek istediğini ve onun ezelden ebede herkesi mest ettiğini ifade etmiştir.

Bir nokta imiş rûz-ı ezel ‘ilm-i hakâyîk
Bu benim bildiklerime tövbeler olsun

40a/148.1

Bu beyitte de rûz-i ezel ile birlikte ele alınmıştır. Bahsedilen o günün hakikat ilminin sadece bir noktası olduğunu belirtmiştir.

2.1.14. Bezm-i Elest

Elest bezmi, ezelde Allah’ın ruhlara ‘elestü birabbiküm’ (ben sizin Rabbiniz değil miyim) diye sorduğu, onların da ‘belî (evet) dedikleri günü ifade eder.

Âşık, aşk şarabından bezm-i eleste içtiğini ve o günden itibaren mürşîd-i aşk olduğunu, ehli Hak olduğunu, gönlünün Hak aşkı ile dolduğunu ifade eder.

Nûş eyledim cür‘ayî ‘aşk bezm-i elestden mâsivâ
Mürşîdî ‘aşk ehl-i Hakk döndi gönül Hakdan yana

5a/12.4

2.1.15. Cevher

Cevher, divanda lügat mânâsı olan değerli taş olarak kullanılmıştır. Bir beyitte bu kelime Hz. Muhammed'in bir sıfatı olarak 'cevher-i bahşi cünûd-i enbiyâ' kullanılmıştır.

Birkaç beyitte de On İki İmamdan bahsedilmiş ve onlar cevher-i sadıkân, cevher-i kâni olarak nitelendirilmiş. Dürr ü cevhere ulaşmak onu elde etmekten bahsedilmiştir.

2.1.16. Belâ

Âşığın vuslata ermek için çıktığı yolda karşısına çıkan engellerdir. Şiirlerde belâ, âşığın dostu olan, onunla aynı yolda aynı zamanda ilerleyen biri gibi verilmiştir.

2.1.17. Vahdet

Vahdet tasavvufta tek olan ve mutlak olan Allah için kullanılan bir sıfattır. Tasavvuf ehlinin görevi vahdet yolunda karşısına çıkacak engellere aldırış etmeden kesretten vahdete yol almaktır.

‘Aşki’yâ gam çekme elbet hû mahrûm değil
İrüşür birgün piyâle-i sâkî-i vahdet sana

4b/10.5

Şair, burada kendisinin üzülmesinin yersiz olduğunu, Allah'ı zikredip sabrettikten sonra vahdet dolu kadehin birgün ona ulaşacağını ifade etmiştir.

İstikâmet emrini tut gözle vahdet sırrını
Gör ne san‘at üzre icâd eylemiş fennûs-ı fer

20a/68.3

Vahdet sırrı için doğru yolu bulmak üzere yola çıkmış olan kişinin, yeryüzünün nasıl bir sanat eseri olduğunu görmemesinin imkânsız olduğu konusuna değinilir. Vahdette gerçek varlığın bir olduğu, bunun da Hakk'ın varlığından ibaret bulunduğu, Hak ve O'nun tecellîlerinden başka hiç bir şeyin bulunmadığı bilinir. Her şey, o Bir'in çeşitli şekillerinden görünüşlerinden, tecellîlerinden ibarettir

2.1.18. Fenâ, Bekâ

Tasavvufta fenâ, Allah'ın varlığında yok olmaktır. Divanda fenâ âşıkların dünya nimetlerinden vazgeçip, ulaşmaları gereken bir kapıymış gibi anlatılır. Şair aşk meyini yudumladığı gün itibarıyla yok olmaya hazır Hakk'ın varlığında hiç olmak için adım attığı yönünde ifadeler yer alır.

2.1.19. Hakikat

Hakikat, Allah'ın gizlediği ve açıkladığı her şeyi görmek, ve şahit olunan her şeyin ondan olduğuna inanmaktır.

Şiirlerde ilm-i hakikat, bestân-ı hakikat gibi ifadeler kullanılmıştır.

Hakikat gölgesinin olduğu yerde yüzlere bir aydınlık indiğini, hakikatin letâfet sağladığını, tarikatın Hak öncüsü olduğunu ifade etmiştir.

2.1.20. Bâtın, Zâhir

Bu iki kelime birbirinin zıttı olarak kullanılır. Beyitlerde gizli kalmış ve ortaya çıkarılmış, zuhur etmiş şeyleri ifade etmek için kullanılmıştır.

Zâhir eyler tevâzu' görse meclisde seni

Bâtinen semm-i helâhîl şerbeti senden meded

13b/42.5

Alçakgönüllülük görse, mecliste seni ortaya çıkarır, gizli kalmış olan zehirli şerbeti içmeden imdadına yetişilmesini ister.

2.1.21. Mâsivâ

Allah dışındaki her şey demektir. Divanda aşk meyinden içen kişilerin bezm-i eleste Allah'tan başkasının Hak olmadığını, binlerce âşığı sonsuz sırta vakıf kıldığını, tevhid halkasının, örtüsü olmadığını Allah ile kul arasındaki bağın kuvvetli bir bağ olduğu konusuna değinilir.

2.1.22. Nefs

Kulun kötü vasıfları ve eleştirilen doğru bulunmayan hareketleri demektir. Nefis düşmandır kişiyi yoldan çıkaran bir yılan misali görülür. Nefse uymak demek Hak'dan uzaklaşmak demektir. Nefsini ıslah edenin ve dünya lezzetlerinden vazgeçenin Hak yolunu bulacağını, nefse karşı her zaman sert ve tutucu olunması gerektiğini ifade etmiştir.

Nefsine yol virme kim kurtulasın tamudan
'Aşki'yâ rûh-ı revân ol kalmaya nefse turag

26b/95.5

2.1.23. Riyâ

Özü sözü bir olmamak ve ikiyüzlü olmak anlamında kullanılmıştır.

Hak ehlinin riyâdan uzak durması gerektiği, ehl-i riyâyâ şefaât edilmeyeceğini, zevk ve riyadan vazgeçilmesi gerektiği, mürşid olanın riyâ ile işinin olmayacağı konuları ile ilgili ifadeler yer almaktadır.

2.1.24. Terk

Terk Allah'tan başka her şeyi bırakmaktır. Divanda terk-i terk redifli bir şiir yer almaktadır.

Râh-ı Hakka vâsıl olmaz itmeyince terk-i terk
'İlm-i sırra behre bulmaz itmeyince terk-i terk

29a/107.1

Allah yoluna ulaşmak için birçok nefsânî şeyi terk etmek gerektiği, hakikat ilminin sırrına vakıf olmak için, ahiret nimetlerine ulaşmak için terk-i terk etmek yani uzaklaşmak gerektiği konusuna değinilir.

2.1.25. Vird, Zikr

Zikr Allah'ı anmak ona bağılılığı ifade etmek demektir. Bir beyitte güneş yüzlü sevgilinin muazzam bir şehre düşdüğünü buradan çok memnun olduğunu ve Kur'an-i Kerim'i zikrettiğini ifade eden beyitler söz konusudur.

Hak diyüp kıldım nazar girdim vücûd iklimine
'Âlem-i hayret bekâyım vird-i Rahmân iderek

30a/110.4

2.1.26. Dünya(Âlem, Cihan, Yer, Zemîn)

Divanda yer alan dünya kişinin nefesine yenik düşüp elde etmeye çalıştığı şeylerin olduğu yer olarak ele alınır. Dünyaperest ve ehl-i riya olarak adlandırılan bu kişiler şefaet bulamazlar.

Ey gönül bilmem neden ifsâde oldun 'âleme
Fâsık mısın mü'min misin mülhid mi oldun 'âleme

47b/179.1

Beyitlerde cihânın fitnesinin çok olduğunu, fânî dünyanın nimetlerinin insanların aklını başından aldığını ifade etmiştir. Birkaç yerde iki cihan padişahı olarak ele alınan Hz. Ali ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Şah-ı cihân, îmâm-ı dü cihân vs.

Zemîn kelimesi, âsmân ve hâk ile birlikte kullanılmıştır.

Geldi hâk-i zemîne cümle ervâh seyr için
Giydirip bir ton 'anâsır eylemiş ismim türâb

6a/15.3

Senin zâhid bu tevhide nedendir i'tibârın yok
Zemîn u asmâna feyz ider âsâr-ı aşkullah

44b/167.4

Beyitlerde Allah'ın yarattığı eserlerin yeryüzüne ve gökyüzüne bolluk ve bereket ihsan ettiğini, ancak zâhidin bu birliğe itibarının olmadığını vurgulamıştır.

Âlem ile bazı beyitlerde, mecâzi mürsel yoluyla insanların anlatıldığı görülür. Bazen ‘fâhr’ ile birlikte kullanılarak Hz. Muhammed’in anlatıldığı görülür.

2.1.27. Rind, Zâhid, Sûfi, Kâl Ehli

Rind, dünya işlerini umursamayan gönül erlerine denir. Şiirlerde rind aşk meclisindeki meyden içtiğini ve bundan sonra meclise divâne olarak geldiğini ifade etmiştir. Harabat ehli olarak da anılan rind meyhane köşelerinde yaşar, bir kırık kadehi dünyaya değişmez.

Meclis-i ‘aşkdan tolu mey içüp divâne gönül

Şem‘i şemîstânına karşı rindâne olup geldim

34a/127.4

Zâhid ve sûfi rindin zıttı bir yapıdadır. Dua eder, ibadet eder, tesbih çeker, aşk yolunda her türlü bela ve sıkıntıya katlanabilecek güçtedir. Şükreder ve aynı zamanda yaptıkları ile övünür.

Pîr elinden zehri nûş itmek safâdır âşıkâ

Zâhidâ tугyân ider irmez ânın esrârına

48b/182.6

Beyitte geçen pîr elinden zehir yudumlamak âşık olana safa bahşeder, ancak zâhid bu sırrın yüceliğini bilmediği için onun inancına ters düşer. Buradan da zâhidin aslında kaba sofı olduğunu anlayabiliriz. Çünkü o sadece şekil olarak uygulayabileceği ve övüneceği ibadetlerle meşgul olmayı daha çok benimser.

Kâl ehli, Arapça, lafçılar, demektir, işin özünden ve esprisinden uzak, kıyısında, kenarında dolaşan kişiler. Bunlar söylediklerini yaşamayan, hakikata ulaşmamış kişilerdir.³⁷

Şiirlerde çok kullanılan bir kavram olarak kâl ehli, imanla ilgili konulardan bî-haber olması ile sadâkat âleminden bugüne ulaşmış olan, değerli sırlara ve sözlere dair

---

³⁷Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU, “Kâl Ehli”, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul, 2005. s.80.

bir bilgisinin olmayan, sözde dine inanan hakikate ulaşamamış ve hakikate ulaşma onu bulma yolunda, Allah’a ulaşma yolunda bir çabası olmayan kişidir.

2.2. Eserde Yer Alan Mutasavvıf Şair

2.2.1. Mansûr (Hallâc)

Hallâc-ı Mansûr ‘ene’l-Hak’ sözü ve davası ile ele alınır.

Hakkı buldum Hak benimdir söz ile ammâ ‘aceb
Mansûr’ın da‘vâsın eyler bend-i zindân olmadan

41b/156.4

Asılmış zülfüne Mansûr ene’l Hak remzine me’mûr
Nesîmi kâmeti tenevvür uyanmış bir çıraktır bu

43a/160.3

Beyitlerde Hallac’ı Mansûr’un yaşadıklarına telmih vardır. Ben Hakk’ım derken Hakkın insanın özünde olduğunu, Hakk’ın yaratmış olduğu her şeyde O’ndan izler taşıdığını söylemek istemiş, kendinden geçmiş olduğu o anda kullanmış olduğu bu söz aslında Haktan başka hiç kimse yok mânâsında kullanılmış olsa da ben Hakk’ım demesi onun zındıklıkla suçlanıp asılmasına neden olmuştur.

2.3. Tarikat İle İlgili Mefhumlar

2.3.1. Abdülkâdir Geylânî ve Kâdirî Tarikatı

Abdülkadir Geylânî Hazretleri Kâdirî Tarikatının kurucusudur.470’te (1077) Hazar denizinin güneybatısındaki Gîlân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Arapça’da “el-Cîlî, el-Cîlânî”, Farsça’da “Gîlî, Gîlânî”, Türkçe’de ise “Geylânî” şeklinde telaffuz edilen nisbesiyle şöhret buldu.

Abdülkâdir-i Geylânî’nin tasavvufu, şeriata ve dinin zâhirî hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur’an ve hadislerle uygun hareket

etmeyi şart koşar. Ona göre bir zâhidin hayatında görülebilecek derunî haller dinî ölçülerin dışına taşmamalıdır. Müridlerine hep, “Uyun, uydurmayın; itaat edin, muhalefet etmeyin, yakınmayın; temizlenin, kirlenmeyin” şeklinde tavsiyelerde bulunurdu. Dinin zâhirî hükümlerine uymadığı için Sehl et-Tüsterî’nin “sır” nazariyesini reddetmiş, kendi tarikatının şeriata uygun olduğu İbn Teymiyye gibi bir münekkit tarafından bile kabul edilmiştir. Semâya karşı değildir. Kur’an’ın telhin ve teganni ile değil, tertîl ve tecvid üzere okunmasını ister, aksine hareket etmeyi yasaklardı. Gazzâlî’nin geliştirdiği Sünnî tasavvuf, onun tarafından devam ettirilmiştir denebilir.³⁸

Kadiriyye ise türbesi Bağdat’da bulunan Abdülkâdir Geylânî tarafından kurulmuş bir tasavvuf okuludur. Gilan (İran’da bir bölge)’da dünyaya gelen Seyyid Abdülkâdir Geylânî (k), gençliğinde Bağdat’a gelerek Kadı Ebû Said Mahzûmî’den fıkıh, Ebu Bekir b. el-Muzaffer vesair muhaddislerden hadis dersleri aldı. Hanbelî mezhebini seçti. Elinin emeğiyle ailesinin geçimini temin ederdi. Uzun süre va’az ve öğretim işi ile meşgul olduktan sonra, İmam-ı Gazalî gibi, yakîni arama krizi ile zühdî-tasavvufî bir hayata yöneldi. Uzun süre, Bağdat ve Kerh harabelerinde, zahidâne bir hayat yaşadı. Halvetlere girdi. Son girdiği halvette, kırk gün süre ile hiçbir şey yemedi. Şeyh Ahmed Debbas adlı bir sûfiden tasavvufî disiplini öğrenen Abdülkâdir Geylânî, sonunda, terkettiği topluma dönüp Ebû Sa’ad medresesinde derslere ve camilerde halkı irşada başladı. Toplumda fakir, zengin, dul, yetim, yolcu, aydın, cahil herkes ile muhatap olarak doğru yolu gösterdi.³⁹

Kâdirî tarikatının Bağdat’ta başlaması ve bir asır sonra Girit’te faaliyet göstermesi ve Aşkî Hüseyin Efendi’nin bu faaliyetlerinden etkilenecek tarikat adâbı ve erkânı ile şiirler yazması tasavvufu bir şeyh olarak şiirlerde işlemesi sonucu tarikatlar konusu ele alınmıştır.

Sultan İbrahim devrinde Kaptan-ı Derya Yûsuf Paşa bugün Girit’in merkezi konumunda olan Hanya kalesini fethetmiştir(1645). Ada Venedikliler’le yıllarca süren

---

³⁸ Süleyman Uludağ, Abdülkâdir Geylânî, TDV İslam Ansiklopedisi, 1988, cilt.1, 234-239.

³⁹ Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, “Kadiriyye”, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul, Anka,2005, s.186.

mücadele sonucunda 1669'da tamamen Osmanlı'nın eline geçmiştir. 1913'te Yunanistan'a verilene kadar merkezi Kandiye olan imtiyazlı bir eyalet olarak kalmıştır. Günümüze ulaşan eserlerden, burada Türk hakimiyeti döneminde oldukça yoğun bir kültür hareketini müşâhede etmek mümkündür. Bunun en bâriz ve canlı örneğini tasavvuf ve tarikatlar oluşturmaktadır. Nitekim Girit'te fetihten sonra Anadolu'dan nüfus nakilleri yapılarak, Hristiyan nüfusla bir denge sağlanmaya çalışılmış ve zamanla adada Müslüman nüfus hızlı bir gelişme göstermiş 5, buna paralel olarak belli başlı şehir ve kasabalarda birçok câmi, mescid, tekke vb. hayır eserleri yaptırılmıştır. Bunlar ağırlıklı olarak o dönemde birer sancak olan Kandiye, Hanya ve Resmo'da toplanmıştır. Evliya Çelebi'ye göre, fetihten sonra Kandiye'de 9 medrese, 9 mektep, 17 tekke yapılmıştır. Ve bu tekkelerden biri de Kâdirîlere aittir.⁴⁰

Evliyâ Çelebi'ye göre, fetihten sonra Kandiye kalesine Abdülkadir Geylânî yolundan bir şeyh gelerek dervişleri ile birlikte zikir halkaları kurmuştur. Her gün ulu dernekler edilip, can sohbetleri yapılmıştır.⁴¹Bu yüksek tabyanın içinde kurulan Kâdirî tekkesinin adı ise, Karabaş Tekkesi'dir.⁴²

Divanda yer alan 51b/193. şiirde Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin yeryüzünde timsâli olmadığına ve onun bereket ve bolluk bahşettiğine dair bölümler yer almaktadır.

---

⁴⁰Dr. Selami ŞİMŞEK, Doğu Akdeniz'de Tahrip Olan Bir Kültür Mirası: Girit'te Tarikatlar Ve Tekkeler, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 2007,s.32.

⁴¹ Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme (Akdeniz Adaları ve Girit Fethi), Haz. İsmet Parmaksızoğlu, K.T.B. Yay., Ankara 1983. s. 239.

⁴² Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme (Akdeniz Adaları ve Girit Fethi), Haz. İsmet Parmaksızoğlu, K.T.B. Yay., Ankara 1983.s.238.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Eserde Adı Geçen Şahıslar

Şairin divanda yer verdiği ve tarih düşürdüğü iki kişi vardır. Biri hocası olarak geçen ders aldığı kişi olarak zikrettiği Şeyh Hanif, öteki mutasavvıf bir şair olan Meylî Baba'dır.

3.1.1. İbrahim Hanif Efendi

Âlim şair. (1789-99) Fatin Tezkiresine göre Divân-ı Hümayün hocalarından, Arif tezkiresine göre Baltacı zümresindendi. Emekli olduktan sonra hacca gitti. Daha sonra inzivaya çekilerek dinî ve edebî konular üzerine çalıştı. Çok sayıda ilmî eseri vardır. Hanif mahlaslı şiirleri vardır.⁴³

Tasavvufta zıkr-i hafî tarikini Tatar Ahmed Efendi'den aldığı kaydedilen Hanîf Efendi, gençliğinden itibaren daha çok hadis ve siyer konularında çalışmalar yaptı. 1 Cemâziyelevvel 1147'de (29 Eylül 1734) hâriç medresesi müderrisi oldu. Sonraki üç yıl içinde ilmî kudretini ortaya koyan beş eser yazdı.

Sade bir dil kullanma gayretine rağmen Türkçe eserlerini Arapça ve Farsça terkiplerle süslü bir şekilde, ancak akıcı bir üslûpla yazmış olan Hanîf Efendi'nin şiirde de güçlü olduğu eserlerinde rastlanan çok sayıdaki şiirden anlaşılmaktadır.⁴⁴

3.1.2. Meyli Baba

Divanda Meyli Baba (1713-1781) olarak geçen asıl adı Meyli Derviş Mehmed olarak bilinen kişi, mutasavvıf bir şairdir. Asıl adı Derviş Mehmet Gürânî'dir. Sarayevo'nun bu adla anılan seçkin bir ailenin oğludur. Doğduğu şehirde çok iyi

---

⁴³Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Hanif, İbrahim Bey, İstanbul Dergâh Yayınları, 1895, cilt. 4, s.159.

⁴⁴Cemil Akpınar, Hanîf İbrahim Efendi, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, cilt. 16, s. 39-42.

eğitim görmüştür. 1694-95 yılında Sekâki sanıyla tanınan Kadirî şeyhi Salih oğlu Hacı Mehmed Efendi'ye intisab etmiştir. Şeyhi öldüğü zaman Meyli onun yerine geçmiştir. 1768 yılında Karadağ'a karşı yapılan savaşa, vezir Mehmed Paşa ile birlikte katılmıştır. Travnik'de ölmüş ve oradaki cami bahçesine gömülmüştür.⁴⁵

3.2. Tarihi-Efsânevi Şahsiyetler

3.2.1. Nerîmân, Rüstem-i Zâl

Neriman, dünya pehlivanı olan Sam'ın babasıdır. Bir beyitte Rüstem Zâl ile birlikte zikredilmiştir. Zâl, kocakarı mânâsına gelmektedir. Sam'ın oğlu ve Rüstem'in babasıdır. Ona bu isim, saç, kaşı ve kirpikleri beyaz olarak doğduğu için verilmiştir. Zâl'in oğlu Rüstem çeşitli maceraları ve kahramanlıkları dolayısıyla anılmıştır.⁴⁶ Divanda da bu yönüyle ele alınmıştır.

Ahmed'e bin selâm it çek 'Alî kültigini
Rüstem-i Zâl, Nerîmân misli eyle cengini

49b/188.1

Âdâb eyle var erkâna karşı
Rüstem-i Zâl ol nefse karşı

16a/51.8

3.2.2. İskender

Geç otur taht-ı dile İskender ol öyle ku'ûd
Renk ile âlûde olma okuma anda kunûd

12b/39.5

---

⁴⁵ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Meyli Baba, İstanbul, 1895, Dergâh Yayınları, cilt. 6, s. 323.

⁴⁶ Nimet Yıldırım, Rüstem-i Zâl, Türk İslam Ansiklopedisi, 2008, s. 294-295.

Beyitte hem padişah hem peygamber olan İskender'den bahsedilmiştir. İskender'in oturduğu tahttan bütün dünyaya hükmettiğine, sevgilinin de kalp tahtına geçip orada kendine ait bir yer edinmesini istediğine dair ifadeler yer alır.

3.2.3. Karûn

Ba'zılar unudub Hakkı vesvas ile hannâs gibi
Kimi Şeddâd Kârûn olub 'âleme bed-sân

23b/83.6

Zenginliği, cömertliği ve acımasızlığı ile tanınan Kârûn, Hz. Musa zamanında yaşamıştır. Önceleri çok fakirken Hz. Musa sayesinde ilim ve kimyayı öğrenerek sonsuz servete sahip olduğu halde zekât vermeyip, Mûsa peygamberi de büyücülükle suçladığından Allah'ın gazabına uğrayarak yerin dibine geçmiştir.⁴⁷

Beyitte de Kârûn bu yönüyle ele alınmaktadır.

3.2.3. Nemrûd

İrişdi vakt-i İbrâhim açıldı âb u gülşenler
Tanuşdı Nemrûdın cânı irişdi çün halîlullah

44b/168.3

Nemrûd, Hz. İbrahim'i ateşe attırması sebebiyle konu olmuştur.

3.2.4. Yezîd

Yezîd, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi hadisesi münasebetiyle beyitlerde yer almıştır, Yezîd-i bedgerdan, lânet Yezîd olarak anılmıştır.

3.2.5. Süleymân

Beyitlerde yer alan Süleyman, hem peygamber hem hükümdar olan mührü ile ünlü, kuşlarla hayvanlarla konuşabilen bir hükümdardır. Beyitlerde hem Belkıs ile

---

⁴⁷ Ömer Faruk Harman, Karun, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 2001, cilt. 24, s. 519-520.

olan aşkı hem mührü ile hükmettiği Kâf Dağı dâhil tüm canlılara karşı hükümdarlığı ile yer almıştır.

3.3. Masal Kahramanları, Onlarla İlgili Unsur Ve Mefhumlar

3.3.1. Leylâ, Mecnûn

Beyitte Leylâ'nın Mecnûn'un başını döndürmesi, kendinden geçirmesine neden olması tecâhül-i arif sanatı ile anılır. Yaşadıklarına neden olan Leylâ'nın kim olduğunu bilmediğini, aşk kılıcıyla kendisini vuran Mevlâ'nın kim olduğunu bilmediğini ifade eder.

Meni tîğ-i muhabbetle uran Mevlâ 'aceb kimdir

Beni Mecnûn-i sergerdân iden Leylâ 'aceb kimdir

17b/58.1

Mecnûn'un kendinden geçmiş ve başıboş bir şekilde ah edip Leylâ diye dolaşmasını kendi haliyle özdeşleştirmiş ve kendisinin de Mecnûn gibi sokaklarda derbeder ve aşk için inleyerek dolaştığını ifade etmiştir.

Serseri Mecnûn gibi Leylâ diyüp âh eylerim

Gözlerim dostun cemâline okurum feth-i karîbe

7a/19.2

Zamanın yıldızlar gibi daima döndüğünü, sinesinin ateş düşmüş gibi yandığını, gece gündüz demeden dünyanın döndüğünü konu etmiştir.

Encüm gibi dâim döner âteş gibi dânem yanar

Mecnûn olup 'âlem döner leyl ü nehâr devrân bana

4a/7.3

Beyitlerde genel itibariyle yer almış olan Leylâ ve Mecnûn karakterleri gerek aşkları ile gerek serkeşlikleri, bedbahtlıkları ile gerekse birbirlerine kavuşma arzusu

ile dolaşırken kendilerinden geçmeleri, ruhsuz olmaları, bedbin olmaları, sitemkâr olmaları ile İlâhi aşk için yola çıkmış olan müritlerin hallerinin bir tasviri olmuşlardır.

3.3.2. Âb-ı Hayat

Âb-ı hayat (âb-ı Hayvân veya Hızır Suyu) ölümsüzlük suyu demektir. Bkz. İlyas.

Bu divanda Hz. Muhammed'in her sözünün sonsuzluk bahşettiğini, dudaklarından şeker döküldüğünü, dudaklarından ab-ı hayatı yudumlamamak istenildiğini ifade eden beyitler yer alır.

3.4. Kavimler

3.4.1. Zengî

Zengî divler gibi dâ'im başını sâllar o gine
Sana kim inanır ey kâfir yüri şeytânlığı ko

43b/164.5

Beyitte şair, zencî devlerin sürekli gereksizce başlarını salladıklarını, kâfirin de onlara benzediğini ve bu yüzden kendisine kimsenin inanmayacağını ifade etmiştir.

3.5. Ülkeler Ve Şehirler

3.5.1. Mısır

Bir beyitte Hz. Yûsuf kıssasına telmih yapılırken Hz. Yûsuf , 'Azîz-i Mısır' olarak ifade edilmiştir.

3.5.2. Horasan

Ol İmâm Kâzım Rızâ'dır yüzimiz âk eyleyen
Medfenî hâk-i Horâsân ol mübârek pâk-i zât

8a/22.5

Horasan topraklarına defnedilmiş olan İmâm Kâzım Rızâ'nın saf ve mübarek kişiliği insanların yüzünü ak eylemiştir.

3.5.3. Mekke, Medine

Beyitlerde dört halife ile ilgili özellikler verilirken Medine'yi kullanmıştır. Bir beyitte de kendini anlamayanın ilmi öğrenmesi gerektiği yönünde ifadelerle 'tekke kimdir, Mekke kimdir sendeki cevherindir' yer vermiştir.

3.5.4. Kerbelâ

Kerbelâ, Irak'ta bir şehirdir. Divanda en çok üzerinde durulan hadiselerden biri olan Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi ile ilgili kavramlara tüm şiirlerde yer verilmiştir. Şehid-i Kerbelâ, şah Hüseyinî Kerbelâ, olarak yer verilirken bir beyitte Âli Zeynel Âbidin'den bahsederken yâdigar-ı Kerbelâ ifadelerine yer verilmiştir.

3.6. Nehirler, Dağlar, Denizler

3.6.1. Nehirler

Nehirlerden Fırat'a divanda yer verilmiştir.

Âb u Fırât ki cümle vühoş tuyura mübâh iken
Men' itdiler senden leşker-i tuğyân yâHüseyin

8a/141.2

3.6.2. Dağlar ve Denizler

Arafat Dağı, Kâf Dağı beyitlerde söz konusu edilmiştir.

Müslümanların gönül birliği yaparak Arafat Dağı'na tekbirlerle çıkması hususuna değinilir.

Çıkup Dağ-ı 'Arâfât içre yek-dil
Çeküp gülbank alup tekbîr de yan

38b/143.3

Kaf Dağı ise masallarda konu edilen Anka'nın yaşadığına inanılan dağdır. Şiirlerde Kâf u Kadîr olarak ele alınmıştır.

Denizler, dalgaları ve gelgitli olmaları ile çoğu zaman tasavvufi olarak ele alınmıştır. İlahi aşk bir denizdir. Âşık o bahre girmiştir ve sevgiliye ulaşmak için girer o bir katredir. Sevgili yolunda öğrendikleri ve hakikat ilmine ulaştıktan sonra ummana dönecektir. Beyitlerde bahr, bahr-ı umman, bahr-ı meâni, bahr-ı cûd, bahr-ı aşk olarak geçmiştir.

3.7. İçtimaî Hayat

3.7.1. Padişah ve Çevresi

Beyitlerde bahsedilen sultan, padişah, şah unvanları, Allah ve onun uğruna âlemleri yarattığını buyurduğu Hz. Muhammed ve onun ehl-i beyti için kullanılmıştır.

3.7.2. Rezm

Rezm, savaşmak, cenk etmek, gavgâ, hûn vb. kelimelerle ifade edilir.

3.7.3. Kan

Divanda Kerbela Olayı olarak bilinen 680 yılında (hicri 61,10 Muharrem) Hz. Muhammed'in torunu olan Hz. Hüseyin ve Emevi Devleti halifesi Yezîd'in ordularının çarpışması olayı ele alınmış ve rezm ile ilgili tüm kavramlar bu olay dolayısıyla kullanılmıştır. Halkın Hz. Hüseyin'in şehit edilmesiyle gözyaşı dökmesini, kan ağlamak deyimi ile ifade etmiştir.

Ayrıca kan unsuru sadece savaş ile ilgili değil aynı zamanda aşk ile ilgili olarak da ele alınmıştır. Kan ve şarap rengi dolayısıyla birlikte ele alınır.

Mest olur her kim içerse bu şarâbı dem-be-dem

Çeşm-i pür hûn ateş-i sûzân ile eyler hayâl

31b/116.4

3.7.4. Savaş Aletleri

Beyitlerde kavs, tîr, sehm örneklerine rastlanır.

Abdülkadir Geylânî Hazretlerinin mümine ıfık, aydınlık ihsan ettiğini, müşrike ok gibi geldiğini ifade eden beyitlerde örneklere yer verilmiştir.

Dâ'imâ nusret livâsı her taraf lem'ân ider
Müşrike tîr-i kazâdır mü'mine ihsân ider

51a/193.3

Bir başka beyitte Haricilerin tüm lanetine tahammül gösterebileceğini, aşğın tüm engelleri aşacağına dair sözü Kalû Belâ'da vermiş olduğunu o gün itibariyle bu oklara hedef olduğunu bildiğini ifade eder.

Var bizde tahammül Hârîcîler ta'nesine
'Âşık bu sehm-i ezel kâlû belâdandır

17b/59.4

3.7.5. Bezm

a) Meyhâne, Şarap, Esrâr, Kâdeh(Cam), Mum

Bezm içki eğlence (ayş u nûş, işret) meclisidir. Orada yenilir, içilir, sohbet edilir. Bezm bahar mevsiminde bağ, bahçe ve çemende, bazen de geceleri kurulur. Goncaların açılması baharın habercisidir.

Açıldı goncalar sahn-ı cemi'inde aşkâr oldı
Sanasın 'âlem Firdevse döndi gül'izâr oldı

3b/189.1

Divanda en çok konu edilen bezm, ezel bezmidir.

Bu ev içre uyanıklar okurlar sırr-ı esmâyı
Görürler nakşını andan ezel bezmindeki ra'nâ

3a/3.3

Ezel bezminde içilen cür'a nûş edilen mey, edilen sohbetler, verilen sözler, aşk ile tanışma gibi durumlar yaşanmış ve bu da şiirlere konu edilmiştir.

Men gedâya şefkat eyle ism-i pâkin hürmeti
'Aşki'yâ bezm-i elestden cür'a içdim galiba

3a/2.11

Divanda meyhâne, şarap, sakî, bâde gibi kelimeler kullanılmıştır. Bunlarla aşkın kendinden geçmesi aşk ile mest oluşu, bâde ile aşktan ilk yudumu almış olması ve o mestlikle gözünün sevgili dışında hiçbir şey görmemesi, sevgilinin Hakk'ın Habîbi dediği Hz. Muhammed olması konu edilir.

Mest ider bir katremiz her kimki nûş eyler bu dem
Sanma gâfil serseriyüz cânâna düşdi gönlümüz

23a/80.3

Aşk meyinden bir damla dahi içenin mest olduğunu, kendinden geçtiğini ama bu kendinden geçmenin serserice bir aşktan dolayı olduğunu düşünmememiz gerektiğini, gönülden sevilenin Rahman'ın bir sureti olarak gördüğümüz Hz. Muhammed olduğunu ifade etmiştir.

Beyitlerde kadeh yerine cam kelimesi çokça kullanılmıştır.

'Şarab-ı aşka câm oldum, içen gelsin bu meydâna ki sekrân-ı aşk olup içegör câme-i şebnem, câmımı sad-pâre geldüm yâ Âli senden meded' divanda kullanılmış olan mısralardır.

Şem, kandil, چراغ meclislerde akşamdan sabaha aydınlanmayı sağlayan bir araç olarak önemli bir yer tutar. Eserlere de bu yönüyle konu olmuştur. Mum yandığı müddet boyunca âşık o ortamda bulunur ve mumun yanmasını, kendinin aşk ateşi ile yanmasına benzetir. Sevgilinin aşkının ateşi ile yanıp tutuştuğunu ve ondan bağışlanmayı dilediğini günahlarının affını beklediğini ifade eder. Âşıklar, aşk meclisinde sevgiliye olan bağlılıklarını ve aşklarını göstermek amaçlı bir pervâne gibi şemine karşı döner durur.

Şem'i 'aşkın tutuşup yakdı vücûd iklimini
Mizânın el-müznibiyem senindir lütf-i 'âta

2b/1.6

Mesennâ meclis-i enver görenler mest olur ‘Aşkî
Çeragı şem‘ine karşı yanar pervâneler bir bir

19a/64.9

3.7.6. Süslenme

a) Kıymetli Madenler ve Taşlar

Gümüş kıymeti bir maden olarak görülür. Nefsine hakim olmayanın mal-mülk, giyim-kuşam derdinde olduğunu ve süsüne düşkün olduğunu ifade için kullanılmıştır.

Varma nefsin evine libâs çeker eğnine
Şol zaifce boynına halka-i simmî tâkiser

19a/63.5

Dürr, dürr-i yektâ, dürr-i aden, dürr-i mercan olarak zikredilmiştir. Sadeğ içinden tek ve iri inci çıkarsa ona dürr-i yektâ, dürr-i yekâne denir.

İnci, yağmur damlasının istiridyeye düşmesiyle ortaya çıkmış olduğundan, denizle beraber anılır.

Girmeden ‘ummân-ı ‘aşka bahs ider ‘uşşâk ile
Kande ol dürri cevâhir bahr-ı ‘ummân olmadan

41b/156.5

Ey nigârın Bârullah zülfün ‘anberden midir
Leblerin nasrunminallah dürr-i mercân mıdır

20a/69.1

Bu beyit güzel kokular konusunda ele alabileceğimiz beyitlerdendir. Divan şiirinde sevgilinin saçının misk ve anber gibi cennetten gelme kokuları büründüğüne

sıkça yer verilir.Hz. Muhammed'in zülûflerinin anber kokulu olduğunu dudaklarının inci, mercan gibi değerli olduğunu vurgular.

b) Süs Eşyaları

Süs eşyası olarak, kemer, küpe (mengûş), aynadan bahsedilmiş.Ayna birçok beyitte yer almaktadır.

Sem'ine mengûş ider bu beyti ey sâlikân

‘Aşk-ı pâk ol zât-ı pâk ol olmasın cisminharâb

7a/18.3

Hakkı sevmek zât ile ammâ ki mevsûfda sıfât

Her gördüğü âyîneden mir'ât-ı hüsninde bekâ

4a/8.3

c) Giyim-Kuşam

Tasavvufta melâmet yokluk anlamında kullanılmakta olup, burada da bahsedilen hırkayı giyen hiçliğe, sonsuzluğa varmıştır. Aşk meyhânesindeki melâmet hırkasını bulup giymekten bahsedilmiştir.

Hırkây-ı melâmet bulun meyhane-i ‘aşk içre

İde Cebbâr-ı Hüdâ ruz-ı şebîn ‘ıyd u burâk

8a/23.4

3.7.7. Mimarî

Yapı unsuru olarak, dergâh, sâye-bân, zindan, çeşme, kapı, mahzen, duvar kelimeleri kullanılmıştır. Ulaşılmak istenen sevgilinin kapısı, dergâhı en çok kullanılan kavramlardır.

3.7.8. Tabâbet

Sevgilinin divan genelinde geçen en zorlu hastalığı aşktan mecruh olmuş gönlünün deliye dönmesi, yolunu bulamaması, ulaşmaya çalıştığı sevgiliye ulaşamaması sonucu ah vah ederek dolaşması anlatılır. Delilik bir gönül hastalığıdır.

Bir beyitte şair halini anlatmak derdine çare bulmak ister ve bu çareyi bulabilecek onu iyileştirecek işinin ehli bir tabip aradığını söyler.

‘Arz itmeğe râzımı ger bir hazıktâbib olsa
Şerh ideyim ana bir bir ne ‘acayip hikmetler olur

16b/54.2

3.7.9. Alış Veriş

Aşkî Hüseyin Efendi, pazar kelimesini birkaç şiirde sıkça kullanmıştır. Aşk pazarı olarak belirttiği yere dair özelliklere yer verilmiştir. Pazar yerine gidenlerin, bekçiye gözlemeleri ona göre kafile olarak yaklaşıp oraya gitmeleri, pazar meydanı olarak bahsettikleri yerin aslında bir aşk meydanı olduğu ve bu meydandaki her şeyin Yüce Allah’ın tecelli etmesi sonucu oluşan şeyler olması, nûr ve değerli sırların da bulunduğu, pazardaki kişinin iğne iplik satmak yerine Hakka davet ettiğini, müşterilerinin Hak âşıkları olduğunu konu etmiştir.

3.7.10. Yazı ile İlgili Hususlar

Mürekkep, nokta, hatt, kalem, levha, defter gibi hususlar yer alır.

‘Gönül levhindeki hattı okuyan tarikattır’ mısrası ile tarikatın gönüldeki bilinmezleri bildiğini çözdüğünü ifade eder.

Senin ilmindedir mahşer seninkabzındadır guş
Ezelden tâ ebedîhattı yazar rûh u kalemsin sen

37a/139.5

Beyitlerde görüldüğü üzere yazı ile ilgili hususlar benzetme ve telmih konularında ele alınmıştır. Hatta bir beyitte de ‘Mürekkep izinden su görüp derya-i muhit sanma, katre bil özini sen itme umman ile bahs’ derken insanların alçakgönüllü olması gerektiği konusuna değinilir.

3.7.11. Oyunlar

Çevgan oyunu, cirit oyunlarında atlıların birbirine attığı değnekle oynanan oyundur. Burada çevgan tasavvufi anlamda kullanılmış ve tevhid topuyla oynanılan bir oyunmuş gibi anlatılmıştır. Ancak çevgan kaza ve kaderi, top ise insanı temsil eder.

Avrupa’da ‘Polo’ adıyla bilinen ve oynanan bir oyundur. Oyunda bir çevgân bir de top bulunduğu için daha çok ‘çevgân’ olarak anılır. Çevgânın uzunluğu 120 ile 150 cm arasında değişir. Ancak ucunda kepece yahut davul tokmağı biçiminde bir kısım bulunur ve onunla topa vurulur. Top ise ya lastik ya da bezden yapılmıştır. Avuç içine sığacak büyüklüktedir. Savlecân denilen çevgân, edebiyatta daha çok gûy ile birlikte kullanılır. Polo oyunundan kinâye yapılır.⁴⁸

3.7.12. Bazı Tipler ve Meslek Erbâbı

Divanda sâkî, pîr, mîmar, attar, pehlivan, cellad, ayyâr(hırsı), gavvas, mihmân (misafir), zikredilmektedir.

a) Sâkî

Sâkî, içki meclisinin vazgeçilmez bir unsurudur. Mecliste bulunanlara içki sunar. Kederli olan şair kendisine bir gün sâkînin vahdet içkisinden sunulacağını, tasalanmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Aşki’yâgam çekme elbet hû mahrûm değil

İrüşür birgün piyâle-i sâkî-i vahdet sana

4b/10.5

b) Mest

Âşık, aşk şarabı ile sarhoş olup kendinden geçmiştir. Gönül bu aşk meyiyle mest olmuş ve gözleri hiçbir şeyi görmez olmuştur. Âşık ezelden bu güne mest olmuş haldedir.

⁴⁸ İskender PALA, “Çevgan”, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İst. 2004 ,s.102.

Senin nakşîhayalindir beni mest-î müdâm iden
Ezel bezmindeki demdir bir Âdem denilü esma

3a/3.1

c) Pîr

Divanda yer alan pîr elinden bâde içilmiş ve sayesinde aşk yolculuğuna
çıkılmış kişidir. Yolda yardımcı müridi doğru yola yönlendiren mürşit gibidir.

Merdâne-i tabî‘at ol nâ-merd ile durma oturma
Pend-i pîrini siper kıl urmadan başına seng

29a/106.4

d) Mimâr

“Âşık oldum on sekiz bin ‘âlemin mi‘mârına” ifadelerinde âlemleri yaratmış
olan Allah’a duyulan sonsuz sevgi dile getirilmiştir.

e) Attar

‘Sevk-i pâzârda kıl sükût ‘attar değil dellâl midir’ mısrasında geçen attar, güzel
koku ve iğne iplik satar.

f) Pehlivan (Neriman)

Divanda bir beyitte geçen ‘Rüstem-i Zâl Neriman misli eyle cengini’ mısrası
pehlivanca savaşılmaması gerektiği yönünde söz konusu edilmiştir.

g) Ayyâr

Fitneci olan hırsızlık yapan geceleri ortalıkta dolanan ayyaredir.

h) Gavvas

Dalgıç manasındadır ve genellikle bahr ve umman kelimeleri ile birlikte telaffuz
edilir.

Korkutma bizi ey zâhid yûri zühd ü riyâdan

Biz bahr-iledün gavvâsıyüz bize dürdâne gerek

29b/110.3

i) Mihmân

Misafir manası olup, beyitlerde bir tekyeye vardıklarını ve birkaç gün tekyede misafir olarak kalmak istediğini ifade eder şekilde kullanmıştır.

Bir beyitte de uyur halde hiçbir şeyin farkına varmadan Allah'a ulaşamayacağını, tekyeye misafir olarak kalmak için Allah'ı bilmek gerektiği vurgulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. İnsan İle İlgili Bazı Kavramlar

Aşkî Hüseyin Efendî Divanı'nda insan unsuru, sevgili ve âşık çerçevesi içinde görülür.

4.2. Güzellik (Hüsn, Cemâl)

Güzellik genellikle yüz güzelliği olarak düşünülmemekte olup diğer unsurlar ikinci planda kalmaktadır.

Divanda yer alan güzellik unsurları bir tek kişi üzerinden anlatılmamaktadır. Öncelikle asıl konu olan Allah'ın hüsn-i cemâli ve kullarında tecelli edişi üzerinde durulurken daha sonra on iki imamdan verilen güzellik timsalleri, Peygamber Efendimizin nûr gibi parlak ve aydınlık yüzü şiirlere konu edilmiştir.

Cemâlin nûrını kimse görem dirse 'aceb söyler
Ânı görmek muhâl oldu dervişe taleb söyler

17a/56.1

Beni sûzân iden şâhım senin hüsn ü cemâlindir
Tecellî eyle in'âmınhayât-ı câvidânından

41a/154.2

Sevgilinin yüzünün güzelliği âşığı yakıp kavurur, ebedi hayat tecelli edilmesini ister bu güzellikten.

4.3. Güzellik İle İlgili Benzetmeler

4.3.1. Ay, Güneş, Gül, Bayram

Sevgilinin yüzü, kimi zaman güneş parlaklığında kimi zaman ay parlaklığında kimi zaman yeni açılmış gonca misali, kimi zaman güller gibi kıpkırmızı yanakları ile âşığı mest etmiş ve şiirlere konu edilmiştir.

Nâm-ı pâkin işidenler cân u başdan geçdiler
Ey Hüdâvendâ cemâlin şems-i tâbândan mıdır

20b/65.2

Rehberim gül yüzlü pirden
İrdi kerem Zü'l-Te'âlîden

39b/146.4

Bazı beyitlerde de güzellik unsuru sevgilinin güzel yüzüne ulaştıktan sonra yaşanan sevincin mutluluğun ifadesi olarak kullanılmıştır.

'İyd-ı ekber isteyen aldı cemâlinden haber
İyd-ı vuslatı anınkurbâna benzetdim hele

48a/180.6

4.4. Sevgili, Sevgiliye Ait Unsurlar

Aşkî Hüseyin Efendi Divanında sevgiliye isim sıfat olarak şu kelimeler kullanılır. Dost, yâr, hûb, habîb, mahbûb, cân, cânan, nigâr, efendim, şâh, server, dildâr, zât-ı pâk, rûh-ı pâk, ism-i pâk, dâmen-i pâk, rûh-i revân, serv-kad sevgili için ya doğrudan ismi yerine kullanılmış ya da onun ismidir.

Sevgiliye ulaşmak çok da kolay değildir. Ona ulaşmak için ayrılık ateşinin sineleri iyice yakması gerekmektedir. Bilinmesi gereken sırları araştırıp bulması, onu sıkça zikretmesi gerekmekte olup bu meşakkatli yolun takat bırakmadığı da görülmektedir. Sevgilinin yüzü Allah'ın nurunun tecellisi, yaratılışı nurdandır. Müminlerin önderidir.

Burada âşığın, cânan için küfr ve imandan vazgeçtiğini, cânan için bağlarını kopardığını onun zülfüne ona bağlılığı dolayısıyla her şeyden vazgeçtiğini, kurtuluşa ermek için Tanrı'ya ulaşmak için bunun şart olduğunu ifade eder.

Küfr ü imanı koyup bend oldu siyâh zülfüne 'Aşkî
Kes zünnârını ey zâhid ki ide cânana necât

8b/23.9

Zünnar, papazların bir âlamet olarak bellerine bağladıkları uçları püsküllü örme kuşak. Günümüzdeki robdöşambırların kuşakları gibidir. Bunu kullananlar uçlarını aşağı doğru sarkıtırlar uçlarına da haç asarlar. Bu kuşak evlenmemeye dalalettir. Divan şiirinde saça benzetilir. Tasavvufta kendini Tanrı'ya adanmak, hizmet sülûk ve riyâzet âlametidir.⁴⁹

4.4.1. Saç

Divanda sevgilinin saçları siyah, anber ve misk kokulu, ab-ı hayat misali, âşığı mest eden bir unsur olarak zikredilir. Sevgilinin siyah saçlarının aşığın kıblegâhı olduğunu ifade eder.

‘Âşkın sensin ezelden destgîri ey Habîb
Boynuma bend olsa tân mı zülfün bir târesi
52a/195.6

4.4.2. Kaş

Sevgilinin kaşları da zülûfleri gibi secdegâh, kıblegâh olarak zikredilmiştir.

Secdegâh etsem ‘aceb mîkaşların mihrâbını
‘Âşıkâ sâhib sa‘âdet görünen dilberindir
19b/65.3

4.4.3. Göz

Sevgilinin gözlerinin güzelliğinden, gözlerin dostun cemâlini bir bekçi gibi gözlemesinden, gözlerin her zaman sevgili için inci taneleri dökmelerinden (dide giryân) , müminin gafıl olmaması gözü açık olması gerektiği konularından bahsedilmiştir.

Bu ‘aşk beni nâsıh ider Mecnûn gibi bî-rûh ider
Bir göz ola mecrûh ider bu âh ile mihrî sitem
15a/48.1

---

⁴⁹ İskender PALA, "Zünnar", Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, İstanbul, 2004, s. 496

Gitdi râhat geldi mihnet akıdub dürdânele
Sîne ‘üryân dide giryân bahr-ı ‘ummândan mıdır

20b/69.4

4.4.4. Gamze

Gamze, yanaktaki çukura denir. Güzellik unsuru olarak kabul edilir. Sevgilinin gamzesi ok, kılıç, bıçak cellat olarak zikredilir. Burada ok misali sevgilinin gönlüne saplanır. Onu yaralar.

Tığ-ı gamzen şöyle urdı sîne-i çâk eyledi
Bu ne sırdır hiç onulmaz bu kimin yâresi

52a/195.5

4.4.5. Kirpik

Sevgilinin kirpikleri üzerine aşk yazılmış bir levha gibidir, âşığı mest eder.

‘Aşkîânın mestânesi
Kirpikleri levh u kalem

33b/125.10

4.4.6. Yüz

Aşığın, sevgili uğruna fedakârlık etmesi, alçakgönüllü olması, dergâhından ayrılmaması, eteğine yüz sürmesi, yüz tutması, dergâhına, kapısına ve yüz sürmesi konuları zikredilmiştir.

‘Aciz ve kemter kulundur dervîş ‘Aşkî yâ ahad
Yüz sürüp kapuna geldi yâ İlâhîkılma redd

39a/145.11

4.4.7. Boy

Beyitlerde sevgilinin, mümin kulların nefsine hâkim olmasıyla boynuna gümüş halka takacaklarını, sevgilinin boyunun zarif, latif ve güzel olduğunu belirtmiştir.

4.4.8. Kulak

Aşığın kulağının göz görmediği halde meftun olabileceğini, sevgilinin sözlerinin ona âşık olmak için yeterli olabileceği ifadeleri yer alır.

Kulak ‘âşık olur göz görmeden akıl duymuş erler

Neşât-ı ‘âşık bürhân değil mi nutkun iz’ânı

50a/179.4

Divanda ise kulak, Hakkın sözlerini dinlemede, meclislerde iken kulağını açıp, dikkat kesilip mürşidi dinlemede, Hakk’ı zikreden dervişlere kulak vermede önemli bir unsur olarak ele alınır.

4.4.9. Sîne

Sevgilinin aşkı için, sineler varlığından soyutlanmış tertemiz olarak bu dergâha gelmiştir. Sine sevgilinin tahtının yer aldığı yerdir, sevgili içindeki aşk dolayısıyla içindekileri küçük bir deniz gibi değil bir okyanus gibi düşünmektedir. Ona göre sevgilinin bir bakışı gülüşü, gamzesi ok gibi sinesine saplanıp onu yokluğa ulaştırabilir. Sinesindeki her şey bir gizli bir hazine gibidir.

4.4.10. Ten

Sevgili tasavvufa göre maddi olan her şeyden soyutlanıp öyle dergâh kapısını çalmalı, yokluğa doğru yol almak, bu yolda hiç olmak sonsuzluğa, İlah’a ulaşmak isteyen her kim ise yokluk bilgisine nail olması ve ten gözüyle cihana bakmaması gerektiği konuları zikredilmiştir.

‘Ârif ol ten gözüyle bakma cihânın o rayına

Semm-i Vechullaha yol bul şems-i vahdet nûrına

30b/112.3

4.4.11. Dudak (Leb)

Leb, sevgilinin ab-ı hayat bahşetmesi konusu tasavvur edilirken kullanılır. Âşığa göre sevgilinin dudağı inci mercandır, âşık çok susamıştır, bu susuzluk dolayısıyla gece gündüz feryâd eder ve sevgiliden bir damla su ister.

Biz mest-i harâbız ezeli bize bir meyhâne gerek
Teşnene leb-i âşıklar için sâkî mestâne gerek

29b/103.5

Sanadır teşne-leb cânım gice gündüz bu efgânım
Efendim dinim imânım gönül eyler seni ‘arzû

42b/158.3

4.5. Sevgili İle İlgili Diğer Unsurlar

4.5.1. Eşik, Kapı

Sevgilinin kapısının önünde bir ömür hizmet ile vakit geçiren âşık durumundan şikâyet etmez. Sevgiliye yakın olabilmek için ona kulluk eder, köle olur. Eşiğinde bir ömür bülbül gibi inlemeye razıdır. Başını sevgilinin kapısına yaslayıp orada sonsuzluğa varmak ister, âşık kendini sonsuzluğa ulaştıracak olan sevgilinin kapısında kurban etmeye razıdır.

Niceler şem‘i cemâline karşı bülbül gibi nâlân olmuş
Eşiğinde koyup başını cân ile kurbân olmuş

23b/83.1

4.5.2. Sevgilinin Ayağı Toprağı (Hâk-ı pây)

Sevgilinin ayağı toprağı çeşitli vesilelerle ele alınır. Âşık sevgilinin ayağının değdiği toprak olabilmek için canını verir. Sevgilinin ayağının toprağına ulaşmak için sürekli beklemektedir. Ve Allah’tan kerem kılmasını ve sevgiliye ulaştırılmasını istemektedir.

4.5.3. Naz

Sevgilinin en önemli özelliklerinden biridir. Sevgilinin nazlı olması âşığı üzmemektedir. Aşk ateşi sevgilinin yüreğini nazlı bir edayla yakmaktadır.

4.6. Seven (Âşık), Âşığa Ait Unsurlar

Âşık şiirlerde her zaman, ayrılık derdiyle yaşayan, aşk ateşi ile yanıp tutuşan, kanlı gözyaşları döken, ızdırıp çeken, sevgili yüzünden hastalanmış sararıp solmuş olarak verilir. Aşk, tâ ezelden onun alınına yazılmıştır. Âdem, henüz yokluk uykusundan uyanmadan, ay ve güneş menzillerinde dönmeye başlamadan, levh ü kalem dahi yaratılmadan onun aşk mushafını okuduğu belirtilmektedir.⁵⁰

Âşık, aşk yolunun müptelası, yokluğun, hiçliğin, vahdet yolunun yolcusudur. Âşık sevgili uğruna ah çeken, feryâd eden, sürekli olarak inleyen olarak verilir. Âşık, mest-i müdâm, sürekli olarak aşktan dolayı kendinden geçmesi ile bilinir. Ancak âşık içmeden sarhoş olmuştur. Ezelden ebede daima aşk ile yanıp tutuşmaktadır. Onun için âşık ile ilgili her durum yokluğa erişmek için bir adımdır. Âşık, şarabı sevgilinin dudağına benzettiğinden, meyhaneden ayrılmamaktadır.

Âşık, rûz-ı ezelden beri bu aşk için yola düşmekte ve ona ulaşmak için belâ ile dostluk etmekte, cevri ü cefâ çekmektedir. O bir kater olan özünü ummana katıp yoklukta var olmak için çaba sarfetmektedir.

Sevgili bir mum etrafında döner pervâne gibidir daima. Aşk ile yanmaya müştak ve aşk ile yanmak onun için bir zevktir. Sevgilinin ayağının toprağına ulaşmak için, sevgilinin kendisine ab-ı hayat lûtfetmesi için tüm sıkıntılara katlanmaktadır.

Bu 'aşk beni nâsıh ider Mecnûn gibi bî-rûh ider
Bir göz ola mecrûh ider bu âh ile mihrî sitem

14b/48.1

---

⁵⁰ Prof. Dr. Cemal Kurnaz, Hayali Bey Divanı Tahlili, İst. 1996, s.305.

Âşık, Mecnûn misali deli divane olmuştur. Ah u vah ile inleye inleye aşka ulaşmaya çalışır. Şiirlerin birinde de şair, muhabbet okuyla kenisini kendisini vuran Mevla'nın ve kendisini aşktan sersemlemiş, hayrete düşmüş olan Mecnûn misali çöllere düşüren Leyla'nın kim olduğunu bilmediğini dile getirerek tecahülü ârif yapmıştır.

Meni tîğ-i muhabbetle uran Mevlâ 'aceb kimdir
Beni Mecnûn-i sergerdân iden Leylâaceb kimdir

17b/58.1

4.6.1. Cism

Âşık, sevgilinin sonsuzluk suyundan bolca bahşetmesi halinde susuzluğunun dineceğini, hararetinin gideceğini ifade eder.

Bulunmaz mı 'aceb feyz-i zülâl âb-ı hayâtından
Ki sîr-âb eyleye cismim gide 'atş-ı harâretten

41a/154.1

4.6.2. Can

Âşık canını sevgilinin uğruna her fırsatta seve seve feda edeceğine vurgu yapar. Onun derdi ona yetmektedir. O canını ve başını sevgilinin yoluna feda etmeye hazırdır. Tek sığınağı sevgilidir. Ondan yardım istemektedir. Ona can verebilecek olan onu girmiş olduğu çukurdan çıkaracak olan kudret eli uzatacak olan sevgilidir.

Şolar kim bilmedi Hakkı imâm-ı 'aşkı neylerler
Olur kim cân u baş virmez merâm-ı 'aşkı neylerler

15a/51.1

Cân unsuru, cân teşne, cân u ten, cân u baş, bezl-i cân olarak kullanılmıştır. Âşığa dair verilmiş olan bu unsurlar Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi hadisesinde bezl-i can olarak kullanılmış ve Hz. Hüseyin'in canını esirgmeden verdiğini, şehadete ulaştığını ifade ederken bu unsurdan faydalanılmıştır.

Teslîm-i Rızâda bezl-i cân idüp zerre sâlinmadı
Tâki midür giryân olalar cümle cihân yâHüseyyin

37b/141.9

Eyâ Rabb ‘inâyet kıl bu cân teşne visâlinçün
Gönülde tesbihim oldur Resûlîhândânınçün

34b/130.4

4.6.3. Yüz, Yanak

Âşık, sevgilinin ayağının tozuna yüz sürer, onun kapısına yüz sürer, sevgilinin yüzü nurludur, gül yüzlüdür.

Rehberim gül yüzlü pirden
İrdi kerem Zü’l-Te’âlîden

39b/146.4

Hâlimi takrîre geldim yâ ‘Âlî senden meded
Hâke yüzüm süre geldim yâ ‘Âlî senden meded

12b/39.1

4.6.4. Göz, Gözyaşı

Âşığın gözleri sevgili için daima yaş döker, kan ağlar, kara kaş ve kara gözlüdür. Âşık sevgilinin derdiyle yanar, tutuşur, ah eder, feryad eder, rahat değildir, her zaman eziyet çeker, inci tanesi gibi yaş döker. Gözyaşı çok akması ve sürekli olması dolayısıyla ummana benzetilir.

Gitdi râhat geldi mihnet akıdub dürdâneler
Sîne üryân dide giryân bahr-ı ummândan mıdır

20b/69.4

Ayağın tozını kim yâ çeker bu çeşm-i giryânım
Cemâlin nûrına karşı yanar bir gizli külhânım

35a/131.1

4.6.5. Boy(Kad, Kamet)

Âşığın boyu rûz-ı ezelden beri aşk derdi yüzünden ikiye katlanmıştır. Âşık, cihânın güneşine, nûr cemâle bakıp boyunun latifliğini ve zarifliğini hayranlıkla seyreder. Sevgilinin boyu elife benzetilmiştir.

Fehmin zarîf kaddin latîf sûret-i beşer şeklin elîf
Ey ‘aceb sordun mı aslâzât-ı pâkinden su’al

31b/117.3

Kâmetintûbâya⁵¹ benzer ey letâfetde latîf
Hubların şâhı çüsensin ey zarâfetde zarîf

26b/96.1

Beyitte sevgilinin boyuna benzetilen Tûba, Kur’an’da ne güzel, ne mutlu, ne a’la gibi mânâlara gelir. İslâmî inanışa göre ise, cennete Sidre’de bulunan, kökü yukarıda, dalları aşağıda ve bütün cenneti gölgeleyen ilâhî ağaçtır.

4.6.6. Sîne

Sevgilinin aşkı, her zaman âşığın sinesinde bir sır gibi saklıdır. Âşığın sinesi, ayrılık ateşi ile göz göz yanmış gibidir, gece gündüz inleyip feryat eder. Kalbindeki o küçücük değerli sır inci tanelerine benzer. Küçük bir deniz ummana dönüşmüş gibidir.

Derd-i âlûdeyüz biz şem‘ine pervâne yüz
Hândânın ‘aşkına hem sîne ‘üryânlarizüz

22b/77.6

Ne cevherdir derûnımda dürdâne benzetdim hele

---

⁵¹Mehmet YILMAZ, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler,(Ansiklopedik Sözlük,Tûbâ, İst, 1992, S.154

Ne deryâdır bu sînemde ‘ummâna benzetdim hele

48a/180.1

4.6.7. Ciğer

Âşığın sevgili uğruna ciğer gibi yanıp kavrulup kebâp olması, onun daima yaralı olması ve ciğerlerinin kan ağlaması durumlarını ifade etmek için kullanılır. Gözleri gibi ciğerleri de kan ağlar.

Ca’ferîSâdık değil mi pişvây-ı ehl-i hak

Musâ Kâzım içden yandı ciger misli kebâb

22b/16.7

4.7. Maddi Ve Manevî Haller

4.7.1. Âh, Feryâd, Figân, Nâlân, Dert, Belâ, Elem, Cevr, Cefâ, Kahr, Ayrılık, Kan, Aşk

Âşık, inleyen, feryât eden, ah u vâh eden, deli divâne gibi dolaşması ile bilinir. O sevgilinin saf ve tertemiz adını okuyarak ah ile feryat etmesi ile feryat edip inlemesi ile sevgilinin kapısına gidip onun kapısına ve ayağının tozuna yüzünü sürüp feryat etmesi ile zikredilir. Ah ile feryâd, feryâd-ı zâr en çok kullanılan kelimelerdir.

Sevgili mana âleminde hayatın tüm lezzetini bulduğu için gerçek âlemde oranın hasretinden dolayı figan etmektedir.

Âşık sevgili uğruna dert çekmekte, her türlü cefâyâ, belâyâ katlanmakta, âşığın gönlü her daim dert çekmektedir. Ve bu halinden memnundur âşık, cefâ, eziyet ayrılık onu olgunlaştırmaktadır, onun sevgiliye olan aşkını kuvvetlendirmiştir.

Nâkîsa irmez hidâyet yokdurur derdi anın

‘Âşîka dermân gerekmez nâr-ı hicrândır gene

46b/175.4

Aşk şarabını her içen zaman zaman mest olur, gözleri kan ağlar, içini yakıcı bir ateş kaplar.

Mest olur her kim içerse bu şarabı dem be dem
Çeşm-i pür Hûn ateş-i sûzân ile eyler Hayâl

31b/116.4

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Tabiat İle İlgili Unsurlar

5.1.1. Gökyüzü

a) Çarh, Gerdûn, Felek, Semâ

Dünya, kâinâtın merkezidir ve gökyüzü onu yedi (dokuz) katıyla çepeçevre sarar. Gökyüzünün her katında bir gezegen olduğu bilinir.

1. Ay
2. Utarid
3. Zühre
4. Güneş
5. Merih
6. Müşteri
7. Zuhâl

Ve son olarak sekizinci katta sabit yıldızlar ve burçlar vardır. Dokuzuncu gökte hiçbir şey yoktur. Ve hiçbir işaret bulunmayan bütün gökleri içine alan kata Çarh-ı Atlas adı verilir. Atlas, dümdüz, işlemsiz bir kumaş olması özelliği ile konu edilmiştir.

Çarh, çarh-ı felek, gerdûn çarh, çarh-ı atlas olarak zikredilmiştir.

Bu görünen çarh-ı atlâs şems-i mâh-i pür safâ
Devr idersiz durmayub hiç kandedir seyyârenüz

22b/78.4

Beyitlerden birinde ‘hâk ile yeksân olmak’ ölmek manasında kullanılmış ve bu dünyanın kimseye faydasının dokunmadığını, nice bedenlerin toprak olduğunu, kimsenin dileklerinin bu fânî dünyada karşılık bulmadığına değinilmiştir.

Nice tenleri Hâk ile yeksân eyledi çarh-ı felek
Fânî cihân içre yekûn bulmadı hiç kimse dilek

29a/106.1

5.1.2. Seyyâreler

a) Müşterî

Altıncı felekte bir gezegendir. Bu yıldızın etkisi altında doğmuş olanlar, terbiyeli, utangaç, iyi huylu, yumuşak, alçakgönüllü ve mert olurlar.⁵² Müşterî yıldızının bu yönü sevgilinin bir özelliği olarak verilmektedir

Müşteri en kutlu yıldızdır. Saadet ve bereket sembolüdür. Beyitlerde kelime lügat manasına uygun bir şekilde, bâzâr, metâ, dellâl vb. unsurlarla tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Müşterî çok bu metâ'a sermâye 'aceb kimde
Kûşe'i vahdette behâ oldı 'Ankây-ı muhît

25b/90.4

Ol cemâli mutlakındır şemş-i mâh-ı müşterî
Senden aldı feyz-i Hakkı enbiyânınher biri

49a/186.1

b) Güneş (Mihr, Âfitâb, Şems)

Güneş rengi, parlaklığı şekli sıcaklığı, yüksekliği, dördüncü felekte bulunması, dünyayı aydınlatması, ışık saçması ile konu edilir. Şems-i nûr, şems-i tâbân, şems-i mâh, şems-i dirahşan, şems-i vahdet olarak zikredilmiştir.

⁵²İskender PALA, "Müşteri", Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İst. 2004, s. 345.

Sevgilinin yüzünün parlaklığı, güzelliği ve etrafa saçtığı nûr ve herşeyin Allah'ın kudreti ile oluştuğunu anlamaktan geçen vahdet yolunun, nûrunun, aydınlığının zikredildiği beyitlerde şems unsuru kullanılmıştır.

‘Arz u semâ şems ve kamer her ne ki vâr
Keşf olur eyle nazar kamû dîdâr-ı Muhammed

12a/36.4

Nâm-ı pâkin işidenler cân u başdan geçdiler
Ey Hüdâvendâ cemâlin şems-i tâbândan mıdır

20b/69.2

Tâ ezelden bezm-i ‘aşkın nûrına pervâne yüz
Ol cemâlîâfitâbınhüsne mestâne yüz

20b/70.1

Ezel bezminden beri sevgilinin yüzü için pervâne gibi onun ışığı etrafında dönen âşık, sevgilinin gül cemâlinin nûr yüzünün, güneş kadar parlak olan sîmâsını görünce mest olmaktadır.

c) Ay (Mâh, Kamer, Bedr)

Ay, parlaklığı, yuvarlaklığı, ışık saçması, rengi yönünden çeşitli benzetmelere konu olur. Beyitlerde mâh-i tabân, mâh-i müştêrî, mâh-i hakikat olarak zikredilmiştir.

Sevgilinin yüzü parlaklığı ve yuvarlaklığı ile aya benzetilir. Sevgili güneş ve ay olarak ele alınır. Bu sevgilinin sıfatı bazen ise ismi olarak kullanılmıştır.

“Sayısız gün geçti ama gönlüm rahata kavuşamadı, karanlıkta esirim nerede kaldın güneş, ay” diyerek sevgilinin ay ve güneş ışığı bahsettiğini geçtiği her yeri aydınlattığını, eğer âşığın gönlüne de girerse orayı aydınlatacağını, gönlünün rahata erdireceğini dile getirmiştir.

Nice eyyâm geçdi dîlde hiç ârâmım kalmadı

Nûr-ı zulmetde esîrim kande kaldı şems-i mâh

48b/177.1

Sevgilinin, ayın nûruna bürünmüş ve meydana öyle çıkmış olduğu, Allah'ın tecellisi ile gönül sırrına erişilebileceği, karanlıkların aydınlığa çıkacağını, hakikat yolculuğunda bir ışık gibi yol gösterebileceği ifadeleri “mâh ve şems” unsurları aracılığıyla verilmektedir.

Yeryüzünün, gökyüzünün, ayın, güneşin ve daha birçok gezegenin ışığının bir araya gelmesi bile Hz. Muhammed'in yüzünün parlaklığına, nûruna erişemediği ve âlemlerin padişahının âleme ışık saçtığını ve yeryüzünün ışığı ve aydınlığı olan ayın ve güneşin dahi ışığını Hz. Muhammed'in nûruna borçlu olduğu konularına değinilir.

5.6. Zaman İle İlgili Mefhumlar

5.6.1. (Zamâne, Vakt, Rûzgâr, Devr, Eyyâm, Dehr)

Zaman genellikle kendi anlamını karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Şair, Hakk'a ulaşmak için zaman ve mekân sınırının olmadığını, iki cihanın tek sahibinin muhit-i Yezdân diye adalandırdığı Allah olduğunu, kişilerin seher vaktinde çekilen zikirlerle dergâha yakışır mürid olma yoluna girdiğini, sevgilinin nice zamandır gözyaşı döktüğünü dile getirmiştir.

“Nice eyyâm geçdi, dilde ârâmım kalmadı” ifadesinde günlerin geçtiğini ve gönlünün rahat etmediğini huzura kavuşmadığını dile getirmiştir.

Bir beyitte Ya'kub'un Yûsuf için uzun zamandır inleyip ağladığı ve başka bir beyitte âşkın ayrılık ateşi ile nicedir yanıp tutuştuğu belirtilirken zaman unsurundan faydalanılmıştır.

Binme heves rûyine sen rûzgâr-ı dehr-i Yakub

Hîlekâr itme özünsakın misl-i Ebûlleys

23a/82.2

5.7. Dört Unsur (Anâsır-I Erbâ‘a)

5.7.1. Su

Su hayat kaynağıdır. Âb-ı hayat, âb-ı revân, âb-ı gülşen, âbu hayvan, âb-ı Fırat, âb-ı şarâp şeklinde zikredilmiştir.

Sevgilinin dudağından dökülen hayat bahşeden bir unsurdur su. Kalbini İlâhi aşkla doldurmak isteyen kişiye sâkînin sunduğu şaraptır.

Günahların affedildiği “mağfiret dârı” olarak zikredilen bu mekândan ayrılıp uzaklaşmak esarete açılan tüm kapıları kapatmak isteyen şair ab-ı hayat içmeye isteklidir ve ab-ı hayatın o coşkun ırmaklar gibi olduğunu belirtmek için de Fırat Nehri’ni örnek olarak vermiştir.

Magfiret dârındı âzâde olmag ister bu gönül

Âb u şerâbı revânım cûş idüb misl-i Fırât

25b/91.8

5.7.2. Ateş

Şiirlerde Hz. İbrahim’in Nemrud tarafından ateşe atılması hadisesine yer verilirken, aşk acısının, sevgiliden ayrılmanın acısının ne denli ağır ve yakıcı olduğunu dile getirmek için, aşkın gönüle verdiği zararı anlatırken, ateş-i sûzan, âteş-i hecr, ateş-i hicrân, ateş-i dil beyitlerde geçen unsurlardandır.

5.7.3. Toprak

Sevgilinin ayağının toprağı olarak ele alınan “hâk-i pâ” kavramından âşığın, sevgilinin kapısında yatıp kalkıp, eşiğine yüz sürüp ona hizmetkâr olmak istediği, sevgiliye ve onun ayağının tozuna ulaşmak istediği, sevgiliye sadık olduğu konuları zikredilirken faydalanılmıştır.

5.7.4. Hava

Hakikatrüzgârının estiği, insanları vahdet inancına yönlendirdiği, aşk yelinin, âşığı kocaman uçsuz bucaksız bir denize savurduğu, sözde dindarlığı terk edip aşk

yelinden etkilenen âşığın gece gündüz Allah'ı zikrettiği, hâlini ona anlattığı konuları divanda yer almaktadır.

5.8. Rüzgârlar (Sabâ, Nesîm)

Sabâ, kuzey-doğudan hafif hafif esen bir rüzgârdır. En çok sevgilinden haber getirmesi, onun kokusunu âşığa ulaştırması ve haberci olması ile zikredilir.

Âgâh ol es bâd-ı nesîm-i sabâ yelleri
Gülşen-i 'aşkda öter 'Aşki'yâ bülbülleri

51a/192.5

5.9. Hayvanlar

5.9.1. Hufaşsa (Yarasa)

Yarasa, gece uçuşması, gün ışığına bakamaması sebebiyle zikredilir. Cahil olanın kalp gözü görmez, tıpkı yarasa gibi gözlerine simsiyah örtü çekmiştir. Hakîkati ne görebilir ne de bilebilir. Burada cahil insanları gözlerine simsiyah örtü çekilmiş olarak yarasaya benzetmiştir.

Kandedir görmez 'amâli basar-ı nâdân olan
Çeşm-i hufaşsa misal çekmiş siyâhında nikâb

6a/15.4

Âdem'e bezm-i ezelde, herşeyin bilgisi verilmiş ve eşyaların adları öğretilmişti. Bu yüzden seslenirken Hz. Âdem'e bilgili olduğu ve cahillikle bir yere varılamayacağı, hakikat ışığını görebilmenin de ancak gözlerdeki siyah örtüyü çekince olabileceği konusuna değinilir.

Dânâsın ey Âdem sen yüri nâdânlığı ko
Çeşm-i Hufaşsa görünmez şems-i hakkani sakın

40b/150.4

5.9.2. Tilki ve Arslan

Dervîş olan sultân olur sultân câna kurbân olur

Tilki kaçar arslân olur müşkilleri insân degil

32a/119.3

Şair, tilki ve arslanı güç bakımından karşılaştırmış ve ilim ve hakikat öğrenilince güç kazanılacağını tilkinin arslana dönüşmesi ile tasvir etmiştir.

Ormanda yaşayan pençeleri kuvvetli ve yırtıcı bir hayvan olan arslan şiirlerde güç timsâli olarak verilir. Ve bu özelliği dolayısıyla kullanılır.

5.9.3. Ankâ

Anka, Kafdağında yaşadığı varsayılan, tüyleri renkli, yüzü insana benzer, asla yere konmayıp daima yükseklerde uçan ve kendisinde her kuştan bir âlâmet bulunduran, adı var kendi yok bir kuştur. Boynu uzun olduğu için “anka” adıyla; avını kapıp uzaklara kaçtığı için de “muğrib” sıfatıyla anılır.⁵³

Kâf-i dil içre yekûn perler âcub ‘Ankâ gibi

‘Azm idüb bâzâr-ı ‘aşka zevk-i vicdânlarizüz

22a/77.2

Müşterî çok bu metâ’a sermâye ‘aceb kimde

Kûşe’i vahdette behâ oldı ‘Ankây-ı muhît

25b/90.4

Müşterî yıldızı, burada metâ’a ve sermâye kelimeleri ile birlikte kullanılmış ve ihâm-ı tenâsüp yapılmıştır. Aynı zamanda yeryüzünün sermayesinin kimde olduğunun bilinmediğine dair soru sorup tecahülü ârif sanatı yapılmıştır. Yeryüzü Allah’ın sermayesidir. Yeryüzündekilere bakarak Allah’a ulaşmaya çalışmak ve

---

⁵³ İskender PALA, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yay. İstanbul, 2004, s. 24.

yaratılanlardan yola çıkarak O'nun varlığına ve birliğine inanmak, vahdet yolculuğuna çıkmak demektir. Anka vahdet köşesinde yerini almıştır.

5.9.4. Yılan

İnsan nefsinin, kendisine düşman olduğu, ona uymakla bir yere varılamayacağı ve nefsin yılan misâli, yoldan çıkardığına, zarar verdiğine dair ifadeler yer almaktadır.

5.9.5. Pervâne (Kelebek)

Divanda sıkça kullanılan pervâne, geceleyin ılık çevresinde görülen kelebeklerdir.

Pervâne mum'a âşıktır. Pervâne mumun etrafında döne döne kendini onun alevine bırakır. Ve yanar kül olur yok olur. Yokluğa kavuşur. Vahdet yolunun yolcusu olan pervâne bu yolculuğu böylelikle tamamlamıştır. Şiirlere de pervâne nin şem'e olan aşkı farklı şekillerde yansımıştır.

5.9.6. Tâvûs

Tâvûs ayakları çok güzel bir kuş olduğu için bununla gururlanarak dolaşmış. Gururu ve rivayetlere göre şeytanın cennete girip Âdem ve Havva'nın yasak meyveden yemesine aracı olması dolayısıyla cennetten atılmıştır. Bu nedenle cennetten atıldığı için sürekli âh edip, dertli dertli dolanmış. Her âh edişte cenneti hatırlamış.

Tâvûs rengârenk oluşu ve gezip dolaşması ile bir beyitte söz konusu edilmiştir.
31a/113.1

5.9.7. Ankebût

Örümcek, bir yerde geçmektedir. Sevgilinin örümcek misali, bir mesken ördüğü ve kalbine yerleştiği orayı sahiplendiği ifade edilmiştir.

5.9.8. Bülbül

Klasik edebiyatta en çok kullanılan motif ve en çok bahsedilen kuş olarak bülbül, her şiiirde olduğu gibi burada da inleyen, ağlayan, sevgilinin güzel yüzünü görünce feryât eden, gözyaşları tükenmeyen iniltisinden âlemi inleyen unsur olarak ele alınır. Âşık ve sevgili arasındaki ilişki ele alınırken, sevgili nâz eden, güzelliği ile baş döndüren unsur iken âşık her daim onun aşkından inleyen ve gözyaşları döken unsur olarak ele alınır.

Sevgilinin yüzünün aydınlığına ve mest eden güzelliğine karşı durup inleyen, sevgilinin eşiğinde can vermeye hazır olan bülbül, dost bahçesinde sevgili için oturup feryat eden ve ağlayan bülbül, yine aşk bahçesinde perîşân halde sızlayan bülbül motifine yer verilmiştir.

Agâh ol es bâd-ı nesîm-i sabâ yelleri
Gülşen-i ‘aşkda öter ‘Aşki’yâ bülbülleri

51a/193.5

‘Aşki’yâ giydi melâmet hırkasın ol kim diler
Bülbül gibi leyl ü nehâr inleyüp nâlân iden

40a/149.5

5.10. Ağaç, Bağ, Çemen, Çiçeklik İle İlgili Unsurlar

5.10.1. Ağaç, Bağ, Bahçe, Gülzâr, Gülşen

Divanda geçen ağaçlardan Tûba, kökünün yukarda dallarının aşağıda olduğunu bildiğimiz ve cennetin tümünü gölgeleyen bir ağaçtır.

Tûba’nın, her çiğnenmesinde ve her durumunda başka lezzetleri olan meyveleri vardır. Bir rivayete göre gövdesi sarı altın, dalları kırmızı mercan, yapraklarıyeşil zümrüt ve meyveleri şeker olan bu ağaçta her insanın bir yaprağı varmış. İnsan ölünce yaprağı da düşermiş. Yaprak düşerken başka yapraklara da değeri ve yaprağına değdiği kişinin kulağı çınlarmış. Böylece kulağı çınlayan kişi ölümü

hatırlar ve tevbe edermiş. Kulağı çınlayan kişinin “birisi beni andı” demesi bundan dolayı imiş.

“Divân şiirinde bu ağacın gölgesi ve boyu nedeniyle anılır.

Hız. Meryem’in, ilahi bir nefesle (Ruhû’l Kuddus, Cebrail)Hız. İsa’ya gebe kalması ve doğumunu sidre’i tûbâda gerçekleştirmiş olması hadisesine yer verilmiştir.⁵⁴

Bağ, gülşen, bağçe unsurları sevgilinin dolaşp gezdiği, âşık ile birbirlerini gördükleri mekândır. Sevgili bu bahçede gezerken hayatından memnundur. Aşığa yakın olmanın vermiş olduğu rahatlık ve huzur söz konusu edilmiştir. Sevgilinin dostunun bahçesine girip bülbül gibi inilmesi, âşığın gül bahçesinde ümitvâr bir şekilde sevgiliyi beklediği, gülşen-i aşkıta bülbüllerin iniltisinin yeri göğü aldığını, hakikatin bir sevgili gibi gülbahçesinde gezip dolaşması konuları ele alınırken, gülşen, bağ, bağçe, gülzâr kelimeleri verilir.

5.10.2. Çiçekler (Sünbül, Fesleğen, Reyhân, Gonca, Gül)

Çiçekler, genellikle kokuları yönünden konu edilmektedir. Fesleğen, sünbül ve reyhân).

Gonca ve gül sevgili ile ilgili bazı benzetmelerde asıl öge olarak kullanılır. Sevgilinin dudağı, goncanın kırmızı renginden dolayı açılmış bir goncaya benzetilir. Yanakları, dudağı gül gibi kıpkırmızıdır, kokusu gül kokusudur.

Şiirlerde âşığın yanağı, yüzünün güzelliği teninin kokusu ele alınmıştır. Gül her zaman taze olması ve hoş kokusuyla vazgeçilmez unsur olmuştur. Gülün renk ve şekli dolayısıyla teşbih unsuru olarak kullanılmış olduğuna çokça rastlarız. Sevgilinin dudağı, rengi dolayısıyla şaraba ve kadehe benzetilmiştir.

---

⁵⁴ İskender PALA, “Tûba”, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004. s. 459.

Klasik Türk şiirinde en sık kullanılan unsurun gül olmasının nedeni, sevgiliyle beraber düşünülmesi ve peygamber efendimizin göstereni olarak şiire konu edilebilmesi hususudur. “Yunus Emre’nin, Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir” mısraında ifade ettiği gibi gülün kokusunu Resûl-i Ekrem’in terinden aldığına inanılır. Halk arasında ‘Gül koklamak sevaptır’ sözü de bu çiçeğin Hz. Peygamber’in sembolü olmasından kaynaklanmaktadır.”⁵⁵ Gülün peygamberin teri olmasının ardındaki hikâye şudur: “Yüce Peygamber’in Cenab-ı Hakkın huzuruna vardığı Mi’râc gecesi vuku bulan hadiselerin ağırlığı karşısında; Hz. Peygamber, Cebrâil ve Burak’ın terler döktüğü ve Burak’ın terinden yüzünden sarı gül, Cebrail’in terinden beyaz gül, Hz. Peygamber’in terinden kırmızı gülün hâsıl olduğu rivayet edilir.”⁵⁶

Gülün şairler tarafından şiirlere çok konu etmesinin bir başka nedeni de gül-bülbül ilişkisi içindeki bülbülün âşık, gülün sevgili olarak kullanılmasıdır. Kara Fazlî’nin Gül ve Bülbül adlı meşhur mesnevisinde gülün başka bir kullanımıyla karşılaşırız. Betül Sinan Nizam’a göre mesnevide gönül (Bülbül), ruha (Güle) kavuşmaya çalışır. Bu da aslında gönlün kemâle, mükemmel birliğe ulaşma arzusudur. Bülbül ve Gül’ün hikâyenin sonunda kavuşması, seyr ü sülûkun birlikte sonuçlandığını, sâlikin iç tekâmülünü tamamladığını gösterir.”⁵⁷

5.11. Divanda Kullanılan Bazı Deyimler Ve Atasözleri

Divanda yer alan bazı deyimler ve atasözleri şunlardır:

“Egri dillerle oturma ‘ömrünü itme hebâ.4a/9.3.

Kendi söyler kendi dinler kendinden gayrı değil. 6b/17.4

Göz görmeyince kulak işitmez. Kulak işitmeye göz dahi görmez. 16a/54-2.23

⁵⁵ Cemal Kurnaz, Gül, TDV İslam Ansiklopedisi, cilt 14, 1996, s.220.

⁵⁶ Emine Yeniterzi, Divan Şiirinde Na’t, Ankara, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s. 274.

⁵⁷ Betül Sinan-Nizam, “Divan Şiirinin Alegorik Âşık ve Maşuklarından Gül ü Bülbül”, Turkish Studies, 2010, sayı 5/3, s.472.

“Geçme namert köprüsünden” sözü eserdeki bir şiirde geçmektedir ve “geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni” atasözüne iktibas yapılmıştır. (174.2)

Sözü makbûl durmak, yüzü kara olmak, germ olmak, kan akıtmak, kan ağlamak, başını feda etmek, can vermek, can u dil, can olmak, Can virmek, ciğeri yanmak, deyimleri de sık kullanılan deyimler arasındadır.

5.12. Dil Yönünden İnceleme

5.12.1. Bazı Dil Özellikleri

Eser her ne kadar Osmanlı Türkçesi döneminde yazılmış olsa da kendinden önceki dönemin izlerinin hala devam ettiği, kelimelerin çoğunun Eski Anadolu Türkçesi Dönemi ses özellikleri ile kullanıldığı görülmektedir.

“Eski Oğuz Türkçesinin en önemli ses özelliği, küçük ünlü uyumunun olmayışıdır. Başum, aldun gördün vs.

Batı ve Orta Anadolu ağızlarında yaygın olarak kullanılan damak ñ’si (deniz, gönül gibi kelimelerde ve 2. Şahıs alduñ, başuñ, başuñuz, eklerinde) bu dönemin önemli özelliklerindendir.⁵⁸

Gelecek zaman eki olan –Isar bu dönemin bir özelliği olarak kullanılır. Yaparsar, geliservb.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerde geçen b (ب) ünsüzleri, p ünsüzleri ise ön ses, iç ses ve son ses de dâhil olmak üzere çoğu zaman b (ب) ünsüzü, bazen de pe ünsüzü karşılanmıştır. Bazı farsça kelimelerde de aynı durum geçerlidir. Zarf-fiil eki –up hemen her zaman be ile yazılmıştır. Gelüb, alub, acıyub vs. Bazen kalın sıradan ünlütaşyan kelimelerin başında yer alan t ünsüzleriti ط ile karşılanmıştır. Top, taşra, turdı, vs.⁵⁹

⁵⁸Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara, Akçağ Yayınları, 2015, s. 459.

⁵⁹Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN, Eski Anadolu Türkçesi, Ankara, Fenomen Yayınları, 2008, s. 66-67.

Bazen önses olan d sesi yerine t sesi kullanılmıştır. Tağ>dağ.

-i sesi çoğu kelimenin ilk hecesinde -e sesi yerine kullanılmıştır. Virdi, didi vb.

Eserde sık kullanılan birkaç kelimenin günümüzdeki kullanımları:

Can bir->can ver

Benciyin>benim gibi

Buluben>bulup

Olar> onlar

Şolar>olar

5.13. Musammat Örneği

Matla'dan sonra gelen beyitlerin ilk ve ikinci mısra' ortalarının ilk mısra'ın sonu ile kafiyelediği gazellere Musammat Gazel, bunların mısra' oratalarındaki kafiyelerine iç kafiye denir.⁶⁰

1. Teşebbüs eyleyüp dâmen tutan rah-ı hakikatden
Geçer dünyâ vü 'ukbâdan budur feyz-i şadâkatden
2. Geçer menzilleri bir bir görür ahvâlleri bir bir
Keser zünnârları bir bir ider hükm-i şecâ'atden
3. Dilersen cadde-iHakkı bu vâdide olur sıdkı
Kime kaldı cihân bâki geri döndi refâkatden
4. Münâfık sözine uyma alâyık rengine talma
Buları toğrıdır sanma hazır eyle bu dikkatden

---

⁶⁰Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2009, s.18.

5. Kimin inkâr ola râhı hacim olur karargâhı
Olur merd u dürer gâhi maâzallah şefâatden
6. Anın kim yokdur üstâdı gümâna düşdi bünyâdı
Olur gussa kamu şâdı safâ bulmaz belâgatden
7. Sorarsın **Aşki**'den âsâr ider mürşidine ikrâr
Bu güftârî olur işâr hezâr ilmi fesâhatden

TRANSKRİPSİYONLU METİN

(1b)

Hāzā Dīvānu'l Aşkīyyu'l-Ḳādirīyyu'l-Giridî el-me'zûn mine's-Şeyh İbrāhim
Ḥanīfî'l Ḳādirî İstanbûlî ḳuddise sırrahû ve Raḥmetullah ve berekâtühü 'aleyhim ve
'alā min teba'ihim ala bu cem'în ali yevmü'd-dîn bi-fazlı

Bismillahi Raḥmāni Raḥīm

Elfi'l-elfin lehm mine's-şelavât Al-i evlādü'l-tayyibînü't-tāhirāt
Şalli ve sellim yâ Muḥammed Muştafa ve aşhābü'l-kebā'ir ehl-i seffā
Ve 'ali min teb'ahüm eli yevmü'd-dîn ve aḥşernā ilahi bī-cemi'l-mü'minin
Seyyidü'l-mürselin ve senede ehli'l-yakîn İnnellahe yuḥibbu'l-müttakîn

1.

Fā i lā tûn Fā i lā tûn Fā i lûn

1. Güş iderseñ evliyānıñ şöḥbetiñ
Şüphesiz virir saña Ḥaḳ raḥmetiñ
2. Tut ḳulağın ey melek-ḥaşlet baña
Uş dīrem ḥaşmın durur nefsin saña
3. ...itme 'adāvet gir gire
Ḥas ola ḳalbiñ giderse teş...
4. Az zamānda ḥaşıl olur saña kim
Kim görürsüñ niceler ḳapunda

(2a)

2.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Er kiři merdānedūr görmez usūr
Hem izāfet bula cāna tende uzūr
2. uru lāf itme şakın bu sözleri
Bātınn göresin serverleri
3. Sözlerinde cüz'ine ramānı var
Kim 'abūd itmiř řırāt-ı řehsuvār
4. udret-i Yezdān durur hep işleri
Ni'meti ufrān durur başışleri
5. Añlamak řānından ise gel berū
El avuřdur ayak ūzredūr o rū
6. Varup divānına şarşu turalım
Egidip yüz etegine sürelim
7. ıralım benligimi benden tamām et
İre dırsen saña Hā'dan hidāyet
8. Ger dilersen bildüre Hā varlığın
Cānım cān eyle gider yavuzlığın
9. Eşiginde ızmet eyle bir zāmān
ulluk eyle sıd ile Hā'a tayan
10. Sırrı udretidir bizim erkānımız
Hem Muammed 'Ālī'dir reyānımız

11. Bu görünen şeyhimiñ bürhânıdır
Hâzret-i şeyhimiñ yolu erkânıdır

12. Cezbelendin ‘Aşkı’yâ sen gâlibâ
Döndürürsün sözlerin tâlîbâ

13. Ya İlâhi cümlesi senden umar
Men fakirin yok elinde iktidâr

GAZELİYAT

1.

Fî Kıfıyeti’l-Elif

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Merhabâ ey cevher-i bahşı cünûd-i enbiyâ
Hâzihî şallû ‘azîm ey Resûl-i kibriyâ

2. Senden oldı ‘âlemin icâdı sensin cânımız
Maḥretullah-ı ekber pâdişâh-ı mâ-dârâ

(2b)

3. Vech-i nûrundan tecellî eyledin ‘âlemlere
Bu sebebden dirler kim sensin ol vech-i likâ

4. Oḡunur Velleyli zûlfûn bârikü’ d-dâyı lütf
Halk-ı evşâf-ı celîlsin yâ Muḥammed Muştafâ

5. Her kim irse nâzar-ı ḥubbu vişâlinden seniñ
Terk ider Dârü’n-Na’îmi ḡande ḡaldı mâ’azâ

6. Şem'-i 'aşkıñ tutuşup yakdı vücūd iklimini
Mizānın el-müznibiyem senindir lütf-i 'āṭa
7. Hem kuluñdur hem ġarībiñ derviş 'Aşķī kemteriñ
Sen Şefi'ü'l-müznibīnsin mazhār-ı nām-ı Hüdā

2.

Nutķ-ı Düvazdeh

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Ey Raḥmeten li'-l 'ālemin serdārı cümle enbiyā
Hem şefi'ü'l müznibīnsin şāh-ı levlāk lemmā
2. On sekiz biñ 'ālemiñ sen padişāhısın hemān
'Ālem-i lahuз iķbālīñle kıldın āşınā
3. Şāh-ı yevm-i maḥşeristan okunur ismimiz 'Ālī
Mürtezāsın muḥibbīsın muķtedāsın müntehā
4. Maḥrem-i sırr-ı Hadice Fātıma oġlanları
Hem emīr-i sırr-ı esmā hem künūzi hel eṭā
5. Men ḥüsni ḥalkü'r-rızāññ bendesiyem cān ile
Feyż-i Rabbe'l-'Ālemīn dü şāh-ı Hüseyini Kerbelā
6. Mefḥārı her dü serā āded Şāh-ı Zeyne'l-'Ābidin
Cādde-i ma'sûm ile ol naḥnu aşḥabu'l-abā
7. Kayd-ı tevellā ḥandāna ḥasbeten lillāh gör
Baķır u Şādık u Każım yoluna cānlar fedā

3. Bu ev içre uyanıklar okurlar sırr-ı esmāyı
Görürler naqşını andan ezel bezmindeki ra'nā
4. Göründi serdeki hālet müzāhir beyyinātında
Vuķūfun 'alleme'l-esmā olan bilür bunu hālā
5. Nice yüz biñ şıfat içre göresin Zāt-ı Vaħdeti
Başırsın kişi i'mād degil mi ey ulu'l-ārā
6. Bu zāhir naqşı elvāna bakup aldanma ey zāhid
Kuru bir od sancağına niceler etdiler ğavğa
7. Tevekkül ol muvaħħid bul dilā isterisen tevħid
Ki tevħid ehli buldı maķām-ı Cennetü'l-Me'vā
8. Maķām-ı kurb-ı tevħide tevekkelsen irişmez dil
Muvaħħid olmağa rehber gerekdir itme vāveylā
9. Nola itsem seni arzū gönül onda her dā'im
Bu 'Aşķı hāk-ı rāhinde seniñ ey maṭlab-ı 'ālā

4.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Şer'i başa tāt idüp ayrılma andan evvelā
Sāniyā gel gir bu 'aşķa ondan eyle es-salā
2. Sāisen maṭlûb iden 'ilm-i ḥaķīķat şerbetine
Turayın cismiñ tamāmı misl-i hāk-i Kerbelā
3. Ḥaķķı bilmek ḥaķķ ile ammā ki 'ārifler bilür
Sözleri dürr-ı hüvviyetten kevser irür

4. Kim sırât-ı müstaķīme ‘aşķ ile başı kadem
Hakkına tehlīl ider cümle melek fevķe’l-‘alā
5. Cān u başdan kim giçerse ‘**Aşķi**’yā cānān oldur
Ahdine rûz-i ezelden okunur Kālû Belā

(3b)

5.

Naat-ı Hażret-i Şāh-ı Kerbelā Īmām Hüseyn Raḍiyallahü ‘Anh

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Ey şehīd-i Kerbelā şāhı sulţān-ı vefā
Nûrī ‘ayn-ı Muştafā kânī ‘irfān merḥabā
2. Ceddin Muhammed ‘Alī şāh-ı merdān-ı celī
Señsin Hüseyn Velī dīn ü imān merḥabā
3. Sengīri ‘āşıkāne rehnümāy-ı şādīķān
Ey imāmı dü ciḥān cāne cānān merḥabā
4. Āhu dil efgānımız şāhdan armaġānımız
Dīn ü hem imānımız derde dermān merḥabā
5. Nûri çeşm-i enbiyā baġrı başı evliyā
Yādigār-ı mürtezā nûr-i Yezdān merḥabā
6. Āleme rūḥu’l- cinān aña bende kā’ināt
Menbā-i her mu‘cizāt lütf u iḥsān merḥabā

7. ‘Aşkî kuluñ kerem dergâhından umarım
Ey lütfi çok muhterem ‘Alî sulţân merhabâ

6.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Kılun seni kande bula özün saña lâtü nola
Senden meğr ihsân ola senden meded yâ Rabbenâ
2. Islâh idiver hâlimiz bâğışlağıl günâhımız
Leyl ü nehâr efgânımız senden meded yâ Rabbenâ
3. Düşürdi göñül ‘aşka mevcine uçdu kefcü engîn
Tut sem‘ini âhengine senden meded yâ Rabbenâ
4. İnkâr-ı kuvvây-ı zahidâ ikrâra gel bulma edâ
Olsun dilinde yüz astarın senden meded yâ Rabbenâ
5. ‘Aşkî sözi söyler ‘âyan hiç kimse tutmasun gümân
Bu ‘aşk elinden el-amân senden meded yâ Rabbenâ

7.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lünMe fâ î lün

1. Şırât-ı âhî cigerden derd olur dermân baña
‘Aşk ile şeydâ olalıdan zehrâ olur ihsân baña
(4a)
2. Bu dâr dehrî gurbetde garîkem dahî hayrında
Derûn-i âteşi dilde Hâkdan gelür bürhân bana

3. Encüm gibi dâim döner âteş gibi dānem yanar
Mecnūn olup ‘ālem döner leyl ü nehār devrān baña
4. ‘Acep münkerī rū’yetsin neden sen seni görmezsin
İlāhī cümle hep sensin kimden olur ihsān baña
5. ‘Aşķi’yā gönül velī maḥbûb ile söyler dīli
Mürşīdime biz uyalı rehber olur Ẹur’an baña

8.

Tamām

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. ‘Āşīķın bürhānı sensin yā Muḥammed Mustafa
Ḥubbe vü vaşl-ı intizār-ı ķalbin eyler nidā
2. Āşīķār etsem ‘acep mi aşlı kānumdan ḥaber
Çūn tecellī eyledi nūr-ī hidāyetden liķā
3. Ḥaķķı sevmek zāt ile ammā ki mevşûfda şıfāt
Her gördiğı āyīneden mir‘āt-ı ḥüsniñde bekā
4. Bilmedi bī-gāneler ķande gelür bu şarf-ı kūn
‘Aynı zātından şıfatın beytine ķıldı saña
5. Ey beşer şûretli Raḥmān-ı rū’yetiñ ğaib gibi
‘Ālem-i ğayba şehādet eyledi bunca gedā
6. Bunca taķsīr oldu taḥrīr okuruz yüz dört kitāb
Ḥurfe geldi ķayd-ı tekellüm turayın şubḥu’l-mesā

7. Şûn pâkî bi-zevâlî fehm idenler ‘Aşķi’ya
Zâtına mazhar bulup kâmu şıfatıñ âşinâ

9.

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Diñle şâhım bir acâyip naķl edem bu dem saña
Bulduñ ise bir emânet şâhîbî yoldan baña
2. Tıut anıñ dâmânını ayrılma andañ yek şaķın
Küfr ü îmânı koyup ol hıdmetin aşinâ
3. Ol emânet şâhîbi bulmadıñsa hayf olur
Eğri dillerle oturma ‘ömrini itme hebâ
4. Beñzemez taklîde tahķķ kıl nazar ‘irfânına
Niceler yolda ey cân giydiler şal-ı a‘bâ

(4b)

5. Şekline irişmez tebdîl edinmiş maţlabı dünya içinden
Yok şefa‘at onlara kim olur bir ehl-i riya
6. Ey mülk-ü haşlet saña bir söz daħi diyem işit
Bilmez isen kimdir ol mürşîdî haķķa rehnümâ
7. Tıut tevħîd-i kalb ondan Haķ Te’ala göründi
‘Akıbet-i rü’ya eyler işâret bir baña
8. Şüpheden ‘ârî olur müşkilleri âsân olur
Şeyh mürüvvetin bulur hatem olur hep macerâ

9. *Genc-i riyādan ‘Aşķi’yāsın* pīrden iste himmeti
Nutķ-ı pākinden gelūr mūrşīdī Hāķķın nidā

10.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey Kerīma ḥadden aşdı cürmümüz şubḥ ’ul-mesā
Ḳayd-ı ‘ināyet muğrikem eyledim cürm-i ḥatā
2. Senden ārtık yok penāhım ey Kerīm ey Rahīm
‘Avn irişdir ḳudretinden cān birüb senden baña
3. Rāhımız sır eyleyüp nefsi havānıñ ‘askeri
Muḥammed lütfiñdan bizi mesrūr idüb eyle ‘atā
4. Hālimiz oldı mükedder rûz-ı şeb āh eyleyüb
Āh müşkil oldı böyle bir ḥicāb-ı māsivā
5. ‘Aşķi’yā ğam çekme elbet hū maḥrûm deĝil
İrüşür birgün piyāle-i sākī-i vaḥdet saña

11.

Fe ī lā tūn Fe ī lā tūn Fe ī lā tūn Fe ī lūn

1. Cihānı seyr ider görünür sırrı mā-evhā
Müstemīden ‘ayān olmuş o sırdır cümle mā-ḳurbā
2. Tecellī ḳıl eyā mevlā çıkar bu remz-i iḥfādın
Görünür gördiĝiniñ kimdir dur ānı söyleme cām’en
3. Nice gözin bu ḥayretten düşüb mestī müdām oldum
Gelūr sözleri müsemma eden ki Ādem ‘alleme’l-esmā

4. Ne ğam ʔa'n ezāzilden bilür ki ḥālimiz Yezdān
Matba'im emrine her ān ki her ḥāli bilür Mevlā

(5a)

5. Cülūsın ḥānḳāh içre sīr-i mīr döndür eyā miskīn
Diyeblemek buñu maḥkeme mekr-i mürşīd ide imlā
6. Meveddet bul eyabillah bu yolda olmaz ikilik
Hüriyetden budur dirlik ki fehmin eyleye imzā
7. Reddiyām dirseñ bu lem'a çıkār ḳalbden dü-tā pinhānı
Ki fehmi ideñ esmā-ī cevval olmaz buña aşla
8. Oḳursañ sümhallahi daḥi remz eyle ehlullāh
Bu remzde olasıñ āgāh bilüb aşlını taḥḳīkā
9. Bu varlıḳdan elim çekdim ḳamû vārlıḳ benim aşlīm
Ki 'Aşḳī oḳunur ismim añın ismiyle hem güya

12.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Kenz-i 'aşḳıñ sırrına irsem nihān encāmına
Düşdüm bu 'aşḳı eyyāmına gönül 'aşḳdan yaña
2. İrmez aḳl-ı endişesi şandı bu ḳalbin şişesi
Miskīn gönüller pīşesi döndi gönül dostdan yaña
3. Bir zerre' itseñ niḳāb-ı aşḳ yüzine ḳılmaz ḥicāb
Şāḳī gerekdir āfitāb döndi gönül andan baña

4. Nûş eyledim cür‘ayı ‘aşk bezm-i elestden māsivā
Mürşidī ‘aşk ehl-i Hakk döndi gönül Hakkdan yaña
5. Pervâne-ver cevelân iderdin revân-ı seyelân ider
Dertli gönül nālân ider döndi gönül dertten yaña
6. Kõndu haqīkat sāyesi ol veche düşdi şuāsı
Rûz-ı ezel sermāyesī döndi gönül senden yaña
7. ‘**Aşkī** geçer menzilleri teslīm-i ruhsār cünbüşleri
Aksa bu çeşmim yaşları döndi gönül senden yaña

13.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Māhitāb şanki hayrān iken noldı saña
Nice düşdün bu ğamā her şuretime müptelā
  2. Hayf ola añmazsa Mevlā seni olur hüner
Kānde kaldı ğayrı Mecnûn okınan āyet
- (5b)
3. Niyyet oldı serzenişin nice bir uşlanmadıñ
İntikām hırşı nefsinden begim uşlansana
  4. Hüsreyi vü hākān iken mevādā meyleyin yoğ iken
Harf-ı günden ‘ālem-i ahibbāma geldiñ āşnā
  5. Āşlına raci’ dūrür her şey kim oldı muttaşır
Haşr olur ānıñla ‘**Aşkī** deyü tahayyusın saña

14.

Fāi lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Tālib-i Mevlā iseñ gel ‘aşka eyle iktidā
Geç bu ğaflet perdesinden bu gerekdir ibtidā
2. Maḥv olur dilin tamāmı şeydā ider bu ‘aşk seni
Def’i olur cümle hicābıñ kalmaz ‘aşkdan mā’adā
3. Kim uğrasa bu ‘aşkıñ rûzgārına bil yakīn
Mürtevā kıl anıñcün ḥālini eyler nidā
4. Dü ciḥānıñ vārlıġından el çeküp dīvān ol
Nice ‘ārifler görürsün eyler ‘aşka cān fedā
5. Zülmetini cehlime hicābıñ ‘aşk deġil mi ḥāk iden
Bu şadākat irse ‘aşka rûḥuna eyler ğidā
6. ‘Aşk içün ‘ālemleri pür nūr iden lā-şek añā
Genc-i maḥfiden eyledi bār-ı Hüdā
7. Mazhari envār-ı ‘aşk olmak diler bu ‘**Aşkı’yā**
İsm-i ‘āzam ḥürmet için itme ‘aşkıñdan cüdā

15.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḥtār

Evlād u Āline Aşḥābına Ey Yār

Ḥarfu’l Bā’

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Rû’yet-i Raḥmānı gördi çeşm içinde āfitāb

Bu sebebdan dāimā ‘āşıklarıñ ‘aynında āb

2. Hissemiz aldık ezelden ‘aşk için Hâk’ dan nasip
Hamdulillāh buldi Hâk’ dan hep duāmız müstecāb

(6a)

3. Geldi hâk-i zemīne cümle ervāh seyr için
Giydirip bir ton ‘anāşır eylemiş ismim türāb
4. Kandedir görmez ‘amāli başa-ı nādān olan
Çeşm-i hūfaşşa misal çekmiş siyāhında niķāb
5. İstivā ⁶²sırrın ne bilsün ‘arşa vāşıl olmayan
Zühdi kibrinden tecāvüz eylemiş bunca hicāb
6. Mezra’at-ı sırrına irmez idi bī-gāneler
‘Aynına nazır değil mi uşte elinde kitāb
7. Kande ta’ ayyün rû’ yetullah zāhir oldu ‘Aşķi’ yā
Hâk budır Hâkķe’ l yakīn Allahu ‘ālem bi’ş-sevāp

16.

Nutķ-ı Dūvāzdeh

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Şāh hateme’ l mürselinsin yā Muḥammed Mustafā
Görmedi kevneyn’ i ‘ālem sen gibi āli-cenāb

---

⁶² Eserde “üstüvā” şeklindedir.

2. Sen şefi'ul müznibîn ey hidāyet ma'deni
Raḥmetiñ geldi irişdi sağışdı yevme'l-hisāb
  3. Laḥmın laḥmını hubladıñ ol 'aliyyü'l mürtezā
Demmiñ demmī 'Alīdir hem ḥiṭāb-ı müstetāb
  4. Ḥüdā için ḥayrū't-tādir Fāṭima faḥrū'l-vefā
Ehl-i beyte eyle ikrār ḳalmaya dilde ḥicāb
  5. İsm-i ḥasen şāh-ı Hüseyinī Kerbelādur sevdiğim
Bu ⁶³rumuz içre nihān oldı 'acā'ib māhitāb
  6. Şāh-ı Zeyne'l-Ābidin'dür ol imam-ı kāf u nūn
Hem Muḥammed Bâķır-ı Kimyā-i himmet bi's-şevāb
  7. Ca'ferī Şādıķ değıl mi pīşvāy-ı ehl-i ḥaķ
Musā Kāzım içden yandı ciger misli kebāb
  8. Ol 'Alī Musā Rızā'nıñ 'aşķına virsem serī
Fadḥuluhā ḥālidīndir⁶⁴ irdi sem'ine cevāb
  9. Ol Taķī nūr-i Muḥammed sırrı 'Alī Naķī
'Askerine asker oldum şāhdan irişdi ḥiṭāb
  10. Mehdī-i şaḥib-i zāmān müntezirdir 'āşıkān
Ey imam-i fetḥ-i nuşret Ḥaķ'dan açıldı bu bāb
- (6b)
11. Sad salāh olsun size ey ehl-i beyt-i Muştāfā

---

⁶³ Kullanılan sıfat sonrası bir 'vav' harfi fazla kullanılmıştır.

⁶⁴ Kur'an-ı Kerim, Zümer Suresi, 73. Ayet.

Zulmeti sürdi çıkardı ārāyerden āfītāb

12. Kim ki teslim olmadı ise bunlardan erkānına
Bulmadı rahmet Hüdā'nıñ yeridir nār-ı 'azāb
13. Ol yārın hāndānınıñ bendesiyem 'Aşķi'yā
Anlarıñ şānınıñdan geldi 'indehü ümmü'l-kitāb

17.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Hüsni-dilberden tūlū' itdi derūnumda hitāb
Bende senlik sende benlik kalmadı hicāb
Kıl tecellī açıla bu kenz-i dil māhında tāb
Yā ilāhi vir 'izāfet keşf ola her faşl u bāb
Aḥsen-i Takvīm irgür kıl du'āmız müstecāb
2. Buldı ol kāni ḥaķīkat dürrine tarāf olan
'Ayn-ı zātından şıfātını sırrına keşşāf olan
Görmedi dildār-ı vecḥiñ nūrını 'arrāf olan
Yā ilāhī vir izāfet keşf ola her faşl u bāb
Aḥsen-i Takvīm irgür kıl du'āmız müstecāb
3. Göz kendi hüsniñe mir'at edinmiş hüsni
Gine kesret sırrına pinhān edinmiş gencini
Vaşl-ı yār itsen aceb mi bu ġarīb efkendeni
Yā ilāhī vir izāfet keşf ola her faşl u bāb
Aḥsen-i Takvīm irgür kıl du'āmız müstecāb
4. Ḥaķ budur tefḥim-i esmā herkesin kārı deġil
İḥtiyār-ı 'āşıkā nedir cahiliñ 'ārı deġil
Kendi söyler kendi diñler kendinden ġayrı deġil

Yā ilāhī vir izaḡet keşf ola her faşl u bāb
Aḡsen-i Takvīm irgür kıl du'āmız müstecāb

(7a)

5. Cümle vārılık 'āriyet misli görünir mi cismime
Hüsn-i zātından 'alāmet zāhır oldu çeşmime
Cārī oldı çünkü esmā 'Aşķī dirler ismime
Yā ilāhī vir izaḡet keşf ola her faşl u bāb
Aḡsen-i Takvīm irgür kıl du'āmız müstecāb

18.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. 'Aşķ imiş ābād iden her zerreden bir āfitāb
'Ayn-ı zātın hüsnine mir'āt edinmişdi cilve bāb
2. Mażhar-i zātı Hüvallah 'aşķ imiş ey zāt-ı pāk
Şem'i fennūsa misāl çekmez ḡayālinde niķāb
3. Sem'ine mengüş ider bu beyti ey sālīkān
'Aşķ-ı pāk ol zāt-ı pāk ol olmasın cismiñ ḡarāb
4. Mey-i muḡabbet 'aşķa hebām oldı sūver nā-sāķī müdām
Bilmezem kim bu ne sırdır zā'il olmaz bu şarāb
5. Sırrı 'aşķa vāşıl olmaz bī-başardır müdde'ā
'Aşķi'yā āsarı 'aşķı ķande bilsün şeyḡ-i şāb

19.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Düşmüşem gurbet-i deryāda hālīm oldu muḡtarīb
Kıl terahhüm pādişāhım kande varsam dil ġarīb
2. Serseri Mecnûn gibi Leylā diyüp āh eylerim
Gözlerim dostun cemāline okurum feth-i karīb
3. İlticā eyler gedāyım kıl naẓar bī-çārene
Hānī vaşlın evime geldim sen kerem kıl yā mucīb
4. Ğam deġil hiç ʔa'n senden münkerī bī-dertleriñ
Kande bulsun bir muhabbet hazırānda bir rakīb
5. ‘Aşķi’yā bilmem nola dertdir esselā dermān istemez
İş bu dertden hāşılım baña kār itmez ʔabīb

20.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Ey kişi irġüre maḡsūdını dirseñ çalap
Var cehd idüb mürşīd rızāsıñ kıl ʔaleb
  2. Ğayrıdan ümme vefā itmez saña hiç fā'ide
Hızmet-i pirān eyle ol dergehinde teşne-leb
- (7b)
3. Çok kimseler mürşīdini bilmez döner öte baẓar
Feyẓ-yāb olmaz anıñçün niceler budur sebeb
  4. ‘Akībet irmez vişāle hāşılı olur hebā
Şor bilenden nice oldu hāşılı Ebû Leheb
  5. ‘Aşķi’yā hālīn ne bilsün zāhid ḡodbīn seniñ

.....erkânımız olmaz iken amû edeb

21.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr

Evlâd u Āline Aşhâbına Ey Yâr

Harfu’t-Tâ’

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Açdı vaşl-ı yâr eyler envârına ol dost
Tecellî de ider sarhoş beni gûlzârına ol dost
2. ‘Uluvvî şanın nisbet ne deñlü iktidârım var
Meğr kim hâni lûtfiñdan çeke dîdârın ol dost
3. Teğârrüblere terâniden tekkelümde nice Mûsâ
Beni hayretle sergerden ider dildârın ol dost
4. Takarrüb eyledi dilden bu hâlî eyledim takrîr
Bulur mu kim okur şimdi fenâ mi’mârın ol dost
5. Muvahhid neylesün âlî velâkin beyyine buldı
Ne kim geldiyse bil-fi‘ile yâzar âsârın ol dost
6. İrişdüm zâtıma cândan nefhet-i ‘âlemin buldum
Hüdâ kıldı bu ihsânı nice esrârın ol dost
7. ‘Ağdini temsîle gelir bu râzîñ keşfi ey **Âşkî**
Merâtibce tutar menzil-i hezârân varan ol dost

22.

Nuṭḡ-ı Dūvāzdeh

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Merhabā Ḥaḡḡ'ın Ḥabībī nūr-ī şems ü kamer
Ḥürmetiçün yār oldı 'āleme ruḡu'l-hayāt

2. Hem 'Alī şāh-ı velāyet didün oldur yā bahsā
Çün zuhūr-ī Ḥaydarīdır menbā'ı her mu'cizāt

(8a)

3. Zehr-ī nūş itdi ḡusn olurdı misal ecdādın
Şāh-ı Ḥüseyin Kerbelā yās-ı mātem-i Kā'ināt

4. Ol 'Alī Zeyne'l-'Ābidin iden bu gönlümüz
Baḡır ū Şadık deḡil mi ehl-i ḡaḡḡa beyyināt

5. Ol İmām Kāzım Rızā'dır yüzimiz āḡ eyleyen
Medfenī ḡāk-i Ḥorāsān ol mübārek pāk-i zāt

6. Mütteḡīler serverīdir şāh Taḡī yā Naḡī
Hem imām-ı 'askeridir 'ayn-ı zātından şıfāt

7. Ḥādī' nuşret livādır Mehdī-i Şaḡībī'z-zamān
Andadır esrār-ı ḡaydār ḡallī cümle müşkilāt

8. Yā ilāḡī ehl-i beyt-i Muşṡafa'niñ ḡaḡḡı içün
Defterimde rūz-i maḡşer ḡalmasun ḡiç seyyi'āt

9. Al evlādın sīm-i 'Aşḡi'yā cāndan yekūn
ḡüfte-i nazmım içinde derḡ olur ḡandı nebat

23.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Döndi ḥarābat olmaz dil çekmez mi meşakkāt
Evraḫ-ı dil-i uşşāḳı gibi ide cem‘ine riḳḳāt
  2. Şād-ı pāk idü gön̄lüm adın aldı nebi benden
Dilḥānesi ṭoldı tecellī dost zātına mir‘āt
  3. Ādemde içre ey Ādem cehrī ḥaffī sırrı tecellī
Esmā-i Ḥüdāya müsamma için Ādemdeki zāt
  4. Hırkā-yı melāmet bulun meyḥane-i ‘aşḳ içre
İde Cebbār-ı Ḥüdā ruz-ı şebiñ ‘ıyd u burāḳ
  5. Aldanma şaḳın .....bu cihānıñ
Esfeliniñ semi helā halīn itdi münacat
  6. Sem’i İlāhiden nice esrār açılır ey cān
Böyle didi fırḳa-yi nāciyye-i ehl-i şadāḳāt
  7. Gel mekteb-i ‘arifāna ḳarış gör nuşḥay-i kübrā’yı
‘Alleme’l-esmā muḳarime mi deḡil cümle şıfāt
  8. Ḳıldı tecellī āyīne’i vaḥdetde maḥbûb-ı celīl
Andan nice āyīne geldi ḳāmu envā‘ı kerāmat
- (8b)
9. Küfr ü imānı koyup bend oldu siyāḥ zülfüne ‘**Aşḳī**
Kes zünnārını ey zahid ki ide cānana necāt

24.

11’li Hece Ölçüsü

1. Hayâtı cāmı bākīdir ʔarīkat
Bu keyfe özge sākīdir ʔarīkat
2. Şi’arı Muştafa ve mürtezādır
Kamu ‘ālem izāfīdir ʔarīkat
3. Önünce rehnümā buldı erenler
Ki üstādın ʔarīkidir ʔarīkat
4. Varup dildār-ı vaşla irmekiçün
O rāhın hoş burākıdır ʔarīkat
5. Mürşidī efzāl ekme bulmağa
Kemāl-i ‘aşka kāfīdir ʔarīkat;
6. Göñül levhindeki hattı okuyān
ʔarīkatdır ʔarīkatdır ʔarīkat
7. Huzûr-ı Hakkā ‘āşıklar için
O dergāhın vişālidir ʔarīkat
8. Şe’rīat cevherī anda bezenmiş
Bu rumūza hoş ma’ānīdir ʔarīkat
9. Temiz eyle göñülde seyl-i gubarın
Cilā-i kalb-i şāfīdir ʔarīkat
10. Yüri gezme yayān yırde gözleriñ aç
Mu‘maşiler mu‘āfīdir ʔarīkat

11. Şunarlar anda bir huşşa piyāle
İçer ‘Aşkī şafāsıdır tarīkat

25.

11’li Hece Ölçüsü

1. Cemālīn kıblem oldı farz-ı sūnnet
Budur rūhī izāfātımda minnet
2. Seniñ ka‘beñ durur rūhī hayātım
Yönüm senden yaña ey pāk-i ‘izzet
- (9a)
3. Baña tesbīh oluvırır zikrī fikrīñ
Kıyām rükün secde ayn-ı vahdet
4. Bize temsil ider birbiri tehemmān
Kim oldı ğarķa ‘ummān aldı abdest
5. Elem çekme irür her demde hāzır
Maķām-ı sidrede mürşīdī himmet
6. Kefīn şoyan idi ümīdi vaşla irdi
Yeter ğayret mürīdīne bu hikmet
7. Aķar çeşmim yaşı değmez ne sırdır
Bilmez ‘Aşkī kimdir hūrī-i cennet
8. Kıla gör hıżmet ele gör himmet
Bula gör ‘izzet ister iseñ devlet

9. Kıldım hı̇zmeti gedim ulmeti
İdim meyānı buluben lezzet

10. Koyalım sevā'ı bulalım beķā'yı
İdelim şafā'ı buluben vuşlat

11. İdemez şafā'ı bezm-i beķā'ı
Derviş mürā'ı buluben zillet

12. 'Āşķi'yā şabr it poğanı hallet
Menzilin hāk it buluben rıfāt

26.

Şallı ve Sellim 'alā Nebiyyu'l Muhtār
Evlād u Āline Aşķābına Ey Yār
Harfu's - Şā'

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. El-ğıyās ey zümre'i üftāde kânım el-ğıyās
Derdimiñ pâyānı sensin her dü-kânım el-ğıyās

2. Şüphesiz Hākķa vişāldir kimki gördi Ka'beni
Señ maķām-ı cennetü'l-huldı revḫanım el-ğıyās

(9b)

3. Rûḫlarıñ devrinde yazmış 'ıyd içinde şın kaf
'Ālem-i seyyāh ile hubbu'l vaṭānım el-ğıyās

4. Şeş cihanım yolun olsun fedāy-ı nūr-i Hākķ
Sendendir şefķat ümīdim peykânım el-ğıyās

5. Dervîş ‘Aşkî mücriminsin sen şefî‘i ey şerîf
‘Abd-i mahzenem⁶⁵ hiç âzâde itme îmânım el-ğıyās

27.

Mef ū lü Fā i lā tū Me fā lü Fā i lün

1. ‘Ārif billāh olan itmez nādān ile baḥs
Ehl-i temkīn olan itmez tūğyān ile baḥs
2. Şeyhine teslīm ol unudup bildüklerini
Emrine münkadil oluvir itme yārān ile baḥs
3. İster isen saña yol açar asār-ı ilm-i ledün
Mürşid müsün nicedür emri Kur’an ile baḥs
4. Mürekkeb izinden şu görüp derya’i muhit şanma
Kaṭre bil özini señ itme ‘ummān ile baḥs
5. Sevdā-yı ḥaḳḳa düşüp yūri lāf u güzāf itme
Kıl u kāl ehlī ne bilsün nedir îmānla baḥs
6. Hār u ḥaşāk ile pejmürde şanub kalasın
Dilemez misin ideler saña iḥsān ile baḥs
7. Zengīn meyl itme heves zīnete eyle hāzer
Matlūb isen me’vādā ide gılman ile baḥs
8. Niceler nefse uyup mürtekibdir misl-ü behīm
Mürde dillerine itsün āb u ḥayvān ile baḥs

---

⁶⁵ ‘Mahzûnum’ olarak yazılması gerekir iken ‘mahzenem’ olarak yazılmıştır.

9. Aşk ehli izime izle yüzini toprağına қо
‘Aşķi’yāhaddini bil itme dırահşan ile baħş

28.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muħtār
Evlād u Āline Aşķābına Ey Yār
Harfu’l -Cā⁶⁶

(10a)

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Gelberü ey āšnā-yı gül penbe’i sem‘inden aç
Hoş cemālī āfitāb ol tütma ağı-yı mizāç
2. İster isen ‘ālem-i bātından numûne āşkār
Tut kulağuz büyülesin aña eyle ihtiyāç
3. Nice bir ‘ıyş u şafālar nefesle alûdesin
Yüri ey ġāfil yüri kim başına eyle ‘ilāç
4. Kıl taħammül cevr tası nûş idüp zehrī müdām

---

⁶⁶Fānīdir bu dünyā kimseye qalmaz
Şimdilik devrānı sür Süleymān’ım
Bu fırşāt her dāim ellere girmez
Bendeni sīnene şar Süleymān’ım

Farīķa olup da terk etmedim eşimi
Ġavġaya uğrattım ġarib başımı
Mevlām uzun etsün yaşını
Dünyalar durdukça dur Süleymān’ım
Kātibī kuluna olma bī-vefa

Benden eyleme cevr ile cefā
Şefā‘at eylesün saña Muşţafā
Yağmasun teninī nār Süleymān’ım

Ni‘meti vaşlñ dilersen olma ġāfil gözün āç

5. ‘**Aşķi’yā** terk eyle ķalī cān u başın ķıl fedā
Kim şehīd-ī ‘aşķ olursa ķoyālar başına tāc

29.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā‘i lūn

1. Ey nefsi-şeydām insāfa gel tevḥīd ile īmāna geç
Al sebāk ‘ilm-i ledünden gelberü insana geç
2. Lağveyle şanma ķıra‘at eyledin bunca kitāb
Ādemin semm-i vechullaha baķ Qur‘an‘a geç
3. Ey birāder ķande idüñ gelmedin cisme ‘ayān
Gel oķu sırr-ı ‘ārīfden dersini pāyāna geç
4. Sanma zāhid ‘aķl ile bu ķatt-ı ta‘līm idesin
Pāk-ı dāmān ile ‘arzū mürşīdī cānāna geç
5. Hoş maķām-ı dilġüşāda isem olmaġa ‘ārīf
Rāygāne itme bu sırrı ‘**Aşķi’yā**‘irfāna geç

30.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā‘i lūn

1. Gel ‘āşıķ iseñ dil ġüş-ı sevdādan geç
Maḥv-ı vücūd eyleyüb dār-ı fenādan geç
2. Derdine dermān arayub maķşūda irem dırsen
Derdini var artıran gör ķamû devādan geç

3. Bir iki gün miskîn için aldanma ciḥāna şaḡın
Nefsini ıslāḥ idegör bezm-i şafādan geḡ

4. ‘İlmle maḡrûr olma māl ise bākî deḡil
Yûri Yezdānperest ol heb Hüdādan geḡ

(10b)

5. Tevhīdine yol buldı pertevî ‘irfāna iren
Sende bu ḥāl ile aşḡ-ı zevḡ-ı riyādan geḡ

31.

Fā i lā tûn Fā i lā tûn Fā i lā tûn Fā’i lûn

1. Ādem-i ma’nāya irmek ḥāşılı ‘arifānda güḡ
Uş Ḥaḡḡ’ın āşnāsı kāmīl-i insānda güḡ

2. Görmedikçe bu vücûd iklîminiñ meşakḡatleri
Tılsımın feth itmeyince cevheriñ pinhānda güḡ

3. Kıl tekellüm sem’ine sem’in irişsin ḡalbine
Bu daḡıḡ esrāra beñzer ‘aḡl ile iz’ānda güḡ

4. ‘Aḡibet mürşīde varmaḡ bu sebebdır ḡalibā
Sırrı Ādemdir görüneñ bî-başar nādānda güḡ

5. Yanmada yakılmada leyl ü nehār budır dīle
‘Aşḡi’yā ol genc-i maḡfî tavrın ’ümrānda güḡ

32.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muhtār

Evlād u Āline Aşhābına Ey Yār

Harfu’l-Hā⁶⁷

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā’i lūn

1. Kenz-i hazine-i dil olalı şun‘ına meddāh
Bāb-ı rahmān irişdi kân-ı fethine miftāh
2. Şīve’i dilde münevver ideli şem‘i rūhuna
Derdāz gibi kondı göñül şubhına mişbāh
3. ‘Aşk deñizi mevce gelüb cûş ider oldı
Pâyânı yok aşlā kim idemez ka‘rına mellāh
4. Cühhedā dile izāfet bul meclise yol bulasın
Taṭhīr-i mekân ile irişe aşlına ervāh
5. ‘Aşk meyini nûş ideli geçdi fenādan‘**Aşkī**
Oda yandı kāmû hep varak-ı zühdī şalāh

---

⁶⁷ Sende şāh-ı hubān oldum
Kulunum efendim dīvāna geldim
Merhāmediñ bu dil-i nādan
Bir mürüvvet kânisin ihsān

Gevheri görelı bende
Dīvāne olmuştur aşkınla
Sevdiğim sânidir Hüseyn
Kerbelâdır bugün meydân...

33.

Tamām

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā‘i lūn

1. Ey arındāş dost iline ister iseñ umağa
Lā-cerem rehber gerekürir arafeyne Zü‘l-Cenāh

(11a)

2. Ma‘rifet eyleye levhiñ eridüp pāk ide gör
Nûr-ı tev  ide irerseñ bula albiñ inşirāh
3. Yā ilāh  vir murādım kāmıma irg r meni
Terk ola ubb u sevāhib iri e ayru’ -salāh
4. Şıd ile tut bu erenler dāmeniñ itme g r r
ıl iāmet ey m zeyy n saña gerekse felāh
5. ‘A  i’yā cān u g   lden tut ab b n yolunu
Kim tecell yle idesin g l eninde ok şabah

34.

Şall  ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Mu t r

Evl d u  line A   bına Ey Y r

arfu’l-   

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā‘i lūn

1. Ş nına men urb n olayım y   zret-i Şey 
E iginde n l nın olayım y   zret-i Şey 
2.  sm-i p k n ouyub āh ile fery d ideyim

‘Aşkınıla hayrân olayım yâ Hâzret-i şeyh

3. Hâk-ı pâyine müştâkım ‘işyânım eyle kabûl

Lütfiñla şādân olayım yâ Hâzret-i Şeyh

4. Yek nazar itse lâ-şek kâfırde mü’min olur

Yine kâil ihsân olayım yâ Hâzret-i Şeyh

5. Nûr-i hidâyet oldun rāh’î dālâletde bize

Çatre iken ‘ummân olayım yâ Hâzret-i Şeyh

6. İltimās eyleyüb da’im gedâlar şāh olur

Āsitânına mihmân olayım yâ Hâzret-i Şeyh

7. Bir müflis gedây-ı bî-çāre kuluñdır ‘Aşkî

Nola emrine fermân olayım yâ Hâzret-i Şeyh

35.

Şallî ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muhtâr

Evlād u Āline Aşhâbına Ey Yār

Harfu’d-Dāl

(11b)

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Muḥammed evvel u āḥir ḥaḳīkatde olan mevcûd

Dü ‘âlem aña naḳş olmuş ki oldır cümle maḳsûd

2. Zihî pākîze-i cevher kim bu dil-i vaşfinı şerḥ etmez

Meğr zātı hüvallahdır maḳâm-ı ammā aña maḥmûd

3. Muṭahhir-i cism-i ruḥānī Muḥammed murtaẓā ṣāhım
Bulardır ‘aşkına kıble begim ṣādıkda mescûd
4. Bu cān teşne-i vişaliñcün ‘ināyet kıl Ḥabībullah
Şefâ’at külli sendendir budur kalbimdeki meşhûd
5. Gel ey ‘Aşkî uyar kalbiñ çerāğı şem‘i mevlādan
Buyurmuş mezra‘āt kim ‘alīyyüt-tahkik ‘ayn-ı ma‘bûd

36.

Nuṭq-i Düvāzdeh

Me fâ ĩ lün Me fâ ĩ lün Me fâ ĩ lün

1. Saña cānım fedādır yâ Muḥammed
Yüzüñ nûr-i hüdādır yâ Muḥammed
2. Cemālin fâtihā-i seb‘ül-mesānī⁶⁸
Maḳam-ı ve’d-dühādır yâ Muḥammed
3. ‘Ulûm-ı evvelin ve āḫirîne
Ḥabībîñ mürtaẓadır yâ Muḥammed
4. Ḥasandır müctebā kurretü’l-‘ayn
Ḥüseynî Kerbelādır yâ Muḥammed
5. Ümmetî ehl-i yakîne rehnümā
‘Alî Zeyne’l-‘Abîdîn yâ Muḥammed
6. Muḥammed Bâkır Şadık Kâzım

---

⁶⁸ Kur’an-ı Kerim, Duhâ Suresi (93).

‘Alī Mûsâ Rızâdır yâ Muḥammed

7. Taḳī ile Naḳī nûr-i hidâyet

Bize lûtf u ‘aṭâdır yâ Muḥammed

8. Müyesser kıl vişālī ‘Askerine

Mehdī Sâhib livâdır yâ Muḥammed

9. Seniñ ḥubbuñ eğer irmez ise cāna

Baḥa cennet cefâdır yâ Muḥammed

10. Kıblegâhındır aceb mi ḳaşlarıñ

Şerīf âlnıñ dü-câdır yâ Muḥammed

(12a)

11. Niyâza geldi ‘Aşḳı derdmendiñ

Ḳamûdan bir gedâdır yâ Muḥammed

37.

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Ḳıldı münevver ‘âlem-i envâr-ı Muḥammed

Pertevî sidre-i tâhâ⁶⁹ asar-ı Muḥammed

2. Biñ feyz-i sa’âdet irür her kim añârsa

Kâfirî islâma çeker iḳrar yâ Muḥammed

3. Bir kerre disen şallû biñ lûtf u ‘atâ

İrişür ümmeti Ḥaḳḳa ebsâr-ı Muḥammed

---

⁶⁹ Kur’an-ı Kerim, Tâhâ Suresi(20)

4. ‘Arz u semā şems ve kamer her ne ki vār
Keşf olur eyle nazar kamû dīdār-ı Muḥammed
5. Şānına levlāk⁷⁰ okuyup ol Rabb-i Kerīm
İns ü melek icādına ezkār-ı Muḥammed
6. Ādem ne bilürdi ‘ilm-i ledünnī eğer
Olmasa ta rüz-ı ezel esrār-ı Muḥammed
7. Kesme ümīdini ‘Aşķī o kân u vefādan
Tebşīr-i sefā’at ider aḥbār-ı Muḥammed

38.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Gel ey zāhid gel inşāfa şafādır ḥalka-ī tevḥid
Yüri Anķa gibi Kāf u kādīr ḥalka-ī tevḥid
2. Aceb mi rāh-ı ‘uşşak irişse cüz’ine Aḥmed
Ḥayātı cānı bāķīden ‘aṭadır ḥalka-ī tevḥid
3. Mücellā eyleyüp ḳalbiñ siler pāsı cemālinden
Dīl ü cāndan münācāta senādır ḥalka-ī tevḥid
4. Hezārān ‘āşıkı sırrı beķālar eyler bu meclisde
Ḥicābı māsivāsı yok fenādır ḥalka-ī tevḥid

---

⁷⁰ Levlake levlak lemâ halaktu’l eflak (sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.) Kudsi Hadis.

5. Țulū' eyler tecelliden saña setr bir olur 'Aşkī
Derûn-i dil olan derde devâdır ھاڭھا-i tevħid

39.

Tamām

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Hālîmi taķrîre geldim yā 'Alî senden meded
Hāke yüzüm süre geldim yā 'Alî senden meded
(12b)
2. Kimsesiz Hāķķa varmaz sendendir Ādem demi
Mü'minim iķrāra geldim yā 'Alî senden meded
3. Çünki Tañrım eyledim vechiñ ezelden hevā-hū
Men anıñçün zāre geldim yā 'Alî senden meded
4. 'Aşk okundu ism-i pākīn ey Hābīb-i Muşţafā
Kıl kerem bīçāre geldim yā 'Alî senden meded
5. Derd-i 'isyān 'illeti tutdi vücûdum mülkini
Yüreğim pür yana geldim yā 'Alî senden meded
6. Kıl kerem ey Hāķ-şinās sendedir müşkil-güşā
Cāmımı şadpāre geldüm yā 'Alî senden meded
7. Hāndānıñdır benim dīn-i ĩmānım tā ezel
Hū deyip pāzāra geldim yā 'Alî senden meded
8. Āline evlādına bizden selām ey pādişāh

Yeliyem gülzāra geldim yā ‘Alī senden meded

9. Başımı kesse Hāvāric dönmezem dost dönmezem

Ṭotalım kim kıra geldim yā ‘Alī senden meded

10. Söz ögüşdirherkesin maṭlûbını Allah bilür

Sûz-î dil ızhāra geldim yā ‘Alī senden meded

11. Kāfu’l-Ḳurān yüzündür kıble-‘i erbāb-ı dîn

‘Aşkı’yem dîdāra geldim yā ‘Alī senden meded

40.

Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lün

1. Lütf u ihsānıñ müyesser eyledi şamm-î vürüd

Çekdi kurb u vaḥdete buldı dilim ‘ayn-ı şuhūd

2. Hüve’l-hayy hüve’l-bākî zātına kıldım sücûd

Gelmiştir pāzār-ı ‘aşka bizdedir envār-ı cûd

3. Kûl hüvellaḥüdü şıfâtıñ fātiḥa-i seb‘ül-vürüd

Gösterüp āyāt-ı Ḥakkı ‘abdına kıldı ‘abūd

4. ‘Āşıka rûy-ı cemālindir izāfāt-ı kuyūd

Gelmiştir pāzār-ı ‘aşka bizdedir envār-ı cûd

5. Geç otur taht-ı dile İskender ol öyle ku‘ūd

Renk ile ālûde olma oğuma anda kûnûd⁷¹

---

⁷¹ Kunut Duaları.

(13a)

6. Keşf ola sırrı tecellî cümle ‘âlem bir vücûd
Gelmiştir pāzār-ı ‘aşka bizdedir envār-ı cûd
7. Dertliler dermānı sensin kıl kerem yâ Rabb meded
Rahmetiñ kânî açıktır umarım yâ Rabb meded
8. Kesmezem senden ümîdim dilerem yâ Rabb meded
Gelmiştir pāzār-ı ‘aşka bizdedir envār-ı cûd
9. Hayy-ı muṭlaḳdır tecellî eyleyen ‘âlemlere
Kıldı en‘ām-ı hidāyet ‘Aşḳı’yakâmillere
10. Sözümüz ḫatem buldı bunda aşnâ mü‘minlere
Gelmiştir pāzār-ı ‘aşka bizdedir envār-ı cûd

41.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Hiç kimse yok ḫālîm bile yâ Rabbenâ senden meded
Düşdüm yine dilden dile yâ Rabbenâ senden meded
2. Sensin kerîm-i lâ-yezāl hayy u bâḳî bî-zevāl
‘Āşıklara göster cemāl yâ Rabbenâ senden meded
3. Kıl tecellî ey Kerîm Rabbî ḡafûr-ı raḫîm
Ola ḳalbin selîm yâ Rabbenâ senden meded
4. Cürm ü ‘işyân bizdedir lüṭf ü ihsân sendedir
‘Aşḳıñ ḫayālî cāndadır yâ Rabbenâ senden meded

5. Geldim kapuna ey Hüdā ayırma vaşlından cüdā
‘Aşkî kuluna vir ‘atā yā Rabbenā senden meded

42.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Ya Rābb bu hālka neyledim neyler bular benden meded
Kanımlı dökmek diler şol Hāricî senden meded
2. Vaktidir dermān irişdir yā Muḥammed yā ‘Alī
Ehl-i beytiñ kālî Hakkı hürmetî senden meded
3. Suçlu olduğ şāhı sevmekten ‘aceb fitne-i ‘azīm
Tuttu kevnî Hāricîler nikbeti senden meded
4. Nola miskīn bendeleriñ hemm-i ğamdan kıl azād
‘Avn-i lütfiñdan irişdir kudreti senden meded

(13b)

5. Zāhir eyler tevāzu‘ görse meclisde seni
Bāṭinen semm-i helāhīl şerbeti senden meded
6. Ḥandānıñ hā’ınisin ey münāfık yok saña
Layıkındır hep ṭamûnıñ mihneti senden meded
7. ‘Āşkî’yā gel cevri-i nāsı kıl taḥammül isem ol
Vakt irişe göreler hep hikmeti senden meded

43.

Şallî ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḥtār

Evlād u Āline Aşhābına Ey Yār
Harfu'z-Zel

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey dirığa yolda kaldık el-‘ıyāz
Saña kaldı işimiz yā müste’āz
2. Kıl ‘ināyet ey Kerīm-i Zü’l-Celāl
Vaḥdet-i cem‘ine eyle iltizāz
3. Derdimiz ardıkça dermān sende yār
Yok penāhım illāki sensin melāz
4. Pādişāhım lūtfiña yok hadd ü va’d
Nola miskīn bendeleriñ eyle şāz
5. ‘Adedi terk idelim leyl ü nehār
Ola dilde ḍarb-ı zikriñ ittiḥāz
6. Vāşıl-ı sırr-ı beḳā eyler seni
Eyledikçe dergehinde çok niyāz
7. Yokdurur gayrı diliñ illā Hüdā
‘Aşķı’ya pes zıkr ola dilde mu’āz

44.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḥtār
Evlād u Āline Aşhābına Ey Yār
Harfu’r-Rā’

(14a)

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn

1. Eyā Rābb tecellīden gōñül ister gine dīdār
Velī ḥayret bucāğında yanar pervāneyim nāçār
2. Alabilmem şu gōñli men bu ‘aşkıñ zīr destinden
Esīrī bend-i zincīrim yetdi menem bendi menem dildār
3. Vuḵūfī ‘ayn-ı zātında tekellūmden zuhūr eyler
Zuhūrī lā-vallādan numūne ‘arz ider dizār
4. Tehī şanma bizi zāhidi biziz firāk-ī nācīler
Muḥibbī ḥandānuz biz bizim ‘ahd u vefāmız vār
5. Bu dünyā mülkiniñ cem‘i bahiliñ olsa ḳabzında
Başını kessen esfelde gine yoḳdır irüb inkār
6. Ḳanā‘at maḥzenini bizde dükenmez ni‘metī aşlā
Alan bilür bu lezzetī kimiñle eylemiş efzār
7. Niceniñ müşkili vardır benim de müşkīlim şimdi
Hüve’l-münküne kim irdi budur diler oldur esrār
8. Bu ‘aşḳdır ‘ālem-i Ādem deñilen diñle bu rāzī
Dinlemez münkirde server velākīn mü’mine iḳrār
9. Ḳamû yüzden gören Ḥaḳḳī oku içindeki ḥarfi
Sözünden bellidir ‘Aşḳī budur güzeli budur aşkār

45.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Mürşīd u var sor pīrini itme ānı sen ‘ār
Bildüğini bilme şaķın olma daķı bisyār
2. Ehl-i dile var mı ola muḥabbet ḥahiz eğer
Ḳāz-i ḳūz demekle şoḥbet olur mı ey yār
3. Ḳanımı āķıtdın bu yols nice isim olmayasın
Ḳuru da‘va ile Mansûr ḳura mı bir daķı dār
4. Dönme cefādan seni ehl-i vefā görsünler
Meded meydān içinde begim uşte öğünce ‘ayyār
5. Yüz süregör mürşidine her nakd-ı İrem’dir
Ġayret Ḥaḳķı seni ‘Aşķı okur dince esrar

46.

Nuṭk-i Düvāzdeh

(14b)

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Fahr-i ‘ālem teşrifînden eyledi esmā zuhūr
Bu sebebden bildiler kim şol sırat üzre ‘ubūr
2. Āşķār oldu ‘Alī’den çün ledün tesmīyyesi

Yeryüzünden bu ‘alāmet āsumāna irdi nûr

3. Şalīmī pākinden zuhûra geldi çün şehzâdeler
Şâh-ı Hasanla Şâh-ı Hüseyinî ismini Qur’an okur
4. Aç gözün Zeyne’l-‘Abidîn yâdigârı Kerbelâ
Ol Muhammed Bâkır’ın bil cevherî şâdıkândur
5. Ol İmâm Kâzım Rızâ’dır kıble’i heftüm imâm
Hâkpâyım bunlara men bende ‘abdü’ş-şekûr
6. Şâh-ı Takî’dır müttakîler serveri ‘ayne’l-yakîn
Hem Takî hem ‘Askerî’dir mazhar-ı ism-i Ğafûr
7. Hücetü’l-bürhân değil mi nâm u pâki mihriniñ
İtme inkâr ey münâfık Haq min’ellahi’l-gayûr
8. Dilerem rûz-ı cezâda ey Hüdâ senden dilek
Hâricîler oda yansın mü’mîn çennâr-ı cûd
9. Cân u dilden ehl-i beyte kıl tevellâ ‘Aşki’ya
Görelere mahşer yerinde nicedir ehli’s-sürûr

47.

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Şûretiñ Tâhâ ve Yâsîn sîretiñ ekberdedir
Hizmetî şâh-ı velâyet Dûldülî Kanber’dedir
2. Vech-i pâkînden zuhûr-ı ‘alleme’l-esmâ yakîn
Kim okur haţtı Hüvallah âyet-î minberdedir

3. Nûrına ğark oldı kevneyn yâ Muhammed yâ ‘Alî
Şânına nâzil oğunan şûre’i Kevserdedir
4. Fâtîha-i seb‘ül-mesanî mebnî‘-i icâd kûm
Vâridât-ı her dü ‘âlem ħükmü ol dilberdedir
5. Şanma ‘Aşkî her behâyım fehmi ide âşâh-ı ‘ayân
Remz-i Mevlâ Âdem-i mâ‘na olan tefsîrdedir

48.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Bu ‘aşķ benî nâşîh ider Mecnûn gibi bî-rûh ider
Bir gün ola mecrûh ider bu âh ile mihrî sitem
(15a)

2. Yâd itmesem aĥvâlimi kim bilesi efġânımı
Taĥrîk ider ‘aşķîñ cânımı leyl ü nehâr ser tâ ĳadem

Bâlâde taĥrîr olunan beytler sehven yazılmışdır.

49.

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lün

1. Sâlike remz-i ĥaķîķat bir olur esrâr olur
Genc-i maĥfiden anıñla görünce bâzâr olur
2. Cân olur cânânesin âġyâr-ı dilden men‘ iden
Ĳande her ĥayvân bu dârîñ dârına berdâr olur

3. Çün tecellî kıldı Âhmed çıkdı Mûsâ tavrına
Ehl-i hâk her kânde bâkşa ‘aynına dizâr olur
4. Turturuñ perde oldı şive-i nâsuta kim
Na’at-ı pâkinden haberdâr eylemek düşvâr olur
5. Okudum ‘Aşkî ma‘âni söyledim bir kaç kelâm
Fehm idersen nazm-ı pâkim tevhîdîñ tekrâr olur

50.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Beni mest eyleyen ey dost ger mestânelerindir
Mecnûn gibi sarhoş ideñ tolu meyhânelerindir
2. Düşdükçe hayâlî hüsniña dil kalb-i ayinesinden senden
Encüm gibi saçılır ‘aynıma dürdânelerindir
3. Gel ‘aşk ehli izinden izle ferdiyyet cem‘ine bak
Şem‘ine târûz ezel yakılır pervânelerindir
4. ‘Aşk zincirine bend ol seni dîvâne disünlar
‘Aşka nedâmet iden zahid nola bî-gânelerindir
5. Sen şâh-ı şehneşâha kânde irem bî-çâre
‘Aşkî kuluna bu ‘inâyet seniñ ihsânlarındır

51.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Şolar kim bilmedi Hakkı imâm-ı ‘aşkı neylerler
Olar kim cân u baş virmez merâm-ı ‘aşkı neylerler

2. Kuru da'vā değildir 'aşk bela benciyin ırākdan bak
Tapu kılmaz buña ahmaḳ kelām-ı 'aşk neyler

(15b)

3. Bu enfesde dūrur Deccāl baḳınca iriřūr fi'l-hāl
İrişemezse aña icmālî kıyām-ı 'aşk neylerler

4. Diyem enfûs ile âfāk vücûd-ı kâmilân el-haḳ
Vücûda ırmeyen muṭlaḳ selām-ı 'aşk neylerler

5. Gel ey 'Aşḳî yine 'aşḳa bu 'aşḳdır iriřūr şıdḳa
Dimezlerse bu ne Ḥaḳḳā zimām-ı 'aşḳı neyler

52.

10'lu Hece Ölçüsü

1. Cānıma didi dostuñ ḥayālî
Şem'ine karşı yanup gelenler
Yandırdı beni ḥüsniñ kemālî
Pervâne gibi dönüp gelenler
2. Meyl itmez 'āşık fānî cihāna
'Āşık olanlar düşmez kemāna
Nefsile itmez 'özü bahāne
Cemāl-i yāri görüp gelenler
3. Ma'şûḳa 'āşık oldu ezelden
Lafz-ı ma'ārif söyledi dilden
Zerrece ḡāfil olmadı Ḥaḳ'dan
Cür'ay-ı şāfi içüb gelenler

4. Dergāha temmenī eyledi gönül
Şāh olan kenār iseñ bir yaña şāvul
Bend-i mürşidsiñ böyledir oğul
Dīvān-ı Hakk’a durup gelenler

5. Toğrudur ‘Aşkī yolu erleriñ
Naşihatı böyle geldi pīrleriñ
Ezel bezminiñ dirür gülleriñ
Üstād hakkını bilüp gelenler

6. Maşşûda ‘āşık ırmeye dirseñ
Hakk’a varmādan görmeye dirseñ

(16a)

‘Aşk bağçesine gezemi dirseñ
Ehl-i hakk menzili ervāh yeridir

7. Arayan Hakkı yakında bulur
Arār günāhın özünde bulur
Maṭlab-ı mürşid izinde bulur
Gönüle hizmet dilden biridir

8. Ādāb eyle var erkāna karşı
Rüstem-i Zāl ol nefise karşı
Mağbūnluk itme şeytāna karşı
Merdāne diren meydān yiridir

9. Yetīme temmim muhliş mi hāşş mı
Āfāka enfūs matem mi yās mı
Meclise gelse şoḥbetī hāşş mı
‘Arşa birebir Ādem sırrıdır

10. Ğam değil bizi a'an ide a'dā
Kāyırılmaz anı 'āşık-ı şeydā
Göñül tıflına ta'līm-i adā
Ne gelse Hāk'dan fermān beridir

11. Añlar sözimi 'ārif-i billah
Şāğ olan başa bulunur kelām
Şüpheden 'ārī Elhamdülillah
'Āşıkın nişān iftiḥārıdır

12. Göz görmeyince kulağ işitmez
Kulağ işitmeye göz daḥi görmez
'Āşık bu bahre herkez iremez
İhtiyārımız o çāk eridir

53.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Kelpler şimdi çobān olur koyunları yerāver güder
Tağdan tağa kıovar yürür insān değil Deccāl midir?

2. Sülūki yok şafā bilmez çün 'ahdī yok vefā bilmez
Haṭāsı çok 'aṭā bilmez tācir değil baqqāl mıdır?

(16b)

3. Tāğı mıdır bağı mıdır bir ḥilekār yağı mıdır
Hālka tuzak bağı mıdır mü'min değil meyyāl midir

4. Bilmez bu sırrı neylesün netsün bu ḥalkı neylesün
Mürşid riya'yı neylesün vāşıl değil faşşal mıdır

5. 'Āşık özine vir egüp başdan başa ḥalkı unut

Sūķi bāzārda ķıl sūkūt ‘aţţar deĝil dellāl midir

54.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ğāfil baş olma şaķın bunda çok işler olur
Kimi t̃alib-i Hāķ kimi maţlūb nice cūnbūşler olur
2. ‘Arż itmeĝe rāzımı ger bir hāzıķ t̃ābib olsa
Şerh ideyim aña bir bir ne ‘acip hikmetler olur
3. Şanma her cāhil nādān fehmi ide esrārımızı
Bistān-ı hāķikatde begim ehli ‘irfānlar olur
4. Hāce-i dehr olsun eger bilmem seni baş eĝmem
Vad’imizdir boyunda muķaddesler olur
5. Zūlmet onda bulur ‘Aşķī envā‘ı dürr-i sadepler
Müşterī olsa bu gün gör ki ne kıymetler olur

55.

Mef ū lū Fā i lā tū Me fā lū Fā i lūn

1. Hey kötü Deccāl seniñ işin fī‘ilin haţādır
‘Āleme hep hile ile mekr u ālin cefādır
2. İnşā’allah göreyim katlı olasın Deccāl-ı la’ın
Seniñ içün mü’mînler kılıç çekse revādır
3. Şaşırma mü’mînleri tarīķ-i müstaķimden

Yorulmadın mı ey hımār tamu saña sezādır

4. İkrār ider dönersin yüzün döner ardına
Hālî görme kevni ‘ahdında gör Hüdādır
5. Tevhīde geldim şanur kande tevhīd kande ol
Tevhīd bilen tabībiñ şerbetleri devādır
6. Seniñ gibi müdde‘i kande bula tevhīdi
Tevhīd bulan kişiler şanma tahtüs’serādır

(17a)

7. ‘Aşkī bekler yolunu dergâhı pīriñ ulu
Gidene şafâ nazar gelene hep şafādır

56.

Me fâ ī lün Me fâ ī lün Me fâ ī lün Me fâ ī lün

1. Cemālin nûrını kimse görem dirse ‘aceb söyler
Ānı görmek muḥāl oldu dervişe taleb söyler
2. Ne sırdır niceler ḫayrân bu sırra bulmadı imkân
Zuhûr-ı ‘âşıkā her an maḫāmından edeb söyler
3. Seniñ evşâf-ı sırrından olur ‘uşşâk-ı sergerdân
Bu bir meclis-i ḫayretde muḫaffāsın sebeb söyler
4. Gel ey ‘Aşkī bu ma’nāya gönülde remz-i Mevlāya
İrişse bir gedā bayā delīl-i Ḥaḫḫ Çālāb söyler

57.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Nedendir cism cān ebrû-yı likā-yı vech-i nûrundan
Bu tevḥīde ireliden yolunda teşne-leb söyler
2. Benim bu āh-ı efgānım ḥuzura ‘arzıḥāl eyler
Ḳamu vārım ider yağma şu ‘aqlım pay-māl eyler
3. ‘Aceb kimden liyāḳat var cemālin nûrına karşı
Yanar pervāne-veş billāh bu kārī ehl-i ḥāl eyler
4. Nice ta‘an itmesün zāhid irişmez lezzeti ‘aşḳa
Döner endişe’i ḡamdan nice biñ ḳatlı u ḳāl eyler
5. Çürütme ‘ömrini va‘az yeter pend-i naşīḥat kıl
Gürüh-i ‘āşıkı ‘ilm-i ledünnī pür kemāl eyler
6. Her işde vardır Ḥaḳḳ’ın nice ḥikmetleri ‘Aşḳī
Kimi maḡbûn olur Ḥaḳḳā kimi vaşl-ı vişāl eyler

58.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Sırat-ı ḳurb-ı ev ednā göñülden didiler ḥaḳḳā
Bu sırdır sırrı mā-evc göñül dergāhı ‘ummāndır
2. Nefeḥtü fihi emrinde risālet ma’denī ānda
Hidāyet nûrı ḳalbinde göñül dergāhı ‘ummāndır

(17b)

3. Göñülde itdiler seyrân buña dırsen nedir bürhân
Şehâdet eyledi Qurân göñül dergâhı ‘ummândır
4. Göñül fikrindedir ‘**Aşkî** hezârân cünbüş şevkî
Dilâ istersin Hakkı göñül dergâhı ‘ummândır
5. Nedeñlü vaşf idem göñlî başîretle görür kevnî
Siyâh çeşmidir levnî göñül dergâhı ‘ummândır

59.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Meni tîğ-i muhabbetle uran Mevlâ ‘aceb kimdir
Beni Mecnûn-i ser-gerdân iden Leylâ ‘aceb kimdir
2. Yanar bir gizlî tennûrem başımda âteş-i sûzân
Beni bî-‘âr bî-pervâ iden cânâ ‘aceb kimdir
3. Oturup hâlvat-i dilde nice müddetler âh eyler
Nigâhı âşinâlıklar iden hâlâ ‘aceb kimdir
4. Geçürdi hoşça devrânıñ bilenler kâmil insânı
Bu insi kâmil insâna iden binâ ‘aceb kimdir
5. Görünen sırrı zâtımda anıñ şemsî fûrû‘ıdır
Meni fer‘inde ki fennus iden dâñâ ‘aceb kimdir
6. Ne mâziyim ne müstağbel bilinmez gizli genc oldum
Hezâran şevket-î nazmı iden bâlâ ‘aceb kimdir
7. Zuhûri şems-i vahdetden numûne buldıñ ey ‘**Aşkî**
Sezâdır nuṭṭına bürhân iden illâ ‘aceb kimdir

60.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Dilhānesi ey dost mirātı celīdendir
Bize bu ‘ilm-i ledūn sırrı ‘Alīdendir
  2. Esmā-i müsemmā hem ma‘niyyi ennel-hāk
Oğunur dilde sebağ mürşīd-i celīdendir
  3. Dönmeziz rāhīmıza yüz biñ siper olsa
‘Ahdımız var rûz-ı ezel lem-yezelidendir
  4. Var bizde taḥammül Hāricīler ta‘nesine
‘Āşıkā bu sehm-i ezel kālû belādandır
- (18a)
5. ‘**Aşki**’yā ‘aql ile mi bu yā hāl ile mi
Dāmen-i Hāk dost-ı ta’aşşukda velidendir

61.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. ‘Āşıkıyuz biz ezelden veḥe pāk-ī Ahmediñ
Mürtezādır şāhımız aç gözün Raḥmānı gör
2. Biz muḥabbet Dūldülünüñ ḥāk-ı rāhıyüz müdām
Kāf’ul-Ḳurān okunan kıble-i imānı gör
3. ‘Ālem-i ğaybı şehādet şehridir seyrānımız
Hükm ider kāf bir kāf-ı mihr-i Süleymānı gör

4. Şāh-ı vahdet bendesiyüz vār bizim ikrārımız
Mā-vūs’atı remzine agāh īsen Sübhānī gör
5. Biz peresteş eyleyüp vechin temāşāsındayuz
Genc-i vahdetten okunān ‘ilmü’l-‘irfānı gör
6. Eşigi taşıdır bizim ey dost beytü’l-lāhımız
Dāmenī dost ta’aşukda olan dīvānı gör
7. Menba’ı ‘ilm-i ledünnīdir bizim her nuṭkımız
Zāt-ı Hakkıñ mazharı hem-rūḥ olan insānı gör
8. Sehm-i a’lā kuddus-ı lāhut bizdedir ey müdde’i
Nefha-i Ādemdesin cān olan cānānı gör
9. Pertevī nūr-i Hüdādır ‘Āşkı’yā ‘āşıqlara
Bizdedir feyz-i tecellī hükm iden sulṭānı gör

62.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Çün Ḥabībullah olupdır ismin ey Şāh-ı Cihān
Cümle ‘ālem saña tabi’ kıl şefā’at el-amān
2. Al-i beytiñ kapusına yüz süren bulur hemān
Lā-fetā illā Alī lā-seyfe illā Zülfikār⁷²
3. Bahrī ‘aşkıñ serverisiñ şāh-ı kevneyn Mustāfa
Hem ‘Alī şāh-ı velāyet oldı yāriñ mürtezā

---

⁷² “Ali’den başka genç, Zülfikār’dan keskin kılıç yoktur.”veya “Ali gibi kahraman kimse, onun kılıcı gibi kılıç yoktur.

4. Āl-i evlād-ı peygamber mūntehā vū muḳtedā
Lā-fetā illā Alī lā-seyfe illā Zūlfikār

(18b)

5. La-yezālīm yezl saña hiç ḳalbimiz zevāl
Lā'übbāliden gelür cümle bu ḳıl u ḳāl

6. Sen kerem ḳıl 'Aşḳī ey Kerīm-i Zü'l-celāl
Lā-fetā illā Alī lā-seyfe illā Zūlfikār

63.

Mefā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Ledün 'ilmi ḥaḳīḳatdır dakīk fehmi eyle ma'nāyī
Ki zīra 'alleme'l-esmā anıñ şānında münzildir
2. Ḥaḳīḳat bir deli ra'nā ṭarīḳat pişvāy-ı Ḥaḳ
Şeri'at cemīle rehber ki fehmi ile nün 'ālemdir
3. Maḳām-ı sırr-ı ev ednādan eyler bu rumûzâtı
Çü 'aşḳ ehline rāh-ı Ḥaḳ ḥicābı yok müsellemdir
4. Bu sırrı kenz-i iḥfādan alur lem'a olan 'āşık
Dili mekteb sözi Ḳurān ki üstādı mu'allimdir
5. Gel ey 'Aşḳī uyār ḳalbiñ bu sırr-ı kenz-ı iḥfādan
Sen idrak eyle bu remz-i emel cümleye elzemdir

64.

Mef ū lū Fā i lā tū Me fā ī lūn Fā i lūn

1. Hele şunun işine düşme felek peşine
İşini bul taşına urma şaķın öziser
  2. Yolda kalma ey kişi yandır oda teşvīři
Dervīř bilür dervīři başdan ayağa serteser
  3. Kālu belā bilindi toğru yola varındı
Haķ cem‘ine irindi postunu var anda ser
  4. Kandelığın bilmesin bunaldığın görmesin
Açıķ gözin sürmesin çekdi nice göriser
  5. Varma nefsiñ evine libās çeker eğnine
Şol za‘ifce boynına haķa simmī tāķiser
  6. Geçdi kervān yoluna seri atın beytine
Kaķan arslān öñüne çatdı haķer şoriser
  7. Erkānda ir bu demde hizmet eyle Ādeme
İkrāra gel yok dime çāre nedir ey peser
- (19a)
8. Menādīler nidāsı dertli gönül gıdāsı
Bu tevḥīdiñ şadāsı gönüllere iriser
  9. Perde olmaz ‘āşıķa gitmez başında şā‘iķa
Şıdķı bütün şādıķa vaḥdet yolun iriser

10. İtme inkār aşlını derde dermān faşlını
Çıñlatma ‘aşk taşını ağladınca güliser
11. Derviş ‘Āşķī söz cātār dost gelür deyü baķar
Çağlayub bahre aķar ķande ģaber noliser

65.

Mefā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. ‘Aceb sevdāya düş oldım göreliden vech-i dildārı
Aķıdub dīdeden yaşı döker dürdāneler bir bir
2. Lebiñ esrārını söyler velākin rāyikān olmaz
Bu ģüftāre misāl ancaķ okur ‘irfāneler bir bir
3. Geçürse māsivāyı Allah’dan seniñ ‘aşķın bizi Mevlā
Nola Raķmet mā’inden iķe dīvāneler bir bir
4. Tutub bir dāmeni şıdķ-ı velī ‘āniyet ta’aşukla
Dirlerse bulmaģa kenz-i arar virāneler bir bir
5. Ayağın tozını kim yā çeker bu dide-i bīnā
Ĥicābı ref’ ider Mevlā görür mestāneler bir bir
6. Tecellī eyler ol da’im kimi afāk kimi enfūs
Velī dārü’l-emān iķre olur ģayrāneler bir bir
7. Cihetsiz lā-mekān anda niceler bī-zamān anda
Erenler şādümān anda ķonār miħmāneler bir bir
8. O şāhiñ bezmine düşdüm görüb anda dilārāyı

Oğur ve'n-necm⁷³ ātīler döner peymāneler bir bir

9. Mesennā meclis-i enver görenler mest olur 'Aşkī
Çerağı şem'ine karşı yanar pervāneler bir bir

66.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Çün ihsān-ı ma'nevīdir bu dilī defterindir
Fehm idenler bu rumûz-ı şāh ile kemterindir
(19b)
2. Kāl ile gelmez vücûda 'āşıkānıñ mezhebī
Ol bilür ānı kim anda Mezhebi Ca'ferīndir
3. Secdegāh etsem 'aceb mī kaşlarıñ mihrābını
'Āşıkā şāhib sa'adet görünen dilberindir
4. Kadd u kâmetle boyun toyalıben āb u hayāt
Söyle gel ey āşnā kim Düldülü Kānberindir
5. Oğurum haţtı Hüvallah kāmili insāna men
Zāhidā görmez misin bu mescid-i minberindir
6. Duymadıñsa kendini var hāşılı 'ilm eyle kim
Tekke kimdir Mekke kimdir sendeki cevherindir
7. Şormak olmaz herkesin maţlûbıñ maḥbûb var
Hep güzeller şöyle dursun ol pirī peykerindir

---

⁷³ Kur'an-ı Kerim, Necm Suresi (53).

8. Mekteb-i ‘ilm-i ledünde dil ıtflına ta’lîme var
Şor ğıl āndan bu sırāt üzre duran rehberindir
9. Yek nazar-ı hayretle gördüm kâ’inâtı ‘Āşķi’ya
Kimi bildi kimi bilmez nâşır-ı ‘anterindir

67.

Na‘at-ı Şerîf

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Şefā‘at menba‘ı kâni anıñ mu‘ciz beyānıdır
Misāl-ı ‘ālemin nûri ānıñ mihr-ı ‘ayānıdır
2. Kelām-ı Muştafa cāmi‘ durur esmāy-ı hüsnāda
Tarîķ-i Hakkā irşādı ledünni hem me‘ānidir
3. ‘Adīmü’l-mesel zātında şerîki yok dü ‘ālemde
Kamû ‘ālemde rahmet anıñ teşrîf-i sâniyedür
4. Maķām-ı sidreden geçdi ki mi‘rāç eyledi Hakkā
İrişdi l ima‘allah’dan nedim-i şādümānıdır
5. Ānıñ hüsnî şefā‘atden olur zinde bu ‘ālemler
Oturmuş taht-ı levlāke cihān-ārāy-ı cānıdır
6. Dehānından şudür eden hadîs-i dūrri yektālar
Münevver kıldı kevneyni zuhūrıñ sâye-bānıdır

7. Seniñ medhinde ‘acîzdir bu **Aşkî** kemteriñ ey Şāh
Ki meddāhıñ olub Kur’ān oğur seb’ül-mesānīdir

68.

(20a)

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Devri eyleyüb devr-i noṭkasın ol pādīşāha
‘Aks şalmış şems-i nūriñ pertevī ihsāndadır
2. Bilmediñse Ādemi sen görmedin Hakkı ‘ayān
Çün tecellī ile cemāli māh ile tābindadır
3. ‘Aynına kılsın sıfātuñ zātına mir‘at olur
Murğ-i dil ‘Ankāy-ı vaḥdet bil anıñ **Ḳāf**ındadır
4. Fehm-i idrak ḥalkı iḥlās sālikin sermāyesi
Ḳahr-ı lütfüñ ‘illeti hep cümle evşāfindadır
5. Kāmili insāna baḳdı mazhār-ı zāt isteyen
Nūr-ı Yezdān kenz-i maḥfī mü’minin ḳalbindedir
6. Cān u cān küfr ü imān söz ile olmaz meğer
Ol ki añlar bu rumūzı devleti başındadır
7. ‘**Aşkî**’yā bildinse Hakkı ḳalmadı gayrı dilek
Maṭlabı ā’lāya ‘arzū eylemek sayendedir

69.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Tıfl-ı dil tılsımınıñ fethindedir dürlü çok eser
‘Azm ider iklim-i kâfa çün açıldı bāl u per
2. Nefhe-i dil bir kalemdir yazar atın noqtasın
Gösterir ayât-ı Hakkı dört kitabı serteser
3. İstikâmet emrini tut gözle vahdet sırrını
Gör ne şan‘at üzre icâd eylemiş fennüs-ı fer
4. Genc-i mahfiden isâr eyleyüb perverdigâr
Ref‘ idüb yüz biñ hicâbı eyledi bir hoş haber
5. Kıl tahammül râziñ açma sem‘ini itme heba
Çün duyarsıñ bî-vefâdır geç geçenden ey peser
6. Bu‘l-‘aceb seyrân imiş Âdemdeki esrâr-ı Hakk
Kimisi a‘lâdan a‘lâ kimisi benden beter
7. Her biri yolunca tutmuş rāh-ı Hakk-ı ‘azmini
‘Aşkî’yâ sen cümleden geç bu haberdır mu‘teber

70.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey nigârîñ Bārullah zülfüñ ‘anberden midir
Lebleriñ naşrunminallah dürr-i mercân mıdır

(20b)

2. Nām-ı pākin işidenler cān u başdan geçdiler
Ey Hüdāvendā cemālin şems-i tābāndan mıdır
3. Kān yudub āşıqlarıñ leyl ü nehār āh etdiği
Hubb u vaşlın intizār mı nār-ı hicrāndan mıdır
4. Gitdi rāḥat geldi mihnet ağıdub dūrdāneler
Sīne ‘ūryān dide giryān baḥr-ı ‘ummāndan mıdır
5. Kimki ‘arzu eyledi ol dilberiñ dīdārını
Oda düşdi cān içinde nūr-ı lem‘āndan mıdır
6. Cān içinde oynadır dā’im ḥayālın sırrını
Vaşfa gelmez bu ġarāib zevḳ-i vicdāndan mıdır
7. Sendedir fikrī ḥayālīm tā ezelden ey laṭīf
‘**Aşkı**’ya bu derd-i miḥnet āşinālıḳdan mıdır

71.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḥtār
Evlād u Āline Aşḥābına Ey Yār
Ḥarfu’z-Za’

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Tā ezelden bezm-i ‘aşkıñ nūrına pervāneyüz
Ol cemāl-i āfitābıñ ḥüsniñe mestāneyüz
2. Kiblemüz bulduk ene’l-ḥaḳ dārına geldiñ yekūn
Dönmeziz rāh-ı Hūdā’dan celle’i merdāneyüz
3. Derd-i mihnet lūtf-i ‘izzet ‘andımızda yekdurur
‘Āşıḳız bir zāhidā ol cān ile cānāneyüz

4. Biñde bir seyrānımız seyr itmeğe ‘irfān gerek
Nuṭḡ’i sırrı velāyet ‘ilmine ‘irfāneyüz
5. Derdimiz dermān içindedir dile ālûdeyüz
Cān virüp ey ‘Āşḡī ol cān ile mihmāneyüz

72.

Nuṭḡ-i Dūvāzdeh

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Āfitāb-ı ṭal’atıñ çeşm-i temāşā kūşendeyüz
Ol cemālî perteviñ nûr-i temennāsındayüz
(21a)
2. Hāḡ Muḡammed mürtezādır yolumuz erkānımız
Şāh Ḥasan’ıñ Şāh Ḥasan’la mātem-i yasındayüz
3. ‘Abdīyüz Zeyne’l-‘Abīdin’iñ bendesiyüz Baḡırın
Ca‘ferīyüz mü’miniñ da’im tevellāsındayüz
4. Aşināyüz Kāzım’ıñ ‘irfānına ḡaḡḡe’l-yāḡın
Hem ‘Alī Mûsā Rızā’nıñ ḡükm-i imzāsındayüz
5. Şāh-ı Taḡī’dır cevherī kānī ḡaḡıḡat hem Naḡī
‘Asker-ī aşḡāb dīniñ ḡaṭṭī imlāsındayüz
6. On iki Mehdī Ḥātem-ī emīr-el-mü’mīnīn
Sancāḡı naşrunminellāh āyetī ṭāsındayüz

7. Merhabā itmek revādır rûhuna ‘aşıkların
‘Aşkı’ya ol mürtezânın hubb-i sevdâsındayuz

73.

Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lün

1. İrmeyen pâyân-ı aşka bilmedi bürhânımız
İttişāl-i ‘aşka vuşlat buldı dil-i pâyânımız
2. Sırr-ı Mevlā remz-i Ādemden gör muṭtasıf
Kendi evşafıle tezyîn eyledi dükkânımız
3. Bir dükenmez kenz imiş bu Ādem’in bünyādı kim
Kenzül-ifnā deminden baḥş ider cānânımız
4. Zāhidi dünya-perest bilmez bu zühdüñ aşlını
‘Aşk imiş ey ‘Aşkı’yabünyād olan ihsânımız

74.

Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lün

1. Maḥv ider bir kaṭre ābı Raḥmetiñ ‘işyânımız
Her ne deñlü cürm olursa mu‘terif iz’ânımız
2. Biz ledünni ma‘rifet āb ile pāk olduk yekûn
Hoş nazar himmetle da’im yücelendi şânımız
3. Zāhidā gel ehl-i ‘aşkıñ şīvesinden al ḥaber
Nice ihsân eylemiş ihfāda ol cānânımız

(21b)

4. ‘Aşk mukaddem fi‘le geldi her ne kim kıldık şurû‘
Ânıñcün ey birâder zıkr olur efğânımız
5. ‘Aşkî’yâ bir bahre düşdüm mûcibiniñ pâyânı yok
Vaşl-ı deryâ eyledi ol dürrini payanımız

75.

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

1. Kande ‘ulvi mey-i enbiyâ kande bezm-i iz‘ânımız
Kande Rıza’i mürtezâ kande bezm-i tuğyânımız
- 2.İRmeğe maşşûd-ı vaşla cân nisâr itmek kani
Murğ-ı dil cevelân idüb şikâr itmek kani
3. Terk iden nâmusı ‘ârı târ u mâr itmek kani
Bir kemâl ehli gerek tebdîl ide erkânımız
4. Mübtedî bilmez ne bilsün bu emânet kadrîni
Kendi za‘mında kıyâs eyler meşîhat sırrını
5. Görmemiş ‘ilm-i ledünde hiç feşâhat dersini
Bir kemâl ehli gerek tebdîl ide kârhânemiz
6. Hâk bu kim Hâkkı bilen halka dimez uşte haber
Halk-ı ‘âlem cümlesi tutmuş o gence bir siper
7. Hâl bu kim tolmuş ânıñla yer gök bahrile bir
Bir kemâl ehli gerek tebdîl ide her ânımız
8. Mağz-ı lûtfuñdan İlâhî sen kâbir îmânımız
‘Avn irişdir ‘Aşkî’ye ey cân içinde cânımız

9. Kıl nażar virān iken ma'mûr ola dükkānımız
Bir kemāl ehlī gerek tebdīl ide dil-ḥānemiz

76.

Mefā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Vişāl-i şerbetiñ 'arzū ider her şehr-i yār olmaz
İnciler 'ab u ḥayātı kınar bir daḥi mār olmaz

2. 'Alāyıkdan müberrā ol geçüp cümle ḥayālātı
Gel āşlına rucû' eyle bu fāni ber-ķarar olmaz

(22a)

3. Olan bir şeyḥ-i kāmilden oķu sırrı 'ārif dersin
Kulaķ çek vā'az-ı nāsdan ki anda hiç medār olmaz

4. İzāfāt-ı füyūzātı bilen 'āriflere şor kim
Başın mürşīde eğmezsın ayağın pāyidār olmaz

5. İçin taşın bir itmezsın merāmıñ ḥaşıla gelmez
Kımazsın şuret-i nakşı elinde iķtidār olmaz

6. Cihād eyle derviş yolda elinde var iken fırsat
Bıraķ endişe'i kötü ki hiçbir ferde dār olmaz

7. Sülûk it pāk ola ķalbiñ eyā sālik budur nuşḥum
İlāhī 'Aşķı'ye 'avn it ki senden ğayrı yār olmaz

77.

Mefā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Zihī nādān ki evlādı Resûlin ƣadrīni bilmez
Tarīƣat bahşini eyler velākin dersini bilmez
2. Ƙaçırmış aƣl-ı tuğyāna bezenmiş kendi za‘mınca
Şanur kim toğrıdur rāhī o bī-kes hālını bilmez
3. Ƙıyās eyler bu vādide ānıñ bildiğidir bilmek
Beğenmez her kimi görse o cāhil cehlını bilmez
4. ‘Aceb sevdādadır göñli hevāsı nefsi ģālibdir
Ƙāz-ı ƣüz deyü añlatmış aña bir haddini bilmez
5. Özünde gizle ey Āşƣı bu nuşh-ı pīr-i sānidir
Ne bilsün dāmeni Hāƣƣı o kim irşādını bilmez

78.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Sûz-i dil envār-ı ‘aşƣla cāna cānānlarızüz
Gice gündüz bezm-i Hāƣla dili püryānlarızüz
2. Ƙāf-i dil içre yekün perler āçub ‘Anƣā gibi
‘Azm idüb bāzār-ı ‘aşƣa zevƣ-i vicdānlarızüz
3. Gerçi şûret-i ‘āleminde bir gedā şeklindeyüz
Ƙaçma bizden zāhidā ma‘nāda sulţānlarızüz

4. Bizdedir esrār-ı Ḥaydar hem rumūz-ı enbīyā
İns ü Ḥaḳḳa āšnāyüz ma‘deni kânlarızüz

(22b)

5. Bahse gelmez şūfiyāyız ‘āşıkı şeydālaruz
‘İlm-i bâṭınla müzeyyen baḥr-ı ‘ummānlarızüz

6. Derd-i ālûdeyüz biz şem‘ine pervāneyüz
Ḥāndānın ‘aşkına hem sîne ‘üryanlarızüz

7. Rûşen oldu kevn-i ‘ālemde gine ‘**Aşkı** ‘ayān
Şemse uş ḥākī zemīne māh-i tābānlarızüz

79.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Ey dirîgā ḥüsneyim ben yok mıdır bir çāreñüz
Hey meded yolda ḳalubdur bu ğarīb bîçāreñüz
2. Bilmezem bu köhne dehriñ ḥālī encām nicedir
Mużṭarīb oldu ṭabībler bu dili āvāreñüz
3. Ey felek noldı saña kim şormadıñ ‘aşḳdan ḥaber
Gice gündüz ḳaşd idersiz kimdedir cām pāreñüz
4. Bu görünen çarḥ-ı atlās şems-i māh-i pür şafā
Devr idersiz durmayub hiç ḳandedir seyyāreñüz
5. Ḥayli demdir ‘āşıkım gülzār-ı ‘aşḳa ey ṭabīb
Nola şimdi bulsa ‘**Aşkı** bir varañ isāreñüz

80.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn

1. İkrārı yok münkiriñ ašlā benim ikrārımda beğenmez
Hiç tapacak bir menzili yok beni sulṭānımda beğenmez
2. Bahse gelse bilürem dirlik taḳṭile isābeti ḳatī
Söyleyecek sözi yok ammā benim sebātımda beğenmez
3. ‘Ālem-i fāzıl geḳinür illā ki nefsī fārḳ idemez
Bu ḫaliyle gümrāh iken ol benim imānımda beğenmez
4. İt gibi dolaşır vāni bulamaz bir kendüye beñzer
Ne ‘aceb tuğyān ider āyā benim akrānımda beğenmez
5. Hikmeti çok sūlanın ey ‘Aşḳī hikeminde dükenmez
‘Aşḳa melāmet ider zāhid benim ‘irfānımda beğenmez

81.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn

1. Biz gedāyüz gerçi ammā sulṭana düşdi göñlümüz
Ḳatreyüz şüretde ammā ‘ummāna düşdi göñlümüz
- (23a)
2. Tāş çaldık ‘ār nāmus şīşesin çāk eyleyüp
Biz melāmet ‘aşḳıyuz demḫāne düşdi göñlümüz
  3. Mest ider bir ḳatremiz her kimki nûş eyler bu dem
Şanma gāfıl serseriyüz cānāna düşdi göñlümüz

4. İntizār-ı şubḥ-ı dīdār çekdiği ‘āşıkların
Gülşenī vaḥdetde hoş elḥāna düşdi gönlümüz
5. Görmedi vechindeki āyāt-ı Ḥaqqı bī-başar
Ey ‘Āşkı’yā şüreti Raḥmāna düşdi gönlümüz

82.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḥtār

Evlād u Āline Aşḥābına Ey Yār

Ḥarfı’s-Sīn

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey birāder ne ‘acā’ib toğdı gine bir nefes
Ḥarf-i kende yāradıldı kamu ‘ālem yek nefes
2. Diledi ‘ālemleri ḥalk eyledi sebīleri
Virdi kamu dilekler kendi gine bākı heves
3. ‘Avn eyle bize ey Ḥüdā kapundadur şāh-ı gedā
İtme ‘aşqdan cüdā ḥubbuñ ile muktebes
4. Şem‘i ‘aşka durmayan sıdık ile Ḥaqqā tayan
Ġayrı yok buña īzān şehvetiñ başını kes
5. Āşkı yine noldı ‘aceb mesti mūdām bir hoş edeb
Kıpuna geldi eyā Rabb āğlayub feryād-res

83.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Hāḡ yolına girdiñ ise da‘vāyı ḡo eyleme ses
Aç gözini tāc arayup bulamazsın başına fes
2. Binme heves rūyine sen rūzgār-ı dehr-i Yakub
Hīlekār itme özüñ şaḡın misl-i Ebūlleys
3. Şun’a bak şān’i gör yūri ehl-i kemāl ol
Dimesūnler ibni filān çüridi gitdi kafes
(23b)
4. Bir gör bir işit ḡamū bir söyle bir sebil
Birden artık yürime bu beytler saña çeres
5. Ne ‘aceb ninnet imiş dergāhı temennī ey ‘Āşḡī
Teslīm-i ‘adl-i ḡakīm ol bu kifāyet saña pes

84.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḡtār
Evlād u Āline Aşḡābına Ey Yār
Ḥarfu’ş-Şīn

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Niceler şem‘i cemāline ḡarşu bülbul gibi nālān olmuş
Eşiginde koyup başını cān ile ḡurbān olmuş
2. Kimisi inkāre düşüb va‘dini ferdāya şalar
Kimisi sāḡi-i vaḡdet nūş iden cān olmuş

3. Kimisi bir pulunu virmez zihi nādān u baḥīl
Kimisi külünü şavurup ‘aşķile sekrān olmuş
4. Kimi kesret ḥayālinde yürüyüp hayvān gibi
Kimi ‘aşķınla yanub nūrına lem‘ān olmuş
5. Kimisi Eflāṭun cihān yapışub renc ‘illette
Kimi maḳsūduñ arayup derd ile giryān olmuş
6. Ba‘zılar unudub Ḥaḳķı vesvas ile ḥannās gibi
Kimi Şeddād Ḳārūn olub ‘āleme bed-sān olmuş
7. Şāni‘ın ḳudretini gör ‘āşık isen ey ‘Āşķī
Kimi maṭlab-ı ‘alāda kimi ḥāk ile yeksān olmuş

85.

Nuṭṡ-ı Dūvāzdeh

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Bir devāsız derde düşdüm yā Muḥammed gel yetiş
Ḥayli dem yandım ṭutuşdum yā Muḥammed gel yetiş
2. Ol ‘Aliyyü’l-mürtezāñın ‘aşķına eyle kerem
Baḥrī bī-pāyāna düşdüm yā Muḥammed gel yetiş
3. Şāh Ḥasan’dır ḥublarıñ Şāh-ı Ḥüseyni Kerbelā
Ḳān āķar ‘ummāna düşdüm yā Muḥammed gel yetiş

(24b)

4. Ol ‘Alī Zeyne’l-‘Ābidīn bendedir ins ü melek
Derdile giryāna düşdüm yā Muḥammed gel yetiş

5. Bâkır u Şâdık Kâzım ‘aşk ile oldu şehîd
Çâresiz hicrâna düşdüm yâ Muḥammed gel yetiş
6. Kible’i heftim Âlî Mūsâ Rızâ’nın ḥaḳḳıçün
Ḥâk ile yeksâna düşdüm yâ Muḥammed gel yetiş
7. Cāna cān ol Taḳī’dir nûr-i îmândır Naḳī
‘Askerî Raḥmāna düşdüm yâ Muḥammed gel yetiş
8. Meḥdî’ Şaḥibü’z-zamānıñ fazlına açdım eli
Sa’ilim iḥsāna düşdüm yâ Muḥammed gel yetiş
9. Çākerî Âl-i ‘Abāyım tā ezelden ‘Aşḳi’yâ
Mücrîmim dermāna düşdüm yâ Muḥammed gel yetiş

86.

Me fâ ī lün Me fâ ī lün Me fâ ī lün Me fâ ī lün

1. Men ez sevdâyı ‘aşk oldum içim sevdâyıla tolmuş
Niyâz-ı ‘arz ḥâce’i dilim mekteb gibi olmuş
2. Meni gördükçe şeydâlar maḳāmında dönüp kaçma
Göñül envâr-ı ‘aşk ile ledünnen mekteb olmuş
3. Görenler seyr-i şûretde bilsün sîret-i Ḥaḳḳı
Bilenler sîret-i Ḥaḳḳı cihânın maṭlabı olmuş
4. Ayursın fâni efsâda nice müddet yorılmazsın
Bilirsin hep fesâd ehli ṭamunın merkebi olmuş

5. İmām-ı rehberim ‘aşkıdır benim ‘Aşkî vücûdumda
Nice añlar meni zāhid dālālet mezhebī olmuş

87.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Zāt-ı Hakkıñ maḥzeti bir nuṭkla pinhān imiş
Ehl-i dil bilür bu nuṭkı nûr ile lem‘ān imiş

2. Vaşfı zātında nüzûl itdikçe insānıñ meger
Nuṭk imiş andan numûne ḥükm iden sulṭān imiş
3. Görmedikçe Ādemi sen bulmadıñ nuṭk-ı ‘ayān
Nuṭk-i vaḥdet bilindi nuṭk ile yeksān imiş

(24b)

4. Nuṭk-ı Hakkdır dedi kim terk eyle lağvı ey kişi
Nuṭkı anıñ ḥakkıdır ancak rāhine bürhān imiş

5. Za’ıl oldıkda ‘anāşır nuṭk-ı Hakk bākī kalur
Nuṭkī gidse kendiden pes ne kalur bī-cān imiş

6. On sekiz biñ ‘ālemī bir nuṭkile icād ider
Emr-i künde nuṭk iden ‘āleme süphān imiş

7. Bu misal oldı ezelden Ādeme bir sürpiz
Bu sözi bilmez ne sözdür ḥakka ol ḥayvān imiş

8. Bundan merām nuṭk-ı Hakkla dīldedir gayrı değıl
Yek cevāb kāfī değıl mi söyleyen insān imiş

9. Ger şorarsın kimdedir nuṭḡ-ı nişānı kim bilür
‘**Aşkı**’yā şādık kişiniñ nuṭḡ-ı hep Ḳur’an imiş

88.

Mef û lû Fā i lā tû Me fā i lû Fā i lûn

1. Binme nefs atına inanma berātına
İrişmeyen zātına bildiği gümān imiş
2. Zātından al bir haber gel şıfāta beraber
Bu rumûzı serteser bilmeyen hayvān imiş
3. Bendeni kır telkîn bildüre hāḡ varlığın
Mürşīd-i Hāḡḡ-ı kāmilin sülûsi isān imiş
4. Hāḡḡa yokdur hiç mekān ḡande ola bu zamān
Maḡsûd-ı her dü cihān muhīt-i Yezdān imiş
5. Şanma meni serseri remz-i ‘aşkıñ rehberi
Ḥanḡah-ı ḡādiri ol yüce sultān imiş
6. Çıkma rızadan öte mürşīde var mürşīde
Mürşīd-i cihāndan öte ‘āşıḡa bürhān imiş
7. Buldı ‘**Aşkı** yādigār iḡsān-ı perverdigār
Yerde gökte ne ki var maṭlabı insān imiş

89.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr

Evlâd u Âline Aşhâbına Ey Yâr

Harfu’ş-Şâd

(25a)

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Gel ey dostum tevekkül kıl kanâ‘at ehli ol dâ‘im
Gör zî-tevhîd ile nefs-i darb idüb eyle kışâş
2. Göñlini ayırma Hağdan ferâmûş cümlesin
Cümleden ‘âlâ vefâ yok budur aşlı havâş
3. Cehd idüb terk it sevâ‘i hâliyi dilden yekûn
Zikriñ olsun gice gündüz okuyup hayrû‘l-halâş
4. Hâliş altûn eyleyüb kalbiñ mücellâ ide gör
Kâmil insân meclisinde her kelâmın eyle hâş
5. Derd-i mihnetle dü kevn urdı ciger kân ağladı
Gam degil buldısa ‘Âşķı kurb-ı Hağka ihtisâş

90.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr

Evlâd u Âline Aşhâbına Ey Yâr

Harfu’d-Dâd

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Gelmedi takrîre hâlîm eylesem sultâna ‘arz
Yanımda pervâne cânım eylesem pâyâna ‘arz

2. Kıl u kâlî terk idüb ‘aşkın yeli esdiginde
Gice gündüz zıkr-i Hakkı eyledim sübhāna ‘arz
3. Gel kalender meclisinde gör harābāt erleri
Germ olub itmez şikāyet eylemez mihmāna ‘arz
4. Terk idüp ağvā’i ğabını men şikār aldım yekûn
Hāşılı bu derd içinde eyledim dermāna ‘arz
5. Gördüm ol dem şavt diler cām-ı muşaffādan baña
Nûş idüb himmetle āni eyledüm sekrāna ‘arz
6. Görmedim gerdün çarḥdan bir vefā bilmem neden
Geçdim ol köhne serābı eyledim ‘ummāna ‘arz
7. Hālidiñ bu beytimi sen olma mağrûr nefsine
‘Aşķi’yā her hālīmī ben eyledim cānāna arz

(25b)

91.

Şallî ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muhtâr

Evlād u Āline Aşhābına Ey Yār

Harfu’ṭ-Tā’

Fā i lâ tûn Fā i lâ tûn Fā i lâ tûn Fā i lûn

1. Dil ü cān içre tecellî eyledi derya-yı muhîṭ
‘Aşķ rengine nakş itdi kamû esma-yi muhîṭ
2. Açıldı gönül tersānesi düşdi sefine’i dil
Yolda muvāfık-ı esr oldı terḥ cāy-ı muhîṭ

3. Yürüyüb cā-bī-lisādan irişüb cā-bī-likāya
İttasafu hāline yok Ādem-i ma'nāy-ı muhīt
4. Müşterī çok bu metā'a sermāye 'aceb kimde
Kūşe'i vahdette behā oldu 'Ankāy-ı muhīt
5. Tut dümeni mevci gözet çıkma yolundan 'Aşkī
Kaṭ'ı menāzil idince zevk-i dilārā-yı Muhīt

92.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Her le'ime sırrıñ açma andan eyle ihtiyāt
Bekle gönül evini sen nefse eyle ihtilāt
6. Virme hāşıl eylediğñ cevheri bī-gāneye
Sırrı vahdetsin ey Ādem kalbini eyle neşāt
7. Lā-mekān bağındaymış 'āşıkānıñ gülşeni
Meylimiz yokdur hıta kande kaldı inbisāt
8. Mağfıret dārındı āzāde olmağ ister bu gönül
Āb u şerābı revānım cūş idüb misl-i Fırāt
9. 'Aşkī'yā dilde enīs kalmadıysa ğam değil
Kalbini kılma mükeddir gönlünü eyle sebāt

(26a)

93.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr

Evlâd u Āline Aşhâbına Ey Yâr

Harfu’z-Zâ’

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Hıfz eyle emîn olayım rind-i belâdan yâ Hafîz
Yek nazar eyle geçür bizi hubb u sevâdan yâ Hafîz
2. İrmezse hidâyet nazarı senden eğer bir kûluna
Kim kurtariser ânı cürm-i hatâdan yâ Hafîz
3. Emmâre gibi âzdır yollarımız eyledi sed
Olursa bize imdâd gine senden yâ Hafîz
4. Seni maîlûb iden ’âşıkâ hubb vefâ didiler
‘Ahdî peymânın irişdi Kâlû Belâdan yâ Hafîz
5. Kesme ümmîdini ‘Aşkî la-taknaţu didi Hağ
Feyz-i Raḥmetle ‘atâ kı l kenz ‘atâdan yâ Hafîz

94.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr

Evlâd u Āline Aşhâbına Ey Yâr

Harfu’l-‘Ayn

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

1. Tâlib-i Hağğa köhne cihânın sîrâye olmaz kâti’
Âdem-i ma’nâdır ilm-i ledünde nüşha’i câmi’

2. urb u ednāya eğer irmezse s l kin Şimdi
Y r nki g n bilmeyesin ande derbeder mec mi’
3. Bil rem diy  da’v yı o uŐ dilidir bu dil
Feyz-i  lemiz s lik yoluna  p ad r olsa m ni’
4. Dil-i l l olur vaŐfında ‘aqlını ayret  lur
Her kime olsa m yesser H k nazarı udret Ő ni’
5. Cehd  c  ideg r ‘AŐ i bu g ni oma yarına
 yla sa a b b-ı H k keşf ola k n-ı men fi’

95.

F  i l  t n F  i l  t n F  i l  t n F  i l n

1. Di lersin bir cev b geldi gene ey s lik n
Girdi  ise bu yola sen Őey ine itme fez ’

(26b)

2. Őabr  teslim remn  ol i’tik di n perk id b
D rt apuyla aŐn  dur nefsine eyle cez ’
3. Beyt-i Ra m ndur ey  dem m ’minin albi ‘ay n
o Őuların hoş t tuben Ő kunup itme niz ’
4. Pend   nuŐ im ger t tarsan gir v c d i limine
Gel cih d et ur t m ’ın başına eyle in ’
5. D n yolunda nice erler c n u başdan ge diler
‘AŐ i’y  sen da i gel avm-i abilen ıl ved ’

96.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr
Evlâd u Âline Aşhâbına Ey Yâr
Harfu’l- Ğayn

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Urdı sîneme âteş hecriñ gine tığ dâğ
Âh eyle gönül leyl ü nehâr gözyaşını şâğ
2. Nâzenin ‘ömri şakın virme hevâ illerine
‘Arzû-yı vişâlet it iriş tağ üstüne bâğ
3. Zikre müdâvim olub poṭa-i ‘aşk içinde yân
Şayed rûşen ola saña şem‘iyle çerâğ
4. Ğayret eteğine yapış çık bu zûlmâtden
Maḥv eyle çürüklerini her işin ola şâğ
5. Nefsine yol virme kim kırtulasın tamudan
‘Aşķi’yâ rûḥ-ı revân ol kıalmaya nefse tırağ

97.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr
Evlâd u Âline Aşhâbına Ey Yâr
Harfu’l-Fa’

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Kâmetiñ tûbâya benzer ey leṭâfetde laṭîf
Ḥublarıñ şâhı çü sensin ey zarâfetde zarîf

(27a)

2. Hıbbûn oldu ‘âlemin icadına çünkim sebeb
Pertev andan eyleyüb dāmānını pākī nazîf
3. Merhābā itdiñ ezelden ‘āşıkā ‘ayne’l-yakīn
Bu ‘anāsır kisve tenden kıddini kıldıñ elîf
4. Olmasa teşrîfiñ olmazdı zemīn ü āsmān
Şu‘le’i hüsniñle zinde kıamû ‘âlem ey şerîf
5. Kıl terahhüm pâdişāhım dervîş ‘Aşķī kıuluna
Kıapını bekler gedāyım bende‘i ‘abd-i za’yıf

98.

Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lâ tün fā i lün

1. Ey Hüdā yād-ı sengīr ol cürmimi eyle ma‘ārif
Mağfıret zārında āzād eyleyüp eyle Muşāf
2. Kılmadı dilde ārāmım kıl tecellī ey Kerīm
Rağmetiñle yek nazar kıl ire kıalbime ızāf
3. Ehli ‘aşķa ta’n iderler Hārıcīler ammā kim
Bundan özge var mıdır bu rub‘i mesķünde hılāf
4. Hāk kıtābı ‘aşķa da’vet eyledi bu ümmeti
Tut kıulağın diñle Hākķı nice bir lâf-ı güzāf
5. Kimde bu ‘aşķın nişānı eylese pür dem kıarār
Keşf olur aña dü ‘âlem itme ‘aşķa kıuru lâf

6. Çün naşib oldı ezelden bize ‘aşkın sermedi
Nuṭka geldi la-cerām uş ‘azmi esmāyı kâf
7. Kalmışım gurbetde kesmezem Hâk’dan ümîd
İntizârı fark etmede eylerem ‘Aşķī tavâf

99.

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn fâ i lûn

1. Noldı ‘aceb divanesin maṭlabı bilmez herîf
Bilmem niçün bî-gânesin mezhebi bilmez herîf
2. Halk içinde şâhip şadık u vefâyım bendeyü
Hoş müellif geçünürsün fergâbı bilmez herîf
3. ‘İlm okur âgâhı yok kande gelür kande gider
Kimi görse lâf ider ol mektebi bilmez herîf

(28b)

4. Kendi tab‘ınca diler her ne söze kılsa âğâz
Bir muḥabbet meclisinde meşrebi bilmez herîf
5. Āh ey ‘Aşķī’ya kılsa meded berâber bize
Ne ‘alâmet sır içinde içini bilmez herîf

100.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muḥtâr
Evlâd u Āline Aşķâbına Ey Yâr
Harfu’l-Kâf

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Hırfe şavte gelmeden kande idi ihfây-ı ‘aşk
Ne ‘aceb sevdâ imiş Mecnûn’a bu Leyl-i ‘aşk
2. Rehber-i rāhî vişâle rehnümâdır ‘aşk-ı pāk
Menba‘ı bünyād-ı âdem maṭlabı ‘alā-yı ‘aşk
3. Kim bil ey ‘ilm-i bâṭından numûne zerrece
İrmese rûz-ı ezel dilden dile da‘vây-ı ‘aşk
4. Zâhidiñ olmaz ‘aşk refîkı hem demidir zî-belâ
Nazm eyle fetvâ virir ‘âşıklara mellây-ı ‘aşk
5. Nice şâhiñ tâc-ı tahtıñ târ u mâr eyler bu dem
Misli yok merdanedir bil ‘âlem ü dānây-ı ‘aşk
6. Lafz-ı kûn arâda oldu ‘aşk imiş taḥrîk iden
Gel ḥaber vir aşlını insân mıdır ma‘nây-ı ‘aşk
7. ‘Âlemî lahûta ‘**Aşkî** ‘aşk dūrür nâṭık olan
Añladıñsa şîve’i nāsüfedir sevdây-ı ‘aşk

101.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Yûri ey dervîş yoluna yûri mihmânına bâk
Âyırma izinden özini mürşîdi bürhânına bâk
2. Bu riya kaftânını uş gel ehl-i ‘abāya karşı
Mezheb-i şıdk-ı vefâ ol Ḥakk’ın iḥsânına bâk

3. Levh-i dilin pāk idegör işini şāf it
Gör yine Hakkān-ı nazar nûrîdir hasâtına bāk
- (29a)
4. Ben bilürem deyü mağrûr olma nefsine ‘Aşkî
Bu hicâbı gâfleti koma hile tâbânına bāk
5. Cām-ı sıkahümden içün bu şarâbı ezeli ‘Aşkî
Vecd-i muhabbetle yekûn tobdolu peymânına bāk

102.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Şınıktır şîşe’i kalîm elimde ihtiyârım yok
İnledim ertedi gün günden şabâ gibi firârım yok
2. Hezārân feyz alır ‘âşık nigâhı iltifâtından
Beni şeydâ eden oldur anıñçün hiç kararım yok
3. Velî zâhirde şeydâyüz ki ma’nîdir bize seyrân
Vuķûf ehline ma’lûm şanurlar gül’izârım yok
4. Beni tennûr-i ’aşk içre görüb ta’n itme ey zâhid
Yanarım âteşi hecre dünü gün hiç arāmım yok
5. Gel ey ‘Aşkî tevekkül ol rızay-ı ‘aşka teslîm ol
Fedâ it cânını ‘aşka dime kim iķidârım yok

103.

Mef ũ lü Me fā ī lü Mef ũ lü Me fā ī lü Fa‘lün

1. Şuna Ādem demek olmaz her dil ile ancak
Göstereni gördüñ gözün ile āncak
  2. Fehmi ola mıdır her cahil-i nādānıñ
Esrār-ı haķāyıkda bu ķal ile āncak
  3. Nuķka mı gelürdi ‘aceb bu dil-i nāsûn
‘Ālem-i lāhutdan ānı kāmīl ile āncak
  4. Vaşfın ideli dilde mektûb-ı muhabbet
Ey şeydā’i muhabbet bu dil ile āncak
  5. Maḥbûb dil-ārāyım ayırdı gel ol kim
Sende ānı görmek göñül ile āncak
  6. Sāķi ezel beni mest itdi göñül
Şahrāy-ı sırātı bir ķıl ile āncak
  7. Şānmaz bunı her gün zīr ile dostum
Bālā’i muhabbet serḥayl ile āncak
- (28b)
8. Dimek olur mı ey cān bu dil-i pinhān
Maķşûdına maṭlûb vāşıl ile āncak
  9. Maḥfî ola mıdır ‘uşşāķına her esrār
‘Aşķī yine remz itdi bir ḥāl ile āncak

104.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Tarīkat baħr-ı ‘ummāndır ḥaḳīkat mevcīdir elḥaḳ
Eger ‘āşık isen cānā uyar ḳalbiñ gözün aç baḳ
2. Budur yanıñ güherlerin bilür ‘āşık olan
Füyūzātī tecellīdir gönülden uyanur ırāk
3. Muḥaḳḳaḳ ‘ayn-ı zātından bu lem’ada olan ‘āşık
İrir ma‘şûḳına elbet cidāl olmaz buña muṭlak
4. Vuḳûfī sırra o ednāda olam dirsən bu vādīde
Ledün ‘ilmine maḫhardir ma’ārifler bilür āncaḳ
5. Ne sırdır ‘alleme’l esmā gelür ma’nī zamīrinden
Seniñ ‘Aşık me’āniden oḳundı levḫine evrāk

105.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün fā i lün

1. Fāl idindim dört kitābı ıḳıdı fālim gine ‘aşḳ
Yek nazar ḳıldım aña ben didi toḡrı saña baḳ
2. Şûretī raḫmāna beñzer ol pirī peyker şıfāt
Şöyle ḫüsnī ḫāşılı kim ‘āleme virir sebaḳ
3. Taşra baḳma iḳerü baḳ gör ānın dīdārını
Nice dürr ü nice cevher şunar elinde ṭabaḳ
4. İsteyen veḫ-i cemālīn şem‘ini rûşen göre

Maḥvī gel eyle nice yaḡsın ānı nār-ı ‘aşk

5. **Aşki**’ya ḡaşılı kelamın cem‘ine eyle nazār
El-amān yandı vücudum fırkātında el-fıraḡ

106.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḡtār
Evlād u Āline Aşḡābına Ey Yār
Ḥarfu’l-Ḳef

(29a)

Fe i lā tūn Fe i lā tūn Fe i lā tūn Fe i lā tūn

1. Yine bülbul gibi gülzāre nālān olmaḡa geldik
Şanma bizi ey şūfī sulṡān olmaḡa geldik
Bir ḡatre iken özümüz ‘ummān olmaḡa geldik
Biz ‘ālem-i ecsāma iḡsān olmaḡa geldik
Bu tekyede birkaç gün mihmān olmaḡa geldik

2. Ḥāzān-ı ervāḡ iken iḡfāda idi bu şu‘le
Bi’l-ḡuvve’ iken āşlīm ḡayrān idi bi’l-fi‘le
Ne ki var esfel-i ‘ālā ḡamû esmāyı benimle
Biz ‘āleme ecsāma iḡsān olmaḡa geldik
Bu tekyede birkaç gün mihmān olmaḡa geldik

3. İrdi iḡsān-ı Ḥüdā ‘āşıḡa tā rûz-ı ezel
‘**Aşki**’ya var mı ola bu lezzet-i ‘aşḡa bedel
Cān içinde bu muḡabbet ne güzeldir ne güzel
Biz ‘āleme ecsāma iḡsān olmaḡa geldik
Bu tekyede birkaç gün mihmān olmaḡa geldik

107.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Nice tenleri hāk ile yeksān eyledi çarḥ-ı felek
Fāni cihān içre niçün bulmadı hiç kimse dilek
2. Pīrezen dehre bakub mekrīne aldanma şaḫın
Ādem iken āşlına dön olmayasın misl-i pelek
3. Tālib isen nefsin bil raḥmāna irem dirsən
Yūri Yezdān perest ol ḥüsrānına çekme emek
4. Merdāne-i ṭabī‘at ol nā-merd ile durma oturma
Pend-i pīrini siper kııl urmadan başına seng
5. Aç gözini ey ‘Aşķī meşreb-i Āl-i ‘Abā ol
Taḥsīn ideler saña hep ‘arzu semāda melek

108.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün fā i lün

1. Rāh-ı Ḥaḫḫa vāşıl olmaz itmeyince terk-i terk
‘İlm-i sırra behre bulmaz itmeyince terk-i terk

(29b)

2. Enbiyā vü evliyānıñ ister isen sırrını
Fakr u faḫra yol bulunmaz itmeyince terk-i terk
3. Sırrına bürhān gerekse āşnā ol ey kişi
Derdine dermān bulunmaz itmeyince terk-i terk

4. Okuyub ākdan qarāyı nice müddet devrişür
Sāliki taḥkīk dinlemez itmeyince terk-i terk
5. İster isen āḥret ni‘metlerini bī-gümān
Cennet-i ḥûri ḥāşıl olmaz itmeyince terk-i terk
6. Başını top eyleyip çevgān ögünde oynama
‘Arş-ı Raḥmān kābil olmaz itmeyince terk-i terk
7. Dilerisen dü ciḥānın sırrını Qur‘anda bul
Ruṭb-i yābis ma‘lûm olmaz itmeyince terk-i terk
8. ‘İlm-i sırda nice sözler baḥrı bī-pāyān olur
Ḥāb-ı ğaflet zā’il olmaz itmeyince terk-i terk
9. Şol hevā putlarını şandırıp dost isteyen
‘Aşķi’yā ol dost bulunmaz itmeyince terk-i terk

109.

Fā i lā tûn Fā i lā tûn Fā i lā tûn fā i lûn

1. Biz mest-i ḥarābız ezelî bize bir meyḥāne gerek
Teşnene leb-i āşıkḫar içün sākī mestāne gerek
2. Kendimizden geçûben ‘aşķ mey-i nûş idelûm
Bu şerbet-i ‘aşķa hezār deli dīvāna gerek
3. Korkutma bizi ey zāhid yûri zûhd ü riyādan
Biz baḥr-i ledûn ğavvāşıyüz bize dürdāne gerek
4. Ḥüsniñdesin ḥattile okunur ve’l-leyl ḫasem
‘Āşık-ı Ḥaḫḫ bu tecellī nûrına pervāne gerek

5. Yek dil olub birbirimizle belā bezminde mūdām
‘Aşkī bu yolun mihnetinden katī merdāne gerek

110.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Her kim ister vāşl-ı yārı terk-i cān itmek gerek
Katl idüb nefis-i hevāsın özge kân itmek gerek

(30a)

2. Küşteri maşşûda herkez irmedi dünyā ile
Bir gün aqdem-i terk-i cān u hānümān itmek gerek
3. Bir vücûd-i cevherī fażl-ı āle olmağ da güç
Lakin āncağ bu cûde bir nişān itmek gerek
4. Vāşılı sırr-ı beķā olmağ dağı āsān degil
Cism-i cāndan içeri bir āsār dūn itmek gerek
5. Kıl tecellī her ne deñlü cevri iderse rūzgār
‘Aşkī’ya elbette ‘aşkı imtiḥān itmek gerek

111.

Der Beyān-ı Şehr-i Ḥaķiķat Zuhūr-ı Tecellī yāt

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Bir mu‘azzam şehre düşdüm gine seyrān iderek
Ḥub-ı cemāli āfitāb zikr-i Kūr’an iderek

2. Kaldı şabrım heman düşdüm ayağın pāyına
Secde’i şükran kıldım hamd-ı Yezdān iderek
3. Her ne in‘ām oldu āndan bu dīle geldi ‘ayān
‘Āşıka virdüm nişānı nazm-ı sulṭān iderek
4. Hāk diyüp kıldım nazar girdim vücūd iklimine
‘Ālem-i hayret bekāyım vird-i Rahmān iderek
5. ‘Aşķi’ya mahfı gerekdir hūb cemāli dilberin
Hamdulillah vāşıl oldum zevķ-i vicdān iderek

112.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Cihānda ola mı dersek bunun biz ğavrına irmek
Müyesser olmasa anıñ vişālin gülünü dirmek
2. Velī aşūfte-i şeydādır bu rāz-ı keşf iden insān
Mu‘ammādır müsem mā sırr-ı cemālin zevķini sürmek
3. Gahī lūtf gahī ihsān gahī kahrı gahī lem‘ān
Gahī hayvān gahī insān Hūdā’nıñ sırrını bilmek
4. Ne sırdır niceler hayrān gezüp āvāre ser-gerdān
Zihī uşşākına ‘izzet eğilüp ayağın öpmek

(30b)

5. O nūrın şem‘ine karşı yanar pervāne’i gördüm
Kabāhat mi durur Ādem kişi dildārını sevmek

6. Bîgāyet muḡtarib oldum işiden der buna noldı
Bu ‘ādet oldı rūz-şeb gözümden yaşını silmek
7. Yüzüm şavt-i ḡayāsından ayağın pāyına düşdüm
Didi şabr eyle ey ‘Aşkī muḡadderdir ānı görmek

113.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḡtār

Evlād u Āline Aşḡābına Ey Yār

Ḥarfu’l-Lām

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey göñül gel kaydını kes itme ḡayra ilticā
İstedigin sendedir sende ara sende bul
2. Terkin ursan bu fenānın deḡmez aña hiç behā
İstedigin sendedir sende ara sende bul
3. ‘Ārif ol ten gözüyle bakma ciḡānın o rāyına
Şümme vechullaha yol bul şems-i vaḡdet nūrına
4. İrgüre şeydā seni birgün tecellī tūrına
İstedigin sendedir sende ara sende bul
5. Bu meseldür tā ezelden ‘āşıkā olmaz ḡicāb
Ḥāliyā sem‘i başār cem’īne mevḡūfdur ḡitāb
6. Mü’miniñ ḡalbidir Allāḡ’ın evi uşte kitāb
İstedigin sendedir sende ara sende bul

7. Neylesün netsün cihanı vālih ü şeydā olan
Şerbet-i vuşlat diler hem ‘āşıkı sevdā olan
8. ‘Aşkı’ya görür bu şehir-i dād ile bī-dād olan
İstedigin sendedir sende ara sende bul

114.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Gel ey ‘āşık-ı mecāzı ıko merd isen merdāne gel
Kıddus-i lāhūta misāl-i tāvūsılayun cevelāna gel
(31a)
2. Cān alurlar dost elinde kande kaldı māl mülk
Dost yolunda sen daği cān virüb cānāna gel
3. Geç bu ‘acebiñ ‘illetinden nice bir cehl-i ‘azāb
Çık bu hayvān şüretinden gel berü insāna gel
4. İsteyen Hakkı gümansız ‘aşk içinde buldılar
İtme inkār sırr-ı ‘aşkı mazhar-i imāna gel
5. Māsivā efkārının cündini kılmış harāb
Aç gözün inşāf idüb ‘aşk ile devrāna gel
6. Gel erenler meclisinde “men ‘aref”⁷⁴dersin oku
Kābil-i tevḥīd-nümā ol meclis-i pīrāne gel
7. Hep erenler cem‘i olub dergāha vāşıl olmada

---

⁷⁴ Men arefe nefsehū fekad arefe Rabbehū.

Kande aldıñ ‘Aşķi’ya sen şevķ ile meydana ge

115.

Nuķķ-ı D v zdeh

F  i l  t n F  i l  t n F  i l  t n f  i l n

1. B rekallah h sni e ey p di  h-ı b -zev l
Sa a virmi  varlı ın ok ey H b b-i Z ’l-Cel l
2. Na ķķ-ı K r an H ķ’dir ol Aliyy ’l-m rte  
Hem im ameyni anı  şebb r   şeber h  b cemal
3. Ş h-ı Zeyne’l-‘ bid n’dir m ’min t n serveri
Hem Mu ammed B ķır oldu himmeti a   b-ı  l
4. Ş dik-ı K zım Rız ’nı  bendesiyem d ’im 
Mest olub d   d m  ay le ‘a ķım oldu payim l
5. Ol Ta   ile Na  ’dir maz har-ı env r-ı H ķ
Menba’ı n r-ı ker met ‘Asker  itd r vis l
6. G n cem l  ‘ lemi t td  Mu ammed Mehdi’ni 
O una tekb r og nce nice bi  ehl-i kem l
7. M ntazırdır derv   ‘A    h  k-ı p ye varma a
Sen kerem kıl ey H d  irg r bizi misl-i  ay l

116.

Va f ’n-Nebıyy  ‘Aleyhi’s-Sel m

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Kaşların mihrâbıdır innâ hedeynâhü's-sebîl
Zâhir oldu çün hidâyet leblerinden sel sebil

(31b)

2. İstivâ hattında yazmış Hâk bu fethi nuşreti
Şakḳ idüb ve'l-leyl zülfün ḥaṭlarıñ kıldı delîl
3. Ey yüzün naşrunminellâh okurum feth-i ḳarîb⁷⁵
Sen vücûd-i ḥayy-ı muṭlaḳsın ayağın Cemîl
4. Bârekallâh ḳâmetiñ ḥulḳı ḥüsn-i ḳaddiñ laṭîf
Dü ciḥâniñ âfitâb-ı ḥüsnîne 'âşık Celîl
5. Kıl şefâ'at dervîş 'Aşḳî bendene ey zü'l-Kerem
Hep ümîdim sendedir iḥsâna geldim ey Ḥâlîl

117.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Ḥamdulillâh kendi zâtın eyledi ḥüsnü cemâl
Ḥâk-i Âdem oldu mirât şun'î pāk-i bî-zevâl
2. Geldi vahdet 'âleminden rūḥ olub Ḥayrû'l-beşer
Zât-ı Hâk evşâfına kıldı şıfâtın pür-kemâl
3. Nice ḥayrân olmasun mi 'âşıkı bî-çâreler
Kim gelür burc-ı hidâyetden numûne añla hâl

⁷⁵ Kur'an-ı Kerim, Saff Suresi, 13. Âyet, Nasrun minallahi ve fethun karîb.

4. Mest olur her kim içerse bu şarābı dem-be-dem
Çeşm-i pür hūn ateş-i sūzān ile eyler hayāl
5. Noktadır evvel ü āhir ḥatem-i ta‘biyye olan
Kıl nazar eşcārına andan yūri eyle su’āl
6. Şüpheden āri değil mi nazm içinde kıl nazar
Nūr-i Hāk’dır cümle eşya kalmadı ašlā cidāl
7. Bu sebepden kande bakısan hep o ruḥdur görünen
‘Aşkī’ya ušte göründi bārgāhi Zū’l-Celāl

118.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Kande kemāl kande zevāl kande mecāl kande bu ḥāl
Söylesen ey ašinā kim kimden istersen māl
2. Azıgın yok yazıgın çok derman arar hiç derdi yok
Kervān başı göçdi gider kande kaldıñ pāyimāl
3. Fehmin zarīf kaddin laṭīf şûret-i beşer şeklin elīf
Ey ‘aceb şordun mı ašlā zāt-ı pākinden su’al

(32a)

4. Bir god pûş eyledi çûş-ı cānıma biñ nāzı hoş
Ašinā ḥālın bilur Hāk nicedir bunda hayāl
5. Esrāra bak gözden ırāk ‘arzu semā adem sebe
Münkirin fehmi irişmez eylese biñ kıl u kāl

6. Düşdüm gine bir engine başdan başa āhengine
Dest-i kudret böyle yazmış gāh celāl gāh cemāl
7. Cûrm‘i sitem tıldı ey ‘**Aşkı**’yā pür derd-i ğam
Derd-i mihnet kim çekerse ‘ākībet buldı vişāl

119.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün fā i lün

1. İttifāk-ı ārā’yı bulmak herkesin kārī değil
Fennī ‘aşka mahrem olmak bī-kesin hālī değil
2. Mazhar-i āyāt-ı kübra olmağa dil biñde bir
Ādem-ī ma’nāya irmek ğafilān hālī değil
3. Men ‘aref harfiñ okur illā ki bilmez nefsin
Nefsin bilen bilür Hakkı gümān hālī değil
4. Yād ider Hakkı ma’ārif cezb vecdimi hāl ile
Nutk iden sultān-ı ‘aşkıdır bu zebān hālī değil
5. Kıl nazār āsār-ı şun’a kalb içinden ‘**Aşkı**’ya
Sırrı fāş itmek ezelden kāmīlān hālī değil

120.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Yalanlama hatm-ı ‘aşkımenim ‘aşkımenim yalan değil
‘Aşkı seven gerçektir ‘aşk ehline gümān değil
2. ‘Ummān-ı ‘aşkıda çok hüner esrār-ı Hakk āndakız

Dā'im yanar durmaz döner cevelān-ı 'aşk tuğyān degil

3. Dervīş olan sultān olur sultān cāna kurbān olur
Tilki kaçır arşlān olur müşkilleri āsān degil
4. Hāk deyüb Hāk bilmeyen nefs-ī hevāsın gözleyen
İkrār idüb sonra dönen hayvān imiş insān degil
5. Gel ne yaṭırsın 'Aşķi'ya gāfil varılmaz Tañrı'ya
Ṭabşır özini bī-riyā bunda gelen mihmān degil

(32b)

121.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Bir nefesde biñ tecellī baḥşını eyler gönül
Māverā-ı sırrı vaḥdet cem'ini eyler gönül
2. Haddini bi-pāyān olur bil sözleri 'ārifleriñ
Dört kitabın cem'ini birdir şerḥini eyler gönül
3. 'Ayn u şütüfat içinde kudretidir görilen
On sekiz biñ 'ālem içre seyrini eyler gönül
4. Bu ḥarāret genciniñ esrārı kim kimden gelür
Andan mı bābından mı bilmem kendini eyler gönül
5. Dervīş 'Aşķi' ākībetsin 'aşk ile ālūdesin
Ḳāf u ḳadrin lāme geldi sırrını söyler gönül

122.

Fî târiḥ vefat-ı Şeyḥ El- Hâc İbrâhîm Ḥanîf

Ḳuddise sırruhu El-Ḳâdirî İstânbûlî

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Şeyḥ-i ‘azîzim râh-ı Ḥaḳḳa buldı vişâl
Himmet-i ‘âlîkadır hem ledünni pür-kemâl
2. Keşf olurdı cemâlinde cezbe ‘ayân
Her sözi cevher idi mânendi misal
3. Şeyḥ Ḥanîfin ‘Aşḳî didi tarihini
Allah deyüb itdi beḳây-ı intikâl

123.

Fî Târiḥ-i Vefât-ı Ḥazret

Meyl-î Bâbâ Ḳuddise Sırruhu

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Vaşf olundı gine bir şâhip cemâl
Hem mü’eddeb hem ma‘ârif pür-kemâl
2. Ḥulḳ-ı ihlâş ehli ‘irfân pür-hüner
Ḥayrete ḳaldı ḥalâyıḳ bu ne ḥâl
6. Sözinin gerçek erimiş bu kişi
Ḳavline şadıḳ daḥi buldı vişâl
7. Devrinde pür-kemâl ide Meylî bâbâ
Ruḥuna rahmet dileyem ey ricâl

8. ‘Aşkî didi Meylî Bâbâ târihîni
Ya hû deyüb itdi beķā-yı irtikāl

(33a)

124.

Şallî ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muhtâr
Evlād u Āline Aşhâbına Ey Yâr
Harfu’l-Mîm

Fā i lâ tûn Fā i lâ tûn Fā i lâ tûn Fā i lûn

1. Şöyle sermestem egerçi saña hayrân olmuşam
Hüsnîne mir’ata uş ‘âlemde seyrân olmuşam
2. Ayrı ğayrı kalmadı takşîme irdi varlığım
Şeş cihânım açılup bir özge meydân olmuşam
3. Meskenet toprağı bende neylerem hûri cinân
Āferîn eyler gören hoş şûn‘i şan‘ân olmuşam
4. Şûretim şeklini ‘ayân kadehi mu’allâdır gören
Nokta‘i mâ‘i recûliyyetle fîncân olmuşâm
5. Maḥfîdir âtām benim ûş şimdilik hâzır menem
‘İlm-i ğaybîñ cevherî şulbinde biñ cân olmuşam
6. Bilmedi herkes beni benden olupdur ğulgüle
Bu tekellüm tûrına her dilde ‘ümrân olmuşum
7. Saña ‘Aşkî muḥliş-î çâker gedadır olmuş meġer
Bundan özge muḥliş-i şubḥunda yeksân olmuşum

125.

Nutq-ı Düvāzdeh

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Menba‘ı kânî şefâ‘at yâ Muḥammed kıl kerem
Tal‘atin nûrî Hüdâdır ey Habîb-i Muḥterem
  2. Haydar-ı Kerrâr değil mi maṭlabı her dü cihân
Per-i Cibrîle basub gösterdi ḥayır dem qadem
  3. Şem‘i dinî Muştafâ’dır Şâh-ı Ḥasan’la Şâh Hüseyin
Nokta-i bâ’i nübüvvet sırrı nūn ve’l-ķalem
  4. Ḥubbu evlād-ı Resūlem hem imām-ı ‘Ābidîn
Bâķır u Şâdık Kāzım ḥükmüne fermân bizim
  5. Heft iklim pâdişāhı ol ‘Alî Mūsā Rızā
Kıblegāhî ‘āşıkān secdegāhı ‘ayn-ı cem
  6. Ol Taķı’dır şadr-ı imān nūr-i çeşmimdür Naķî
Bendeyim Āl-i ‘Abāya ‘Asker’ine ‘askerim
- (33b)
7. Mehdi’i şāhib zamānıñ ḥükmüne münķād olan
‘Aşķi’ya oldu müyesser ‘adl-ı fażl fî-ilāhim

126.

8’li Hece Ölçüsü

1. Bu ‘aşk beni tā şubḥ ider
Mecnūn gibi bī-rūḥ ider
2. Birgün ola mecrūḥ ider
Bu āḥ ile mihr-i senem
3. Yād itmesem aḥvālīmī
Kim böylesi efḡānīmī
4. Tahrik ider ‘aşk cānīmī
Leyl ü nehār ser tā ḳadem
5. Fikri ḥayālīm sendedir
Tā kim bu cānīm tendedir
6. Ḥüsniñle ‘ālem zindedir
Rūz-i ezel kesef mi ‘adem
7. Medḥ ideyim bir dilberi
Sünbül-i subḥ-ım ebrūleri
8. Āb-ı ḥayāt her sözleri
Dudaḳları sükker dehem
9. Miḥrāb-ı ‘aşkıñ şu‘lesi
‘Aynımda ḳaldı şīvesi
10. ‘Aşkī ānın mestānesi
Kirpikleri levḥ u ḳalem

127.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Ucībü da‘vete’d-dā‘i şafāt-i albe yol buldum
Baa rāat arām oldu nidāy-ı albe yol buldum
  2. Āşardı başdan efgānım velī zāhirde pinhāndır
Geçürdi lā-dīn-i illāye fenā’i albe yol buldum
  3. Baup dildāre her yüzden bürünmüş māhī enverler
Naşib oldu biamdillāh ğıday-ı albe yol buldum
- (34a)
4. Bezenmiş meclis-i pür nūr kıyāmda şāh-ı kişverler
Açıldı ab‘ımın genc-i ğınā’i albe yol buldum
  5. amu tev  ide yüz tıtdım gine sīnemde mir’atı
Göründi şīveler **Aş  ı** senāy-ı albe yol buldum

128.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. R  z-i ezel kenz-i dile d  rd  ne olup geldim
  rmen-i aş     re yek  n bir d  ne olup geldim
2. Yo  urup   b-ı g  li m  z  n-ı ‘an  şırdan
  dret-i H  k ş  n  ’i Yezd  n olup geldim
3. B  yle geldi benimle ol nef  e’i ru  a   zafet
D  viş  p   asmımla m  d  m merd  ne olup geldim

4. Meclis-i ‘aşkıdan tolu mey içüp divāne gönül
Şem‘i şemīstānına karşı rindāne olup geldim
5. Mevzūn olarak eşyāya esmā‘i musemādan
Bende bu kārḥāneye ‘Aşkī yekdāne olup geldim x

129.

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn

1. Seni tefriḳ ider var mı gönülden ey Hüdā bilmem
Seni sevmekden a‘lā ben gönülden hiç şafā bilmem
2. Gece gündüz hayālimde bu sevgi mümkün oldukça
Temenni eylerem kalbden şafā bahşī cefā bilmem
3. Geçüp dünyā vü ‘uḳbā‘ī bu hāletden merātibce
Tevekkül eyledim Hakkā mürīdim nā-sezā bilmem
4. Baña dirler niçün ihfā dimezsın sırr-ı Mevlā-yı
Menim tevḥidim ‘aşk oldu vefāyım men cefā bilmem
5. Biḥamdillāh hayāli mutlak oldu maṭlabı ‘Aşkī
Dolaşdı gönülüm ‘aşkıñla vişāli men cüdā bilmem

130.

Mef ū lū Fā ī lā tū Me fā ī lū Fā ī lūn

1. Kul olup eşiginde biñ cān ile mihmānım
Hayret olur kim görse bu āh ile efgānım

(34b)

Yek dil olup ‘aşkında bülbül gibi nālānım
Keyfiyyet-i ‘aşka senā eylese sultānım
Hāşılı ‘irfāna irür okusa ‘irfānım

2. ‘Aşk-ı evşāfına tehlil ider göğünde melekler
Mihr u raḥşānımda yekün cümle dilekler
Āhımla tutuşdı gine bu çarḥda felekler
Keyfiyyet ‘aşka senā eylese sultānım
Hāşılı ‘irfāna irür okusa ‘irfānım

3. ‘Aşkı’ya yek nazar oldu tuḥfe-i ḥazarından
Esrār-ı İllāhī göründi şahfa-i nazarından
Ḥurşīd-i cemāle ne ğam kâf-ı nazarından
Keyfiyyet-i ‘aşka senā eylese sultānım
Hāşılı ‘irfāna irür okusa ‘irfānım

131.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Gel ey ‘aşk Ḥaḳ isen rızā’i Ḥaḳ’da ol dā’im
Ki ğaflet ehline uyma olardır cümlesi nā’im
2. O yār şadrındaki zühdī ola gör külli yevm oruç
Eger ‘ārif isen cānā şabūr isminde ol kâ’im
3. Dilimde tesbiḥim şoldur ‘ināyet kıl bize dā’im
Resūlin ‘aşkına yā Rabb olalım rüz-i şeb kâ’im
4. Eyā Rabb ‘ināyet kıl bu cān teşne vişālinçün
Göñülde tesbiḥim oldur Resūlī ḥāndānıncün

5. Ki ihsānıñ bize her bār bu Kûr‘an-i ‘azîminçün
Kudretinden zāhir olan cemal-i pāk-i malinçün
6. Dilde tesbîhim şoldur ‘ināyet kıl bize dā’im
Resûlin ‘aşkına yâ Rabb olalım rûz-i şeb kâ’im
7. Ki bāb-ı Hakk’a evvelde şeri‘ata kamu ey yār
Çü maṭlûbı olanı dilde tarîkatle ider muḥtār
8. Hâkikatle olanı hem iderler zülfüne ber-dār
Böyle çok kerem kılmış imānım şol ğani Settār
(35a)
9. Dilimde tesbîhim şoldur ‘ināyet kıl bize dā’im
Resûlin ‘aşkına yâ Rabb olayım rûz-ı şeb kâ’im
10. Gel ey Aşkî sevâ’ı ko ola gör sırrına maḥrem
Ola gör feyz-i akdesden ola gör pîr ile hem-dem
11. Ki sekrân-ı aşk olup içegör cāme-î şebnem
Şu bezmiñ vaḥdeti içre olagör sâkî muḥterem
12. Dilimde tesbîhim şoldur ‘ināyet kıl bize dā’im
Resûlin ‘aşkına yâ Rabb olayım rûz-i şeb kâ’im

132.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Ayağın tozını kim yâ çeker bu çeşm-i giryânım
Cemâlin nûrına karşı yanar bir gizli külhânım

2. Zuhūr-ı ‘aks-ı nūrından nice elvān olur zāhir
Bu naḡsıñ naḡsıdır ‘ālem anın naḡsında ḡayrānım
3. Muvahḥidler okur dā’im seniñ ismini ‘aşkullah
Gelür ma’nā zamīrinden şafā’i baḡş-i elḡānım
4. Belāyı mihneti engīz çeker ‘aşıkların ḡamdan
Beni sūzān ider şevḡin eyā maḡbūb-ı vicedānım
5. Cefākeş ‘āşık-ı giryān ider ḡamdan okur her dem
Saña cānım fedā olsun benim devletli sultānım
6. Yüri zāhid senin zūhdin bizim ḡalātımız bilmez
Kemāl-i Ādem-i zāta benim bu ‘ilm-i ‘irfānım
7. Nedendir ‘āşıkın her ān başından şā’ika gitmez
Geçer ‘Aşḡi ‘anāşırdan ḡabūl eylerse ḡurbānım

133.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn fā i lūn

1. Bir ‘acep pervāneyim yanmada ḡālīm benim
Sırr-ı ‘aşḡa āşināyım dönmede ḡālīm benim
2. Gāh olur güller gibi şādān olub açılmada
Gāh olur ḡasret ocağı beyt-i raḡmānım benim
3. Bu fiḡānım işidenler didiler noldı bunā
Bilmediler ‘ālem-i ma’nāda seyrānım benim
4. Āşīyān-ı ḡudsīyān oldu vücūdum ka’besi
Oldı esrāra ḡazīne-i ḡalb-i ḡayrānım benim

(35b)

5. Gel bu sırrı sīnede iskān iden sulṭānı gör
Yere göge şıgmayan bu dilde mihmānım benim
6. Olma bed-hū āşinā ol iresen ḥaḳḳe’l-yaḳīn
Sitem idüp inkāra gelme nūr-i īmānım benim
7. Kim bilür ‘aşa’i Mūşā kandedir beyzā’i yed
‘Aşḳi’ya envār-ı Ḥaḳdır nūr-i lem’ānım benim

134.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ādemdedir ‘ālem demī dem bu demdir dem bu dem
Sırr-ı Ḥaḳ’dır hemdemī dem bu demdir dem bu dem
2. Hep mürūr itdikçe demler nice demler şīr olur
Zıkr olur Ādem demi dem bu demdir dem bu dem
3. İtme inkār zāhidā gel demez hoş gör bizim
‘Aşḳtan tolu cāmım demī dem bu demdir dem bu dem
4. Āh bu ‘aşḳ rāḥat ḳomaz her ḳande bulsa ‘aşinā
Nāḳār olur zārım demī dem bu demdir dem bu dem
5. Ehl-i Ḥaḳ olan bilür ancak bu remziñ āşlını
Ḥubb u vicdānım demi dem bu demdir dem bu dem
6. Bundan özge nazm eyler ‘ārif-i billah olan
‘Aşḳa neşāt bu ḡam demī dem bu demdir dem bu dem

7. ‘Ahde vefā kalsa kişi iş bu demdir ‘Aşķi’ya
Dide revānım şebnemī dem bu demdir dem bu dem

135.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. ‘Āşık geliniz siziñle dosta miħmān olalım
Geçelim nefi ile isbātı vāşıl-ı cānān olalım
2. Pervāne gibi dönelim şem‘i cemāline karşı
Āteş-i ‘aşķ içre yekūn dil-i sūzān olalım
3. Koyalım dünyā ile ‘uķbāyı uralım na‘ra-i hū
Şöyle sekrān yürüyüp ‘āleme destān olalım
4. Ğam degil Ya‘ķūb eger nālān ise hayli zamān
Mātem tūtalım biz daħi derd ile giryān olalım

(36a)

5. Şol kader āh u vāh idelim ki deli dīvāne gibi
Bilmesünler ne kişiyüz bende’i sultān olalım
6. Tūtalım himmet engīn pāyine yüzler sürelim
Maħv idelim kaķremizi mażhar-ı ‘ummān olalım
7. Girelim pota’i ‘aşķda çekelim hecr ile ğam
‘Aşķi’ya dost baĝçesine bülbul-i nālān olalım

136.

Şallî ve Sellim ‘alâ Nebiyyu’l Muhtâr
Evlâd u Âline Aşhâbına Ey Yâr
Harfu’l-Nûn

Mef û lû Fâ i lâ tû Me fâ i lû Fâ i lûn

1. ‘Arş üstüne bunalmış seyrânı dervîşleriñ
Fevke’l-‘ade bezenmiş ‘unvânı dervîşleriñ
2. Semâda cevelân ider eflak-i seyrân ider
‘Uşşâkı hayrân ider cevelânı dervîşleriñ
3. Dervîşleriñ himmet-i cândan eyle hizmeti
Gerçekleriñ şohbet-i erkânı dervîşleriñ
4. Açıldı dostun yolu iki ciḥân toptolu
Arz-ı semâdan ûlû meydânı dervîşleriñ
5. Dervîşleri ḥak sever itme gümân al ḥaber
‘Aşkî’ya dâ’im döner devrânı dervîşleriñ

137.

Nutḳ-ı Dûvâzdeh

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Hâlîme senden nazar olsa yâ Rabbe’l-‘mu‘in
Sen esirge men fakîri ey yuḥibbu’l-müttakîn
2. Suçlunuñ sensin şafî’i yâ Muḥammed kıl kerem

Şânına levlāk okundu sen Ḥabīb-i Aḥmediñ

3. Ḥubb-u Aḥmed sırr-ı Ḥaydar'dır cihānın revnākı
Ol vahy-i şāh-ı merdān şādıku'l-va'dü'l-emīn

4. Şāh Ḥasan'dır kurretü'l-'ayn-ı Resül-i kibriyā
Şāh Ḥüseyme cân fedādır bildiğim ḥakke'l-yakīn

(36b)

5. Çardeh ma'sūm pāke bendeyim ben aşikār
Hem imām-ı rehnümādır şāh Zeyne'l-'Ābidin

6. Ol Muḥammed Bākırī'dür nūr iden cismiñ 'ayān
Mezheb-i Şadık'dayuz biz Ca'ferī aşhabdayız

7. Ol İmām Kāzımī degil mi nūr-ı sırrı mürteza
Hem 'Alī Mūsā Rıza'dır şāh-ı kişver hoş zemin

8. Maḥzet-i esrār-ı Ḥaydar ol Taķī'dir hem Naķī
'Askerī'dir Şāh Ḥasan kim 'Askerī dini mübīn

9. Evvel Muḥammed Mehdīdir kim seyf dīnī Muştafā
Ḥaķķına kıldı şehādet Raḥmete'l-li'l 'ālemin

10. Ḥāndān-ı ehl-i beyte eylerem biñ biñ selām
Sevmezem Yezīdī billah ķatı bed-nām la'in

11. Yā İlāhi dervīş 'Aşķī kıluna eyle kerem
Men faķīri ḥıfz idüb eyle 'azābından emīn

138.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Görsem cemālin nūrını ey derde dermān ҡandesin
Bulsam vişālin sırrını ey lütf-i ihsān ҡandesin
2. Düşdüm gine senden ırāk ‘aşķında eyler cān fırāk
Қandesin yāķın ırāk ey cāna cānān ҡandesin
3. Sensiz günüm oldu bitab⁷⁶ yandı göñül ey pādişāh
Mātem tutup giydim siyāh ey şems-i tābān ҡandesin
4. Yekdir baña sensiz memāt sendedir bāķi hayāt
Ayāt-ı Hakkı beyyināt ey şāh sultān ҡandesin
5. Düşdi saña fikr-i hayāl orda āmāy-ı hub-ı cemāl
Hakkın Habbī Zü’l-Celāl ey nūr-i Yezdān ҡandesin
6. Sensin benim cān u benim sensiz bilinmez ma‘denim
Қalbim içinde meskenim ey Zāt-ı Raḥmān ҡandesin
7. ‘Aşķī kuluna kıl kerem ey padişāh-ı muḥterem
Yek nazar lütfā irem ey dīn ü imān ҡandesin

139.

Mef ū lü Fā i lā tü Me fā i lü Fā‘lün

1. Ey göñül kendine gel bī-gāne misin sen
Nice bir uşlanmadıñ dīvāne misin sen

---

⁷⁶ Eserde “bitah” olarak yazılmıştır.

(37a)

2. Āteş-i hicrāna mı yandın haylī zamāndır
Yoksa cemāl-i şem-i pervāne misin sen
3. Dilden dile vaşfin nice meclisde hezār
Bilmem bu tekellümde dilhāne misin sen
4. Yağmūr gibi seng-i Hacersin başın açarsın
Dāvūdī pūr ehlinle merdāne misin sen
5. Sende kemāl ancak seni bir kimse beğenmez
Batn-ı şādefde misāl-i dürdāne misin sen
6. ‘Aşkī’ya bu melāmet ne ‘acep cür‘at imiş
Şerbet-i ‘aşka müdām minmāne mısın sen

140.

Na‘at-ı Şerīf

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Te‘ālallah zihī sulṭān-ı kevneyn-i ‘ilimsin sen
Dü çeşm-i kühl kehl-i māzaga’l-başar ‘ayn-ı keremsin sen
2. Tecellī şevk-i nūrından vücūda geldi ‘ālemlere
‘Aceb müstednişin-i kab-ı kavseyne hurremsin sen
3. Menim ‘isyānıma senden meded olmazsa mağbunem
Hidāyet ma‘denī cūdī seḥā’i fi’l-himemsin sen
4. Ümīdi şefkatim sensin teveccüh o bed-ter ü şān
‘Atā-ı lütfına had yok Kerem-i bāḥşi umemsin sen

5. Seniñ ‘ilmindedir mahşer seniñ kabzındadır gūş
Ezelden tā ebedī haṭṭı yazar rūḥ u qalemsin sen
6. Saña ‘āşık olan nālān olur ey şāh-ı dilhānem
Nice feryād-ı zār itmeme vişālī ‘ayn-ı cebimsin sen
7. Şefā’at isteyü geldim benim ‘**Aşkı** yüzü kâra
Sözün maqbûl durur Hakkā Habîbi muhteremsin sen

141.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn

1. ‘Aşık-ı Mevlâdır bizi ‘âlemde destān eyleyen
Âna dâim ḥüsniñe her demde ḥayrān eyleyen
  2. Şemm-i vechullah buldı rüyet-i Hakk- bin olan
‘Aşık-ı Yezdān olup her yüzde seyrān eyleyen
- (37b)
3. Vuşlat-ı Raḥmāna irdi kurb-ı ev ednā ile
Cān virüp cānān içün ol dostā mihmān eyleyen
  4. Tālib-i Mevlā olup bir kişiden himmet dile
İrgüre maşşūdını ol bāy-ı sulṭān eyleyen
  5. Her ki kıldı cānını ‘aşka fedā buldı dilek
‘**Aşkı**’ya rāh-ı tecellī buldı imān eyleyen

142.

Mersiyye-î Hâzret-i Şâh-ı Kerbelâ

İmâm Hüseyn Raḍiyallahu ‘Anh

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn

1. Cân u başım eylerim yoluna kurbân yâ Hüseyn
Gine sensin ezel ebed cümleye mesdân yâ Hüseyn
2. Hakkâ cân fedâ idüp meydan-ı şehâdetde koç
Cümle yer gök ehl-i o gün ağladı kan yâ Hüseyn
3. Ol ki mü’min ola yâs-ı mâteminde seniñ yekûn
Eşk döküp oldılar şubhın gibi perîşan ya Hüseyn
4. Her kimki bu Muḥarremde mâtemiñ tutmaya seniñ
Oldı yakîn-ı Yezîd-i bed-gerdân yâ Hüseyn
5. Bir gün taş toprak hep akarsular
Seniñ içün mâtem ider bular her an yâ Hüseyn
6. Ah muşîbetden çeker nice kan ağlamasun
Nâ-hak cefâ kıldı saña kaldı tehiyye-i mervân yâ Hüseyn
7. Ah o mübarek boğaz gibi öpmüş idi ânı Muştafa
Nice kesdiler akıdup kanın revân yâ Hüseyn
8. Cümle ‘âlemin halkı bî-zâr oldı ehl-i küfürden
Sürûd olup ettiler saña yeter bârân yâ Hüseyn
9. Teslîm-i Rızâda bezl-i cân idüp zerre şâlinmadı
Tâki midür giryân olalar cümle cihân yâ Hüseyn

10. Ol siyāh saçlar ki kıblegāh-ı ‘āşıkān ider
Oldı Kerbelā içinde hāk ile yeksān yā Hüseyn
11. Gözden nihān olup hūb-ı cemālin ey pādişāh
Yakmasun mı cān u dili āteş-i hicrān yā Hüseyn
- (38a)
12. Āb u Fırāt ki cümle vu hūş-ı tuyūra mübāh iken
Men‘ itdiler senden leşker-i tuğyān yā Hüseyn
13. Bizden selām seniñ ceddine her dem nā-imām
La’net Yezīd-i mervāne hezārān yā Hüseyn
14. Dilerem men faķire rūz-ı cezā olasın şefi‘
Senden olur ‘Aşķī kıluna dermān yā Hüseyn

Ve şalli ‘alā eşref-i nūr-ı cemi‘ül-enbiyā’
Ve’l-mürselīn ve’l-evliyā’i’ş-şālihīn

Ve’ş-şühedā-i ecma‘in ve ‘alā alihi
Ve şahbihi ilā yevmi’d-dīn ve’l-ḥamdülillah

143.

Münācāt-ı Rabbi’l-‘Ālemīn

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Fe ū lūn

1. Hüdā ‘aşķı durur sīnemde pinhān
Velī görmez ānı her çeşm-i nādān

2. Çeküp aldı elimden varlığım ‘aşk
Beni hayretde koydı mevcî ‘ummân
3. Meded kıl ey Hâbîb-i zü’l-celâl kim
Seniñle zindedir bu cümle ekvân
4. Seniñ için oldu bu arzû semavât
Kamer iham kamu şems-i dıraşşân
5. Zuhûrîñ ‘âleme perverdîgârdır
Lebiñden nûş ider âb u hayvân
6. Cemâlindir benim kıblemde secdem
Kelâmı şevketiñdir hûr-ı gılmân
7. Saña bende durur ‘Aşkî ezelden
Gedâya rahm ider ‘âlemde sulţân

144.

Me fâ î lün Me fâ î lün Fe ū lün

1. Namâzımdur benim sînemde Sübhân
Niyâzımdır bu beyt içinde Mennân
2. Menim hacc eyleyen Beytû’l-Harâmî
Delîli rehnümâ sırrımda Hännân

(38b)

3. Çıkup Dağ-ı ‘Arâfât içre yek-dil
Çeküp gülbank alup tekbîr de yân

4. Usûlî sebâ-i tesbîh-i tehlîl
Kamu yerlû yerince hükûm-i erkân
5. Durup şâim kıyâm içre gözin aç
Şehâdet eyledim teslîm-i zîşân
6. Zekâtımdır hayâtım üzre kâim
Zuhûri hüccetimdir nazm-ı insân
7. Kimri yâ lehenk libâce istivâda
Müyesser oldu derler ‘Aşkî ihsân

145.

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Cür’ây-ı şâfa içüp mestâne geldik biz yekûn
Başı açık yalın ayak dîvâna geldik biz yekûn
2. Nice yüz biñ gözgüden âyîne kıldık Âdemî
Sıdk ile ikrâr idüp insâna geldik biz yekûn
3. Noktâ-i baħr-ı hüviyet sırrına mazhar olub
Mücibiniñ pâyânı yok ‘ummâna geldik biz yekûn
4. Her behâyım şüreti bilmez bu sırrı neylesün
İhtiyâr-ı faħr ile ehissâ geldik biz yekûn
5. Bende çekdi ‘aşk bizi âsâr-ı hubbullah ile
Haşılı budur dile dermâna geldik biz yekûn
6. İttiḥâz-ı terk idüp bulduk vişâle reh-nümâ
Söyle kim ihsânı çok sultâna geldik biz yekûn

7. Āl-i evlādın yoluna cān fedādır ‘Aşkı’yā
‘İyd-ı ekber isteyüp kurbāna geldik biz yekûn

146.

Fī āvā’ili’s-Sülûk

Fā i lâ tûn Fā i lâ tûn Fā i lâ tûn Fā i lûn

1. Hamdullah kim Muḥammed ümmetiyim ben bugün
Hem ‘Alīyü’l-mürtezānıñ ḥādīmiyim ben bugün
Ol iki kurreti’l-‘aynıñ çakeriyim ben bugün
Ḥamdulillāh çaker-i Āl-i ‘abāyım ben bu bugün

(39a)

2. Yā İlāhi kıl ‘ināyet dost Muḥammed ‘aşkına
Serverī Āl-i Resûl Şāh-ı kevneyn ‘aşkına
Cennet ü Kevser ü sākī hem imāmeyn aşkına
Hamdullah kim o Kevser t̄alibiyim ben bugün
3. Ḥüsn-i şāhım Ḥüseynī’yem z̄ıkr iderim şāhımı
Bende-ī Āl-i ‘abāyım қо vireyim cānımı
Düşmüşem ‘aşq-ı bahre içre kimse bilmez ḥālīmı
Ḥamdullah kim o bahrıñ kaṭresiyim ben bugün
4. Āşıkı ‘aşq āteşi daim yaḳar virmez qarār
Şānki Mecnûn eyleyüp daīm döner durmaz yanar
Dervīş olan ‘aşq yolunda terk ider ne ki var
Ḥamdullah kim o ‘aşkın zerresiyim ben bugün
5. ‘Aşkı pākī Muştafādan derdime dermān meded
Çün tarīkat sırrını ‘aşıklara itdiñ sened
Hem dilile sırr-ı Kur’an k̄ul hüvallahü aḥad
Ḥamdullah kim o vaḥdet bendesiyim ben bugün

6. ‘Āciz ü kemter kuluñdur dervīş ‘Aşķī yā aḥad
Yüz sürüp ḳapuna geldi yā Īlāhī ḳılma redd
‘Ācize her dem ‘inayet eyler Allahü’ş-şamed
Ḥamdullah kim cemāline ‘āşıkıyām ben bugün

147.

Fī āvā’ilü’s-sülūk

10’lu Hece Ölçüsü

1. Cāna cānāndan sözüm
Ḥaḳḳa ṭoğrı baḳar gözüm
Āl-i Muḥammedin isterem
Āyırma bizi izden şıradan
2. Görüp geldim pīr yolundan
Ayırma bizi Mevlām Yaradan
Minnetim oldur bār-ı Ḥüdādan
Ayırma bizi izden şıradan
3. On iki imām bir seldir aḳar
Mü’mīn olan ḳul ‘Ālīye ṭapar

(39b)

Dilerem Mevlām anlarla ḳopar
Ayırma bizi izden şıradan

4. Rehberim gül yüzlü pirden
İrdi kerem Zü’l-Te’ālīden
Bir cām şundı lā-yezāliden
Ayırma bizi izden şıradan

5. Gerçek erleriñ sözini Hakkla
Kulağın hoş açuben dinle
Nokta-î Hakkı irdin mi hele
Ayrırma bizi izden şıradan

6. Munker olan bu sırrı bulmaz
Gümāna düşmüş Tañrisin bilmez
Hāreden sayılır imān irmez
Ayrırma bizi izden şırādan

7. Dervīş ‘Aşkī bir garip kuldur
Muhammed ‘Alī bir ulu yoldur
Nazar kıl ey şāh ‘aşkıñla tıldur
Ayrırma bizi izden şırādan

148.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Cemāl-i hüsniniñ Hakk’a deli dīvānesiyim ben
O bezm-i hānkāhı şem‘iniñ pervānesiyim ben
2. Hayāl-i perteviñ nūrı beni mest ü müdām itdi
Ne mestlikdir ānı bilmem kimin mestānesiyim ben
3. Ne ‘aqlım kaldı ne ‘ilmim misal oldu baña Mecnūn
Vişāli şerbetin ‘arzū ider dilhānesiyim ben
4. Bu gülşende tecellī ‘ilmine haddī nihāyet yok
Gelen mihmāna ‘arz olmuş misāfirhānesiyim ben

5. Anıñ aşkı hevāsıdır beni dillerde yād iden
Tecellī zātı esmānıñ velī karhānesiyim ben
6. Ne cevherdir ānıñ aşlı bilinmez kıymeti zātı
Mükerrer ‘ilm-i fazlından okur ‘irfānesiyim ben

(40a)

7. Ezel bezminde ‘āşıklar numūne itdiler ‘Aşkī
Bu meyden içeni gör kim ānın meyhānesiyim ben

149.

Tamam

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü fe ū lün

1. Bir nokta imiş rüz-ı ezel ‘ilm-i hākāyık
Bu benim bildiklerime tövbeler olsun
2. Ehl-i hāl yāri kadīm isterler imiş
Şahte u vaqār hāllerime tövbeler olsun
3. Vāhid-i mutlak zātı ānıñ ğayr yok
Sehven okunan fāllarıma tövbeler olsun
4. Bir zāt imiş camī‘i esmāyı şıfāt
Benim kıl u kāllerime tövbeler olsun
5. Meyl itme şakın eṭrafına ihkāfiyesin
Nā-sezā meyl ettiklerime tövbeler olsun
6. Gel ‘aşk rengine boyan heves-i rüyeti ko
Ahkām ile ālūde dillerime tövbeler olsun

7. ‘Aşkı’yā ma‘rifeti Hāk hāzmetmiş özini

Rûz-ı şeb feryâdlarına tövbeler olsun

150.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Cān u dil şehriñ ezelden mektebi ‘irfān iden
Her nazarda biñ tecellī sırrına lem‘ān iden
2. Sensin ey şāhım benim iki cihānda devletim
Lütfına mazhar değil mi ağlayub giryān iden
3. Dil zebānlık çekdiler līk Ādeme bildim yakīn
Pes ne ğam Teñri değil mi ademe ihsān iden
4. Geç bu varlık ‘āleminden zāhidā gel ‘aşka gir
‘Aşk değil mi ‘aşıkları cān ile cānān iden
5. ‘Aşkı’yā giydi melāmet hırkasın ol kim diler
Bülbül gibi leyl ü nehār inleyüp nālān iden

151.

Tamām

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Koma dilhānesine sen ‘asker-i tuğyānı şakın
Kāl’a kapusını berk it koma şeytānı şakın

(40b)

2. Güç olur soñra çıkarmak çoğalır fitneleri
Tüter ‘aqlım vücūd-i beyt-i Raḥmānı şaķın
3. Bunda taḥallüf şıgımaz uşlu sözdür ey cān
Birgün ola ğafil iken ḥükm-i sulṭānı şaķın
4. Dānāsın ey Ādem sen yūri nādānlıĝı ķo
Çeşm-i ḥufaşşā görünmez şems-i ḥaķķani şaķın
5. Saña infāḥ eyledi Ḥaķ ruḥa ızāfet içün
Ḥaķķıñ sermāyesi ‘Aşķı eldeki dükkānı şaķın

152.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Seng sār itdiñ yeter ey müdde‘i bi ‘āresin
Şor tā dostluķ yüzünden ḥilekār-ı aĝyāresin
2. Kānde görsen bir muvaḥḥid meclisi kaynar kanın
Güyā kim fāruķ imişsin ince kim ğaddāresin
3. İntikām eyler ‘aduvsun ĝayr-ı Ḥaķķın ‘ārife
Kibr-ı ‘acebiñ ‘illeti tutdı seni ‘ammāresin
4. Ney gibi yā ḥū çekerek ‘aşķın hevāsı bil nefes
Dimediñ ‘aşķıñ şadāsında bi-ḥaber mekkāresin
5. Ta‘n iden ‘uşşāķa gerçi derk-i esfeldir yeri
Fitne-i vāli dehr içinde yürükim ‘ayyāresin
6. Nice bir ‘aĝvāya düşdüñ gelberü insana bak
‘Ārifān ḥoş nazār kıl göre kim dildāresin

7. Böyledir esrar-ı Hâk ey ‘**Aşki**’yâ ‘âlemde kim
Küfr ile imân içinde gösterir seyyaresin

153.

Me fâ ī lün Me fâ ī lün Me fâ ī lün Me fâ ī lün

1. Ne kim gelse zebân içre numûne gösterir ândan
Faşîh eylerse elfâzıñ bahâne gösterir ândan
2. Esrikdi bu hâletden kime ‘aşkıdan naşîb oldu
Koyup bu ‘akl-ı tezvîri dîvâne gösterir ândan
3. Tesellîdir tecellîler bu râhn hep hılâfıdır
Görünmez ‘âşîka perde falâne gösterir ândan
- (41a)
4. Vücūdımdan sefer kıldı beğayet hüsni esmâsı
Görünmez şekl-i a‘lâdır bu ana gösterir ândan
5. Menim ta’rîk-i haqqânî benim ma’rûf-ı Sübhânî
Mu’allâ bilmez ‘irfânı figane gösterir ândan
6. Başarla sem’iniñ cem‘i berâber gelse if’âle
Ne hâcet gayr-ı imkâna meyâne gösterir ândan
7. Getürir küfr ü imânın kırar zünnârını ol dem
Gelür âyîneden ‘**Aşkı** cihâna gösterir ândan

154.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Teşebbüs eyleyüp dāmen tutañ rāh-ı ḥaḳīkatden
Geçer dünyā vü ‘uḳbādan budur feyz-i şadākatden
2. Geçer menzilleri bir bir görür aḥvālleri bir bir
Keser zünnārları bir bir ider ḥükm-i şecā‘atden
3. Dilersen cadde-ī Ḥaḳḳı bu vādide olur şıdḳı
Kime ḳaldı ciḥān bāḳı geri döndi refākatden
4. Münāfiḳ sözine uyma ‘alāyık rengine ṭalma
Buları ṭoğrıdır şanma ḥazır eyle bu diḳkatden
5. Kimiñ inkār ola rāhı ḥacīm olur ḳarargāhı
Olur merd u dürer gāhı Ma‘āzallah şefā‘atden
6. Āniñ kim yokdur üstādı gümāna düşdi bünyādı
Olur ḡussa ḳamu şādı şafā bulmaz belāgatden
7. Şorarsın ‘Aşḳı’den āsār ider mürşidine iḳrār
Bu güftāri olur iş‘ār hezār ‘ilmi feşāhatden

155.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Bulunmaz mı ‘aceb feyz-i zülāl āb-ı ḥayātından
Ki sīr-āb eyleye cismim gide ‘atş-ı ḥarāretten

2. Beni sūzān iden şāhım seniñ hüsñ ü cemālindir
Tecellī eyle in‘āmıñ hayāt-ı cāvidānından
  3. Meded bir meclise irdmeğe yokdur ānda bād-ı şalā
Muḥaḳḳaḳ ‘ayn-ı cebim olmuş şıfātı ‘ayn zātından
- (41b)

4. Gāhi sekrān ‘aşḳ eyler gāhı ḥayrān u mest eyler
Bilinmez bir nişān o kim bu mir’ātın ḥicābından

5. Sıḳāhüm şerbetin ‘Aşḳı içen bilür bu lezzeti
Nice ‘atşī ider sīr-āb bu cūr‘anıñ şarabından

156.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Cān işidüp inni enne’llahişecerden
Gine dil-i āgāh ola geldi bu nev’i beşerden
2. İrişüp sem‘ime bu nidāyı çekersün
Ḳan ākīdub leyl ü nehār ḥūn cigerden
3. Kendi za‘mınca kişi bulamaz rāh-ı vişāli
Ḳorḳusu çok bu yolun geçmez tıbg-ı ṭaberden
4. Taḳlīd-i riya ile olmaz bu kāre yapışmak
Hem demi rūḥ ola ḳavs-ı ḳazā-ī ḳaderdir
5. ‘Aşḳı’ya lā şey gibidir bī-gāneye ‘ilm-i ledün
Münkiriñ ḳalbi fitnedir daḥi seng-i ḥacerden

157.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. İbn-i vakt olmak ne hoşdur şol ebü'l vakt olmadan
Kimse irmez vaşl-ı yâre nâr-ı hicrân olmadan
2. Şive eyler âteşi 'aşk cânıma biñ nâz ile
Mümkün midir ihfâ'î 'aşk 'âlemde destân olmadan
3. Sırrı vahdetdir seni eyler taleb bilmez nedir
Mekteb-i 'ilmî ledünde ehl-i 'irfân olmadan
4. Hakkı buldum Hakk benimdir söz ile ammâ 'aceb
Manşûr'ın da'vâsın eyler bend-i zindân olmadan
5. Girmeden 'ummân-ı 'aşka bahs ider 'uşşâk ile
Kande ol dürri cevâhir baħr-ı 'ummân olmadan
6. Şu şanur görse serâbı hamde nûr irişmeden
Küfrü ben geçdim şanur şol küfr ü imân olmadan
7. Kõ ne dirlerse disünler ğam deĝildir 'Aşkî'yâ
Vâşıl olmaz vahdet-i cem'inde yeksân olmadan

(42a)

158.

Şallî ve Sellim 'alâ Nebiyyu'l Muhtâr
Evlâd u Âline Aşhâbına Ey Yâr
Harfu'l-Vâv

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Tālībīñ maṭlūbı hūdūr ‘ārifiñ ‘irfānı hū
Zākiriñ ezkārı hūdūr ‘āşıqın erkānı hū
2. Cümle eşyānıñ kemāhı hū ile zinde ıamū
Dūni hū der sırrı hū cümleñ elvānı hū
3. Sor çıkar ğayrı gönülden ıalmasun hiç nesne kim
Dört kitabı bir bilürsen okunān Qur’an hū
4. Gördüler hū der görüneñ māverāy-ı dü ciḥān
Cenneti hū kevseri hū mālīk-i Rıdvān hū
5. Āşina ol ey münāfiķ nice bir tūl-ı emel??
Hep görinen hū deĝil mi ‘ālemin mihmānı hū
6. Hū diyüp def it hicābı ‘**Aşķi’yā** dilden yekūn
Keşf ola saña ‘ayānı dem be dem bürhānı hū

159.

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn

1. Elā ey Raḥmeti Raḥmān seniñ ḥaķķındadır Qur’an
Maķām-ı vaḥdeti Yezdān gönül eyler seni ‘arzu
2. Nice müddetdir ey şāhım seni ‘arzu ider cānım
Sıfāt-ı baḥşı elḥanım gönül eyler seni ‘arzu
3. Sañadır teşne-leb cānım gice gündüz bu efgānım
Efendim dīnim imānım gönül eyler seni ‘arzu

4. Çü sensin pīşvāy-ı ḥaḳ cemālin nūr-i Ḥaḳ muṭlak
Ki şādıḳlar saña mülḥaḳ göñül eyler seni ‘arzū
5. Saña ‘āşık durur Ādem vücūda geldin ‘ālem
Rumūzi nūn ve’l-ḳalem göñül eyler seni ‘arzū
6. Murādı ‘āşığın sensin mekânı ‘ārīfın sensin
Niyāzı ‘**Aşkı**’nin sensin göñül eyler seni ‘arzū

(42b)

160.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Şol tarikat ‘ilmini maṭlūb iden gelsün berü
Ḥaḳla mürşid nuṭḳını sen geçme āndan ilerü
2. Aç ḳulağın dinle Ḥaḳḳı olma ġāfil serseri
Ḳande olsun Ḥaḳ seninle oḳu imdi fāşabru
3. Şimdi fırsat elde iken tut erenler izini
Kimi gördüñ ey ‘aceb sen fevt olub geldi girü
4. Ḳılma ‘arzu köhne dehrîñ bu der-i dīvārını
Ḥaşılîñ virme hebāya gözle cāndan içerü
5. ‘**Aşkı**’yāsın çüñkü giydiñ bu melāmet hırḳāsın
Terk idüp bu ten libāsın yürivar şimden gerü

161.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Aceb mi rüyet-i Raḥmān görünse mā-şadıkdır bu
Hüve'l-evvel hüve'l-aḥir okunur bir varakdır bu
2. Çün 'Abdülkâdir-i şadık irür imdâda ol taşdıķ
'Alī nesli dūrūr taḥķīķ âçmıř bāb-ı Ḥaķdır bu
3. Aşıl mış zülfüne Mañşūr Ene'l Ḥaķ remzine me'mūr
Nesīmi ķāmeti tennūr uyan mış bir çerağdır⁷⁷ bu
4. Dile gelse 'acāyipdir velākin sırr-ı ğa'ibdir
Bu bir kenz-i ğarā'ibdir dūkenmez bir sıyaķdır bu
5. Gelūr 'Aşķī gelūr meyli Nu'man gelūr şıdķ
Kamudan Şeyḫ Ḥanīf Şeyḫī donan mış bir taḥķdar bu

162.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Cemālin eyledi mir'at gōñül mülki nedendir bu
'Aceb sevda durūr 'atşe vişālī şerbetin 'arzū
2. Görürsün san'atī ķudret gōñül iķlimine ḥikmet
Açıl mış bir ulu hiffet okunur lādan illā hū
3. Erenlerle yola girsene ne ḥoşdur ğāyete irsen
Dile zikri ḥaşār itsen 'acā'ib bir bedendir bu

---

⁷⁷ Eserde "çırak" olarak yazılmıştır.

4. Çevirmiş yüzini Hâkdan hicâbı var deyü nâsdan
Bi-gayet şom nefsinden ayağı bend ile bağılu

(43a)

5. Kime ihsân ide Allah olur ‘azmî ânıñ dergâh
Gel ‘**Aşkî**’den olun âgâh hayâtı bâkîdir dîl-cû

163.

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Hâkın cemâlî sırrına oldı gönül mir’at hû
Çad cā’ena bürhân kim Âdemdir âyat-ı hû
2. Fevka’l-‘alâ tahtü’s-serâ Âdemdedir hep macerâ
Âyat-ı Hâk kıl innemâ Âdemdedir isbât-ı hû
3. Toldı gönül bu hevâ ile hep hû der ânın ile
Telkîn ider dilden dile toldı ciḥân ni‘met-i hû
4. Tevhîd-i ehl-i şâdıkân aḥlâr bu remz-i kâmilân
Anıñla zinde bu ciḥân geldi dile ebyât-ı hû
5. Maṭlûb-ı cümle ‘âşıkân maksûdı vaşl-ı şâdıkân
Pes hû der itme gümân kamu şıfâtın zât-ı hû
6. Nuṭka inân nuṭka yakîn nuṭk içinde Hâk-ı yakîn
Kur’an’a bak ‘ayne’l-yakîn İncîl Zebur Tevrât-ı hû
7. ‘**Aşkî**’yâ hâlî degil her nuṭk-ı Hâk emrinde bil
Gilmân hûri maṭlûb degil ‘âşıklarıñ cennât-ı hû

164.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey gönül gel gidelim Hâkdan yaña ‘azm idelim
Zikr-i tevḥīd idelim cān u dilden hū deyü
2. Çıksun semāya zikrimiz ersün beḳāya fikrimiz
Bulsun şafā vicdānımız cān u dilden hū deyü
3. Baḳma fenānıñ ḥāline dökmez behā encāmına
Rāzī ol Hâk emrine cān u dilden hū deyü
4. Nūr-ı Raḥmān isteyen cennat-ı rıdvān isteyen
Buldı bürhān isteyen cān u dilden hū deyü
5. ‘Aşḳı’yā zikre boyan şıdḳ ile Hâḳḳa ṭayan
İrdi Hâḳḳa kāmīlān cān u dilden hū deyü

165.

Tamām

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn

1. Abṭal idemezsin bizi ey münkir Deccāllığı ḳo
Kesdini bizden ey bī-dīn zāḡallığı ḳo
(43b)
2. Tevḥīd illedir mezḥebī meslek erbābı ṭarīḳtīñ
Sende ne tevḥīd ü ne meslek nice bir cahillığı ḳo
3. Bilmem ne zarar irdi saña bu bizim meslekimizden

Döndi yüzün ardına ey mel‘ün Hâkdanlığı kı

4. Cîfe imiş âşlı gine âşlına döndi münâfık
İncitme bizi ey zâlim var çiyânlığı kı
5. Zengî divler gibi dâ‘im başını şâllar o gine
Saňa kim inanır ey kâfir yürî şeytânlığı kı
6. Ya‘ni kim ben bilürem deyü da‘va gibi meydanda
Âlacak yok virecek yok ey ğaddâr kâfirliği kı
7. Görinür bu cilveler ‘**Aşkî** kimi zâhir kimi batında
Var ey müdde‘i bî-‘âr kendine gel şeydâlığı kı

166.

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

1. Lâyı isķâtında buldı ħarf-i kün İllâyı hû
Geldi şûret ‘âlemine kıddiyle bâlây-ı hû
2. Gine kânî olduğunda cümle ‘âlem hû kıalır
Keşf olur ma‘na zamîri lafzile ma‘nây-ı hû
3. Hû yâ men hüve didi ol kendiligin kendisi
Mektebi nûn içinden âldılar fetvây-ı hû
4. Kıande tākāt ol cemal-i vaşl-ı e irmeĝe
İrmese ândan numûne sırrıyla ihfâyı hû
5. ‘**Aşkî**’yâ râh-ı vişâle per açup ‘Anķâ gibi
‘Akîbet-i endişe gerekdir ‘âşıkā sevdâya hû

167.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muhtār
Evlād u Āline Aşhābına Ey Yār
Harfu’l-Ha’

8’li Hece Ölçüsü

1. Şafālar bahş ider cānā
Seher vaktinde Zikrullah

(44a)

Maḳāmānı ider İlyas’a
Seher vaktinde Zikrullah

2. Gelür zikre ḳamu ḳuşlar
Dilince tesbihe başlar
Aḳar bu dīdeden yaşlar
Seher vaktinde zikrullah

3. Oḳur ā‘zam du‘āsını
Siler ḳalbinde pasını
Güşād eyler ḳapusını
Seher vaktinde zikrullah

4. Seher vakti uyanıklar
Uyumaz bağı yanıqlar
İrişür vecde ‘aşıklar
Seher vaktinde zikrullah

5. Ricālū’l-ḡayb erenlerden
Nazar himmet bilenlerden

Açar gülşen gönüllerden
Seher vaktinde zikrullah

6. Kılar dervişlere ihsân
‘Atâsı çok ulu sulţân
Şafây-ı şadr-ı ‘âşıkân
Seher vaktinde zikrullah

7. Koy ‘Aşkî kerâmâtı
Mücellâ eyle mir’âtı
Dilersen hep makâmâtı
Seher vaktinde zikrullah

168.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Tecellî eyledi dilde yekûn envâr-ı ‘aşkullah
Açıldı gonca-ı şebnem yâzar eş’ârı ‘aşkullah
2. Ferâgat ‘âlem-i hayret beķāya düşdi bu gönüm
Derûnum mekteb-i dilde okur ezķâr-ı ‘aşkullah

(44b)

3. Kemâli zâtını sevdi anıñcün ‘aşk şıfâtıdır
Kamu ‘ilme delîl oldı budur esrâr-ı ‘aşkullah
4. Señin zâhid bu tevķide nedendir i‘tibârıñ yok
Zemîn ü âsmâna feyz ider âsâr-ı ‘aşkullah
5. Erenler evliyâlar hep kamûdan enbiyâlar eviñ
Sülûk itmiş bu yoldan cümlesi dîzâr-ı ‘aşkullah

6. Bu ‘aşkıdır vāsıta Hakkā anınla irdi erenler
Maḳām-ı cennetü’l-me’vā degil mi kār-ı ‘aşkullah
7. Bilenler ‘ālemī Ādem bilindi nuṭṭ-ı nātıḳdır
Rumūzi nūndan ey ‘Aşḳī ider ebsār-ı ‘aşkullah

169.

Nuṭṭ Düvāzdeh

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Yedi ḳudretle ol sultān yāratdı saña insān
Geçüp ‘arşa ḳadem başdı göreñ Ādem şafiyullah
2. Oḳundı levḥiñ ayātı bilindi ‘alleme’l esmā
Nidā itdi bu tevḥīdi girü Nūḥ-i naciyyullah
3. İrişdi vaḳt-i İbrāhim açıldı āb u gülşenler
Tanuşdı Nemrūdın cānı irişdi çün ḥalīlullah
4. Gine emr itdi ol sultān ide İsmā‘il’i ḳurbān
Öziñ teslīm idüb Hakkā fütüvvette zeycullah
5. Niyāza vardı Mūsā çün görindi cezbe’i ḥamd
Tecellī tutdı āfātın ḥiṭābında Kelīmullah
6. Açıldı gonca’i Meryem görindi sidre’i tūba
Nefes irdi muḳaddesden gelür ‘İsā-i Rūḥullah
7. Liḳā’i vaḥdet-i Raḥmān yüzinde berḳ odır her’ān
Ben-i ḥayy-ı muṭlaḳdır Muḥammed’dır Ḥabībullah

8. Hüşüşen efzāl u aşhāb-ı çehār-ı yār-ı erbābı
Ebū Bekīr ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī Haydar veliyullah
9. Hābībīñ kūrreti’l ‘aynī ḥan şıbh-i Hüseyn oldı
Ānıñcün ḥaṭṭ-ı bīgā çeker tuğrā-ı el-bismillah
10. İmām ‘Ābidin-i Hakk-ı Muhammed Bākır u Şādık
Yine Kāzım ‘Alī Mūsā Rızādır ‘ilm-i kenzullah

(45a)

11. Takī müttekī şāhım Nākī’dir ‘Askerī kıblem
Muhammed Mehdī āḥīr gele kudretle seyfullah
12. Hüdāya maḥz-ı lūṭfindan kerem kıl Muştafā hakkı
‘İnāyet irişe senden ‘ayān ola bu sırrullah
13. Gel ey ‘Aşkī füyūzāt-ı tecellī den nefes āl kim
Bu bir bahrı me‘ānidir ledünni ilm-i ehlullah

170.

Na’at- Şerif

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Cemi’ kāinātıñ cevherisin yā Resūlullah
Cemi’i vāridātıñ enverisin yā Resūlullah
2. Rumūz-ı küntü kenzinden açıldı vaḥdetiñ kânī
Cemi’i enbiyānıñ serverisin yā Resūlullah
3. Maḳām-ı kābe kavseyiñ rumūzı aşl-ı ḥubbundur
Haḳayık ‘ilminiñ hem rehberisin yā Resūlullah

4. Seniñ hubbundan olmuşdur bu cümle ‘ālemin āşlı
Cemi’i cümlelerin peygamberisin yā Resūlullah
5. Cemālin pertevī ‘aşkı Hüdā’dır yā Habībullah
Bu cümle ‘ālemin cān u perverisin yā Resūlullah
6. ‘Uluvvī şanına geldi seniñ haqqında er-Raḥmān
‘Aliyyü’l-arş istivānın bihterisin yā Resūlullah
7. Saña secde-ī şükrān ider bu derdmend-i ‘Aşkī
Resūl-i kibriyā hem Ḥaydarisin yā Resūlullah

171.

8’li Hece Ölçüsü

1. Her demde yanmak kārımız
Hem kāf-ı kudret lāmımız
Tevhīd ile imānımız
Sensin yā Resūlullah
2. ‘Ālemleriñ ol rehberi
Yüz dört kitābıñ rehberi
Cümle cihānıñ enverī
Sensin yā Resūlullah

(45b)

3. Şol Ḥaḳdan ümmet dilesin
Yāzıklayub esirgeyen
Mi‘rāc-ı vuşlat eylesin
Sensin yā Resūlullah

4. Sāliklere seyrān iden
‘Āşıklara ihsān iden
Vuşlat yolın āsān iden
Sensin yā Resūlullah
5. Sensin şefā’at ma‘denī
‘Āşıklarıñ cān u teni
Küntü ol kenziñ ma‘denī
Sensin yā Resūlullah
6. Çün sendedir ‘ahd-ī vefā
Destile dāmen pür şafā
Hak yā Muḥammed Muştafā
Sensin yā Resūlullah
7. ‘Aşkī kulunum mücrimem
Dāmenine yüzüm sürem
Hakḳın Ḥabībī muḥterem
Sensin yā Resūlullah

172.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Şarāb-ı ‘aşka cām oldum içen gelsün bu meydāna
Vişāl-i ‘aşka yār oldum uyan gelsün bu meydāna
2. İrişdi feyz-i ḥakḳānī zuhūri seyr-i Sübhānı
Açıkdır bāb-ı Raḥmānı gelen gelsün bu meydāna
3. Seven Allah’ı kalbinden geçer vārlık ḥicābından
Bu esrārı derūnında duyān gelsün bu meydāna

4. Niyāza durdı ‘āşıklar Hüdā ‘aşkıyla yanıklar
Muhibbi cānı şadıklar olan gelsün bu meydāna
  5. Açılmış ‘Aşkī gülşenler öter şūride bülbüller
Dizilmiş gonca sünbüller koğan gelsün bu meydāna
- (46a)

173.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Zā’ıl olmaz şems-i vaḥdet kim irişdi bu deme
Duymadıñ mı secde kıldı cümle vārlık Ādeme
2. Taşradan şorsa kişi bilmez bu Ādem sırrını
Ādemisin sümme vechullahına bak yok dime
3. Göresin dildār-ı vechi kıdeder vechi ānın
Açma bu razı tecelliden numūne-i mücrīme
4. Ḥaylī dem zārı ānın itdiñ beni a‘ber kerem
Şimdi şūret nokṭā’i vaḥdet görindi ‘aynıma
5. Tañ mıdır açsa dehānım ‘Aşkī’yā maḥzen gibi
Naḳş idince dest-i kudret levḥ-i ḥattı naḳşıma

174.

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn

1. Seniñ hüsniñ şıfâtıdır görinen vecḥe Ādemde
Müdeḳḳikler okur dā’im bu dersi ḥān-ı vaşlından

2. Kime irse bu vaşlından rumuz-i şīve’i ḥubbuñ
‘Ayāndır vaḥdetiñ kâni zuhūrī sırrı ḳalbinde
3. Ne cevherdir tecellī eyledi ḥüsniñ eyā Maḥbûb
Bu kân-ı kün fekānından tecellī buldı zātında
4. Zamān ancaḳ aña lâıyık mekân-ı lâ-mekân oldu
Ānı fehmi eylemez nādān-ı imkânı her zamānında
5. Oḳu imdi bu esmāyı gör imdi ‘Aşḳī kimdendir
Vücūdī zāhir esmādan ḳamu cevher mekânında

175.

Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lâ tün Fā i lün

1. Şīve’i ḥüsniñ tecellī artdırır biñ cān ile
İtme iḥfāda olan esrārı sen nādān ile
  2. Giçme nāmerd köprüsünden her ne deñlü olsa āb
Ḳatre uş düşme’ içinden yūri var ‘ummān ile
  3. Gir yola ‘ahde vef ā ile müdāmī ‘aşḳa uy
Ḳapa gör tevḥīd ṭopını elde ki çevgān ile
  4. Tıttma ‘arzu meclis-i ‘avām-ı nāse ey göñül
Dur erenler āteşī meclisinde çille-i merdān ile
- (46b)
5. Kim ne bilsün ‘Aşḳī’yā bī-çare ‘aşḳı sırrını
Yāḳdı gonca āteş-ī ‘aşḳ ḳalbini miḥmān ile

176.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey Hūdā senden meded hālīm perīşandır gine
Bu esīrī derdmendin albi virāndır gine
2. Kimde görsen hālet-i derd-i meşakat āşkār
Anda var esrār-ı Haydar nu-ı bürhāndır gine
3. Hānāhı ‘izzetinde bendeyim teslīm-i rızā
Cāna vaşlındır ümīdim şem‘ine yandır gene
4. Nāısa irmez hidāyet yokdurur derdi anıñ
‘Āşıa dermān gerekmez nār-ı hıcrāndır gene
5. Lezzeti mihnetledir ‘aşıñ nişānı āl haber
Ol vücūdıñ kim bulunmaz ‘Aşı bī-cāndır gene
6. ‘Ālemiñ mediyle zımmetden ne hāşıl ey kişi
‘Āşııñ zemdir nişānı dilde yeksāndır gene
7. Maz-ı lūtfūndan ümīdim kesmezem ey pādīşāh
Her ne geldi dostdan ‘Aşı lūtf-i ihsāndır gene

177.

Mef ū lū Fā i lā tū Me fā ī lū Fā i lūn

1. Esirdi ‘aşıñ yeli düşürdü bir engine
Endāz-ı lenger tıutup eşerdi serhengine

2. Başımda sevdâsı var muhyî gibi sayılmaz
Beyâ beyâ gel deyü erenler âhengine

3. Eflâke bir ön oldu rengi kına bulandı
O dem çerâğ uyandı zemcinin tûfengine

4. Kalkanı Hâk erleriñ baş açık abdâllarıñ
Mızrâb-ı cihângiriñ temâşâ kıl cengine

5. Erenleriñ şöhbeti câna değer minneti
Zuhûra bak hâzreti ifrâtı yok dengine

6. Bir cum‘a kıl namâzı ırte eyle niyâzı
Halka itme bu râzı çek âti mihengine

(47a)

7. Efğâna geldi gönül dîvâna vardı gönül
‘Aşkî’yâ bir kızıl gül yanağının rengine

178.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Sıkâhüm bi-rabbihim hamruñ içirdi feyz-i Rabbânî
Ulaşdı ‘aşkına gönlüm görindi sırr-ı Yezdânî
Tulû‘ itdi derûnımdan münevver veche sultânî
Ezel bezminde ruhsârıñ gören gelsün bu meydâna
Muhammed mürtezâ hakkın bilen gelsün bu meydâna

2. Zihî devlet ki ‘âşıklar Hüdâyı buldılar her ‘an
Geçüp dünya vü ‘uqbâdan bu ‘aşka oldılar kurbân
Bilür mi kadrini ‘aşkıñ ne bilsün câhil-i nâdân

Ezel bezminde ruhsārın gören gelsün bu meydāna
Muḥammed mürtezā ḥaqqın bilen gelsün bu meydāna

3. Hüseyniyem ne ḥavfım var şıgındım çünkü sulṭān
Ki ‘abdī bir kuşūrunda ‘ināyet kıl bu nu‘māna
Münādiler nidā eyler gelin münkirler ĩmāna
Ezel bezminde ruhsārın gören gelsün bu meydāna
Muḥammed mürtezā ḥaqqın bilen gelsün bu meydāna

179.

10’lu Hece Ölçüsü

1. Fâniye uyma kendini şaķın
Müşāhib ḥaqqına itme sen āķın
Gel ereleriñ kültü tākın
Kişi ne iderse kendi kendine
2. Baķma ğayrıya var erenlere
Īmām dergāhına yüz sürenlere
Uyma nefsine boş yalanlara
Kişi ne iderse kendi kendine

(47b)

3. Aldanma cihānıñ fitnesi çokdur
Fānī dünyānıñ sebātı yokdur
Göñüle dime bir gizli okdur
Kişi ne iderse kendi kendine
4. Rızāda bulunan erkānı gözle
Kāmil-i mürşīdiñ izini izle
Nādān sır deme kendini gizle

Kişi ne iderse kendi kendine

5. Nařihat kabŭl it sűzűm kendine
Nefsine yol virme uyma fendine
Dűnyā biraz dardır girme bendine
Kişi ne iderse kendi kendine

6. Dervīř ‘Āřķī ider bende bildiğim
Pīrim dergāhına yűz sűrdiđim
Er-refīķ sűmme’t-ťarīķ gűrdűđűm
Kişi ne iderse kendi kendine

180.

Fā i lā tűn Fā i lā tűn Fā i lā tűn Fā i lűn

1. Ey gűnűl bilmem neden ifsāde olduđ ‘āleme
Fāsīķ mısın mű’mın misin műlhid mi olduđ ‘āleme
2. Yoksa bilmem sen seni atmak dilersen āteře
Oda yanmaz kim Hālīlullah mı olduğ ‘āleme
3. Bunca nuşhı kim iderler tutmadığ bilmem neden
Serkeřī Mecnűn gibi Leylā mı olduđ ‘āleme
4. Cűmle ‘ālem hālķı bildi sende pűr dert var gűnűl
Her melāmet meclisinde řāřı mı oldun ‘āleme
5. Cevr-i nāřn nāřmını eyler gűnűl ey ‘Āřķi’yā
Vařfiyla taħrīr ider mektűb mı oldun ‘āleme

181.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Ne cevherdir derūnımda dūrdāne beñzetdim hele
Ne deryādır bu sīnemde ‘ummāna beñzetdim hele

(48a)

2. Kim ne bilsün mekânın sırrı vişālinden haber
İştıyāk-ı şıdk-ı dilde mihmāna benzettim hele
3. Taht-ı dilde padişāhsın ey melek-sīmā Hābīb
Barekallah kıddini bürhāna benzettim hele
4. Görmeyenler vech-i zūlfūñ sırrını bilmez yakīn
Seni ben bu hūsnile sulṭāna beñzetdim hele
5. ‘Azīzī Mısr iken Ken‘an elinde Yūsuf-ı ra‘nā
Ya‘kūb-ı nālān iden giryāna beñzetdim hele
6. ‘İyd-ı ekber isteyen aldı cemālinden haber
İyd-ı vuşlatı anıñ kırbāna beñzetdim hele
7. Leblerinden çeşme-ī āb u hayāt ister gönül
‘Aşķi’yā bu mülk-i dilde cānāna beñzetdim hele

182.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Nefis deyūñ bende idegör cāhi unutma
İkrār-ı rüz-ı ezeldeki şāhı unutma

2. Var bāb-ı tevekkülde kana‘at gūşesin tüt
Rızķına teşevvüş edüb Allah’ı unutma
3. ‘Ahdinde muķim ol Şādıķü‘l-va‘de yapış
Mecmūā-yı kübrāda olan mihmānı unutma
4. Nice bir ğaflet-i ğavġa hāyınca tūl-ı emel
Cezbe-ī Rahmāna nazar kıl dergāhı unutma
5. Eyyām-ı selefde geķen erenlerin erkānı gibi
Meclis-i ‘aşķda ey cān bu ‘Aşķı unutma

183.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Hūrşīd-i ‘ālem tāb iken hūsniñ cemāli ey güneş
Neylerüm ġayrı güneşden bakmazam envārına
  2. Neyledi ‘uşşāķına ‘admeden haķ-yakın
Vāşıl itdi hūrşīdi iķbāl pūr envārına
  3. Nideyim cümle perīşān eyledi göñlüm evin
Kendi ‘aķlım şöyle kıldım ‘āşıkım didārına
- (48b)
4. Ka‘be’i vaşlında ķurbān itmeyen cān Aķmedīñ
ķuluna şādıķ deġildir dönmezem iķrārına
  5. Şāh-ı vaħdet bendesiyem tā ezelden tā ebed
‘Āşık oldum on sekiz biñ ‘ālemin mi‘mārına

6. Pîr elinden zehri nûş itmek şafâdır âşıkâ
Zâhidâ tuğyân ider irmez ânın esrârına
7. ‘Aşkî’yâ şabr-ı taḥammülde kararım kalmadı
Cân olan itmez mi ‘arzu yek cihet dildârına

184.

Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lâ tûn Fâ i lûn

1. Gülde âsâr-ı muḥabbet var sözimiz şol dikene
Levn-î aḥmer durur şâhım beñzemez ol fesleḡene
2. Hân-ı vişâlin umarsın ger o şehenşâhın
Çeşm ḥuffâş ile şöyle bakmaz ilm-i ledûn mektebine
3. Ey sefîḥ ṭabâyi‘ nice bir inşâfında mı yok
Saña biñ yıl eser itmez meger ‘ömrüñ dükene
4. Noldı ey süfyân ki âḡu kaynadı kanında
İntikâm ideyim virsen la‘net var daḡıl idene
5. Ey rakîb sen nice bir yâr ile aḡyâr olasın
Dilerem başı aşılsın ṭamû içinde resene
6. Cezb ider bir lu‘bile nâḡâh ayırır seni yârinden
‘Âḡıl isen ey deli aḡâḡ düşme cihânın peşine
7. Keşf-i ırâz itme şakın bî-gâneye ebsem ol ‘Aşkî
Söyleyecek söz var ise söyle muḡâdir bilene

185.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ey dirigā yā deli dersem aṣl-ı kânım tãñ mıdır
Zülf-ü ḥaṭṭıñ ḥayrete şaldı beni ey pâdişâh
2. Mest olup mât oldu ‘aqlım hiffet oldu erkân
Resme gelmez vaşfa şıgmaz ne ‘acâ’ib bargâh
3. Nice eyyâm geçdi dîlde hiç ârāmım kalmadı
Nūr-ı zulmetde esîrim kânde kaldı şems-i mâh
(49a)
4. Vaşlına olmaz behâ kânıñdan özge ‘âşıkıñ
‘Aşıkı bî-çârene ancak yine sensin penâh
5. Zâr-ı sergerdân olup düşdüm melâmet kûhına
‘Aqlım aldı ‘**Aşkı**’yâ ol çeşmle rûy-ı siyah

186.

Mef ū lū Fā i lā tū Me fā ī lū Fā i lūn

1. Geldim size bir iki üç tayy-ı mekân eyle ‘urûç
Mâh-i ḥaḳîḳâtden revc göster anı hoş gören
2. Şakla seni şakla izle seni gözle yine
Derd ile âh eyleyeni gizle gönül iklimine
3. Adım başa diñle haber kalp evine itme siper
‘**Aşkî**’ ‘ayân mecr ile bir söyle sözi dinleyene

187.

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḥtār

Evlād u Āline Aşḥābına Ey Yār

Ḥarfu’l-Yā

Nuṭk-ı Dūvāzdeh

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Ol cemāli muṭlaḳıñdır şemş-i māh-ı müşterī
Senden aldı feyż-i Ḥaḳḳı enbiyānıñ her biri
  2. Hem vekīlin hem Ḥabībīñdir ‘Aliyyü’l-mürtezā
Noḳṭā-ı sırrı sensin anda ḥesāb-ı maḥşerī
  3. Ma‘deni sırr-ı nübüvvetdir ḥüsn-i ḥulḳu’r-rıza
Cevheri kânī velāyet şāhı Ḥüseynī Ḥaydarī
  4. Zübde-ı āl-i ‘abādır şāh-ı Zeyne’l-‘Ābidin
Rehnümāy-ı ḳurb-ı vaḥdet ol Muḥammed Bāḳırī
  5. Vir şalāvāt ehl-i beyte al selāmı sende Ḥay
Mezhebī şıdḳı imānım ol İmām-ı Ca‘ferī
  6. Cān içinde kim severse Kāzımı ḥaḳḳe’l-yakīn
Şüphe yok vaşlıdır ol içdi Rızā’dır Kevseri
- (49b)
7. Ol Taḳī nūr-i hidāyet hem Naḳī lütf u ‘aṭā
‘Āşıḳānıñ pişvāsı ‘Askerī’dir ‘Askerī
  8. Mehdi-ı şaḥib sa‘ādet ḳandedir yā Rab bu dem
Āfitāb-ı rüz-i maḥşer ehl-i Ḥaḳḳın rehberi

9. Hāndān-ı ehl-i beytin çākeriyim ‘Aşķi’yā
Tañ mıdır kılsam fedā ‘anter gibi cān u sırrı

188.

Mef ū lü Fā i lā tü Me fā ī lü Fā i lün

1. Kṡtb-ı ‘ālem pīrimiz İsm-i ‘Āzam gülümüz
Cümle dilde ismimiz Kādirīyüz Kādiri
2. İmām Hüseyn ‘aşķına ırgür Mevlām sırrını
Cānlar fedā yoluna Kādirīyüz Kādiri
3. Esrārullah mahzeni açıldı Hāķ gülşeni
Ehlü’l-lahıñ sultānı Kādirīyüz Kādiri
4. Ceddi Resūl ol velī yoludur sırrı ‘Alī
Mesrūr et cān u dili Kādirīyüz Kādiri
5. Derviş ‘Aşķī bendeni esirge bī-çārenī
Fedādır cān u teni Kādirīyüz Kādirī

189.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1. Aḥmed’e biñ selām it çek ‘Alī kültigini
Rüstem-i Zāl Nerīmān misli eyle cengini
Cem‘ olub pāzār yerine açagör kepengini
Kāfile olmuş giderler gözledüp serhengini
Harb olundı kūs-ı harbī bekle dil āhengini
2. Emr-i kudret böyledir bil zāhir ola bir kişı

Bir dāhī vardır anınla hem mu‘āvīn serkeşi
Göñlini ayırma Hāḡ’dan kıl tevekkül ey kişi
Ḳāfile olmuş giderler gözledüp serhengini
Harb olundı kūs-ı harbī bekle dil āhengini

(50a)

3. Tārihin añın dilersen diñle benden bir haber
Bir iki üç beş ne lazım bu seferdir bu sefer
‘Aşḡi’yā ġāfil bulunma belde kemer elde taber
Ḳāfile olmuş giderler gözledüb serhengini
Harb olundı kūs-ı harbī bekle dil āhengini

190.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Yitirdim ‘aqlımı cāmım elimden aldılar şimdi
Şarāb-ı ‘aşḡ ile memlū edüp götürdüler şimdi
2. İçüp mestānelik ‘arḡ eyler oldum şānıma bir bir
Tecellī zāhir oldukça ta‘accub kıldılar şimdi
3. Kimi taḡḡīr ider oldı kimi taḡḡīḡ ider ancak
Görünmez naḡş-ı pinhānım bilinmez bildiler şimdi
4. Dizilmiş incüler tezyīn içün bend eylemiş zūlfūñ
Çeküp cezb itmede ḡālim perīşān itdiler şimdi
5. Sülūk-i seyr-i sırrımda ḡamu vārılık benim ‘Aşḡī
Vücūdī baḡr-ı cūd oldım dükānım bildiler şimdi

191.

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn

1. Tecellī hüsni dilberden açıldı tab‘ımıñ kâni
Zuhûri dâne eşyâdan görindi vech-i hâkķâni
2. Kāmū levnī bu envārīñ okundu ‘alleme’l-esmā
Tekellüm mevc-i ademden bu bahrīñ özge sultānı
3. Maķalāt ehli bilmezler kimindir bu ğonca cünbüşler
Hayāt-ı zannı ‘aķlından ırakdır beyt-i Raķmānı
4. Kulaķ ‘āşık olur göz görmeden ‘akıl duymuş erler
Neşāt-ı ‘āşıkā bürhān degil mi nuţķuñ iz’ānı
5. Nüfûsa irmedin insān deĝilsin sendedir taķşīr
İrişmez her gedāyaya gözet erden bu erkānı
6. Nefehtü ‘ilmine ma‘rûf gerekdir mürşīd o gence
Semā‘ı sırrı ķalbinden oku imdi bu ‘irfānı
7. Ledünne ğavs olan anlar bu mecre kim dūrūr ğavvāş
Ezelden tā ebed ‘Aşķı bu nazmıñ feth-i bürhānı

(50b)

192.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Hāzret-i lütf-i Hüdā’dan ķıldı en’ām ezeli
Ħamdulillah kim Muĥammed mürtezādandır yolu
Mīrim Ħasan şāhım Ħüseyn ķurretü’l-‘ayn-ı veli
Dönmezem şāhın yolundan dost Muĥammed yā ‘Alī

Ve ‘Allī ve ‘Allī Ve ‘Allī ve ‘alā

2. Yā Muḥammed kıl ‘ināyet lī-ma‘allah ḥaḳḳıçün
Kāşka sırrı ezel hem şāhı merdān ḥaḳḳıçün
Baḥr ‘ilminden ‘ināyet eyle Ḳur’an ḥaḳḳıçün
Dönmezem şāhiñ yolundan dost yā Muḥammed yā ‘Alī
Ve ‘Allī ve ‘Allī Ve ‘Allī ve ‘alā

3. Şeyḥim İbrahīm Ḥanīfden okudum ben dersimi
Hem tarīḳ-i Ḳādirīye içre aldı destimi⁷⁸
‘Āşıkta feth olur her dem ‘ināyet ḳapısı
Dönmezem şāhiñ yolundan dost yā Muḥammed yā ‘Alī
Ve ‘Allī ve ‘Allī Ve ‘Allī ve ‘alā

4. Dervīş ‘Aşḳī derdmendi gör ğarib-ī kemterī
Dönmezem Al-i ‘Abādan Ca‘feriyim Ca‘ferī
Hem nazargāh-ı Hüdādan Ḳādiriyim Ḳādirī
Dönmezem şāhiñ yolundan dost yā Muḥammed yā ‘Alī
Ve ‘Allī ve ‘Allī Ve ‘Allī ve ‘alā

5. Cümle ‘uşşāḳa şafādır baḥr-ı ‘aşḳın cür‘ası
Mücrime merhem dūrür hem āsitānın şu‘lesi
‘Āşıkına ne feth olur her dem ‘ināyet ḳapısı
Dönmezem şāhiñ yolundan dost yā Muḥammed yā ‘Alī
Ve ‘Allī ve ‘Allī Ve ‘Allī ve ‘alā

193.

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

⁷⁸ “Hamdulillāh kim tarikat içre yazdı ismimi” 50b varakta not düşülmüş olup, “āşıkta feth olur her dem ‘ināyet ḳapısı” diye yazılmış olan kısım yazıldıktan sonra üstü çizilmiştir.

1. Mülketi ‘aşkıñ nişanı kalbimiñ dürdānesi
Kenz-i la-yüfnā değil mi göñlümüñ virānesi

(51a)

Qalmaya benlik ārāya bula dil ferhādını
Mekteb-i ‘irfāniledir üstād ile fennī
Sermāye-i himmetle okur varaḡ-ı ‘ilm-i ledünnī

2. Ğāfil olma gözin aç bu fenānıñ hāline sen
Yek nazar eyle ‘āşıkıñ ‘ilmiyle ‘irfanına sen
Pāk eyle göñlün evin aldanma her yanına sen
Mekteb-i ‘irfāniledir üstādile fennī
Sermāye-i himmetle okur varaḡ-ı ‘ilm-i ledünnī

3. Bu ‘ālem-i şüret ey zāhid bir sīret içündür
Maḡsūd-ı nazar bu ‘ālemde başiret içündür
Bu fırḡat-ı ervāḡ şive-ī vuşlat içündür
Mekteb-i ‘irfāniledir üstād ile fennī
Sermāye-i himmetle okur varaḡ-ı ‘ilm-i ledünnī

4. Dīv olma şaḡın Ādem iken ey Ādem-i zāt
Ādem kıldı sücūd melāik-i arz-ı semāvāt
Ol feyyāz-ı ezel Ādeme nefḡ itdi emānāt
Mekteb-i ‘irfān iledir üstād ile fennī
Sermāye-i himmetle okur varaḡ-ı ‘ilm-i ledünnī

5. Āgāh ol es bād-ı nesīm-i şabā yelleri
Gülşen-i ‘aşḡda öter ‘Aşḡi’yā bülbülleri
Da‘vet-i Raḡmāna nidā ider ḡüb-ı dilleri
Mekteb-i ‘irfāniledir üstād ile fennī
Sermāye-i himmetle okur varaḡ-ı ‘ilm-i ledünnī

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Āsitānın gülşeninde gör kurulmuş minberi
Cem‘ olup maḥfiyle erler gūş idüp ol serveri
Ḳudret-i çevgān elinde daḥi atlas çenberi
Vaḥdet-i cem ‘i Ḥüdā’dır Haḳ Muḥammed Ḥaydarī

(51b)

Maḥzet-i feyż-i ‘aṭādır Şeyḥ ‘Abdulkādirī

2. Görmedi misliñ cihānda Ḥazreti Şeyḥiñ gibi
‘Āşıkānıñ dīdesi seylān ider Ceyhūn gibi
Zabṭ ider bāzū’i ḳudret şaydını şāhıñ gibi
Vaḥdet-i cem ‘i Ḥüdādır Haḳ Muḥammed Ḥaydarī
Maḥzet-i feyż-i ‘aṭādır Şeyḥ ‘Abdulkādirī
3. Dā’imā nuşret livāsı her taraf lem‘ān ider
Müşrīke tīr-i ḳazādır mü’mine iḥsān ider
Yek nazarla bir gedāy-ı ‘āleme sultān ider
Vaḥdet-i cem ‘i Ḥüdādır Haḳ Muḥammed Ḥaydarī
Maḥzet-i feyż-i ‘aṭādır Şeyḥ ‘Abdulkādirī
4. Oğlum deyü andı anı ol Muḥammed Muşṭafa
Okudı āyāt-ı hadīs ḥaḳḳına ol pür şafā
Hem fütüvvet dāmenini tutdılar ehl-i vefā
Vaḥdet-i cem ‘i Ḥüdā’dır Haḳ Muḥammed Ḥaydarī
Maḥzet-i feyż-i ‘aṭādır Şeyḥ ‘Abdulkādirī
5. Der guhende dervīş ‘**Aşḳī** ḳulda sen sâ’ildesin
Her ne emretti ise sultān ḥükmüne ḳā’ildesin
Şaḥn-ı gülşende ümīdī yār ile vāşıldasın

Vahdet-i cem 'i Hüddadır haḳ Muhammed Ḥaydarī
Maḥzet-i feyż-i 'aṭādır Şeyḫ 'Abdülkādīri

195.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Zuhūrī şems haḳḳānī ‘aceb kimden gelür şimdi
Bu cüz’ün ḥaşıllı kimden zuhūrī kim olur şimdi
  2. Bu cüz’ün sırrını bulsun vücūduñ mümküne irsün
Emānet ḳadrini bilsün bu ‘ahdı kim bilür şimdi
  3. ‘Adālet eylesün dilde “nefehtü” emrini cānda
Emānet maḥfīdir sende beyānı kimdedir şimdi
- (52a)
4. Niceler düşdi ğavġaya koyub işini ferdāya
Hidāyet-i Yūnus ile bayā ‘aceb ḳanden irür şimdi
  5. Ne sırdır sırrı cum‘anıñ irişsem ğavrına ānıñ
Cemāli kāmīl insānıñ zuhūrī cem‘ olur şimdi
  6. Ḳur‘ān bilür bu devrānı ne sırdır ‘ilm-i haḳḳānī
Gözin aç göresin anı bu ḥāle kim gelür şimdi
  7. Bu zannī ‘itīḳādından çıkar şirki gümānından
Ḥayālī dil ḥayāmından bu ‘Aşḳī kim görür şimdi

196.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Bu vücūdum zevrākın aldı gine ‘aşka bahresi
Esdi haqīkat yelleri tōldı yelken pāresi
2. Dost deyüp kıldım nazar düşdüm o bahrın mevcine
Kūnhuni bilmez felekler kandedir kenāresi
3. Bir dūkenmez derde düşdüm umarım şāhdan kerem
Bu iniledim gāyetinde olmuşum āvāresi
4. Gāh olur Mecnūn misali tutuşup āh eylerem
Gāh olur şabra taḥammül çāre sırr-ı bī-çāresi
5. Tığ-ı gānzen şöyle urdı sīne-i çāk eyledi
Bu ne sırdır hiç öñulmaz bu kimiñ yāresi
6. ‘Āşkıñ sensin ezelden destgīri ey Ḥabīb
Boynuma bend olsa tññ mı zūlfüñ bir tāresi
7. Kim giriftār oldı derde ‘aşk añı berbād ider
‘Āşkı’yā maḥfī olur mı ‘āşkın dil-dāresi

197.

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn

1. Göñülde naqş olan Qur’an degil mi
Ānı kim bilmesey hayvān degil mi
2. Hurūf-i dürr-i yektā levḥ-i maḥfūz
Bulārı keşf iden insān degil mi

3. ‘Ulum-i tevḥīdī īmān-ı ikrāra
Ḥayā ‘ilm-i edeb erkân degil mi

(52b)

4. Tecellî eyleyen her yer vücûda
Zevâli yok Hüve’r-rahmân degil mi

5. Muḥammed nûrına ğarķ oldu ekvân
Rumûz-ı Kâf ve’l-Ḳur’ân degil mi

6. Ebî Bekrî ‘Ömer ‘Osmân Billah
‘Alî şîri Ḥüdâ merdân degil mi

7. Ḥasan’dır cismimiñ cāmı hayâtı
Ḥüseynî mefḥarî īmān degil mi

8. ‘Aliyyü’l-‘Ābidîn Bâķır u Şâdık
İmām Kâzım Rızâ sultân degil mi

9. Taķî hādî Naķî sırrı velâyet
Ḥaķıķat rahne-i bürhân degil mi

10. Muvahḥid Ka’besidir ‘Askerî hem
Maķâm-ı kıblede mihmân degil mi

11. Muḥammed Mehdî Sultân-ı ‘Ālem
Zuhûrî ‘âleme iḥsân degil mi

12. Gözin aç sâķi-i vahdet bu sırdır
O cür’adan āķan ‘ummân degil mi

13. Bularnı ‘**Aşkı**’yā başduğı toprāk
Gözime tūtiyā her ‘an degil mi

198.

Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn Me fā ī lūn

1. ‘Aceb bālāy-ı ‘izzetden bize ihsān ider var mı
Yüzi gülzār erenlerden bize ihsān ider var mı
  2. Cemāl-i mürşide irsen sözün çıkdığını bilsen
Özini hāk-i pāy itsen bize ihsān ider var mı
  3. Ne güçdür hemnîşin olmağ yolunda bir kişi bulmağ
Budur müşkil gözin aç bul bize ihsān ider var mı
  4. Sözüm dinler isen ey dervîş saña āsān ola her iş
Göñülde kalmasın teşvîş bize ihsān ider var mı
  5. Tutarısın pend ile nuşhı saña ğāyet irür nef’ī
Gerekse anlaya Hākķı bize ihsān ider var mı
- (53a)
6. Göñül Belķıs’ın şāhına maţbu’ oldı Süleymān’a
Bular erdi bu seyrāna bize ihsān ider var mı
  7. Gör ey ‘**Aşķı**’ maķāmından vişālī yār yarından
Bu nuţķı söyleyen Hāk’ dan bize ihsān ider var mı

199.

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

1. Sebkat itmez mi kulun 'iṣyānına Hāḳ rahmeti
Mu'terīf-i cūrm olursa geldi āyet sebkatı
2. Nesholur mı mü'miniñ āhı 'aceb ey zāhidā
Sāye'i andan idüp tuta yüce bu āyeti
3. Qande kaldı 'ilmine maḡrūr olup daḫi itdiḡin
Kimden ister isen 'aceb bu beyt içinde ḫācetī
4. Bende ol āl-i Resūle ṣaṣmaḡal endāzeden
Gel bu mir'āt-ı Hūdā'dan kıl temennā vuṣlātı
5. Şek degil kıldım şehādet cān içinde 'Aşḳi'yā
Nī'metī 'azmāya şimdi çekdi kurbī vaḫdeti

200.

Mūs tef i lūn Mūs tef i lūn Mūs tef i lūn Mūs tef i lūn

1. Miskin saçın ebrūları 'aqlım perīṣān eyledi
Hüsniñ ḫaḳīḳat gülşenī 'aynımda cevlan eyledi
2. Kıldı ḫarāret meskeni ḳalbim ocaḡında tamām
Misl-i ḡār-ı 'ankebūt ḳalbimde mihmān eyledi
3. Hāşılı müflis gedāyım dergehinde ol şehiñ
Derd ile ālūde iken derde dermān eyledi

4. Kısmetî rûz-i ezelden men naşîbim aldım ûş
Münkiriñ kande naşîbî fikri tuğyân eyledi
5. Kâbili mi ‘aşkıım ezelden nice bî-gâne olam
Herkese sehmî mücellâ nûr-i Yezdân eyledi
6. Yeridir yansam fûrû‘undan cemâlin şem‘ine
Zîrâ-kim fennûs ‘aşkıñ nâr-ı hicrân eyledi
7. Şahñ-ı dilde rûşen oldu ‘**Aşkı**’yâ hâlin seniñ
Galibâ dostun saña çok lûtf-i ihsân eyledi

(53b)

201.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Açıldı gönçalar şahñ-ı çemende âşkâr oldu
Sañasın ‘âlem Firdevse döndi gül’izâr oldu
2. Bu yüzden ol cemâli pâke bakmâk hâtıra geldi
Anıñçün şimdi medhüşem derûnum bî-çarâr oldu
3. Anıñ sevdâsıdır tezyîn ider gönüm harâretten
Demâdem ruhlarıñ ‘aksi gözümde lâlezâr oldu
4. Kararım kalmadı düşdüm ayağa sen meded kıl kim
Vücûdum mahve yüz tutdı şu ‘aqlım târumâr oldu
5. Zuhûr itdikçe efkârıñ görünür tûra uş ekvân
Fırâk-ı eyyâmı ey ‘**Aşkı** ko feryâd-ı zâr oldu

202.

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1. Lebiñ deryāy-ı ‘ummāndır bilen bilür bu esrārı
Zuhūrıñ şemsi tābandır alan bilür bu ikrārı
2. Demişsin gizli kenzim ben açıldım kâtem içinde
Meni gören bilür şimdi kamū ‘ālemleriñ vārı
3. Başar kudret sem’idārım meni bildiñse ey zāhīd
Misāli ‘aks-ı nūrından irişdi qalbe envārı
4. Degildir kıl ū kāl ehli bu güftāre olan āgāh
Sadākat ‘ālemindendir bu rāzıñ külli ezkārı
5. Cemāli hüsniñe hayrān olur gören seni insān
Mükāfātın ider her ’ān bize ihsān idüp yārı
6. Ne hāletdir bu esrārıñ irişmez ğavrına kimse
Görünmez şüret-i naqşını bilmez aslā eṭvārı
7. Meger nācī olan bilür bu remze āšnā kimdir
Ezelden tā ebed nazmı içinde gizlū āsārı
8. Başıretsiz kişi görmez cemāli māsivā Allāh’ı
Ledün ‘ilmīni fark itmez qurār ‘aqlınca pāzārı
9. İķāmet kıl sırāt üzre şalātıñ irsin ihlāşa
Yüzünden bir ka‘ben ref’ it dilersen vech-i dildārı
10. Koyarsın şüret-i naqşı ider ānda saña en‘ām
İrişe halka ihlāsıñ kamu yār ola aġyārı

(54a)

11. Süheyl görme budur anı ayırır yâr yârından
Bu nazm-ı mürşidi pîrân görünür gizlü aşkârı
12. Muqâdir ehline ma'lûm sözün aşlı 'ayân oldu
Gel ey maḥbûb-ı vicdânım gönülde gizle efkârı
13. Fırâk-ı âteş-i sûzân ider kimde bu ḥâlet var
Mücerred dildeki ḥâle ider 'Aşkî bu güftârı

203.

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

1. Ribâyî 'ucbile ḥalkın ögin tutmak durur kârı
Degil bu resme billâhi meşîḥat sırr-ı esrârı
2. Revâ mı ḥalkı azdırmak utanmaz mı Hüdâ'dan ol
Niçün iptâl ider Ḥakkı gören şu mest-i murdârı
3. Ḥaḳîkatce bu erkânın şi'ârı Muştafâ'dandır
'Alîdir aḥz iden 'ahdî aña virmiş bu ikrârı
4. Tabâkâtden güzer kılmış bu 'ahdî hoşça tutmuşlar
Münâfık mübtedî bilmez 'aceb diñler bu eş'ârı
5. Şanur kim za'm-ı aqlınca aña beñzer velîler hep
Delîli rehnümâsı yok irir küfre kamu varı
6. Eger bir şeyḥ-i kâminden tutâydı dâmen-i Ḥakkı
Tarîkat beyyinâtından zuhûr eylerdi envârı

7. Gel ey Aşkî nihân eyle bu rāzı ehl-i tuğyāndan
Qabūl eyler mi rızq ehli derūnundan bu gūftārı

Temmet.

MÜFREDAT-I BABA ‘AŞKÎ

Yâ Rab murâfer pây-ı resen bihürmet-i nûr-i ‘Alî Haydarî
Bihakk zimmet-i isnâ vü ‘aşer beşinci ‘Abdulkâdirî

Güfte-î ‘Urfî Kıddise Sırruhu

Fazl-ı ruh girdgârım Meryem ezmin haşilest
Tâ-şod ‘Aliyyi ‘ayân ber şüreti bâbây-ı men

(54b)

NAZİRE-İ BABA ‘AŞKÎ

‘Âşıkı perverdigârsın hub cemâli bî-naẓîr
Enderun-i hâş-ı yektâ bir kûyî ra‘nây-ı men

Diger

Şadâkat ehl-i dillerden işitdim sırrı mahfiden
Ma‘ârif menzili güyâ bu bir bahrı ma‘ânîdir

Diger

Fahr-ı ‘âlem bendesiyüz şâh-ı merdân çâkeri
Ehl-i beytiñ kemteriyüz pâk-ı dâmân Ca‘ferî

Diger

‘Aşk yedi tabakadır üşde üçi geldi dile
İntihâ yok sırrı ‘aşka ibtidâsın kim bile

Diger

Bendeyim şol zāhida kim āyīnesi şāf degil⁷⁹
Erbāb-ı hāl birbirini bilmemek inşāf degil

Diger

Nefehtü fihi men rūhī buyurdu perverdigār
Çok tefekkür kıldım ‘arzū ‘aqlım olmaz pāyidār

Diger

Cürm-i ‘isyān bizdedir līk kesmeziz Hāk’ dan ümīdi
Bendeyüz Āl-i Resūle şanma şefā‘ atden ba‘īd

Diger

Ṭağıdup her dem tecellī şems-i mähī rūyımız
‘Aşk ile yağmā edilden mülk-ü dil pāzārımız

(55a)

Diger

O meşhedin tōldura gör vücūd hazīnesini
Āndan göresin kamu ‘ālem elsinesini

Diger

Çün tecellī ‘aşk dūrür hep fehmi idemenz şol delīl
Nice fehmi itsün ānı kim kendini kılmış delīl

Diger

Ḳaşr-ı Yezdān da muḳīm ol ola ḳalbinde neşāt
Sākī’ya tōldur sūrāhi içelim āb u ḥayāt

Diger

---

⁷⁹ Nefi’ye ait “Ehl-i dildir diyemem sinesi sâf olmayana,
ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil.” *beytine nazire olarak yazılmıştır.*

Meclis-i ‘aşkda şāhım cām-ı şıgāl şıgmaz
Kimine tūfān olur kim kimine Nūh-i necāt

Diger

‘Aşk ile yanmağda dāim mest olub hayrānesi
‘**Aşkı**’ya olmuşum men hüsniñ divānesi

Diger

Meded kıl kalmaya yolda şu kim ‘azm-i vişālindir
Ümīdi vaşl-ı yār eyler beni şem‘i cemālindir

Diger

Naẓm idersem kendi hālīm vecḥi vardır ma‘şūkā
Çün tecellī görünür ma‘şūk yüzünden ‘āşıka

GÜFTE-İ MEYL-İ BABA

Bire meded Aḥmed ümmeti ācibin meyli divānesi
‘Aşk ile pür yād olub derd ile dūrdānesi

(55b)

Diger

Āh idersem nola sevdā ile tolu gönül
Haberim yok seniñ ‘āşıkıñ olmuş gönül

Şallī ve Sellim ‘alā Nebiyyu’l Muḥtār

Evlād u Āline Aşḥābına Ey Yār

1. Çehār yār efendilerimiziñ ḥaqqında
Vürūd bulan ḥadīs-i şerifleridir

2. Ene Medīnetü'ş-şıdku ve Ebī Bekr esāsihā
Ene Medīnetü'l-'adl ü 'Ömer Haydarühā

3. İnā Medīnetü'l-hayā vü 'Osmān Saḳfihā
İnā Medīnetü'l-'ilm ü 'Alī Bābu hā

Şadaḳa Resūlullah
Ve şadaḳa revā hu
'aleyhim ecmā'in

(56a)

Hāzā du'ā-i te'līf Ḥazret-i Şeyḫ El-Ḥāc İbrāhim Ḥanīf ḳuddise sırruhu el-Ḳādirī Bārekallah Bārekallah bereḳāt-ı Kelāmullah-ra bi-'azamet bozorgi Ḥüdā ez berāy-ı rızā'i Allah hoştūdī Ḥaḳ Sübhānehü Te'āla Celle ve 'alā ervāḫ-ı enbīyā vü ervāḫ-ı evliyā vü etḳīyā u eşfīyā şalavātü'l-rahmān 'aleyhim ecmāin.Be-taḫşīş-i rūḫ-ı münevver, muḳaddes, mutahhir, mu'allā, müzekkā, müctebā, müḳtedā Ḥazret-i şadr-ı bedr-i kā'ināt vü ḥülāşa-ı zīreī mevcūdāt tabīb-i 'illet cürm-ı günāḫ maḫrūm sera-perde-ı li-m'allah, enīs ü bī-dārān sehregāḫ mesned-nişin ḳābe ḳavseyn-i ev edna dūrbīn mā-zāḡe'l-başr ve mā teḡā tırş u şīrin 'abes ü tevellā 'an mäh-ı ve'd-ḡuḫā sūnbül müy ve'l-leyli izā-secā 'ātī benām-ı Ḥazret-i Muḫammedu'l-Muştafā Şalli 'Aleyh-i ve 'Alā Alihi aşḫābihi ecmā'in.Ez-berāy-ı çehār yār-ı 'ızāmu āli u evlādi ve aşḫābi ezvāc-ı muḫahirāt-ı ḫulefā-ı rāşīdīn ümmeti mücāhhidin aşḫāb-ı şuffe ve aşḫāb-ı Bedr ve Ḥazret-i İmām Ḥasan 'Alī ve Ḥazret-i İmām Ḥüseyn Velī şühedā'i Uhud ve şühedā'i Bedir u şühedā'i dost Kerbelā Rıḡvānullah-i 'aleyhim ecma'in ve bā ḫuşuş ervāḫ-ı şāḫībīn işān u cemi' emānāt müctehid ibni ve ḳurre'i seb'atü rāviyāt işān u ḫulefā'i dervişān işānan ki cemi' ḫuzerān-ı ḫācegān 'alişāndır belde-i fāḫre-ı Bağdād Neccār ev Semerkand ve Belḫ ve

(56b)Ḥorāsān ve Geylān ve İstānbül ve cemī' bilād-ı İslām bu da endügin şite end be-taḫşīş-ı rūḫ-ı pür fütūḫ -ı merhem dil-hāḫ-ı âşīḳān ḫācet-i ber-avrede-i her şādīḳān Ḥazret-i Şeyḫ Sultān 'Abdulḳādir Geylān tekaddese merḳade'l-'azīz, pīrān-ı işān ve dervīşān bī-taḫşīş-i Ḥazret-i işānıma ḳaddese sırrıhu'l-'azīz ervāḫ-ı pederān, māderān, birāderān, üstādān mu'allimān yetīmān-ı ḡarībān bī-çāregān 'aşīḳān-ı

şādıkān abdālan-ı ervāḥ-ı güzeşteḡān kāffe’i ehl-i īmān-ı mü’minin mü’mīnāt ḡuzūr ḡāzīrān beḡā’i rahāt-ı dostān ‘afv-ı takṡīrāt hall-i müṡkilāt ḡuṡul-ı ḡayr-ı merdāt-ı selamet-i ḡāzīrān, selamet-i misāfirān berr bahr-ı ‘avn-ı nuṡret-i leṡker-i islām maḡḡūr-ı ‘adā ārāmeṡ-i fuḡarā tevḡīḡ-i ‘adālet sultān vaḡt-ı feth-i dil-hāh-ı ez diyār-ı muḡabbet-i ḡāzret-i Mevlā ve tevsī’a-yı rızḡ ve bī-ḡaḡḡı yek-dīḡer ez berāy-ı ḡūdā, fātīḡa.

Hāzā du‘ā-i dīḡer te’līf-i ḡāzreti eṡ-ṡeyḡ Babā ‘Aṡḡī el-Ḳādiri ḡüve Elḡamdü li’llahillezī ce‘ale müṡahede-i enbīyā-ī ḡıbleten-li’l’ārīḡīn ve merāḡıd-i evlīyā’i Ka’be’ten-li’t-ḡāḡīn ve ce‘ale’s-semekü bī-ḡablihim sebiyyān li’n-nicān yevme’d-dīn ve’l-i-ḡiṡām-ı bihim ḡıbleten fī irtīḡā’i’d-derecāt fī ‘aliyyīn ve’l-iḡḡidā’

(57a) bī-ḡarīḡatıhim farḡān ‘Alā kāffete’n-nās-ı ecmā’īn birahḡmetike yā erḡame’r-rāḡīmīn ve yā ḡayru’n-nāṡīrīn bâ-ḡıyāsü’l-müṡtaḡḡībīn aḡiṡnā yā Rabbe’l-‘ālemīn ḡāṡṡeten Ḳur’an olunan Ḳur’an-i ‘Azīmü’s-sānī ve eylediḡımız zıkr-i Kelime-i Tevhīdī ḡaḡ Celle ve ‘Alā dergāḡ ve ālāy-ı ‘izzetinde ḡabüle karīn eyleye. ḡāṡıl olan ecr-i ‘azīmī ḡāṡṡeten iki cihān serverī Muḡammedü’l-Muṡḡafā ṡallallah-i ‘aleyh-i ve sellem el- meḡ’ūs min ṡudūri’l-baḡḡā’i ve ḡülāṡā’tü’l-arabü’l-‘urbā’i ve ḡāteme’l-enbīyā’i ve kuduvetü’l-eṡḡıyā’i ve ḡurretü’l-‘ayn Ādem ve ḡavvā ḡāle ‘aleyhi’s-selām küntü beyne ve Ādeme beyne’l-mā’i ve’t’tīn Seyyīd-i Kā’ināt ve ḡülāṡā’i mevcūdāt ve biḡter-i ‘ālem-i sultān bī-taḡḡḡāḡ-ı nübüvvet ve risālet-i inṡā’i benāyı ṡerī’at ve ḡarīḡat ve ḡaḡḡıḡat ve ma’rifet-i resānende-i nāṡṡe-i lâ-reybe ḡüzārende’i aḡvāl-i ‘ālem-i ḡayb-i ṡadr-ı ṡaffe-ī ṡaffāvidir sipihr-i ictināb ve aḡter-i burḡ ve ḡāṡāḡıbu’l-vaḡī ve’t-tenzīl ā’niye Muḡammedu’l-Muṡḡafā ṡallallahu ‘aleyh-i ve sellem efendimiziñ pāk-ı münevver muḡaḡher mücellā müzekka ruḡ-ı ṡerīflerine vāṡıl eyleye. Andan daḡı ḡāṡıl olan ecr-i ‘azīmī ḡassten ḡehār yār-ı ḡüzīn rıdvānullahi Te’ālī ‘aleyhim ecmāin ā’niye Ebū Bekru’s-ṡıddīḡ ve ‘Ömerü’l-Fārūḡ ve ‘Osmān-ı zī’n-nüreyne ve ‘Alīyyü’l-Mürteżā-i keremullah veḡhe el-Kerīm rüy-i kelāmü’l-mülk.

(58b) El-celīl ‘aleyh-i efzālu’ṡ-ṡalavāt ve ekmelu’l-tecbīle’d-dāy-i ḡüve dārü’l-müḡḡaḡīn ve nūru’l-ḡüdāy-i ve sürûr-i Āl-i ‘Abā ve’ṡ-ṡalātü’s-selām ‘Alī mūnisih ve aḡıhi ve vaṡṡihillezī cem’ullahi küllil faṡīletīn fīhi Seyyidī ve Mevlā’i Ebi’l-ḡāsan ve’l-ḡüseyin emīre’l-mü’minin ve imām’ü-müḡḡaḡīn ve ḡabīb-i Rabbe’l-ālemin Esedüllahü’l-ḡālib imām ‘Alī İbn-i Ebū ḡālibe’l-ḡalīfet-i ba’de ‘Osmān zī’n-nüreyne vārisü’l-ḡuleḡā’i ve ḡüve’r-rābī’-i ba’de’n-nebiyyi Kerremallahu veḡhe

efendilerimiziñ pāk-ı münevver muṭahhar rūḥ-ı şeriflerine vâsıl andan daḥi ḥâşıl olan ecr-i ‘azîmin ḥâşşeten ḥayru’n-nâsü’n-nisâe Ḥadîcetü’l-kübrâ ve fahrü’n-nisâ’i Fâtîmâtü’z-Zehrâ ve ibneyhümü’l-Ḥasan ve’l-Ḥüseyn ve a’lame’l-hüdâ e’immetü isnâ ‘aşere çehârdeh ma’sûm pāk-i ‘ammîn’l-Ḥamzati ve’l-‘Abbâs Ca’ferü’t-Tayyâr İbrâhîm ve Kâsım ve’t-Tâhir ‘aşere-i mübeşşere enşârın ve Aşḥâb-ı Resûllah ‘aleyhim ecmâin efendileimiziñ pāk-ı münevver muṭahhar rūḥ-ı şeriflerine vâsıl eyleye āndan daḥi ḥâşıl olan ecr-i ‘azîmî ṭabaḳatden güzâran eyleyen ‘izzet-i ikrâm efendilerimiziñ pāk-ı münevver muṭahhar rūḥ-ı şeriflerine vâsıl eyleyen andan daḥi ḥâşıl olan ecr-i ‘azîmî pîrîmiz el-Ḳuṭbu’r-Rabbânî ve’l-Gavsü’s-Hemedânî maḥbûb-ı sübhânî ve’n-nûr buhânî Ḥazret-i Şeyḥ ‘Abdülkâdir Geylânî efendilerimiziñ pāk-ı münevver (58a) muṭahhar rūḥ-ı şeriflerine vâsıl eyleye āndan daḥi ḥâşıl olan ecr-i ‘azîmî on iki ṭarîḳatden güzêrân iden pîrân-ı müştēhîdân ‘izzet-i ikrâm meşâyih zevî’l-iḥtirâm fuḳarâ-i dervîşân ‘âşîḳân-ı şâdîḳân muḥibbân-ı kâffe’i ehl-i imân rūḥ-ı şeriflerine vâsıl eyleye, āndan daḥi ḥâşıl olan ecr-i ‘azîmî ḥâşşeten bânî’ şâḥibu’l-ḥayrât ve’l-ḥasenât e’s-şeyḥ Ḥüseyn ‘**Aşḳî** Dervîş Nu’mân ve Meylî Baba Ḥazretleriniñ nevvere merḳaduhu rūḥ-ı şeriflerine vâsıl eyleye ve daḥi cümlemizin gelmiş ve geçmiş akrabâ ve ta’alluḳâtımızıñ rūḥ-ı şeriflerine vâsıl eyleye İlahî cümlemiziñ ḳalblerimizde miżmâr olan dünyevî ve uhrevî murâdet-i ḥayriyyemizi feth-i bâb eyleye şer şıfât olan maṭlûblarımızı ref’i ref’ eyleye İlahî sırrı Al-i Muḥammed’den cümlemizi ḥişşemend ḥişşedâr eyleye, şon nefesde imân-ı kemâlîle ḥâtimeler müyesser eyleye, burada cem’ eylediği gibi rûz-i maḥşerde liva-ul-hamd ismi ile müsemmâ olan sancağı dibinde ḥaşr-ı cem’ eyleye, İlahî pâdişâh-ı ‘âlem-penâh Ḥazretleriniñ selâmetliğı çün, leşker-i islâm selâmetliğıçün, cemi’ müşkillerimiz fethî içün, beldemizin selâmetliğıçün, def’i belâ redd-i ḳazâ ḥuşûl-ı ḥall murâdât-i beḳâ’i imân rû’yet keşf-i cemâlullah, Rızâen lillah. El-Fâtîḥa

İmāmān İsney ‘Aşere Rağıyallahu ‘Anhum

Hażret-i imām ‘Alī Kerremallahu Vechuhu ve Rađıyallahu ‘Anhu

Otuz altı evladı olup cümleden on sekiz nefer zekürdür ve on sekiz nefer inâsdur. Ve ba‘zı rivayette on tokuz oğlân ve on yedi kızdır. Altı nefer eyyâm-ı hayâtında müteveffa olup ve altı nefer Kerbelâda şerbet şehâdetden nûş eylediler. Bunlardan meşhûr olanlar İmām Hasan ve İmām Hüseyin ve Mühşin ve Yahyâ ve ‘Abdullah ve Muhammed Hanîfe ve Ebû Bekir ve ‘ Ömer ve ‘ Osman ve ‘Avn ve Ca‘fer ve ‘Abbas vallahu ‘âlemü Hażret-i İmām Hüseyin Rağıyallahu ‘Anhu ekber evlâdî Hażret-i Zehrâdır. Veladet-i şerîfi mâh-i ramazânîñ on beşinci gününde hicretîñ on üçüncü yılındadır. Vefât-ı mâh-ı şaferîñ on tokuzuncu gecesinde hicretîñ ellisindedir. Müddet-i ‘ömrü şerîfi kırk altı yıl ve altı ay ve on beş gün idi ve on altı nefer evlâd-ı olup ol biri zekür ve beş nefer inasdır. Ve ol cümleden meşhûr olan Yezîd ve Hüseyin ve Talha ve İsmâ‘il ve ‘Abdullah ve Hamza ve ‘Abdurrahmân ve ‘ Ömer ve Kâsım vallahu ‘âlemu imâmı salis Hażret-i İmām Hüseyin Rağıyallahu ‘Anhu velâdet-i şerîfi hicretîñ dördüncü yılında, vefâtı mâh-ı muharrem ayının onuncu gününde cum‘a günü hicretîñ altmış altıncı yılındadır. Müddet-i ‘ömr-i şerîfi

(59a) altmış bir yıl beş ay beş gün idi. Marâziyesi Ümmü’l-fazlı idi zevce-i ‘Abbas bin ‘Abdulmuţtalib ve evlâdî ‘Alî eger ‘Alâ evsât-ı ‘Alâ asâğır ‘Abdullah Muhammed Ca‘fer vallahü ‘âlem. İmām-ı Rabi‘ Hażreti İmām-ı Zeyne’l-‘Abidîn bin Hüseyin Rağıyallahu ‘Anhu velâdet-i şerîfi hicretîñ otuz altı yılında vâkı şod vefâtı hicretîñ yetmiş beşinci yılındadır. Evlâdî on sekiz nefer olup tokuz nefer zekür ve tokuz nefer inasdır meşhûr olan Ca‘fer ve ‘Abdullah ve İbrahim vallahü ‘âlem. İmamı hâmis Hażret-i İmamı Muhammed Bâkıru Rağıyallahu ‘Anhu künyesi Ebû Ca‘fer lakâbı Bâkır’dır. Velâdet-i şerîfi Medine cum‘a gün mâh-ı şaferîñ üçünde hicretîñ elli yedisinde vâkı şod olup, yedi evlâdî olup, meşhûr olan Ca‘fer ‘Abdullah İbrahim vallahu ‘âlemu İmâmı sâdisü Hażret-i İmam-i Ca‘fer Şâdık Rağıyallahu ‘Anhu velâdet şerîfi Medine’de düşünbe gün mâh-ı rabi‘ül-evvelîñ on yedinci gününde hicretîñ seksân senesindedir. Ekseri ‘ulûmu ‘Arabîye aña mensûbdur. Ca‘fer, Hamza, Ebyaz ve Muşhâf ve Fâtıma ve Ca‘fer, Câmî‘i gibi yedi nefer evlâdî olup İsmâ‘il, ‘Abdullah, Mūsâ, İshâk, Muhammed, ‘Abbâs, ‘Alî, İmām-ı sâbi‘ Hażret-i İmām-ı Mūsâ Kâzım Rağıyallahu ‘Anhu velâdet şerîfi yekşenbe

(59b) günü hicretiñ yüz yirmi yedi yıl geçdikdedir. Hārūne'r-Reşīd zindānında vefāt etmişdir. Altmış nefer evlādı olub yirmi üç nefer zekūr otuz yedi nefer inasdur meşhūr olanlar 'Abbās, Harūn, İshāk, İsmā'il, Hasan, Rızā, İbrahim mürtezā Muḥammed Ca'fer vallahū 'ālemū imām-ı sāmīnū Ḥazret-i İmāmı 'Alī bin Mūsā Rızā Raḍıyallahu 'Anhu velādet şerifi Medīne'dedir. Pençşenbe günü nısfı rebī'ül-ahiriñ hicretiñ yüz elli yılı geçdikde vāqı' şod beş nefer evlādı olub Muḥammed Hasan vallahū 'ālemū İmām-ı tāsı' Ḥazret-i İmām-ı Muḥammed Takī Raḍıyallahu 'Anhu velādet-i şerifi cum'a gün nısfı recebde hicretiñ yüz toksān beş yılı geçdikdedir. Muğtaşımıñ hilāfetindedir. Zehr ile şehādet buldı iki nefer ferzende dūlbendi olub 'Alī Hādī ve Mūsā vallahū 'ālem. İmam-ı aşere Ḥazret-i İmām 'Alī Takī, Hādī Raḍıyallahu 'Anhu velādet-i şerifi Medīne'de mäh-ı recebiñ on üçüncü günü vāqı' şod. müttesiriñ hilāfet-i ayāmında şehīd olmuşdur. Üç nefer oğlu olub Hasan ve Hüseyin ve Ca'fer vallahū 'ālem imām-ı ahādī 'āşer Ḥazret-i İmāmı Hasan 'Askerī Raḍıyallahu 'Anhu velādet şerifi Medīne'de ve Muḥammed Mehdī'den gayri ferzende olmadı. İmām-ı isna āşere

(60a) Ḥazret-i İmām-ı Muḥammed Mehdī Raḍıyallahu 'Anhu silsile'i imāmı bunda ḥatem şod vallahū 'ālem.

Temmet.

SONUÇ

Aşkî Hüseyin Efendi Dîvânı'nı transkripsiyonlu olarak çevirmiş ve din-tasavvuf, insan, tabiat, dil özellikleri ve divanda kullanılmış olan birkaç deyim ele alarak incelemiş bulunmaktayız. Şiirleri incelerken şairin tasavvufu ne boyutta işlediği, hangi unsurlara dikkat çektiği, kimlerden etkilendiği, tasavvufu ne boyutta ele aldığı ile alakalı çıkarımlarda bulunmak, şairin his ve hayal dünyasını ortaya çıkarmak için şiirlerdeki öne çıkan bazı önemli kavramlara dikkatlere sunulmuştur.

Hocası İbrahim Hanif Efendi, bazı kaynaklarda Mevlevî bazı kaynaklarda Kâdirî tarikatına mensub şeyhlerdendir. Ancak Aşkî'nin Kâdirî olduğuna dair bilgileri şiirlerinden edinmekteyiz. Şiirlerini incelerken tasavvufî yönünün ağır bastığını, kullanmış olduğu ilkelerden, tevhid inancını işlemesinden, ele aldığı şahsiyetler arasında bulunan Hallac-ı Mansur'un aşk yoluna canını ve başını feda etmesinden bahsederken ele aldığı "hakk'el-yakin" sözünden, bu sözün tevhid inancının bir dayanağı olacağından, on iki imam'a dair bilgiler verildikten sonra Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilişi ile ilgili yazmış olduğu şiirlerde bahsetmiş olduğu, şehadet şerbeti, vuslat, şem, pervâne, mürit, mürşit, kavramları, farklı şiirlerde ayrı ayrı ya da bir bütünlük içinde işlemiş olduğu, kal ehli, mevlevî semâ, bekâ, fenâ, vahdet kesret, ezel, kıdem, bezm-i elest, kalu belâ gibi sayabileceğimiz birçok tasavvuf unsurundan anlayabiliriz.

Şiirlerin birinde özellikle ele almış olduğu ve kendisine methiye yazmış olduğu Hz. Ali ve yiğitliğini anlatışına, ehl-i beyte olan sevgisine bakarak onun ehl-i beyt sevdalısı olduğunu ancak Hz. Muhammed'e karşı olabilecek şekilde bir tutumunun olmadığını Hz. Muhammed'in yolunda bir derviş olduğunu görebiliriz.

Şairin tasavvufu işleyişi ve insana, tabiata olan yaklaşımları göz önünde bulundurularak onun Niyâzî-i Mısırî, Yunus Emre'den etkilendiği söylenebilir. Şiirlerinde ele almış olduğu manevi bir unsur olan aşk, aslında İlâhî aşktır. Bahsedilen yol Hak yoludur, ona varmak için, âşık her türlü bela ve sıkıntıyı zevkle göğüsler.

Şair şiirlerinin tümünde genel olarak aynı konuyu işlemiş olmasının yanısıra bu şiirlerinin arasında kasideler yer almamakta gazeller, methiyeler, münacat ve naatlar, musammatlar, muhammesler, müseddesler, müsebbalar, halk şiiri tarzında yazılmış olanlar da vardır. Bahsedilen bu şiirlerin çoğu vezin ve kafiye göz önüne alınmaksızın, şekilcilikten uzak, konunun önemine vurgu yapmak için olsa gerek bir düzen olmadan yazılmıştır. Divanı klasik müretteb divan özelliği ile oluşturulmamıştır.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, C. (1997). Hanîf İbrahim Efendî. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 16, s. 39-42). İstanbul.
- CEBECİOĞLU, P. D. (2005). Hayret. *Tasavvuf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (s. 137). İstanbul: Anka Yayınları.
- CEBECİOĞLU, P. D. (2005). Hırka-i Tarikat. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (s. 146). İstanbul: Anka Yayınları.
- CEBECİOĞLU, P. D. (2005). Kâdirîyye. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (s. 186). İstanbul: Anka Yayınları.
- CEBECİOĞLU, P. D. (2005). Kâl Ehli. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (s. 80). İstanbul: Anka Yayınları.
- Çelebi, E. (1983). *Akdeniz Adaları ve Girit Fethi*. Ankara: KTB Yayınları.
- ERCİLASUN, P. D. (2015). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GEMİCİ, N. (2009). Girit'e Ait Tarihi Bir Belge. *İstem*(13), 281-287.
- Hamza, Y. D. (2015). Anadolu'da Hz.Ali Tasavvurları: Kahramanmaraş Örneği. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*(26).
- Hanif, İbrahim Bey. (1895). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (Cilt 4, s. 159). İstanbul.
- HARMAN, Ö. F. (2001). Kârûn. *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* (Cilt 24, s. 519-520).
- Hüseyin Aşkî Efendi. (tarih yok). B. M. Tahir içinde, *Osmanlı Müellifleri* (s. 283).
- İPEKTEN, H. (2009). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz* (s. 18). İstanbul: Dergah Yayınları.

KILIÇ, F. (2004). Giritli Divan Şairleri. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(32), 275-279.

KÖKTEKİN, K. (2008). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Fenomen Yayınları.

KURNAZ, C. (1996). Gül. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.

KURNAZ, C. (1996). Hayali Bey Divanı Tahlili, (s. 305). İstanbul: MEB.

Meylî Baba. (1895). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (Cilt 6, s. 323). İstanbul: Dergâh Yayınları.

NİZAM, B. S. (2010). Divan Şiirinin Alegorik-Aşık ve Maşuklarından Gül ü Bülbül. *Turkish Studies*(5/3), 472.

ÖĞÜT, S. (1996). "Hacc-ı Ekber". S. ÖĞÜT içinde, *Türkiye Diyanet Vakfı* (Cilt 14, s. 386-389). İstanbul.

ÖZTUNA, Y. (1979). Büyük Türkiye Tarihi. *Büyük Türkiye Tarihi* (Cilt 13). İstanbul: ötüken yayınları.

PALA, İ. (200). Ankâ. İ. PALA içinde, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü* (s. 24). İstanbul: Kapı Yayınları.

PALA, İ. (2004). Çevgân. *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü* (s. 102). İstanbul: Kapı Yayınları.

PALA, İ. (2004). Ebu Leheb. *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü* (s. 132). İstanbul: Kapı Yayınları.

Aşki Hüseyin Efendi Divanı,06 Hk 213, Milli Kütüphane, Ankara,

PALA, İ. (2004). Müşterî. İ. PALA içinde, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü* (s. 345). İstanbul: Kapı Yayınları.

PALA, İ. (2004). Tûba. *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü* (s. 459). İstanbul: Kapı Yayınları.

PALA, İ. (2004). Zünnâr. İ. PALA içinde, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü* (s. 496). İstanbul: Kapı Yayınları.

PEKOLCAY, N. (1981). Ab-ı Hayat. *İslami Türk Edebiyatı (Giriş)* (s. 116-118). İstanbul.

ŞENTÜRK, A. A. (2015). Manzum Metinler Işığında Bir Kalender DERVişinin Profili. *Turkish Studies*, 140-220.

ŞİMŞEK, S. (2007). Doğu Akdeniz'de Tahrip Olan Bir Kültür Mirası: Girit'te Tarikatlar ve Tekkeler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Erzurum*, 32.

TOPRAK, İ. (2004). *Hız. Ali Cenklere*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

ULUDAĞ, S. (1988). Abdülkâdir Geylânî. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 234-239). İstanbul.

YENİTERZİ, E. (1993). *Divan Şiirinde Na't*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

YILDIRIM, N. (2008). Rüstem-i Zâl. N. YILDIRIM içinde, *Türk İslam Ansiklopedisi* (Cilt 35, s. 294-295). İstanbul.

YILMAZ, M. (1992). Allahu Âlem Bi's-sevâp. *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler* (s. 18). İstanbul: Enderun Kitabevi.

YILMAZ, M. (1992). Alleme'l Esmâ. *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler* (s. 20-21). İstanbul: Enderun Kitabevi.

YILMAZ, M. (1992). Lâ-Taknatu Min Rahmetillah. *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler* (s. 104). içinde İstanbul: Enderun Kitabevi.

YILMAZ, M. (1992). Tûbâ. *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler* (s. 154). İstanbul: Enderun Kitabevi.

YILMAZ, M. (1992). Yed-i Beyzâ. *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler* (s. 181). İstanbul: Enderun Kitabevi.

ZAVOTÇU, G. (2018). Lem-yezel. *Klasik Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (2 b., s. 419). İzmit: Umuttepe Yayınları.

A

Abdest, Namaz, 29
Abdülkâdir Geylânî ve Kâdirî, 48
âb-ı hayat, 11
Âb-ı Hayat, 19, 54
Âdem, 12, 15, 17, 28, 64, 72, 83, 85
Âfitâb, 24, 79
Âhir Zaman, 24
Ahiret, 23
Âlem, 15, 20, 45, 46
Alış Veriş, 62
Allah, 7, 8, 9, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
28, 29, 31, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 46, 47, 52, 56, 62, 64, 65,
67, 71, 79, 80, 82, 84, 127, 146, 188,
220, 228, 235, 257
Ankâ, 84
Ankebût, 85
âsmân, 46
ateş-i sûzan, 82
atlas, 61, 77
Attar, 64
Ayetler ve Hadisler, 11, 20
âyîne, 60
Ayyâr, 64

B

bahr-ı ummândan, 74

Bâtın, Zâhir, 43

Bezm, 41, 57, 58

Bezm-i Elest, 41

Bi's-sevâp, 16

Bûlbûl, 85, 86, 88, 211

C

Can, 73, 89, 90

Cebrail, 87, 88

Cennet, 24, 25, 177, 207

Cezbe, Hâl, 39

Cism, 73, 179

cür'a, 42

Ç

çeşm, 33, 74, 98, 105, 152, 195, 202,
205

Çevgan, 62, 63

çevgân, 61, 63

D

Dağlar ve Denizler, 56

Deccâl, 24

Dehr), 80

Derviş, 2, 36, 50, 115, 239, 259

dua, 29

Duâ, 30

Dudak (Leb), 70

dürdâne, 65, 76

dürr-i mercân, 60

dürr-i yektâ, 60

E

Ebû Leheb, 28, 110
ehl-i Hakk, 42
Esrâr, 58
Eşik, Kapı, 71
Ezel, 41, 58, 64, 79, 210, 232

F

Fakr, 39
Fenâ, Bekâ, 43
Fesleğen,, 87
Fırât, 55, 81

G

Gamze, 68
Gavvas, 65
Göz, 68, 74, 89, 108, 137
Gül, 66, 87, 88

H

Hac, 31, 32
Hacerü'l-Esved, 32
Hadice Fâtıma, 13
Hak Aşığı, 34
Hâk-ı pâye, 71
Hakikat, 43, 82
Hakke'l yakîn, 16
Harîcî, 35
Hârîcîler, 27, 35, 57
hatt, 62

Hayret, 40
Hırka, 38
hicrân, 82
Horasan, 55
Hubbu'l vatân, 15
Hufaşsa, 83
Hüsn, 30, 65
Hz. Ali, 21, 22, 35, 45, 95, 262
Hz. Ebubekir, 21
Hz. İlyas, 19
Hz. Mûsa, 18
Hz. Ömer, 21, 96

I

ıyd u burâk, 61
İyd-ı ekber, 66, 207, 235

İ

İbrâhim (Halîl), 18
İbrahim Hanif Efendi, 50, 262
İncîl Zebur Tevrâtı, 11
İsâ, 19, 20
İskender, 19, 28, 51, 63, 67, 78, 84, 87,
127
İsmâil, 18

K

Kâbe, 15, 20, 32
Kâbe Kayseyn, 20
Kad, Kamet), 75
Kâdeh, 58

Kâl Ehli, 46, 47
Kalender, Dervîş, 34
Kamer, 79
Kan, 56, 57, 76
Kana'at, Sabır, 39
Karûn, 52
Kaş, 68
Kaza ve Kader, 23
kenz, 16, 107, 145, 146, 149, 153, 167,
192, 219
Kerâmet, 39
Kerbelâ, 22, 52, 55, 73, 262
Kible,, 29
Kirpik, 69
Kur'an, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19,
21, 28, 37, 45, 48, 75, 107, 116, 123,
124, 147, 184

L

Lâ-taknatu, 16, 17
levha, 62, 69
Levlâk Lemâ, 20
Leylâ, Mecnûn, 53

M

Mâh, 79
Mahşer, 24
Mansûr, 47
mâsivâ, 42
Mekke, Medine, 55
Melâmet, 40

Melekler, 9
mengûş, 60
Mest, 57, 58, 63, 77, 158, 183, 184, 237
Meyhâne, 58
Meyli Baba, 50, 260
Mısır, 20, 21, 54
Mihmân, 65
Mihr, 79, 193
Minber, 30
mir'ât, 60
Muhammed, 10, 13, 15, 17, 20, 21, 22,
23, 24, 25, 29, 30, 32, 36, 39, 40, 42,
46, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 79, 80,
88, 262
Mustafa, 20, 22, 30, 100
Mürîd, Tâlip, 37
Mürşidî, 42
Müşterî, 78

N

Nefs, 44
Nehirler, 55
Nemrûd, 52
Nerîmân, Rüstem-i Zâl, 51
Nûh, 17, 18
Nûr, 13, 33, 80, 121, 122, 185
nusret livâs, 23

O

Oruç, 31

Ö

Ölüm, 26

P

Pervâne , 84, 198

Pîr, 36, 47, 64

Pîr, Mürşid, Şeyh, 36

R

Reyhân,, 87

Rezm, 56

Rind,, 46

Riyâ, 44

Rûh, 26

Rüzgâr, 80

S

SABÂ, NESÎM, 82

Saç, 67

Sadeî, 60

Sahabeler, 23

Sâkî, 35, 63

Savaş Aletleri, 57

seb‘ül-mesanî, 13

seng, 31, 32, 64, 176, 201, 215

Seyyâreler, 78

Sîne, 68, 70, 74, 75

Sûfi, 46

Süleymân, 20, 52

Sünbül, 87, 191

Ş

Şarap, 58

Şems), 79

şems-i tâbân, 66, 79

Şeytan, 26

T

Tabâbet, 61

Tâhâ ve Yâsîn Sûre, 15

TASAVVUF, 34

Tâvûs, 85

Tecellî, 38, 66

Ten, 70

Terk, 44, 94, 121, 154, 165, 218

tığ, 53, 73

Tilki ve Arslan, 83

Tûba, 75, 86, 87

V

Vahdet, 20, 42, 43, 61, 85

Vakt, 19, 80

Vech, 12

Velleyl, 21

Vird, Zikr, 45

Y

Yezîd, 52, 57

Yılan, 84

Yûnus, 19

Yûsuf, 16, 20, 55, 81

Yüz, 36, 69, 74, 132, 208, 227

Zekât, 31

Zemîn, 45, 46

Zengî, 26, 54

Zünnar,, 67

Z

Zâhid, 46, 47

